KADIN PSİKOLOJİSİ

KAREN HORNEY

ÖTEKİ PSİKOLOJİ : 7/3

Yayın Yönetmeni : Abdullah Keskin
Kapak Tasarımı : Muammer Bozkurt
Kapak Resmi: M. Turan Aksoy
Tuval Üzerine Yağlı Boya (Detay)
Dizgi: Şubat
İç Baskı: Aralık, 1991 Feryal Matbaası, Ankara
Kapak Baskısı: Dönmez Ofset

Kitabın Orjinal Adı : *Feminine Psychology*
Türkçe İlk Basım : Mart 1986, Payel Yayınevi

Öteki, Açı Yayıncılığın kuruluşudur.

Yönetim Yeri :
Ataç Sok. 72/1 Kızılay / Ankara
Tel : 431 33 53

ISBN : 975 - 7782 - 10 - 6

Karen Horney

KADIN PSİKOLOJİSİ

Çeviri
Selcuk Budak

Gözden Geçirilmiş İkinci Basım

Karen Horney

(1885-1952), Hamburg doğumlu. Tıp öğreniminden sonra Berlin Psikanaliz Enstitüsü'ne girdi. Birçok enstitüde görev alan Horney, New York Psikanaliz Enstitüsü'ndeki görevine son verilmesinden sonra Association for the Advancement of Psychoanalysis'i kurdu. "Psikanalizin ilerlemesine ve bireyler arası ilişkilerin incelenmesine gerçek bir katkı" olarak değerlendirilen Horney'in çalışmaları (Ruhsal Çatışmalarımız, Nevrozlar ve İnsan Gelişimi, Kendi Kendine Psikanaliz) ÖTEKİ PSİKOLOJİ dizisi içinde yer alıyor.

İÇİNDEKİLER

Öz-Türkçe Üzerine Bir Anıştırma (Selçuk Budak) / 7
Giriş (Harold Kelman) / 11
Kadınlardaki İğdiş Edilme
Kompleksinin Kökeni Üstüne / 38
Kadınlıktan Kaçış
Kadın Ve Erkek Gözüyle Kadınlardaki Erkeklik Kompleksi /55
Ketlenmiş Kadınlık
Soğukluk Sorununa Psikanalitik bir Katkı /73
Tekeşlilik İdeali Sorunu /87
Aybaşı Öncesi Gerilim / 102
Cinsler Arası Güvensizlik / 111
Evlilik Sorunları / 124
Kadın Korkusu
Kadınların ve Erkeklerin Karşı Cinse Yönelik Duydukları Korkular Arasındaki Özgün Bir Farklılık Üzerine Gözlemler / 138
Dölyolunun Yadsınması
Üreme Organlarıyla İlgili Olarak Kadınlara Özgü Kaygılar Sorununa Bir Katkı / 154
İşlevsel Kadın Hastalıklarındaki
Ruhsal Kökenli Etkenler / 170
Annelik Çatışmaları / 184
Sevginin Gözde Büyütülmesi
Günümüzün Yaygın Kadın Tipi Üzerine Bir Çalışma / 191
Kadın Mazoşizmi Sorunu / 224
İlkgençlik Yıllarında Kızlarda Başgösteren
Kişilik Değişmeleri / 245
Nevrotik Sevgi İhtiyacı / 257

ÖZ-TÜRKÇE ÜZERİNE BİR ANIŞTIRMA

Kadın Psikolojisi'nin birinci baskısını gören okurlar "öz-Türkçe"den, geleneksel terminolojiye köklü bir "geri dönüş" olduğunu hemen farkedecektir. Ben bunu, bir çevirmenin kendi hatalarını olabildiğince düzeltme çabası olarak görüyorum. Öz-Türkçe mi, geleneksel terminoloji mi tartışmasının yeri elbette burası değil. Ama "öz-Türkçe" adına terimlerin yanlış aktarılmasıda, hele hele bunun sonraki baskılarda sürdürülmesi de bağışlanamaz bir hatadır. Ve ne yazık ki bu hata en saygın çevirmenlerimizden, en çok okunan kitaplara dek uzanıyor ve görebildiğim kadarıyla düzeltilmesi konusunda da pek bir çaba yok. Polemiğe girmeksizin (ama biraz da okuru uyarmak adına), anlatmak istediğimi bir-iki örnekle açıklama gereğini duydum.

Masturbasyon terimi dilimize "kendi kendini doyurma, elle doyum," vb olarak aktarılır. Ama masturbasyon, sanılanın tersine bir *doyum* değildir, bir "kendi kendini *uyarmadır*"* ve elle sınırlı olması da gerekmez. Porno izlemek veya okumak ya da fıkra anlatmak da bir masturbasyondur.

Libido dilimize "*cinsel* enerji" olarak çevrilir. Ama buna bir tür "enerji" desek bile, yine (hatalı özdeşleştirmelerin marifetiyle) sanılanın tersine, libido, "varsayılan bir tür *zihinsel* enerjidir."*

"Kompleks" terimi de "karmaşa" olarak çevrilir. Ama kompleks, bir "*karmaşa*" değil, "davranış üzerinde dinamik bir etki yaratan ve birbiriyle bağlantılı olan bir bilinçli ve bilinçsiz düşünceler ve duygular toplamıdır."* Yani belli yasalara uyan kendi içinde tutarlı bir *sistemdir.*

---

* Örn. bkz. Charles Rycroft, A Critical Dictionary of Psychoanalysis, 1972 (Penguin Books)

Böyle yüzlerce örnek vermek olası. Ama ben bunu daha kapsamlı bir çalışmaya erteliyorum. Böylesine büyük terminoloji hatalarının ne tür tehlikeli sonuçlara yol açabileceğini hayal etmek bile zor. Ve ne yazık ki bunun bedelini, "öğrendiğini anladığını" sanan okur, hem ruhsal hem de entellektüel boyutlarıyla, ağır bir şekilde ödemektedir.

Önce çevirisini yaptığı yazara, sonra okura ve kendine karşı sorumlu olan (olması gereken) biz çevirmenlerse, çevirinin "ucuz bir meta" olarak görüldüğü bir sistemde, doğru çeviri için gerekli olan kesintisiz araştırmayı ne yazık ki her zaman hayata geçiremiyoruz. İçten saygılarımla...

Selçuk Budak

TEŞEKKÜRLER

Bu kitap, Association for the Advancement of Psychoanalysis'in (Psikanalizi Geliştirme Birliği'nin) desteğiyle yayımlanmıştır. Dr. Horney'in kitabın yayımına izin veren ve her türlü parasal haklarından vazgeçen kızları Brigitte Swarzenski'ye, Doktor Marianne Eckardt'a ve Renate Mintz'e teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Ayrıca bu kitabın hazırlanmasından sorumlu olan kurul üyeleri Dr. Edward R. Clemmens'e, Dr. John M. Meth'e, Dr. Edward Schattner'e ve Dr. Gerde F. Willner'e özellikle teşekkür ederiz. Kitabı oluşturan yazıları onlar seçmiş, Almancadan ortaklaşa çevirmişlerdir. Sözkonusu kurul üyelerinin, yapılması gerekli işlerin gerçekleştirilmesinde gösterdikleri sorumluluk ve işbirliği ruhu, çalışmanın çok zevkli ve doyurucu bir deneyime dönüşmesine neden olmuştur.

Yayın Yönetmeni Bayan Lee Metcalfe'ca hepimiz şükran borçluyuz. Bu kitabın yayımlanmasını o önermiş ve fikrinin gerçekleşmesi için büyük katkılarda bulunmuştur.

GİRİŞ

1935 yılında Freud, psikanalitik çalışmalarının 1912'de doruğuna ulaştığını bildirdi. Ve şunları ekledi: "Bu alanda iki tür içgüdünün (Eros ve ölüm içgüdüsü) varlığını ortaya koydum; ruhsal kişiliği id, ego ve süperego diye üç ayrı bölümde inceledim (1923), artık bundan öte psikanalize yapacak belirleyici bir katkım kalmadı."[1]

1913 yılında Karen Horney, tıp fakültesini Berlin'de bitirdi ve psikiyatri ve psikanaliz alanlarındaki uzmanlık eğitimini de burda tamamladı. 1917'de ilk psikanalitik denemesini yayımladı[2] ve 1920'de o zamanlar yeni kurulan Berlin Psikanaliz Enstitüsü'nün değerli öğretim üyelerinden birisi oldu. 1923'te kadın psikolojisi üstüne yazdığı bir denemeler serisinin ilkini —*Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne*, bu kitapta—yayımladı.*

Freud, Horney'den yaklaşık otuz yaş büyüktür; Horney yaşamının en verimli dönemine girerken, Freud da yaratıcı gücünün doruğunu gerilerde bırakmıştı. 1935'ten sonraki ilgi ve çalışmaları *Moses and Monotheism* (Musa ve Tektanrıcılık) adlı yapıtıyla (1939) doruğuna ulaşarak başlangıç noktasına geri dönmüş oluyordu: "Doğal bilimler, tıp ve psikiyatri alanlarında yaşam boyu süren uzun ve dolambaçlı bir yol katettikten sonradır ki ilgim, ancak düşünmek için yeterince yaşlandığım bir dönemde beni alıp, gençli-

* Dr. Horney'in kadın psikolojisi üstüne yazdığı aşağıdaki denemeler kitaba alınmamıştır: "Der Mannlichkeitskomplex der Frau," Arch. f. Frauenkunde, XII. (1927), sf. 141-54; "Psyicsche Eignung und Nichteignung zur Ehe," ve "Über die psyischen Bestimungen der typischer Ehekonflikte" hazırlayan, Max Marcuse Ein biologisches Ehebuch, (Berlin ve Köln, A.Marcus ve E.Werber, 1927); "Das Misstrauen zwichen den Geschlechtern," Psychoanal, Bewegung, II (1932, sf. 521-37.

ğimde beni çok etkileyen kültürel sorunlara götürebildi."[3]

İnsanlar gibi, kültürel ve bilimsel kuramların da kendilerine özgü bir ritmleri vardır. Bu kuramların evrim süreçleri ve değişen ilgi alanları, bunlara katkıda bulunan insanların ürettiği değerlerde dışa yansır. Benzer bir biçimde, psikanalitik hareket içinde de insan davranışlarını açıklamaya yönelik değişik görüşler ortaya atılmıştır.[4] Ben, özellikle Freud'la Horney'in kadın psikolojisi üzerindeki görüşlerine karşılaştırmalı örneklerle değinmeye çalışacağım.

Bir dehanın içinde yetiştiği *Weltanschauung*'u (Alm. yaşam felsefesi, dünya görüşü, S.B) aşabilmesinin belli sınırları vardır. Bilimde yeni bir biçim,[5] evren konusunda birleştirici bir dünya görüşüne yönelik köklü bir sıçrayış için yeni bir oluşum gereklidir.

Freud, ondokuzuncu yüzyılın eseridir. Aydınlanma çağı, bireyin değerini ve mantığın önceliğini pekiştirmiştir. Geleceğe yönelik bilimsel beklentilerin, doğal bilimlere önemli bir katkısı olmuştur. Batı insanı, dünyanın güneş sistemine bağlı bir gezegen olduğunu kabul etmekte güçlük çekerken, Darwin'in evrim kuramıyla bir kez daha alt-üst olmuş, bunun hemen arkasından da Freud'un bilinçaltı konusundaki görüşleriyle karşı karşıya gelmiştir.

Doğal olarak yakın çevresinin bazı yanları, Freud'un bilimsel beklentilerini de etkilemiştir. Freud, Avusturya'nın bir ili olan Moriva'da, Freiberg'de toplum dışına itilmiş küçük bir azınlığın üyesi olarak dünyaya gelmiştir. Ve erkeklerin efendi ve bilge, kadınların aşağı yaratıklar olarak değerlendirildiği geleneksel bir Yahudi evinde yetişmiştir. Bu ataerkil düzenin önemi, annesinin kendisine gösterdiği özel ilgiyle de ayrıca pekiştirilmiş olmalı. İçinde yetiştiği kraliyet çağının aşırı iffet düşkünü, sofuca, ikiyüzlü cinsel gelenekleri gibi çöken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Katolik Viyana da Freud'da birtakım izler bırakmıştır. Erkek bir deha olarak Freud, ondokuzuncu yüzyıl biliminin yöntembilimlerince ve temel ilkelerince de desteklenen anatomik değişmezlik — "anatomi yazgıdır"— kuralı üzerine kurulu erkeklere uyarlanmış bir psikoloji geliştirdi.

"Psikanaliz" diyor Freud "Bilimin bir koludur ve bilimsel Weltanschauung'a imzasını atabilir";[6] bu anlamda olaylar, bilimsel de-

neylerle ilgili veriler olarak ele alınıyordu. Olaylar gözlenebilmeli, ölçülebilmeli, nesnelleştirilebilmeli ve tekrarlanabilir deneylerde, kestirilebilir sonuçlarla kontrol edilebilmeliydi. Bu deneyler, halk tarafından incelenip kabul edilince yasalar olarak başvurulacak kuramların doğruluğunu sınamış olacaktı.

Ondokuzuncu yüzyıl bilimi, mutlak belirlemecilik üzerine kurulu yalıtılmış, kapalı sistemlerle ilgilenmiştir. Psikanalitik çalışmalar da bu düşünce tarzından etkilenmiş, hastanın içinde yaşadığı çevre ve analist sabit koordinatlar olarak ele alınmıştır. Bu nedenle hasta, Freud'un deneysel araştırma yapısındaki tek değişken veri olarak değerlendirilmiş ve doğal bilimlerin yöntemiyle de uygunluk içinde yalıtılmış bir nesne olarak işlem görmüştür.

Yirminci yüzyılda doğal bilimler, daha az katı bir yapı kazanmış ve mutlak belirlemecilikten daha az etkilenmiştir. Benzer bir biçimde, psikanalitik ortamda da hasta kadar çevre de ele alınır olmuştur. Ayrıca ondokuzuncu yüzyıl biliminin ilgisini çekmeyen ve bu nedenle psikanalitik araştırma yöntembilimlerine katılmayan estetik, ahlaki ve ruhsal değerler de yirminci yüzyıl biliminde merkezi bir yer almıştır.

Karen Horney, Hamburg'da orta üstü sınıftan bir Protestan ailesinde dünyaya geldi. Babası sofu bir kutsal kitap okuyucusu, annesi özgür düşünceli bir insandı. İlk gençlik yıllarında Horney, o dönemlerde genç kızlar arasında yaygın olan dinsel bir özenti dönemi yaşamıştır. Ailesi toplumsal ve ekonomik açıdan güvence altındadır. Babası, daha sonra Alman vatandaşı olan ve North German Lyod gemicilik şirketinin üst düzeyde yöneticilerinden birisi durumuna gelen Norveçli bir deniz kaptanıydı (Brendt Henrik Wackles Danielsen). Horney, gençliğinde babasıyla birlikte uzun deniz yolculukları yapmış, böylece yaşam boyu süren bir denizaşırı yerleri gezip görme tutkusuna kapılmıştı. Annesi (Clothilde Marie van Ronzelen) Hollandalıydı.

Freud'la Horney'in dünyaya geldikleri çevreler arasındaki zıtlık oldukça çarpıcıdır. Freud doğduğunda ailesi, bir anlamda tecrit koşulları altında yaşıyordu ve Avusturya düzenine karşı yükselen Çek nasyonalizmi ve Almanların deyimiyle azınlık Yahudilere yönelik Çek düşmanlığı ailenin toplumsal durumunu daha da kötü-

leştiriyordu. Babasının bir yün tüccarı olarak bağlı bulunduğu tekstil sanayinin çöküşü, Freud üç yaşındayken ailesini Viyana'ya göçmeye zorlamıştır. Oniki yaşındayken, Yahudi olmayan birisinin babasını küçük düşürüşüne ve "Babasının duygusuzca geri çekilmesine ve korkaklığına" tanık olur.[7] Bu Freud'u rahatsız eder, yıkılmış baba idealini yeniden kurma ihtiyacından kurtulduğundaysa artık orta yaşa gelmiştir.

Uzun süren deniz yolculuklarında Horney, babasıyla uzun zaman birlikte olmuşsa da annesi onu daha çok etkilemiştir. Babasının sık ve uzun süren deniz yolculukları yüzünden zamanının çoğunu abisi Brendt'e daha çok ilgi gösteren annesiyle geçirmiştir. İlk gençlik yıllarının ortalarından sonra abisi yaşamında sınırlı bir rol oynamışsa da Horney ona çok bağlı ve saygılı kalmıştır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru bir kadın için doktor olmaya karar vermek henüz olağandışı birşeyken Horney, annesinin de yardımıyla bu kararı vermekte güçlük çekmez. Böylece tıp, psikiyatri ve psikanaliz alanlarında çalışmak için Berlin'e gider. Psikanalizi seçmesinin nedenlerine yazılarının hiçbirisinde değinmemiştir; ancak çok zeki ve genellikle sınıfında birinci olan bir öğrencidir, yeteneği ve kişiliği erkek iş arkadaşlarının olduğu kadar profesörlerin de saygısını kazanır.

1919 yılında Berlinli bir avukat olan Oscar Horney'le evlenmiş, ondan üç kızı olmuştur. Değişik ilgi alanları ve Dr. Horney'in psikanalitik çalışmalarının giderek artan boyutlara ulaşması yüzünden 1937'de kocasından boşanmıştır. Bir anne ve iş kadını olmanın ve artık anlamlı bulmadığı evliliğe son verişinin yarattığı sorunlar kadın psikolojisine yönelik giderek artan ilgisine katkıda bulunmuş olabilir. Yine de, bu ilginin daha çok, onun kendini psikanalize adamışçasına araştırma ve özen çabasınca, klinik gözlemlerinin kesinliğince belirlendiğini sanıyorum. Ayrıca, Freud'un psikanalitik kuramlarıyla bu kuramların uygulanmasında ortaya çıkan tedavi sorunları arasındaki çelişkiyi ortaya çıkarması da bir terapi uzmanı olarak onu güdülendirmiştir.

Horney, yaşamının çoğunu Berlin'de geçirmiştir; bu, ikinci Reich ve Kaiser egemenliğinin yükseliş ve çöküşüyle aynı döneme rastlar. Bu olaylardan kesinlikle etkilenmiş olsa da politikaya olan

ilgisi sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Ve yine kadınların toplumsal konumlarının erkeklerle eş düzeyde olmadığının tam anlamıyla farkında olmasına karşın, kadın psikolojisine olan ilgisinin kadının toplumsal konumu üstüne yaptığı gözlemlerden büyük ölçüde etkilendiğini sanmıyorum. 1932'de ABD'ye göç etmesinde Hitler'in yükselişi belirleyici bir etken değildir. Horney, toplumsal olaylara doğrudan katılmamış olsa da bunları ve dünyanın o zamanki durumunu çok iyi izliyor, bu anlamda kurtuluş örgütlerini ve liberal davaları yiğitçe destekliyordu. 1941'de anti-faşist olarak konumunu açıkça belirler ve inancını açıklar: "Faşist öğretiye kesin zıtlık gösteren demokrasi yasaları, bireyin bağımsızlık ve gücünden yanadır ve mutluluk hakkını savunur."[8]

Horney, ilk önce Freud'un en başarılı öğrencilerinden birisi olarak değerlendirdiği Karl Abraham, daha sonra da Freud'a taparcasına inanan Hanns Sachs tarafından analiz edildi. Böylesine sadık öğrenciler tarafından analiz edilme, Freud'un görüşlerinden sapmadan çok, bunlara olan bağlılığın pekişmesine yol açar gibi gözükmektedir.

Yine de Horney'in geldiği çevre ve yaşamının ilk dönemlerindeki deneyimleri, onu daha geniş bakış açıları için gerekli becerilerle donatmıştır. Yirminci yüzyıl biliminin doğuşunu yakından izlemiş, gerçekten de bu onun psikanalist ve tıp doktoru olmasında önemli bir etken olmuştur. Ayrıca öğrencilik yıllarındaki Berlin'in uluslararası havası, özellikle tiyatronun canlılığı ve yönetmen Max Reinhardt'ın çalışmaları onu büyük ölçüde özendirmiştir.

Psikanalizin temellerinin henüz yeni atıldığı ve dünya çapında yeni yeni kabul edilmeye başlandığı bir dönemde psikanaliz öğrencisi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Berlin'de toplanan erkek ve kadınlar çevresinde büyük bir canlılık, gençlik havası esmektedir, 1920'de Berlin Psikanaliz Enstitüsü'nün de kuruluşuyla psikanaliz için büyük bir dönem başlar. Bu Enstitü'deki öğretmen ve öğrencilerin çoğu, psikanaliz biliminin sonraki elli yıl boyunca izleyeceği temel öğretileri yaratmışlardır.

1923'e gelindiğinde "klasik psikanalitik yaklaşım" —birbirinden ayrı beş farklı bakış açısıyla tanımlanan bir bakış açısı— genel çizgileriyle belli olmuştu. Bunlardan ilki, yersel bakış açısı "Psikanali-

zin bir derinlik psikolojisi olduğunu ve önbilinç ve bilinçaltı etkenlerine özel bir önem verdiğini" öne sürmektedir. İkinci yaklaşım, "Şimdiki davranış ancak geçmişin terimleriyle açıklanabilir" demektedir. Bu kökenci yaklaşım, zihinsel olayların "çevresel deneyimlerle biyolojik gelişmenin" ruhsal-cinsel yapıyla aralarındaki içetkileşimin sonucu olduğunu vurgular. Üçüncüsü, "Dinamik bakış açısı, insan davranışlarının içgüdüsel dürtülerle karşıiçgüdüsel güçler arasındaki etkileşimin sonucu olarak anlaşılabileceği önermesine dikkati çeker." Dördüncüsü, "Ekonomik bakış açısı, her canlının, doğuştan saptanmış bir ölçüde enerjiye ve bu enerjiyi kullanım biçimine sahip olduğu..." varsayımı üzerine kurulmuştur.

Sonunucusu, yapısal bakış açısı "Zihinsel aygıtı üç alt yapıya bölen kullanışlı bir varsayımdır... id, insanın içgüdü kaynağıdır ve kökeni anatomi ve fizyolojiye dayanır...İd, haz ilkesiyle uyum içinde işleyen temel sürecin egemenliği altındadır... Ego, ruhsal yapının denetim organıdır... Görevi düzenlemek ve sentezlemektir... Egonun önbilinç işlevleri kadar bilinç işlevleri de ikincil işlemin etkisi altındadır...Süperego ruhsal aygıtın gelişen en son yapısıdır, Oedipus kompleksinin çözülmesiyle oluşur. Sonuç olarak, egoda ailenin cezalandırıcı ve ödüllendirici işlevlerini de içeren yeni bir bölüm oluşur. İdeal ego ve bilinç, süperegonun değişik görünüşleridir....

"Bütün nevrotik olaylar ya belirti oluşumuna ya kişilik değişikliğine ya da ikisine birden yol açan, egonun normal denetim işlevlerindeki bir yetersizlikten kaynaklanır... nevrotik bir çatışma yapısal olarak en iyi bir biçimde, Benle alt Ben güçleri arasındaki bir çatışma olarak açıklanabilir... Kalıcı ve belirleyici nevrotik çatışmalar, çocukluğun ilk yıllarında ortaya çıkar... psikanalitik terapinin... temel amacı... yetişkin nevrozunun çekirdeği olan çocukluk nevrozunu çözmek ve böylece nevrotik çatışmaları ortadan kaldırmaktır."[9]

Freud'un psikanalitik yöntem ilkelerine son şeklini vermeden altı yıl önce ve *The Ego and the Id*'i yayımlamadan önce, 1917'de Horney, psikanalitik yöntem üzerine yazdığı bir yazısında şunları söylüyordu: "Psikanaliz, elleri ve ayakları bağlı bir insanı bu bağ-

lardan kurtarabilir, ancak ona yeni kol ya da bacaklar veremez. Yine psikanaliz bize şu kadarını göstermiştir ki, kalıtsal olarak ele aldığımız birçok şey, gerçekte, gelişimin önüne dikilmiş bir engele, ortadan kaldırılabilecek bir engele karşılık gelmektedir."[10] Horney'in felsefesinin gelişim yanlısı, yaşama yönelik, özgürlük arayan bir felsefe olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Onun için yaradılış, doğuştan gelen ve yaşam boyunca değişmeden kalan birşey değil, tersine, beden-çevre içetkileşiminin şekillendirebileceği esnek olasılıklara karşılık veren birşeydir. Böylece 1917'de Horney, Freud'un mekanik direnme fikri yerine kendi holistik* engel görüşünü tanımlamıştır.[11]

Horney'in bu ilk yıllarda ortaya koyduğu şeyler, elbette Freud'un ruhsal nevrozların tedavi kuramını destekleyen psikanalistlerle bir hesaplaşmaya neden olacaktı. Bilinçaltı güçlerinin önemini kavramış olmasına karşın, bunların anlamlarının ve boyutlarının çok daha farklı olduğuna inanıyordu. Örneğin, "devinim" terimini içgüdüyle karşı-içgüdü arasındaki etkileşimi anlatmak için kullanmadı ama, gelişimin kendiliğinden işleyen güçleriyle bu enerjilerin amaçlarından sapmalarını hastalık olarak nitelendirdi. Freud'un psikanalitik kuramlara uygulanabilir bulduğu her canlının doğuştan belli bir enerji düzeyine sahip olduğu yolundaki ekonomik kuram, ondokuzuncu yüzyıl biliminin bir varsayımıydı. Bu varsayım, Newton'un mekanik evren kuramındaki kapalı ve yalıtılmış sistemlere uygulanmıştır. Horney'in kuramı ise, yirminci yüzyıl fizik bilimindeki alan (özellikle vektörel alan, S.B) kuramlarınınkine benzeyen açık-sistem değişkenliğiydi. Savlarına karşın Freud'un eğilimi biyolojik değil, materyalist bir felsefe üzerine kurulmuştur. Horney'in eğilimi ise, çevreyle canlıyı biri diğerini etkileyen, birleştirici bir süreç olarak tanımlayan bir alan ilişkileri kuramıyla dile gelen holistik ve biyolojik bir felsefeden kaynaklanmaktadır.

1917'de üç parçalı zihinsel aygıt kuramıyla amansız bir hesaplaşmaya girecekti. Köklerini anatomi ve fizyolojiden alan insanın kendiliğindenliği kuramı, idin ve yıkıcı içgüdülerin önceliği varsa-

*Holizm: Gerçekliğin temel bileşenleri olarak eşyaların, içeriklerinin yalın toplamının ötesinde bir varoluşa sahip olduğu kuramı. (S.B)

yımını sorgulayacaktı. Kendi özgürlük arayıcı felsefesi, mutlak belirlemecilik üzerine kurulu haz-acı ilkesini gölgede bırakmıştır. Buna bağlı olarak Horney, insanın gelişimi engellendiği için yıkıcı olduğunu öne sürmüştür. Freud yüceltmeyi ikincil bir veri olarak değerlendirirken, Horney bunu, gelişimin engellenmemiş temel bir belirtisi olarak ele almıştır. Freud'un egoya ve süperegoya bağladığı işlevler, Horney'in kuramsal sisteminde yeni anlamlar kazanmıştır.

Horney'in "Varolan güncel çatışmaları ve nevrozlu insanların bunları çözme girişimlerini" ve "Nevrozlunun güncel kaygılarını ve bunlara karşı oluşturduğu savunma düzeneklerini" [12] içine alan "güncel durum"[13,14,15] kavramı, belli bir davranış parçasının yalnızca geçmişin terimleriyle anlaşılabileceğini öne süren genetik bakış açısını kuşkuya boğmuştur. "Güncel durum," genetik odağın dışarda bıraktığı şimdiki zamanın ağırlaştırıcı ya da dindirici etkilerine de yer verir.

Horney'in ilk görüşleri, Freud'un temel kuramlarıyla birçok noktada değişiklik içeriyordu, ancak kuramlarının Freud'unkilerle ne denli ayrıldığı daha sonraki çalışmalarında ortaya çıkacaktı. Horney, ilk önce Freud'un libido ve ruhsal-cinsel gelişim kuramlarıyla ilgilenmiştir. Bu kitaptaki denemeler, Horney'in adı geçen kuramlar üzerindeki ayrıntılı incelemelerini içermektedir. 1917'de Horney'in benimsediği düşünce çizgisi boyunca kendi gelişimine katkıda bulunan etkenler konusunda yalnızca görüş belirtebileceğimiz için, onun Freud'un kuramlarını, özellikle libido kuramında yansıtılan genetik bakış açısını yeniden ele almasına neden olan olayları özetlemekle yetineceğim.

Dr. Horney, 1917'de ilk denemesini yayımladıktan sonra, bu denemede açıklanan ve Freud felsefesiyle birçok farklılıklar içeren görüşlerini geliştirmeden önce bir süre beklemeye karar vermiş olmalı. Çünkü psikanaliz alanında yeniydi ve düşüncelerinin olgunlaşması için birkaç yıla daha ihtiyacı vardı. O zamanlar Freud'un libido kuramı psikanalistler arasındaki tartışmaların odağı olmuştu ve Freud, çift yönlü bir içgüdü kuramını da katarak, bu kuramı daha da genişletmişti.

"Son çalışmalarının birisinde Freud, artan bir telaşla, araştırma-

larımızın tek yanlılığına dikkatleri çekmiştir," diyor Horney ve ekliyor: "Ben bunu, son günlere dek yalnızca erkek çocukların ve erkeklerin araştırma konusu olarak ele alınmasına bağlıyorum. Bunun nedeniyse çok açıktır. Psikanaliz bir erkek dehanın eseridir ve bu görüşleri geliştirenlerin hemen hepsi erkektir. Bu insanların bir erkek psikolojisi geliştirmeleri ve erkekleri kadınlardan daha iyi anlamaları doğru ve akla yatkın bir olgudur."*

Dr. Horney'in kadın psikolojisine olan ilgisini libido kuramıyla çelişen klinik gözlemleri de beslemiş, yoğunlaştırmıştır. Ayrıca antropolojik çalışmalara ve toplum felsefecisi Georg Simmel'in yazılarına olan ilgisi de kadın psikolojisine olan ilgisini beslemiş olabilir. Açıkçası, erkek ve kadın psikolojisi diye adlandırılan şey, onun kendi felsefesine giden yolu hazırlamıştır.

Peki Horney'in öğrencilik yıllarında ve daha sonra öğrenip irdelediği Freud'çu cinsel kuramlar nelerdi? Freud'un ilk kuramı (1895), cinsel ketlemenin, nevrozun dolaysız kaynağı olduğu savıydı. Çocuklukta boygösteren cinsel içgüdü amaç olarak gerilimi boşaltmayı, araç olarak da bu boşaltmaya yarayacak kişi ya da kişi yerine konan şeyin bulunmasını hedefler. Ona göre, nevrotiğin fantazide yaptığı şey, sapığın gerçek yaşamda yaptığı şeydir ve çocuk, çok-yönlü ve değişken bir sapıktır. Freud, cinsellik kavramını, örgensel doyumu olduğu kadar her türlü hazzı, sevecenlik ve sevgi duygularını da bu kurama katarak genişletti.

Freud'a göre, insanın cinsel yaşamı üç evreye ayrılır. İlk evre, kendi içinde ağız, makat ve kamış evresi diye üç alt evreye bölünen ve Oedipus kompleksinde doruğuna ulaşan çocuk cinselliğidir.[16] İkincisi, yedi-oniki yaşlarını içine alan ve Oedipus'un çözülüp üst egonun oluşumuyla başlayan gizlilik(kuluçka) evresidir. Son evreyse yaklaşık oniki-ondört yaşları arasında başgösteren, olgun örgenselliğe, karşı cinsten nesne seçimine ve cinsel ilişkiye yol açan ergenlik evresidir.

Daha sonra Freud, libidonun yalnızca cinselliğin değil, saldırganlığın da temel ruhsal enerjisini oluşturduğunu (1923), değişik libidinal aşamalardan oluşan bir gelişim süreci bulunduğunu varsaydı.[17] Ayrıca, nesne seçiminin libidodaki değişme sonucu gerçek-

* "Kadınlıktan Kaçış," bu kitapta.

leştiğini, cinsel itkilerin tepki oluşumuyla doyurulabileceğini, bastırılabileceğini ve denetlenip kullanılabileceğini savundu. Kişilik yapısı, biyolojik olan içgüdülerin kullanım biçimiyle belirlenir. Bunun dışında Freud, nevrozun, çocuk cinselliğinin herhangi bir evresine sapma ya da geri çekilme olduğunu savundu.

1923'e dek Freud, "kamışın önceliği evresi" kuramını henüz tam olarak geliştirip son şeklini vermemişti. Bu kuramın Dr. Horney'in kadın psikolojisi üzerine yazdığı denemelerin başlangıç noktasını oluşturacak denli önemli oluşundan ötürü, Greenson'un *The American Handbook of Psychiatry* adlı yapıtta anlattığı biçimiyle aşağıya alıyorum.

Kamış evresi, üç-yedi yaşları arasını içine alır. Bu evrede erkeklerin gelişimi kızlarınkinden ayrılır. Erkek çocukta kamış duyarlılığının keşfedilmesi masturbasyona yol açar, genellikle anneyle ilgili cinsel fantaziler de bu etkinliğe katılır. Oğlan, babaya karşı kendiliğinden bir rekabet ve düşmanlık duyar. Anneye karşı duyulan sevgiyle babaya karşı duyulan düşmanlığın bir arada oluşuna Freud, Oedipus kompleksi adını vermiştir. Kız çocuğunun kamıştan yoksun olduğunu keşfeden oğlan bunu, kızın bu değerli organı yitirdiği yolunda yorumlar. Annesine olan cinsel fantazilerinden ötürü duyduğu suçluluk duyguları ve babaya yönelik düşmanlık yüzünden oğlan çocuktaki iğdiş edilme kaygıları sürekli canlı kalır. Oğlan, sonunda masturbasyondan vazgeçer, böylece gizlilik(kuluçka) evresine girmiş olur. Kızdaysa, oğlanın bir kamışa sahip olduğunun, buna karşın kendisinin bu değerli organdan yoksun olduğunun keşfedilmesi, oğlana imrenmeye yol açar, sonuçta kız, bu yoksunluktan ötürü annesini suçlar. Böylece ilk sevgi nesnesi olan annesinden kopar ve babasına yönelir. Bızır(klitoris), temel masturbasyon kaynağıdır; dölyolu(vajina) henüz keşfedilmemiştir. Kız çocuğu babasından bir kamış ya da çocuk almayı hayal eder, annesine karşı düşmanca rekabet duyguları besler. Genel kural olarak, anne ve babasının sevgisini yitirme korkusuyla yavaş yavaş oedipal çabalarını bırakır ve böylece gizlilik evresine girer.[18]

Freud'un klinik gözlemleri çok seyrek kuşkuyla karşılansa da, bunlar üzerine kurulan kuramsal yapılanmalar her zaman tartışmaların kaynağı ve odağı olmuştur. Dr. Horney'in temel uğraşı te-

rapiydi, bu nedenle büyük ölçüde bir öğretmen[19] denetimci bir analist olarak değerlendirilirdi. Horney'in öğretme ve araştırma, irdeleme yetenekleri klinik araştırmalarındaki doğal yetisinde dile geliyordu.

Horney'in "Annelik çatışmaları"nı tartışmasında Georgy Zilboorg, bunun bir özelliğinin ayrıca vurgulanması gerektiğini belirtir, yani bu, "Kliniksel gözlemdir... Umarım kliniksel gözlem ve psikanaliz, hepsi de insan davranışlarını aydınlatmak yerine çoğunlukla bulanıklaştıran teknik konulara ve kuramsal varsayımlara yönelik bu olağandışı güçlü ve nerdeyse moda olan eğilime karşı eyleme geçer." Zilboorg, az sonra da, "Klinik olaylarının, klinik koşulları altında kliniksel gözlemlerle incelenmesine" duyulan ihtiyaçtan sözeder. Böylece, "Normal ve orta dereceden nevrotik bireylerin, ancak hem genel anlamda, hem de açık ruh hastalarını içeren ağır dereceden hasta bireylerin derinlemesine analizinden kazandığımız bilginin ışığı altında araştırılabileceği konusundaki değişmez klinik gerçeğine dönmüş oluruz."*

Bütün bu yazılar, Horney'in kliniksel gözlemlere olan ilgisini, veri toplama konusundaki titizliğini ve hem kendi hem de Freud tarafından oluşturulan kuramların doğruluğunun sınanmasında gösterdiği özeni gözler önüne serer. Horney, 1917'deki ilk yazısında şunları söylüyor: "Analistik kuramlar, eninde sonunda yöntemin uygulandığı gözlem ve deneyimlerin sonucu olarak gelişmektedir. Karşılık olarak bu kuramlar, etkilerini daha sonra pratik alanda göstermiştir."[20] İlk önce klinik gözlemler, daha sonra veriler üzerine kurulan varsayımlar gelir. Bu varsayımlar, terapi koşullarında ayrıca sınanırken, kendileri de bu süreci etkiliyordu. Horney, özenli gözlem ve kliniksel araştırmaya olan ilgisinden hiçbir zaman sapmamış, bu araştırma, sınama, düzeltme, bazı varsayımları bırakıp yerine yenilerini koyma ruhunu hiçbir zaman yitirmemiştir.

Her zaman klinik verileriyle yola çıkan Horney, ilk önce bu verilere dayalı dağınık bir varsayıma, sonra da genel ve daha düzenli bir soyutlamaya geçebilmiştir. Böylece dağınık, ilintisiz varsayımlar,

* Zilboorg'un tartışması *American Journal of Orthopsychiatry*'ye alınmıştır. III. Cilt (1933), sf. 461-63.

genel bir kuramın çatısı altında toplanabilmiştir. Özgün bir sonuçlandırmayı desteklemeyen veriler, pratik alanda ayrıca sınanıp gözlenmiş, giderek yeni kuramlarla açıklanmıştır. "Kadın Mazoşizmi Sorunu" başlıklı yazısında Horney, Freud'un kamışa imrenme konusunda elde ettiği verileri irdeler ve şunları söyler: "Az önceki gözlemler işleyen bir varsayım oluşturmak için yeterlidir... Yine de, bunun bir gerçek değil, bir varsayım olduğunu; bir varsayım olarak kullanışlı bile olmadığını kavramamız gerekir."

Dr. Horney'in psikanalize olumlu yaklaşımının bütün özellikleri, kadın psikolojisi üzerine kendi kuramlarını geliştirdiği süre boyunca hep canlı kalmıştır. "Kadınlıktan Kaçış" adlı denemesinde artık yeni yeni "benim kadın gelişimi kuramım"dan sözetmeye başlamıştır. "Dölyolunun Yadsınması"nda "bir bütün olarak kadın psikolojisi" ifadesini kullanır ve H. Deutsch ve Freud'la keskin bir tartışmaya girer. Bu yazısında sık sık, "kendi kuramından" sözeder ve klinik verileriyle bu kuramı destekler. "Kadın Mazoşizmi Sorunu"ndaki amacı mazoşizmin geleneksel yorumunu eleştirel bir yaklaşımla yeniden ele almaksa da, bu terimin geniş kapsamlı kliniksel tanımı konusundaki kendi görüşlerini de geliştirir. Ayrıca, kültürel koşulların mazoşizm sorunu üzerindeki etkilerini ele alır. Kendi psikodinamik, fenomenolojik ve kültürel yaklaşımını içine alan bu yeni bakış açılarıyla Horney, *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*[21] adlı yapıtında geliştirdiği temel konu —bireyin cinsel yapısı ne olursa olsun, kültür etkisinin insanlar üzerindeki sonuçları— doğrultusunda çalışmaya başlamıştır bile.

Bu kitabın ilk bölümünde "Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne" adlı yazıda Horney, Freud'un kadınlardaki iğdiş edilme fantazilerinin tek sorumlusunun kamışa imrenme olduğu yolundaki savını sorgular; klinik olayları veri olarak kullanarak, hem erkek hem de kız çocuklarının Oedipus evresini atlatma girişimlerinde sık sık ya iğdiş edilme fantazi geliştirdiklerini ya da eşcinselliğe yöneldiklerini açıklar.

"Kadınlıktan Kaçış"ta Horney, kamış evresi kuramındaki kamışa imrenmenin boyutlarını irdeler. Yalnızca bir örgeni, kamışı ele alan bu kuram, bızırı (klitoris) de kamış olarak değerlendirir. Horney, felsefeci Simmel'in toplumumuzun "temelde erkekliğe" uyar-

lanmış oluşuna ilişkin yazılarına değinerek, *"a-posteriori"** sonuç-çıkarım yöntemiyle bir kamışa imrenmeyi kabul etmekle, "bunun olağanüstü dinamik gücüne" uygun mantığa da ulaşılmış olduğunu vurgular.

Freud'un erkeğe uyarlanmış kuramı Horney'i "Bir kadın olarak şaşkınlıkla anneliğin kendi içinde bir can taşımanın mutluluk dolu bilinçliliğinin ve bu yeni canın ortaya çıkmasına ilişkin beklentinin sözcüklere sığmayan mutluluğunun ve sonunda bu can dünyaya geldiğinde duyulan hazzın... ne olduğunu sormaya" iter. Belki de kamışa imrenme kuramının bütün bunları yadsımaya, değerden düşürmeye çalışmasının nedeni, erkeğin kadına yönelik korkuları ve imrenmesidir. Horney, kamışa imrenmeyi olağandışı birşey olarak değil, cinslerin birbirlerine duydukları karşılıklı çekimin ve imrenmenin bir belirtisi olarak değerlendirmiştir. Ona göre kamışa imrenme, daha sonraki bir gelişme olan Oedipus kompleksinin yeniden çözümüyle ilgili sorunlar yüzünden hastalıklı bir durum alır.

Dr. Horney, "Kadın Korkusu" adlı denemesinde erkeğe uyarlanmış kamışa imrenme kuramına katkıda bulunabilecek bir olguyu, erkeklerin kadınlara yönelik korkusunu irdeler. Tarih boyunca erkek, kadını gizemli, uğursuz, özellikle aybaşı dönemlerinde tehlikeli bir yaratık olarak görmüş, korkusunu inkar ve savunma yoluyla yenmeye çalışmış ve bunda öylesine başarılı olmuştur ki, kadınların kendileri bile uzun süre bu korkuyu görememişlerdir. Erkekler, sevgi ve tapınmayla korkularını inkar eder, kadınların özsaygılarını azaltarak, onları küçümseyerek ve ezerek bu korkuya karşı kendilerini savunurlar.

Aynı bölümde Horney, küçük oğlanın annesinin cinsel örgenine girmeye yönelik kamuşçı arzularının yapısal olarak sadist olması için ortada hiçbir neden bulunmadığını vurgular. Bu nedenle, her bir durumda özel kanıtlar bulunmadığı sürece, "erkek" terimini "sadistlikle," benzer bir biçimde "dişi" terimini mazoşizmle eşleme-

*A-posteriori: Olayların gözlenmesiyle kazanılan bilginin, gözlenen olaylardan yola çıkan sonuç-çıkarımın, sonuçlardan geriye doğru nedenlere yani, tümevarımsal olarak ele alınması. (S.B)

nin akla yatkın olmadığını vurgular. Ve bir kez daha "özel kanıt gerektiğini" belirtir. Ve yanlış kuramşallaştırmanın yol açacağı felaketleri gözler önüne serer. Deneyimli analistler arasında bile, erkeğin aktif-sadist, kadının pasif-mazoşist olduğu yolundaki savı doğal olarak kabul etmeye yönelik güçlü bir eğilim vardır. Bu tür düşünceler, kanıtlanmamış kuramlara dayanan bir gevezeliğe dönüşmüştür.

Dr. Horney ayrıca, kamışa imrenme kuramının köklerinden birisinin, erkeklerin kadınlara karşı duydukları imrenmenin içinde bulunabileceği savını ele alır. Yıllarca kadın hastalarla uğraştıktan sonra erkekleri analiz etmeye başlayınca erkeklerin, "Kadınların göğüsleri ve emzirme edimleri kadar gebeliğe, doğum ve anneliğe de imrendiklerini görüp şaşırmıştır."*

Bir ananalist ve Horney'in akranı olan Georgy Zilboorg, "Erkeklerdeki kadına imrenmenin, ruhsal köken açısından çok daha eski olduğundan ve bu nedenle" kamışa imrenmeden daha "temel" olduğundan sözeder ve şunları ekler: "Kuşkusuz, bugüne dek birçok önemli psikolojik veriyi gizleyen ataerkillik perdesini indirmeyi öğrenir öğrenmez, insanın ruhsal yapısı konusundaki derinlemesine çalışmalar, birçok bilimsel veriye boyun eğecektir."[22]

Kalküta'dan bir Bengalli analist ve Hint Psikanaliz Birliği'nin kurucusu olan Dr. Bose, Freud'a şunları yazar: "Hintli hastalarım, Avrupalı hastalarım kadar belirgin iğdiş edilme belirtileri sergilemiyorlar. Buna karşın, kadın olma arzusu Hintli erkek hastalarda daha çabuk ve kolayca suyüzüne çıkmaktadır... Oedipus annesi, genellikle anne-baba imajının bir bileşimidir."[23] Hindu felsefesi, tarihsel ve kültürel düzenleri eski zamanın (yaklaşık MÖ 5000), yani Hint kültürünün anaerkil olduğu kadınların birden çok kocaya sahip olabildiği ve gündelik yaşamın birçok alanında kendi haklarını koruyabildikleri dönemin çağdaş bir yansıması olarak, kadınlara karşı değişik davranışlar üretir.

Margaret Mead, ilkel topluluklarda yapılan erginleme törenlerinin, kadınların işlevlerini sahiplenme girişimleri olduğuna inanır. Ereğinin orda hazır bulunanlarca rahatsız edilmeksizin doğum yapmış bir kadın statüsü kazandığı gelişmiş erkek lohusalığı (couva-

* "Kadınlıktan Kaçış," bu kitapta.

de)* törenleri bu tür kültürler arasında nerdeyse evrenseldir.[24]

Tarihin her döneminde hem ataerkil, hem de anaerkil yasaların birbiriyle uyum içinde olduğu ya da birinin diğerine boyun eğdiği evreler olmuştur. Karşılaştırmalı kültürel çalışmalar, cinsler arasındaki birisinin, diğerinin işlevine ya da anatomik özelliklerine karşı duyduğu hastalıklı ya da normal imrenmenin varlığını ortaya çıkarmıştır. Sağlıklı ve şizofren çocuklarla ilkel topluluklar arasındaki ergenlik törenleri üzerinde araştırmalar yapan Bruno Bettelheim, çocukların "Toplumsal olmayan içgüdüsel eğilimleri devre dışı bırakmaktan çok, onları birleştirmeye" çalıştıklarını buldu. Bu konudaki önermesi şuydu: *"Bir cins, diğerinin işlevlerine ve örgenlerine imrenir."* Bettelheim, ergenlik törenlerinin yorumunda iğdiş edilme kompleksinin erkeğe uyarlanmış olumsuz vurgulanışını eleştirmenin yanısıra, Freud'un "Çocuğun çok yönlü ve değişken bir sapık olmaya olan doğal yatkınlığı" varsayımını da sorgular. Ve bunun yerine Jung'un doğal ve çok-sığalı (mültipotansiyel) olan çok-değerlikli (polivalent) görüşünü yeğler.[25]

"Ketlenmiş Kadınlık," Horney'in "cinsel soğukluğu", "çağdaş kadının normal cinsel tutumu" olarak değil de, "hastalık" olarak ele almasının nedenlerini kapsar. Bu olayın sıklığının, "bireyselliğin ötesinde kültürel etkenlerden" kaynaklandığını düşünür; erkekliğe uyarlanmış kültürümüz, "Kadınların özgürce kendilerini ortaya koyması, gelişmesi ve bireyselliği için elverişli değildir."

"Tekeşlilik İdeali Sorunu" adlı denemesinde Horney, kanıtlanmış olmaktan uzak bulduğu erkeklerin doğal olarak "çokeşliliğe daha yatkın olduğu" yolundaki "erkek yanlısı amaçlı gevezelikle" hesaplaşır. Ne cinsel birleşmeyi izleyen gebelik olasılığının ruhsal önemi konusunda; ne de kadının cinsel ilişkide bulunma çabısının gebelik gerçekleştikten sonra azalan "olası bir üreme içgüdüsüyle" belirlenen bir çaba olduğunu kanıtlamaya yönelik yeterli kanıt yoktur.

"Aybaşı Öncesi Gerilim"de Dr. Horney, kadınların duydukları gerilimlerin gösterdiği değişmelerin, doğrudan doğruya gebeliğe

* **Couvade**: Bazı topluluklar arasında oldukça eskiye dayanan bir gelenek; içeriği: Çocuğu dünyaya gelirken baba da, yatağına girer, doğum sancıları çekiyormuş gibi davranır. (S.B)

hazırlığın fizyolojik süreçleri tarafından yaratıldığı varsayımını öne sürer. Hastasında bu tür gerilimlere rastladığı zaman, kadında "bir çocuk arzusunu içeren çatışmalar" bulacağını önceden kestirdiğini ve yanılmadığını vurgular. Dr. Horney ayrıca, aybaşı öncesi gerilimlerin varlığının, onun kalıtsal zayıflığına değil, o anda bir çocuk sahibi olma ihtiyacının canlandırdığı çatışmalara karşılık geldiğini belirtir. Çocuk arzusunun asal bir itki olduğunu ve "anneliğin Freud'un düşündüğünden daha önemli bir soruna karşılık geldiğini" söyler.

"Cinsler Arası Güvensizlik"te Horney, daha genel nefret ve düşmanlık duygularından çok, ilgisini güvensizlik tutumu üstünde toplar, erkeğin kadına yönelik güvensizlik ve içerlemesi ile kadına karşı duyduğu korkunun kökenlerini birbirinden ayırır. Değişik toplumların kültürel yapılarından, tarihten ve edebiyattan örnekler vererek, kadına yönelik erkek yanlısı önyargılara ve bunun güvensizliği nasıl kışkırttığına değinir.

Ayrıca bu yazı, Horney'in erkek ve kadın psikoloji diye adlandırılan şey üzerinde durmaktan, nevrotik kişilik yapısı, baskı ve boyun eğme biçimleri konusundaki kendi kuramını oluşturmaya geçişini yansıtır. Bu kuramı, *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi* adlı yapıtında "öz-küçümseyici" ve "taşkın" nevrotik çözümler olarak açıklayıp örnekler vermiştir.[26]

"Evlilik Sorunları"nda, Freud'un Oedipus fantazi ve nevrotik çatışmaların bilinçaltı etkinlikleri konusundaki kuramlarından yararlanır ve erkeklere uyarlanmış bir psikolojinin evliliğe taşıdığı bazı çatışmalara değinir. Erkek, evliliğine, hiçbir zaman doyurma yetisine sahip olamadığı yasaklayıcı ve aziz bir kadın olan annesiyle ilgili tutumunun bazı kalıntılarını getirir; diğer yandan kadın da kendisiyle birlikte yanında soğukluğunu, bir kadın, eş ve anne olma konusundaki kaygılarını, erkeği yadsıyıcı tutumunu ve "istenilen ya da hayal edilen bir erkekli rolünü..." getirir.

"Evlilik sorunları, zorunluluk ve içgüdülerden vazgeçmeyle ya da bu içgüdülerin dizginsiz bırakılması yolundaki önerilerle, telkinlerle çözülemez." Gerekli olan, "her iki cinsin de evlilikten önce coşkusal bir kararlılığa ulaşmasıdır." Geçmiş ve günümüzde evliliği konu alan edebiyat hep bir alıp verme ihtiyacına ilişkin yazılarla

doludur. Dr. Horney, "ruhsal alanda eşe yönelik aşırı isteklerden vazgeçme" gereğini önemle vurgular. Bu, son kitabı *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi de* çok daha özenli bir biçimde tanımladığı "nevrotik isteklerin" kesin bir tanımıdır.

Dr. Horney, erkeğin dölyoluna karşı duyduğu korkuyu "Kadın Korkusu" başlıklı yazısında tartışmasına karşın, sözde "keşfedilmemiş dölyolu" kuramını "Dölyolunun Yadsınması" adlı denemesinde tartışmaya koyulur. Freud, küçük kızın dölyolunun varlığının farkında olmadığını, ilk örgensel duyumlarının ilk önce bızırda yoğunlaştığını, daha sonra dölyolunda toplandığını savunmuştur. Dr. Horney, kendi gözlemlerinden ve öteki analistlerin araştırmalarından çıkan kanıtsal verilerle küçük kızda kendiliğinden dölyolu duyumları başgösterdiğini ve dölyolu aracılığıyla masturbasyonun yaygın olduğunu öne sürer. Bızır yoluyla masturbasyon daha sonraki bir gelişmedir; küçük kızda yaratılan kaygılar yüzünden daha önceden varlığı ve duyumları keşfedilmiş dölyolu yadsımır.

Freud, "Some Psychological Consequences of the Anatomical Distiniction Between he Sexes" (1925) (Cinsler Arasındaki Anatomik Farklılığın Bazı Ruhsal Sonuçları) adlı yazısında, kadınların kadın değil, kamıştan yoksun erkekler olduklarını söyler. Kadınlar, "iğdiş edildikleri gerçeğini yadsırlar" ve "herşeye karşın, bir gün bir kamışa sahip olacaklarını umarlar... (Bunu dile getirmek istemesem de) kadın için ahlaki düzlemde normal olan şeyin, erkeğinkinden farklı olduğu gerçeğinden kaçamam... Bizi her iki cinsin de konum ve değer olarak birbirlerine bütünüyle eşit olduklarını kabul etmeye zorlayan feministlerin yadsımalarının bizi bu tür sonuçlandırmalardan saptırmasına izin vermemeliyiz."[27]

Freud, bu yazısını şöyle bitirmiştir: "Kadınlardaki iğdiş edilme fantazi ve erkeklik fantazisi üzerine Abraham'ın (1921), Horney'in (1923) ve Heleutsch'un çalışmalarında benim yazdıklarıma çok yaklaşan ama çakışmayan bir sürü şey vardır, bu nedenle bu yazıyı yayımlamakta kendimi haklı buluyorum." Şunu belirtmek gerekir ki, Freud için, şu ya da bu yolla karşılık vermek, eleştirel olmak —dolaylı da olsa— olağan değildir. Bu nedenle bu sözler, Horney'in bakış açısını ciddiye aldığını gösterir.

Freud, "Female Sexuality" (1931) başlıklı yazısında, küçük kızın gelişimindeki Oedipus öncesi evreyi ele alarak: "Bu ilk anneye bağlanmayla ilgili herşeyin analizde ele geçirilmesi ve tanınması bana oldukça zor geliyor... Aslında, kadın analistlerin -örneğin, Jeanne Lampl de Groot ve H. Deutsch— aktarım durumlarında üzerinde çalıştıkları hastalar tarafından anne yerine konabilme avantajına sahip olduklarından, olguları çok daha kolaylıkla yakalayabilme yetisine sahip olmaları gerekir," diyor. Ama Horney, "uygun aktarım durumunda" anne yerine geçebilen kişi olarak, Freud'un söyledikleriyle görüşlerinin birbirine tam olarak çakışmadığını görmüştür. (1923) "Bazı analisteler daha çok sonraki gelişim süreçleri üzerinde önemle durmak, ilk elden çocuğun en temel cinsel dürtülerinin önemini küçümseme eğilimindeler, bu nedenle —bu görüşü en aşırı biçimine koyarak— sözkonusu asal cinsel dürtülerden yalnızca belli eğilimlerin varlığını göstermek için sözedilebilir, bu arada bu eğilimleri eyleme geçiren enerjinin toplamı da sonraki geri çekilmelerden ve tepki oluşumlarından alınır. Bu nedenle örneğin Karen Horney (1926), bizim küçük kızın ilk kamışa imrenmesini fazla önemsediğimiz ve kızın sonraki erkeklik çabasının gücünün, kadınsı, özellikle babasına olan bağlılığıyla birleştirilen kadınsı dürtülerinden kurtulmak için kullanılan *ikincil* bir kamışa imrenmeye bağlanması gerektiği görüşündedir. Bu benim kendi görüşlerime uyamamaktadır."[28]

Böylesine geniş ve eleştirel bir yanıt, Freud'un Horney'in görüşlerine verdiği önemi dile getirir. Niteleyici yadsıyışına karşın —"bu görüşü en aşırı biçimine koyarak"— Freud'un görüşlerinden ikisinin kuşkulu olduğuna inanıyorum. Horney "çocuğun ilk ve en asal dürtülerinin önemini küçümsemez" ve ikincisi, bunlar için söylenecek tek şeyin, bunların "belli eğilimleri" gösterdiği ve "sonraki gerilemelerin ve tepki oluşumlarının" daha güçlü olduğu yolunda birşey söylememiş ya da anıştırmamıştır.

"Female Sexuality"nin yayımından 1939'da ölümüne dek Freud, konu üzerinde hemen hemen hiçbirşey yazmamıştır. "Analysis Terminable and Interminable" de (1937) nevroz ve terapi konusundaki son görüşlerini açıklar: "Hem kadınlardaki, hem de er-

keklerdeki kamışa sahip olma arzusunun pasifliğe karşı bir mücadele" olduğunu öne sürer ve şunları ekler: "1927'de Ferenczi her başarılı analizde bu iki kompleksin analiz edilmiş olması gerektiğini bir ilke olarak ortaya koyduğu zaman çok şey istiyordu... Bir kamış arzusuna ve erkeksi karşı koyuşa ulaştığımız an, bütün ruhsal katmanlara girmişiz, en alt 'noktaya', 'dibe' ulaşmışız ve işimiz tamamlanmış demektir... Elbette kadınlığın yadsınması dirimsel bir gerçek, büyük cinsellik bilmecesinin bir parçası olmalı."[29] Ve işte bu noktada konu, yandaşları için olduğu kadar Freud için de kapanmıştır.

Tamamlanamamış *An Outline of Psychoanalysis*'sin "giriş notu"nda Freud şunları söylüyor: "Bu kısa çalışmanın amacı psikanalitik öğretileri bir araya getirip, dogmatikçesine vurgulamaktır... bu gözlemleri kendi ya da başkaları üzerinde yinelemeyen insanlar, burda sunulandan bağımsız bir yargılama yapacak bir konumda değildir."[30] Karen Horney, bütün bu nitelikleri kendinde toplamış ve bunun sonucu olarak, psikanaliz kuram ve uygulamalarının giderek artan sayıda yönüyle ilgili, Freud'un kadın psikolojisinden farklı "bağımsız yargılara" varmıştır.

Adı geçen yayındaki cinsel işlevlerin gelişimi tartışmasında Freud şunları söylüyor: "Üçüncü evre, kamışçı diye adlandırılan evredir. ... Bu evrede sorun olan, her iki cinsin de örgenlerinin değil, güncel olarak yalnızca kamışın önem kazanmasıdır. Kadının cinsel örgenleri uzun süre keşfedilmeden (bilinmez) kalır." Bir dipnotta da şunları ekliyor: "Genellikle erken dölyolu duyumlarının var olduğu öne sürülüyor. Ama bu, büyük bir olasılıkla bızırdaki(klitoris) yani kamışa benzer bir örgendeki uyarımlardır, bundan ötürü bu gerçek bizi bu evreyi kamış evresi olarak adlandırmaktan alıkoymaz." Freud'un erken dölyolu duyumlarıyla ilgili sözleri, Horney'in keşfedilmemiş dölyolu, bızırda toplanmış doyumların önceliği, kamış evresi ve kamışa imrenme kuramlarının tümünü birden irdelediği "Dölyolunun Yadsınması" adlı denemeye doğrudan bir yanıt olabilir. Ayrıca, "analistler arasındaki anlaşmazlığı" tartışırken yaptığı bazı vurgulamaların da özellikle Horney'e yöneltilmiş olabileceği kanısındayım:"... kamışa

yönelik kendi arzusunu yeterince kabul edememiş bir kadın analist, hastalarındaki bu etkene yeterli önemi verme konusunda başarısızlığa uğrarsa bu bizi pek şaşırtmaz."[31] "Female Sexuality" adlı denemesindeki bir dipnotta yaptığı uyarıyı buraya almak yerinde olacaktır: "Psikanalizin bir çekişme silahı olarak kullanılmasının bizi hiçbir yere götürmeyeceği açıktır."[32]

"İşlevsel Kadın Hastalıklarındaki Ruhsal Kökenli Etkenler" adlı denemesinde Horney, "bozuk ruhsal-cinsel yaşamla işlevsel kadın hastalıkları arasındaki çakışmaya" dikkati çeker ve bu çakışmanın düzenli olarak başgösterip göstermediğini sorar. Kendi deneyimlerine göre, sözkonusu bedensel etkenlerle coşkusal değişmelerin birlikte varoluşları düzenli değildir. Böylece, üçüncü bir soruya geçer: Ruhsal-cinsel yaşamdaki bazı zihinsel tutumlarla bazı örgensel rahatsızlıklar arasında karşılıklı özgün bir ilinti var mıdır?

Freud'un bazı kuramları Horney'e yolgösterici olmayı sürdürmüşse de Horney, bunlara kendi yorumunu da katmıştır. Bu özellikle, "Temel kuramlarımızdan birisi cinselliğin ergenlik döneminde değil, doğuştan başladığı ve sonuç olarak, ilk sevgi ilişkilerimizin her zaman cinsel bir özellik taşıdığıdır. Cinsellik, hayvanlar dünyasının tamamında gördüğümüz gibi cinsler arasındaki bir çekim demektir... Aynı cinsten olan anne ya da babayla ilgili rekabet ve kıskançlık etkenleri, bu kaynaktan gelen çatışmalardan sorumludur," dediği "Annelik Çatışmaları" adlı denemesinde (1933) oldukça belirgindir. Horney'in holistik yaklaşımında çekim, biyolojik ve doğal, sağlıklı ve kendiliğindendir.

1933'te yazılan "Annelik Çatışmaları"nda Horney'in kültürel etkenlere olan ilgisini ngiderek arttığı görülür. Amerika'ya gider gitmez, benzer sorunlarla ilgili Avrupa'daki deneyimleriyle ABD'dekiler arasındaki zıtlığın farkına varır. "Anne-babalar (Amerika'daki)... çocuklar tarafından onaylanmamanın korkusunu yaşıyorlar... Ya da çocuklarına uygun bir eğitim ve yaşam deneyimi kazandırıp kazandıramadıkları konusunda kaygılar taşımaktadırlar."

Gerçek bilimsel araştırma, gözlemlenen verilerden her birinin

diğerine karşı sınanıp gözden geçirildiği, ayrıntılardan varsayıma doğru bir ileri geri gidip gelmeyle tanımlanabilir. Değişik veri grupları benzerliklerine ve farklılıklarına göre birbirinden yalıtılır; benzer veri gruplarının yeniden ortaya çıkışına tıpta sendromlar ve kompleksler denilmektedir. Özgün bir neden özgün bir tekrarlanan bulgular grubuyla kesin olarak birleşince, hastalık olgusu ortaya çıkar. Hem fizik, hem de insanlık bilimlerinde tip olarak başvurulan bir tekrarlanan benzerlikler grubunun varlığı sözkonusudur ve tıp bilimlerindeki yöntembilimi oldukça gelişmiştir.

"Sevginin Gözde Büyütülmesi: Günümüzün Yaygın Kadın Tipi Üzerine Bir Çalışma" adlı denemesinde Horney, tip bilimlerinden olduğu kadar antropolojik ve sosyolojik yöntembilimlerinden de yararlanmıştır. Ve bireyle çevrenin, devinen yalın bir alan gibi birbirlerini karşılıklı olarak etkilediklerini görmüştür. Kısaca, bu denemede tanımladığı kadının "kadınlık tipi" belli içgüdüsel isteklerce olduğu kadar kültürel etkenlerce de şekillendirilmiştir. Ayrıca Horney, "ataerkil kadınlık idealinin" değişmez bir olgu değil, kültürel etkenlerin belirlediği bir olgu olduğunu ortaya koymuştur.

"Kadın Mazoşizmi"nde Horney, Freud'un kuramlarından çıkarılan bazı varsayımlarla, yani, "Mazoşizmin kadınlarda erkeklerden daha sık görüldüğü," çünkü mazoşizmin "Kadının doğasında kalıtsal olarak bulunduğu ya da kadının yapısının buna daha yakın olduğu" ve kadın mazoşizminin, "bedensel cinsel farklılığın ruhsal bir sonucu" olduğu yolundaki temelsiz varsayımlarla hesaplaşır. Bu deneme, Horney'in konuya ilişkin literatürdeki derin bilgisini, klinik ve antropoloji araştırmalarındaki kavrayış yetisi kadar mantıksal sonuç çıkarımlarının netliğini ve yoğunluğunu da sergiler. Psikanalizin, kadın psikolojinin bazı sorunlarına yanıt bulmakta başarısızlığa uğramasının nedenlerini irdeledikten sonra, antropologlara erkeklerdeki ve kadınlardaki mazoşizm olgusunun gün ışığına çıkarılmasına yarayacak verilerin araştırılmasında ipuçları verir.

Yine Freud'un hastalıklı ve "normal" olaylar arasında temel bir farklılığın bulunmadığı ve "Hastalıklı olayların yalnızca bütün in-

sanların içinde sürüp giden birtakım süreçleri bir büyütecin arkasındaymış gibi daha ayrıntılı ve net olarak gösterdiği" yolundaki varsayımlarını sorgular. Freud'un id (yıkıcı) içgüdülerini asal, doğal, normal olarak ele alan önermelerinden, kaçınılmaz olarak, hastalıklı olayların normal olaylardan yalnızca niceliksel olarak ayrıldığı sonucu çıkmaktadır. Ama Horney için bu, sağlığın büyüteç arkasından görülmesi değil, başka birşeye —hastalığa— köklü bir dönüşümdür. Freud, Viyanalı orta sınıfın küçük bir azınlığı için geçerli olan kendi insan doğası kuramının, evrensel ve insan davranışlarının tek açıklaması, zaman-mekan içinde bütün insanlık için geçerli olduğunu öne sürdü. Aynı yöntembilimsel yanlışlık, antropolojik çalışmalar Oedipus kompleksinin "Yaygın ve değişik kültürel koşullar altında varolmadığını" ortaya çıkarırken, Freud'un bunun her yerde her zaman olduğunu öne sürmesinde de yapılmış olacaktı. Freud'un genellikle kadınların erkeklerden daha kıskanç olduğu savına yanıt olarak Horney, kendi kuramlarıyla uygunluk içinde "Belki de bu, Alman ve Avusturya kültürleri sözkonusu olduğu zaman doğrudur," der.

"İlkgençlik Yıllarında Kızlarda Başgösteren Kişilik Değişmeleri" adlı denemesinde Dr. Horney, yetişkin kadınların analizinden elde edilen gözlemleri irdeler ve şunları söyler: "Bütün olaylarda belirleyici çatışmalar çocuklukta ortaya çıkmış olsa da, ilk kişilik değişmeleri gençlik döneminde gerçekleşmişti,." ve "Bu değişmelerin başlangıcı yaklaşık olarak aybaşı kanamasının başlangıcıyla çakışmaktadır." Bu yazısında Horney, dört kadın tipini birbirinden ayırır ve bu tiplerde gözlenen benzerlik ve farklılıkların içerdiği ruhsal dinamikleri açıklamaya koyulur.

"Nevrotik Sevgi İhtiyacı"nda Horney, nevrotik, normal ve kendiliğinden var olan sevgiyi birbirinden ayırır ve zorlanımlılığın yapısını, kendiliğindenlikten dönüştürülmüş olarak tanımlar. Nevrotik sevgi ihtiyacı "bir ana saplantısının dile gelişi" olarak görülebilse de Dr. Horney, Freud'un kuramının, çocuklukta kazanılan bir davranışın sürüp gitmesine neden olan ya da çocuksu bir davranışın bırakılmasını olanaksız kılan dinamik etkenlerle ilgili sorunu aydınlatamadığına inanır. Dr. Horney, "Kadın mazoşizmi Sorunu"nda şunları söylüyor: "Çocukluk izlenimlerinin ıs-

rarla sürüp gittiğini kesin bir açıklıkla gözler önüne sermek Freud'un büyük bilimsel yeteneklerinden birisidir; yine de psikanalitik deneyim, çocuklukta baş gösteren coşkusal bir tepkinin, ancak eğer değişik ve önemli dinamik itkilerle desteklenmesi sürüp giderse yaşam boyunca varlığını koruyabileceğini göstermiştir." Elbette Horney'in geçmiş ve bugünün etkileriyle ilgili düşüncelerinin bu kesin ve açık tanımı Freud'un "Female Sexuality" başlıklı yazısındaki görüşüyle zıtlık taşımaktadır.

Yine "Nevrotik Sevgi İhtiyacı"nda Freud'un "artan sevgi ihtiyacı"nı "libidoyla ilgili bir olgu" olarak ele aldığı libido kuramını da sorgular; bu kuramın kanıtlanmış olmaktan uzak olduğuna inanır. "Nevrotik sevgi ihtiyacı" diyor Horney "...oral bir saplantıya ya da 'geri çekilmeye' karşılık gelebilir. Bu kuram (libido kuramı) karmaşık ruhsal olayları fizyolojik etkenlere indirgemeye hevesleniyor. Bu varsayımın elle tutulur bir yanının olmadığına, ayrıca, ruhsal olayların anlaşılmasını daha da güçleştirdiğine inanıyorum."

Dr. Horney, Freud'un libido kuramını, saplanıı ve gerileme konusundaki görüşlerini sorgulayarak, terapi açısından yaşamın ve insanın kendiliğindenliğinin önemini savunarak, onun tekrarlama zorlanımı kuramını irdelemiş oluyor ve bu kurama ters düşüyordu. "Direnme," "saplantı" ve "gerileme" yerine "gelişimin engellenmesi" görüşü, Freud'un tekrarlama zorlanımı ve mutlak belirlemecilik görüşlerine tam bir karşıtlık gösterir.

Yazdığı bu ilk denemelerde Horney, kendisini bir fenomolojist ve varoluşçu olarak ortaya koymuştur. "Kadın Korkusu" adlı denemedeyse, *olma, sahip olma ve yapma arasındaki varlık bilimsel ontolojik* ayrılıklar sergilenmiştir. "İşte cinsler arasındaki farklılığın dikkat gerektiren bir özelliği de budur, yani güncel olarak erkek, kadına erkekliğini kanıtlamayı sürdürmek zorundadır. Kadın için buna benzer bir zorunluluk yoktur; soğuk olsa bile cinsel ilişkide bulunabilir, gebe kalabilir ve bir çocuk sahibi olabilir. Cinsel ilişki anında hiçbirşey *yapmaksızın*, yalnızca *bulunarak* kendi üzerine düşeni yerine getirmiş olur; bu her zaman erkeği hayranlık ve öfkeyle dolduran bir gerçektir. Diğer yandan, erkek kendisini ta-

mamlamak, kanıtlamak için birşeyler *yapmak* zorundadır." Materyalizme, mekanizme, birbirine ters özne ve nesnelere bölünen bir evren üzerine kurulu eyleme doğru yönlendirilen ve erkekler tarafından yönetilen Batı dünyasındaki "yeterlilik ideali, tipik bir erkeklik idealidir."

Varoluşçuluk açısından, ben-sen ilişkilerinde bir savaşım, bir yüzyüze gelme, bir buluşma, bir *Begegnung* (Alm. çekişme, buluşma, vb, S.B) vardır. Cinsel olanı da içeren her türlü alış-verişte bir karşılaşma vardır, bu karşılaşmadaki kişiliğin önceliği ilkesi bizim Batılı düşünce yapımıza uzaktır. Bu kitapta ve ötekilerinde Horney'in varoluşçu bakış açısı giderek daha da derinleşmiş, keskinleşmiştir.

Varlık konusundaki varoluşçu görüşler derin köklere sahiptir. Eski Çin'in Yin-Yang felsefesinde, erkeklik ve dişilik yasaları birbirine zıt değil, birbirini bütünleyen doğal yasalar olarak ele alınmıştır ve bu felsefede yaşamın ancak bu iki bütünleyici yasalar dengede olduğu zaman uyumlu olacağına inanılır. Doğal durumun bir anlatımı olarak farklılık benimsenmiş ve birleşmenin, birliğin ve benzerlik ve farklılık yoluyla zenginleşmenin temeli olarak değerlendirilmiştir. Bu yöneliş, kamışa imrenmeyi ve erkeğin edilgin duygulara karşı gösterdiği direnmeyi biyolojinin belirlediği şeyler olarak gören Freud'un Batılı erkek yönelimine ters düşer.

"Nevrotik Sevgi İhtiyacı" başlıklı yazıdaki genel bir insanlık olgusu ve açık bir varoluşçu düşünce olan varlık kaygısı *(creature anxiety, angst der kreatur)*, Dr. Horney'in düşmanca olduğu düşünülen bir dünyadaki yalıtım ve çaresizlik duygularının yarattığı temel kaygı kavramının çekirdeğini oluşturur. Sağlıklı ve nevrotik insanlar arasındaki ayrım, nevrotik bireyde temel kaygının artmış olmasıdır. Nevrotik insan, kaygısının farkında olmayabilir ama bu (temel) kaygı birçok yoldan kendisini dışa vuracak ve nevrotik, kendi duygularından kaçmaya çalışacaktır.

Bu kitap, Freud'la olan ayrılıklarını olduğu kadar, Horney'in kadın psikolojisi üzerindeki düşüncelerinin evrimini de içermektedir. Freud'un erkek yanlısı psikolojiyle kendi kadın psikolojisini

yüzleştirdikten sonra Horney, değişen çevreleriyle birbirlerini etkileyen ve birlikte yaşayan tüm insanlığın felsefesine, psikolojisine ve psikanalize giden yolu hazırlamıştır.

Dr. Horney'in bu ilk denemelerini okurken, insan acılarını dindirmenin daha iyi yollarını araştıran, arayan, didinen bir bilge kadın görürüz karşımızda. *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi* adlı yapıtının kapanış cümlesi, Dr. Horney'in yalnızca bu kitaptaki yazılarda değil tüm yapıtlarında ve çalışmalarında sergilenen ruh, yöntem ve çabaları dile getirmektedir: "Albert Schweitzer, 'iyimser' ve 'kötümser' terimlerini 'dünyayı ve yaşamı onaylama', 'dünyayı ve yaşamı yadsıma' anlamında kullanıyor. Bu derin anlamda Freud felsefesi, kötümser bir felsefedir. Bizimkiyse, nevrozlardaki olanca trajik öğelerin varlığının bilinmesiyle, iyimser bir felsefedir."

Harold Kelman
New York City
1966

NOTLAR

1. Sigmund Freud, *An Autobiographical Study, Collected Papers*, XX. Cilt (Londra, The Hogarth Press, 1936; ayrıca, N.York, W.W. Norton Co., Inc., 1952).

2. Karen Horney, "Die Technik der psychoanalytischen Theraphie," *Zeitschr. f. Sexualwissenschaft*, IV. (1917)

3. Freud, agy

4. Harold Kerman ve J.W. Vollmerhausen, "On Horney's analytical Techniques, Developments and Perspectives," *Psychoanalytic Techniques*, derleyen, B.B. Wolman (New York, Bisic Books, 1967).

5. Thomas S. Khun, *The structure of Scientific Revolutions* , (Şikago, The University of Chicago Press, First Phoenix Edition, 1964), sf. 159.

6. *Freud, New Introductory Lectures*, sf. 181.

7. F.G. Alexander ve S.T. Selesnick, *The History of Psychiatry* (N.York, Harper and Row, Publishers, 1966), sf. 186-87.

8. Karen Horney, Biografi, *Current Biography*, II.Cilt, No. 8 (New York, H.W. Wilson Co., Ağustos 1941). sf. 27-29.

9. R.R. Greenson, "The Classic Psychoanalytic Approach," *The American Handbook of Psychiatry*, derleyen, S.Arieti (N.York, Basic Books, 1959). Bu yazı, Freud'çu psikanalizin son günlerdeki kısa ve inanılır bir özetini içermektedir.

10. Horney, "The Technique of Psychoanalytic Therapy," a.g.y.

11. Keiman and Vollmerhausen, a.g.y.

12. Horney, *Psikanalizde Yeni Yollar*, X. bölüm.

13. Kelman and Vollmerhausen, a.g.y.

14. Horney, *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*

15. Horney, *Psikanalizde Yeni Yollar*, VII. Bölüm.

16. Reuben Fine, *Freud: A Critical Re-evaluation of his Theories*, New York, David Mckay Col, Inc., (1962).

17. Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido" (1923), *Collected Papers*, II. Cilt, (Londra, The Hogarth Press 1933)

18 Greenson, a.g.y.

19. G.P. Oberndorf, "Obituary, Karen Horney," *Int. J. Psycho-Anal.*, II. Bölüm, 1953.

20. Horney, "The Technique of Psychoanalitic Therapy," a.g.y.

21. Horney *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, a.g.y

22. Zilboorg, "Male and Female," *Psychiatry*, VII. (1944).

23. G.Bose, "Bose-Freud Correspondence: 11 nisan 1929 Mektubu," *Samiska*, 10 (1935). Ayrıca bkz. Bose Özel Sayısı, Samiska (1935).

24. Margaret Mead, *Male and Female* (Erkek ve Dişi), (New York, William Morrow Co., Inc., 1949).

25. Bruno Bettelheim, *Symbolic Wounds, Puberty Rites, and the Envious Male*, (N. York, Collier Books, 1962), sf. 10.

26. Karen Horney, *Nevrozlar Ve İnsan Gelişimi*.

27. Sigmund Freud, "Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction Between the Sexes" (1935), *Collected Papers*, (Londra, The Hogarth Press, 1956), sf. 186-97.

28. Sigmund Freud, "Female sexuality" (1931), *Collected Papers*, V. Cilt, (Londra, The Hogarth Press, 1956), sf. 257-72.

29. Freud, "Analysis Terminable and Interminable," *Collected Papers*, V. Cilt (Londra, The Hogarth Press, 1956), sf. 355-57.

30. Freud, "An Outline of Psychoanalysis," *Collected Papers* XXIII. Cilt (Londra, The Hogarth Press, 1956; ayrıca, New York, W.W Norton Co., Inc.).

31. A.g.y.

32. Freud, "Female Sexuality," aynı yerde.

KADINLARDAKİ İĞDİŞ EDİLME KOMPLEKSİNİN KÖKENİ ÜSTÜNE*

Kadınlardaki iğdiş edilme kompleksinin alabileceği biçimler konusundaki bilgimizin giderek daha geniş boyutlara ulaşmasına karşın,[1] bir bütün olarak kompleksin tümel yapısı konusundaki içgözlemlerimizin buna karşılık gelen bir yararı olmamıştır. Elde edilen ve hepimizce bilinen malzemenin aşırı bolluğu dikkatimizi, her gün biraz daha güçlü olarak olayın tamamının belirgin yapısına çekmektedir, bu nedenle olay kendi içinde bir sorun olmaktadır. Bugüne dek gözlenen kadınlardaki iğdiş edilme kompleksinin alabileceği biçimler ve bunlardan anıştırma yoluyla çıkarılan sonuçlar, bu konudaki egemen kuramın bir ölçüde, aşağıdaki gibi özetlenebilecek temel bir düşünce üzerine kurulu olduğunu gösterir (kısmen Abraham'ın konu üzerindeki çalışmasından olduğu gibi aldım): Birçok çocuk ya da yetişkin kadın, geçici ya da sürekli olarak, kendi cinselliklerinin acısını çekerler. Kadınların ruhsal yaşamlarındaki kadın olmaya karşı çıkma tutumundan kaynaklanan belirtiler, bu kadınların küçük birer kızken duydukları kamış özlemine bağlanabilir. Temelde bu bağlamda yoksun olma düşüncesi pasif iğdiş edilme fantazilerine yol açarken etkin fantaziler, göz dikilen erkeğe yönelik öc alma tutumlarından kaynaklanır.

Bu formülasyonda, kadınların kendi cinsel örgenleri yüzünden dezavantaj duygusuna kapılmaları olayını, bunun kendi içinde bir sorun oluşturmasına bakılmaksızın —belki de erkek narsistliği için bunun açıklama gerektirmeyecek denli açık olmasından dolayı—

* Berlin, Eylül 1922'de Yedinci Uluslararası Psikanaliz Kurultayı'nda yapılan konuşma. "On the Genesis of the Castration Comple; in Women," *International Journal of Psycho-Analysis*, V.1. bölüm (1924), sf. 50-65; ayrıca, "Zur Genses des weiblichen kastrationskomplexes," *Intern, Zeitsechr. f. Psychoanal.*, IX. (1923), sf. 12-26. *International Journal*'den kitaba alınmıştır.

semptomatik bir olay olarak ele aldık. Yine de, şu ana dek yapılan araştırmalardan çıkarılan sonuç, —insan soyunun yarısının kendi cinselliklerinden hoşnut olmadığı ve ancak belli koşullar altında bu hoşnutsuzluk duygusunu yenebildikleri savı— yalnızca kadın narsistliği sorunu için değil, biyoloji için de doyurucu olmaktan uzaktır. Bundan dolayı şöyle bir soru akla gelmektedir: Kadınlarda görülen ve hem nevrozların oluşumu, hem de bütün pratik amaçları normal olan kadınların kişilik oluşumu ve yazgıları üzerindeki olanca etkileriyle iğdiş edilme kompleksi türlerinin, yalnızca kamış özlemi yüzünden duyulan bir doyumsuzluk üzerine kurulup yerleştikleri doğru mudur? Ya da bu, dinamik güçlerini nevrozların gelişimi üzerinde yaptığımız araştırmalardan tanıdığımız başka etkenlerin ortaya koyduğu yalnızca bir (en azından büyük bir çoğunluğu için) bahane olamaz mı?

Bu soruna değişik yanlardan yaklaşabileceğimizi sanıyorum. Ancak burda ben, yalnızca çözüme katkıda bulunabilir amacıyla çoğunluğunda çok belirgin iğdiş edilme kompleksi bulunan kadın hastalar üzerindeki şunca yıllık deneyimim süresince kendilerini bana zorla kabul ettiren bazı varsayımları sizlere aktarmak istiyorum.

Konu üzerindeki egemen düşünceye göre kadınlardaki iğdiş edilme kompleksi, bütünüyle kamışa imrenme kompleksi üzerinde toplanmıştır; aslında, erkeklik kompleksi güncel olarak buna eş anlamda kullanılmaktadır. Bu durumda başgösteren soru şu olmaktadır: Nasıl oluyor da kamışa imrenmeyi, kadının erkeksi bir yaşam sürmediği, çocukluğunda bu tür bir karşılaştırma yapabileceği ve böylece kamışına imreneceği bir erkek kardeşin bulunmadığı ve erkekliğe özenmesine yol açabilecek "kaza eseri felaketlerin"[2] olmadığı durumlarda bile değişmez, tipik bir olgu olarak gözlemleyebiliyoruz?

Burda önemli olan, soruyu sormaktır; bu bir kez yapıldı mı, yanıtlar hepimizin bildiği malzemeden kendiliğinden ortaya çıkıverir. Kamışa imrenmenin belki de en sık, en dolaysız dışavurumu olan erkek gibi işeme arzusunu başlangıç noktası olarak ele alırsak, elimizdeki malzemenin eleştirel bir irdelemesi hemencecik, bu arzunun, zaman zaman birisinin, zaman zaman ötekinin öne çıktığı

üç bileşenden oluştuğunu ortaya koyar.

Bu öğelerden en açık olanı ve son günlerde üzerinde yeterince durulan, *sidik yolları erotizmine* kısaca değineceğim. Eğer bu kaynaktan gelen imrenmedeki bu bileşeni tam anlamıyla anlamak istiyorsak herşeyden önce, çocukların çıkarımsal edimlerindeki aşırı narsist değerlendirmeyi kavramamız gerekir. Özellikle sadist yapıdaki herşeyi yapabilirlik (herşeye kadirlik) fantazileri, erkeğin sidik fışkırtma edimiyle kolayca birleşir. Bu görüşe bir örnek olarak —ve bu bir sürü örnekten yalnızca bir tanesidir— erkekler okulunun bir sınıfında bana anlatılan birşeyi buraya aktarıyorum: İki oğlan çapraz durup bir haç yapacak şekilde işerlerse, o anda düşündükleri insan hemen ölürmüş.*

Küçük kızlarda sidik yollarındaki erotizmle ilgili olarak güçlü bir dezavantaj duygusunun uyanması gerektiği açık da olsa, son günlerde yapıldığı gibi eğer her belirtiyi, içeriği erkek gibi işeme olan her rüyayı doğrudan doğruya buna bağlarsak, işi abartmış oluruz. Tersine, bu arzuyu oluşturan ve koruyan itki gücü sık sık öteki içgüdü öğelerinde de —herşeyden önce röntgencilik içgüdüsünde— bulunur. Bu ilinti, oğlan çocuğun işerken kendini seyredebilmesi, örgenlerine bakabilmesi ve buna izin verilmesi, bundan dolayı en azından kendi bedeni sözkonusu olduğu sürece cinsel merakını bir ölçüde doyurabilmesi gerçeğinde yatar.

Röntgencilik içgüdüsünden gelen bu etken, erkek gibi işeme arzusunun analize bir süre egemen olduğu bir hastamda oldukça belirgindi. Bu süre içinde hastam hemen hemen bana her gelişinde sokakta işeyen bir adamı gördüğünü söylüyordu. Bir keresinde kendiliğinden şöyle haykıracaktı: "Eğer tanıdan bir dilekte bulu-

*Kelman'ın Notu: Bu oyun, bu yüzyılın başlarında Avrupa'da ergenlik öncesi ve ergen çağdaki oğlanlar arasında çok yaygındır. Birbirleriyle dik açı yapacak bir biçimde ayakta durup fışkıran sidikleriyle bir haç yaparken, bir yanda da düşüncelerini belli bir adamda yoğunlaştırırlarsa ve o adamın ölmesini isterlerse, sözkonusu insan anında ölecektir. Bu deneyim havası, düşüncenin büyüsünden ve kamışın gücünden gelen güç ve büyüyle yüklüdür; bu güç ve büyü, sidik fışkırtması olarak kamışın uzamasıyla daha da büyür. Burada haçın önemi dinsel anlamı ve x işaretinin belirli bir noktayı belirlemesi kavramının önemi dolayısıyla artar.

nabilseydim; bu, bir kerecik olsun erkekler gibi işeyebilmek olurdu." Çağrışımları bu düşünceyi kesinlikle ve her türlü kuşkudan uzak, tamamlıyordu: "Çünkü o zaman nasıl bir yapıya sahip olduğumu da bilecektim." Kadınlar beceremezken erkeklerin işeme edimleri sırasında kendilerine bakabilmeleri gerçeği, gelişimi büyük ölçüde örgensel evre öncesine çakılıp kalmış olan bu hastamdaki kamışa imrenmenin ana köklerinden biriydi.

Cinsel örgeninin görülmez oluşu kadın için büyük bir bilmecedir ancak bu, erkekler için daha da büyük bir bilmecedir; yine de, cinsel örgeninin görülmeye hazır olması yüzünden erkek, kadın için büyük bir kıskançlık nesnesidir.

Sidik yolları erotizmiyle röntgencilik içgüdüsü arasındaki ilişki, Y diye adlandıracağım bir hastamda daha da belirgindi. Babası gibi işemenin yerine geçen bir yolla masturbasyon yapmıştı. Bu hastanın çektiği saplantı nevrozundaki temel etken, röntgencilik içgüdüsüydü; masturbasyon sırasında başkaları tarafından görülme düşüncesi yüzünden şiddetli kaygı nöbetlerine kapılıyordu. Böylece, küçük bir kızın derinlerde yatan arzusunu dile getiriyordu: Ben de babam gibi her işeyişte gösterebileceğim bir kamışımın olmasını isterdim.

Ayrıca sanırım bu etken, kızlardaki her abartılmış utangaçlık ve iffet taslama olayında başı çeken bir rol oynamaktadır, bunun dışında, erkek ve kadın giyimindeki farklılığın en azından gelişmiş ırklarda, bu olaya —kızın cinsel örgenlerini sergileyemeyişi ve bu nedenle göstermeci eğilimleri bağlamında kendini sergileme arzusunun, bedeninin tümünü içine alan bir evreye gerilemesine— bağlanabilir. Bu, bizi erkek frag giyerken kadının açık omuzlu elbiseler giymesinin nedenlerine götürür. Ayrıca bu ilintinin, kadınla erkek arasındaki farklı noktaların tartışılması sırasında ilk önce anılan bir ölçütü —kadınların daha çok öznel, erkeklerin daha çok nesnel oluşu— de bir anlamda açıkladığını sanıyorum. Bunun açıklamasıysa şöyle olurdu: Erkeğin inceleme araştırma dürtüsü, kendi bedenini gözlerken doyum bulur, belki de bunun sonucu olarak dış nesnelere yönelir ya da yönelmesi gerekir; öte yandan, kadın kendi kişiliği konusunda açık ve net bir bilgi elde edemediğinden, kendini kendi bedeninden ve kişiliğinden alıp dış nesnelere yöneltme-

yi çok güç bulur.

Son olarak, kamışa imrenmenin ilk örneği olduğunu düşündüğüm üçüncü öğe, bastırılmış, çok daha derinlerde gizli ama bu bağlamda çok önemli olan masturbasyon arzusudur. Bu öğe, oğlan çocukların işerken kamışlarına dokunmalarına izin verilmesinin, masturbasyona verilmiş bir izin olarak yorumlandığı bir düşünceler zincirine (çoğunlukla bilinçaltında) bağlanabilir.

Bu anlamda, babasını küçük kız kardeşini minik elleriyle bedeninin o bölümüne dokundu diye azarlarken gören bir hastam, kızgınlıkla bana şunları söyledi: "Babam onun bunu yapmasını yasaklıyor ama gel gör ki aynı şeyi günde beş-altı kez kendisi yapıyor." Denediği masturbasyon yönteminde erkek gibi işemenin etken olduğu Y ile burdaki düşünceler toplamının aynı olduğunu göreceksiniz. Ayrıca bu son öyküde hastanın bir erkek olma savını bilinçsizce koruduğu sürece, masturbasyon zorlanımından kurtulamadığını da görmekteyiz. Benim bu olaydan çıkardığım sonuç sanırım oldukça tipik: Kızlar masturbasyon etkinliğinin üstesinden gelmekte çok özel birtakım güçlükler çekmektedirler çünkü, farklı bedensel yapılanma yüzünden erkek çocuklara izin verilirken, kendilerine bunun yapılmasının (örgenlerine dokunmanın S.B) haksızca yasaklandığını duyumsarlar. Ya da önümüzdeki sorunun terimleriyle konuyu başka bir yöne çekip, bedensel yapılanmadaki bu farklılığın, kolayca acı bir yaralanmış, hasar görmüş olma duygusuna yol açabileceğini, bundan dolayı, kadınlıktan vazgeçmenin yani, cinsel yaşamda erkeklerin kadınlardan daha özgür olmalarının nedenleri üzerindeki son günlerde yapılan tartışmaların, aslında, çocukluğun ilk yıllardaki bu tür etkiye sahip belli deneyimler üzerinde yükseldiğini söyleyebilirim. Kadınlardaki erkeklik kompleksi üzerine yaptığı çalışmaların sonunda Van Ophuijsen, erkeklik kompleksi, sidik yollarındaki erotizmi ve çocukluktaki bızır(klitoris) yoluyla masturbasyon arasında çok sıkı bağlar olduğunu önemle vurgulamıştır. Zincirin son halkasını az önce önünüze koyduğum varsayımlarda bulmak olası.

Başlangıçta ortaya atılan kamışa imrenmenin neden tipik bir olay olduğu sorusunun yanıtını içeren bu varsayımlar şöyle özetlenebilir: Küçük kızın aşağılık duygusu kesinlikle asal değildir (bu-

nu Abraham da yazılarının birisinde belirtmişti). Ama, erkeklerle karşılaştırılınca, örgensel evre öncesinde en önemli içgüdüsel unsurların doyurulması konusunda belli sınırlandırmalara bağlı olduğunu algılar. Gerçekten de, gelişimin bu evresindeki bir çocuğun gözüyle, *güncel bir olay olarak* küçük kızların belli haz alma olanakları açısından erkeklere oranla belli bir dezavantajda bulunduklarını söylersem konunun daha da açıklık kazanacağını sanıyorum. Bu dezavantajın *gerçekliğini* anlayamadığımız sürece, kamışa imrenmenin kız çocuğun yaşamında nerdeyse değişmez bir olay olduğunu ve kaçınılmaz olarak kadının gelişimini karmaşıklaştırdığını anlayamayız. Daha sonra olgunlaşınca —bir anne olunca demek istiyorum— cinsel yaşamın büyük bir bölümünün —yaratıcı güç anlamında belki de erkeklerinkinden çok daha büyük— kadına aktarılması gerçeği, küçük yaştaki bir kız için bir dengeleme işlevi göremez, çünkü o dönemde bu, küçük kızın haz alma yetilerinin dışında kalmaktadır.

Şimdi de, ikinci ve daha önemli bir soruna değinmek için bu düşünce çizgisini bir yana bırakmak istiyorum. Tartıştığımız kompleks gerçekten kamışa imrenmeye mi dayanmaktadır? Ve kamışa imrenmeyi bu kompleksin arkasındaki gerçek güç olarak mı değerlendirmek gerekiyor?

Bu soruları başlangıç noktası olarak ele alınca, kamış kompleksinin az ya da çok üstesinden gelinip gelinmeyeceğini ya da gerileme yoluyla güçlendirilip güçlendirilmeyeceğini ve böylece saplantının oluşup oluşmayacağını belirleyen etkenlerin neler olduğunu araştırmak zorundayız. Bu olasılıkların dikkate alınması, bizi bu durumdaki *nesne-amaçlı cinsel istek biçimlerini* daha yakından irdelemeye zorlamaktadır. Böylece, erkek olma arzusunun çok belirgin ve açık olduğu kız ve kadınların yaşamlarının ilk yıllarında çok güçlü bir baba saplantısı dönemi yaşadıklarını görürüz. Başka bir deyişle: Bu kadınlar, ilk önce özgün anneyle özdeşleşmeyi koruyarak ve sevgi nesnesi olarak babayı seçerek, Oedipus evresini normal akışı içinde geçirmeye çalışırlar.

Bu evredeki bir kızın kendine zarar vermeden kamışa imrenme kompleksinin üstesinden gelebileceği iki yol olduğunu biliyoruz. Anneyle özdeşleşmenin tam gücünü kullanarak kamışa yönelik

oto-erotik narsistçe arzuyu geride bırakıp, kadının erkeğe (ya da babaya) yönelik arzusuna ya da nesnel çocuk (babadan) arzusuna geçebilir. Anormal kadınların olduğu kadar sağlıklı kadınların da sonraki sevgi yaşamlarıyla ilgili olarak, bu iki tutumun da kökende (en elverişli durumlarda bile), narsistlikle uyum içinde olduğunu ve yapısal olarak sahip olma arzusuna karşılık geldiğini düşünmek, aydınlatıcı bir önem taşır.

Buna benzer durumlarda kadınca ve anaca bir tutumun ve gelişimin büyük ölçüde gerçekleşeceği kanıt gerektirmeyecek denli açıktır. Bundan dolayı, burda bundan sonra anacağım ve başından sonuna iğdiş edilme kompleksinin damgasını taşıyan öteki hastalar gibi Y'de de bu evrenin göstergesi olan tecavüz fantazileri ortaya çıktı. Bu işi yaptıklarını düşlediği erkeklerin hepsi de bir erkeğe, baba imajlı erkeklere karşılık geliyordu; bu nedenle, zorunlu olarak bu fantazilerin, yaşamının son dönemlerine dek kendisini annesiyle bir tutan hastanın, içinde babasının cinsel olarak kendilerine tam anlamıyla sahip olma edimini annesiyle paylaştığını düşlediği ilk fantazinin zorlanımlı bir tekrarı olarak yorumlanması gerekiyordu. Öteki konularda kafası kusursuzca netleşmiş olan bu hastanın, analizin başlarında bu fantazileri gerçek bir olay gibi kabul etmeye güçlü bir eğilim göstermesi dikkate değer bir olaydır.

Öteki olaylarda da bu ilk kadınsı fantazilerin gerçek olduğu yanılsamasına benzer bir sığınma —farklı biçimlerde— kendini gösterir. X diye adlandıracağım bir hastamdan, babasıyla olan sevgi ilişkisinin ona ne denli gerçek geldiğine ilişkin sayısız sözler işittim. Örneğin, bir keresinde babasının bir aşk şarkısını kendisine nasıl söylediğini anımsadı ve bu anımsayışla birlikte, bir ayılma ve ümitsizlik çığlığı attı: "Yine de hepsi koca bir yalandı!" Aynı düşünce, benzer bir grubun tamamında tipik oluşundan ötürü burda anacağım belirtilerden birisiyle dile geliyordu: Hastam, zaman zaman bol miktarda tuz yeme zorlanımının etkisi altında kalıyordu. Çocukluğunda annesi akciğer kanaması yüzünden tuz yemek zorunda kalmıştı; hastam da bunu, bilinçaltında annesiyle babasının cinsel ilişkilerinin sonucu olarak yorumlamıştı. Bu nedenle zorlanımlı tuz yeme belirtisi hastanın, annesi gibi kendisinin de babasıyla aynı deneyimi yaşamış olma konusundaki bilinçsiz arzusu-

na karşılık geliyordu. Bu, hastamın kendisini bir orospu olarak değerlendirmesine (aslında kızoğlankızdı) neden olan ve her yeni sevgi nesnesine bir tür itirafta bulunma konusunda zorlayıcı bir ihtiyaç duymasına yol açan aynı istekti.

Bu türden hatasız birçok gözlem bize, bu ilk evrede —evrimsel bir olayın kökensel bir tekrarı olarak— çocuğun anneyle özdeşleşmesi (düşmanca ya da sevgiyle) temeli üstünde, babasının kendisine tecavüz ettiğini katlanmayı içeren bir fantazi kurduğunu; ayrıca fantazi içinde bu deneyimin kendisini gerçekten —bütün kadınların ilk elden babanın malı olduğu eski zamanlardaki kadar gerçek— olmuş gibi sunduğunu anlamanın ne denli önemli olduğunu gösterir.

Sözkonusu sevgi fantazinin doğal yazgısının, bu sevginin gerçeklikle yadsınması olduğunu biliyoruz. Sonunda iğdiş edilme kompleksinin ağırlık kazandığı durumlarda bu ketleme nevroz yapısı içinde derin izler bırakan derin bir *düşkırıklığına* dönüşür. Bu nedenle gerçeklik duygusunun gelişmesinde az ya da çok yaygın bir bozukluk ortaya çıkar. Sık sık, babaya olan bağlılığın coşkusal yoğunluğunun, kızın bu ilişkinin temelde gerçek olmadığını algılayıp kabul etmesine izin vermeyecek denli fazla olduğunu görürüz; öteki olaylarda yine sanki gerçekliği doğru olarak yakalamayı güçleştiren aşırı bir fantazi gücü varmış gibi gözükür; son olarak, anne babasıyla olan gerçek ilişkiler, çoğunlukla fantaziye sığınmaya neden olacak denli mutsuzluk vericidir.

Bu hastalar, sanki babaları bir zamanlar onların aşığıymış da sonradan kendilerini aldatmış ya da terk etmiş gibi bir duygu içindedirler. Bazen yine bu, kuşkunun başlangıç noktasıdır: Ben gerçekten herşeyi yalnızca düşledim mi, yoksa gerçek miydi? Z diye adlandıracağım ve bir süre sözetine gereğini duyacağım bir hastamda bu kuşkucu tutum, çekici bulduğu bir erkekle karşılaştığı zaman, yalnızca erkeğin kendisini beğendiğini düşlüyor olabilirim korkusuyla kaygı biçimini alan bir tekrarlama zorlanımı kılığında kendini ele verdi. Evlenmeyi gerçekten düşünmeye başladığı zaman bile, herşeyi yalnızca hayal etmediği konusunda sürekli olarak kendi kendini inandırmaya çalışmak zorunda kalmıştı. Bir fantazide saldırıya uğradığını hayal etmiş, yine fantazide kendisine saldı-

ran adamı ağzı burnu kan içinde yere çalmış ve ayaklarıyla kamışını ezmişti. Fantaziyi sürdürerek, bu erkeği dava etmeyi arzulamış ama adamın herşeyi uydurduğunu söylemesinden korkarak bunu yapmaktan kendisini alıkoymuştu. Y'den söz ederken, tecavüz konulu fantazilerin gerçekliği konusunda duyduğu kuşkuya ve bu kuşkunun babasıyla olan özgün deneyimiyle ilintisine değinmiştim. Bu kaynaktan gelen kuşkunun yaşamındaki her olayı içine aldığını ve bu nedenle saplantı nevrozunun temelini oluşturduğunu göstermek olasıydı. Öteki birçok olayda olduğu gibi Y'nin durumunda da analiz süreci, sözkonusu kaynaktan gelen kuşkunun, hastanın kendi cinsi konusunda duyduğu ve hepimizce bilinen belirsizlik duygusundan daha derin köklere sahip olabileceğini ortaya çıkardı.*

Çocukluğunun cenneti olarak adlandırdığı yaşamının ilk dönemlerine ilişkin birçok anıyı anımsamaktan haz duyan X diye adlandırdığım hastamda bu düşkırıklığı, beş-altı yaşlarındayken babası tarafından haksızca cezalandırılmaya ilişkin bir anıyla birleşmişti. O dönemlerde bir kızkardeşin dünyaya geldiği ve hastamızın, bu kızkardeşin babanın sevgisini elinden aldığını düşündüğü ortaya çıktı. Suyüzüne çıkan daha derin bir katmanda kızkardeşine duyduğu kıskançlığın arkasında, annesinin gebelikleriyle ilgili yoğun bir kıskançlığın gizli olduğu öğrenildi. Bir keresinde, *"Her zaman annem çocuk sahibi olurdu,"* diye söylendi öfkeyle. Babasının kendisine dürüst olmadığı konusundaki duygusunun iki kaynağı da (asla eşdeğerde önemli değil) çok güçlü bir biçimde bastırılmıştı. Bunlardan ilki, annesiyle babasının cinsel ilişkilerine tanık olduğu ilk günden sonra annesine karşı duyduğu cinsel kıskançlıktı; o zamanlardaki gerçeklik duygusu, babasının sevgilisi olarak kendi fantazisinde gördüğü şeyle bunu birleştirmeyi olanaksızlaştırmıştı. Beni duygularının bu son kaynağına giden yola çeken şey, hastamın birşeyi yanlış anlamasıydı. Bir keresinde bir dönemden, *"nach der Entauschung"* (düşkırıklığından sonra) sözederken, o bunu *"Nacht der Entauschung"* (düşkırıklığı gecesi) olarak anladı ve çağrışım içinde, Tristan'la Isılde'nin aşk gecesinde sabaha dek

* Freud, hastanın duyduğu kuşkuyu, kendi sevme (nefret etme) yetisine karşı duyduğu kuşku olarak açıklıyor.

gözüne uyku girmeyen Brangane'yi anımsadı. (Orta Çağ'a ait bir İrlanda öyküsünün kahramaları, S.B)

Bu hastadaki tekrarlama zorlanımı da açık bir dil kullanıyordu: Sevgi yaşamının tipik deneyimi, ilk önce babası yerine geçen bir adama aşık olması, aradan biraz zaman geçince de onu güvenilmez bulmasıydı. Kompleksinin en son kaynağı da bu türden olaylarla ilinti içinde açıklık kazandı; bununla suçluluk duygularından sözediyorum. Gerçekten de bu duyguların büyük bir bölümünün, ilk önce babasına karşı yönelen, daha sonra kendisine dönen suçlamalar olarak yorumlanması gerekiyordu. Ama, özellikle annesini ortadan kaldırmaya yönelik güçlü dürtülerden kaynaklanan (hasta için bu özdeşleşmenin, "Onu ortadan kaldırıp, onun yerine geçmenin" özel bir önemi vardı) suçluluk duygularının, onda elbette herşeyden önce babasıyla olan ilişkisine ilişkin bir yıkım beklentisine neden olduğunu belirten izlerin ortaya çıkarılması olasıydı.

Bu hastamda, *bir çocuk sahibi olma* (babadan)[4] *arzusunun* önemi konusunda edindiğim güçlü izlenimi özellikle vurgulamak isterim. Bunu vurgulayışımın nedeni, bu arzunun bilinçaltındaki gücünü ve özellikle cinsel arzu taşıyan yanını görmezlikten gelmeye yatkın oluşumuzdur, çünkü bu, egonun sonradan öteki cinsel dürtülerden daha kolayca kabul edeceği bir arzudur. Bu arzunun kamışa imrenmeyle ilgisi iki yönlüdür. Bir yandan, annelik içgüdüsünün, yaşamın ilk yıllarında otoerotik bir döneme ait olması yüzünden, kamış arzusundan "bilinçsiz bir libido desteği"[5] aldığı çok iyi bilinmektedir. Öyleyse küçük kız, babasıyla sözkonusu düşkırıklığını yaşayınca hem babasına yönelik arzusundan, hem de çocuk arzusundan vazgeçer. Bunu, gerileyerek (bilinen denkleme göre), makat evresine ait düşünceleri öne çıkararak ve eski kamış arzusuna dönerek başarır. Bu bir kez gerçekleşince kamış arzusu canlandırılmakla kalmaz, çocuk arzusunun olanca enerjisini de emerek iyice güçlendirilmiş olur.

Bu ilişkiyi, özellikle birkaç saplantı nevroz belirtisi ortadan kalktıktan sonra yenilmesi güç bir belirti olarak canlı bir gebelik ve doğum korkusundan kurtulamayan Z diye adlandırdığım hastamda açıkça görebiliyordum. Bu belirtiyi yaratan deneyimin, hastam iki yaşındayken annesinin gebeliği ve bir erkek kardeş dünyaya ge-

tirmesi olduğu anlaşıldı. Hastam çocukluktan çıktıktan sonra bile ana-baba arasındaki cinsel ilişkileri gözlemeyi sürdürmüştü, dolayısıyla bu da aynı sonuca katkıda bulunmuştu. Uzun süre bu olay bana, kamışa imrenme kompleksinin temel önemini göstermeye yönelik güzel bir örnek gibi gözüktü. Kamışa (kardeşininkine) göz dikmesi ve kendisini çocukluk konumundan kovan kardeşine duyduğu öfke analizde ortaya çıkarılınca, duyguyla yüklü bir biçimde bilinç düzeyinde algılanabildi. Ayrıca kamışa imrenme, buna bağladığımız öteki belirtilerin tamamıyla da birleşmişti; bu belirtiler şöyle sıralanabilir: Herşeyden önce, çok yoğun iğdiş edilme fantazileri eşliğinde erkeklere yönelik öc alıcı tutum; kadınlık iş ve işlevlerinin, özellikle gebeliğin yadsınması; ayrıca bilinçaltında güçlü bir eşcinsellik eğilimi. Analiz ancak büyük bir direnme eşliğinde daha derin katmanlara girebildiği zaman kamışa imrenme kaynağının, kendisinin değil de annesinin babasından çocuk sahibi olması yüzünden duyduğu kıskançlık olduğu, bu nedenle bir yer değiştirme işlemiyle çocuk yerine kamışın kıskançlık nesnesi olarak seçildiği açıklık kazandı. Aynı yolla, kardeşine duyduğu büyük öfkenin, aslında kendisini aldattığını düşündüğü babasına ve kendisinin yerine çocuk sahibi olan annesine yönelik olduğu anlaşıldı. İşte ancak bu yer değiştirme işlemi devre dışı bırakılabildiği zaman hasta, kamışa imrenmeden ve erkek olma arzusundan kurtulabildi ve gerçek bir kadın olma, hatta çocuk sahibi olmayı arzulayabilme yetisini yeniden kazanabildi.

Öyleyse burda olup biten nedir? Bunları yaklaşık olarak şöyle sıralamak olası: 1. Çocukla ilgili imrenme, kardeşle ve kardeşin kamışıyla yer değiştirmiştir; 2. bunu sonuç olarak, Freud'un keşfettiği, sevgi nesnesi olarak babanın bırakılıp, geri çekilme süreci eşliğinde onunla (babayla) olan nesne ilişkisinin, onunla (babayla) özdeşleşmeyle yer değiştirdiği bir işleyişin devreye girmesi izlemiştir.

Bu son süreç, hastanın erkek olma savlarıyla kendini ortaya koymuştu. Kuşkusuz, erkek olma arzusunun genel anlamda anlaşılması gerektiği, ancak arzuların gerçek anlamının, babanın rolünü oynamak olduğunu göstermek çok kolaydı. Bu nedenle babasının mesleğini seçmiş, ölümünden sonra da annesine karşı karısından

ha bire bir şeyler isteyen, buyruklar yağdıran bir koca gibi davranmıştı. Bir keresinde elinde olmadan gürültülü bir biçimde geğirince, mutlulukla "Tıpkı babam gibi" diye düşünmekten kendini alamamıştı. Yine de henüz tam bir eşcinsel nesne seçimi noktasına gelmemişti: Nesne-amaçlı libidonun gelişimi hepten bozulmuş gibiydi, bunun sonucuysa otoerotik narsist bir evreye açıkça geri çekilmeydi. Özetle: Çocukla ilgili imrenmenin erkek kardeş ve kamışıyla yer değiştirmesi, babayla özdeşleşmesi ve örgensel evre öncesine gerilemesi, hep aynı yönde —o zamanlar ön cephede kalan ve duruma bütünüyle egemen gibi gözüken güçlü bir kamışa imrenmeyi uyarma yönünde— iş görüyordu.

Burda bana göre, iğdiş edilme kompleksinin egemen olduğu durumlarda Oedipus kompleksinin bu türden bir gelişim geçirmesi oldukça tipik bir olgudur. Burda tipik olan anneyle özdeşleşmenin, babayla özdeşleşmeye yol vermesi ve aynı zamanda örgensel evre öncesine bir gerilemenin devreye girmesidir. İşte bu babayla özdeşleşme sürecinin, kadınlardaki iğdiş edilme kompleksinin tek kökü olduğuna inanıyorum.

Bu noktada olası iki eleştiriye birden yanıt vermek isterim. Eleştirilerden birisi şöyle gelişebilir: Babayla anne arasında bu türden gidip gelmeler, kuşkusuz garip birşey değildir; tersine, her çocukta mutlaka görülür, ayrıca Freud'un hepimizdeki libidonun yaşam boyunca erkek ve dişi nesneler arasında gidip geldiğini savunduğunu hepimiz biliyoruz. İkinci eleştiri eşcinsellikle ilgilidir ve şöyle dile gelebilir: Bir kadın eşcinselliği olayının ruhsal kökeni üstüne yazdığı bir denemede Freud, babayla özdeşleşme doğrultusundaki bu tür bir gelişmenin, açık eşcinselliğin temellerini oluşturduğu konusunda bizi inandırmıştı; oysa ben, aynı süreci iğdiş edilme kompleksinin sonucu olarak tanımlıyorum. Bu eleştiriye yanıt olarak ben, Freud'un işte bu denemesinin kadınlardaki iğdiş edilme kompleksini anlamama yardımcı olduğunu vurgulamak isterim. Bu durumda libidonun salınım boyutları niceliksel olarak artarken, öte yandan da, babaya yönelik sevginin bastırılışı ve babayla özdeşleşme eşcinsellik olaylarındaki gibi tam anlamıyla başarılmış değildir. Bu nedenle iki gelişim süreci arasındaki benzerlik, kadınlardaki iğdiş edilme kompleksi için bunun taşıdığı önemi azaltacak

bir kanıt değildir; tersine, bu görüş açısı eşcinselliği daha az yalıtılmış bir olay durumuna sokar.

İğdiş edilme kompleksinin ağırlık kazandığı olayların hepsinde az ya da çok belirgin bir eşcinsellik eğilimi bulunduğunu biliyoruz. Babanın rolünü oynamak, her zaman, bir anlamda anneyi istemektir de. Narsist gerilemeyle, eşcinsel nesne-amaçlı cinsel arzu arasında her dereceden yakınlığın varlığı sözkonusudur, böylece karşımızda açık eşcinsellikte doruğuna ulaşan bir seriler zincirini buluruz.

Üçüncü eleştiri de kamışa imrenme kompleksiyle olan geçici ve nedensel ilişkiyle ilgilidir ve şu şekilde olabilir: Kamışa imrenme kompleksinin, babayla özdeşleşme süreciyle olan ilişkisi burda tanımlananın tam tersi değil midir? Babayla bu türden kalıcı bir özdeşleşmenin gerçekleşmesi için ilk önce olağandışı güçlü bir kamışa imrenmenin varlığı gerekiyor olamaz mı? Sanırım, özellikle çok güçlü bir kamışa imrenmenin (ister kalıtsal, ister bireysel bir deneyimin sonucu olsun), hastanın kendisini babayla özdeşleştirdiği bir dönüşüm için gerekli yolu açtığını kavramakta güçlük çekmeyiz yine de anlattığım hasta geçmişleri ve elbette ötekiler de, kamışa imrenmeye karşın, babayla güçlü ve tam bir kadınca sevgi ilişkisinin oluştuğunu ve ancak bu sevgi düşkırıklığıyla sonuçlandığı zaman kadınlık rolünün hepten bir yana bırakıldığını gösterir. Bu kadınlığın yadsınması ve sonuçtaki babayla özdeşleşme, işte o zaman kamışa imrenmeyi canlandırır ve ancak bu kamışa imrenme böyle güçlü kaynaklardan beslenmeye başladığı zaman bu duygu olanca gücüyle işlemeye başlar.

Babayla özdeşleşmeye yönelik bu dönüşüm için gerçeklik duygusunun en azından bir ölçüde uyarılması gerekir; böylece küçük kızın, daha önce yaptığı gibi kamış arzusunun yalnızca fantazilerde yerine getirilmesinin artık onu doyurmaması, bunun yerine kamıştan yoksun oluşunu derin derin düşünmeye başlaması ya da bunun olası varlığını kafasında canlandırması kaçınılmazdır. Bu düşüncelerin eğilimi, kızın coşkusal yapısının tamamınca belirlenir ve aşağıdaki tipik davranışlarla tanımlanır: Babasının neden olduğu düşkırıklığından ötürü ona yönelik güçlü öfke ve öç alma duyguları, yine babasına yönelik henüz yumuşamamış

kadınsı bir sevgi bağı, yoksunluğun baskısı altında yükselen (babasına yör elik cinsel arzularıyla ilgili) suçluluk duyguları. Bu nedenle işte bu fantazilerin değişmez bir biçimde babayla ilişkisi vardır.

Bu durumu birkaç kez andığım Y'de açıkça görmüştüm. Sizlere bu hastamın tecavüz fantazileri —gerçek olarak değerlendirdiği fantaziler— yarattığını ve sonuçta bunların babasıyla ilintili olduğunu anlatmıştım. Bu hastam da kendisini babasıyla özdeşleştirme noktasına büyük ölçüde ulaşmıştı; örneğin, annesine yönelik davranışları bir oğlan çocuğun davranışlarının aynısıydı. Dolayısıyla içinde babasına yılanların ya da vahşi hayvanların saldırdığı, sonuçta kendisinin babasını bu durumlardan kurtardığı düşler görmüştü.

İğdiş edilme fantazileri bilinen denkleme uygunluk içinde, örgensel alanda normal olarak yaratılmamış olmayı hayal etme kılığına girmişti, bunun yanısıra, sanki örgenlerinin parçalanması yüzünden çok acı çekmiş gibi bir duygu taşıyordu. Hasta her iki konuda da birçok düşünce, özellikle, bu özelliklerin (normal olmama özellikleri S.B) tecavüz sonucu ortaya çıktığı düşüncesini geliştirmişti. Gerçekten de cinsel örgenlerine ilişkin düşünce ve duygularını ısrarla korumasının nedeni, bu şiddet işlemlerinin gerçek olduğunu kanıtlama, böylece, sonuçta babasıyla olan aşk ilişkisinin gerçekliğini kanıtlama çabasıydı. Analizden önce bazılarının yalnızca duyduğu acılar yüzünden yapıldığı anlaşılan ve ısrarları sonucu gerçekleştirilen altı karın ameliyatı, bu fantazinin önemine ve altında çırpınıp durduğu tekrarlama zorlanımının gücüne güçlü bir ışık tutar kanısındayım. Kamışa göz dikmenin garip bir kılığa girdiği bir başka hastamda, yaralanmış olma duygusu öteki organlarla yer değiştirmişti, bu nedenle saplantı belirtileri analiz edildiği zaman, çok belirgin kuruntulu bir görüntü ortaya çıkmıştı. Bu noktada hastanın direnmesi aşağıdaki biçimi aldı: "Kalbimin, ciğerlerimin, midemin, bağırsaklarımın organik olarak hasta, harap bir durumda olduğunu bile bile analize gelmek benim için tam bir aptallık örneği." Burda da hastanın bu fantazilerin gerçekliği konusundaki ısrarı öylesine güçlüydü ki, az daha doktorları bir keresinde bağırsak ameliyatına razı edecekti. Çağrışımları düzenli olarak, babası tarafından hastalıkla yere çalınmış olma *(geschalgen)* düşüncelerini

ortaya çıkardı. Aslında, kuruntu belirtileri ortadan kalkınca darbe yemiş olma fantazileri *(schlagephantasien)*, nevrozunun en belirgin özelliği durumuna geldi. Bu belirtilere yalnızca kamışa imrenme kompleksiyle yanıt vermek bana olanaksız gibi geliyor. Ama eğer bunları babanın neden olduğu acı dolu bir deneyimi zorlanımlı bir biçimde yeniden yaşama ve bu acı dolu deneyimin gerçekliğini kendisine kanıtlama dürtüsünün bir sonucu olarak değerlendirirsek, sözkonusu belirtilerin ana özellikleri kusursuz bir netlik kazanır.

Elimizdeki malzemeler sistemi sonsuza dek çoğaltılabilir ama bu, değişik kılıklar altındaki babayla olan sevgi ilişkisinden ötürü iğdiş edilmiş olma konusundaki ana fantaziyle karşılaşacağımızı dönüp dolaşıp yeniden göstermekten başka bir işe yaramayacaktır. Kendi gözlemlerim, bireysel olaylardaki varlığı hepimizce bilinen bu fantazinin, kadınlardaki iğdiş edilme kompleksinin tamamının ikinci kaynağı olarak adlandırmaktan yana olacak kadar tipik ve temel bir öneme sahip olduğuna inanmama neden oldu.

Bu birleşmenin önemi, bastırılmış kadınlığın çok önemli bir parçasının, iğdiş edilme fantazileriyle kopmaz bir biçimde iç içe geçmiş, birbirlerine kenetlenmiş olmasıdır. Ya da zamanın akışı içinde birbirini izleyen davranışlar açısından bakılacak olursa, iğdiş edilme kompleksine neden olan, yaralanmış, zedelenmiş kadınlıktır ve işte bu kompleks *(asal* bir olgu olmasa da), ileri kadınlık gelişimini ağır bir biçimde yaralar.

Belki de burda, iğdiş edilme kompleksinin belirgin olduğu kadınlarda sık sık önemli bir etken olan erkeklere yönelik öc alıcı tutumun en önemli kaynağıyla karşı karşıyayız; bu tutumu, kamışa imrenmenin ve küçük kızın, bir gün babasının ona kamış armağan edeceği beklentisinin düşkırıklığıyla sonuçlanmasının bir ürünü olarak açıklama girişimleri, ruhsal sistemin daha derin katmanlarının analiziyle gün ışığına çıkarılan olgular kütlesini yeterince hesaba katmamaktadır. Elbette psikanalizde kamışa imrenme, babasıyla cinsel ilişki sırasında kamışını kaybetmiş olmayı dile getiren ve çok daha derinlere bastırılan bir fantaziden çok daha kolayca yakalanıp suyüzüne çıkarılabilir. Bunun böyle oluşunun nedeni, kamışa imrenmeyle herhangi bir suçluluk duygusunun birleşmiş olmamasıdır.

Erkeklere yönelik öc alıcı tutumun kızlığın bozulmasını gerçekleştiren erkeğe özgün bir yoğunlukla yöneltilmesi çok sık rastlanan bir olgudur. Bunun açıklaması oldukça yalındır yani, fantaziye göre hastanın ilk kez cinsel ilişki kurduğu insan kesinlikle babasıdır. Bu nedenle sonraki sevgi yaşamının ilk erkeği, oldukça özgün bir yolla babaya karşılık gelir. Bu görüş, Freud'un bakirelik tabusu üzerine yazdığı denemesinde anlatılan geleneklerde açıkça dile gelir; bu geleneklere göre kızlığın bozulmasını gerçekleştiren de baba yerine geçen bir erkektir. Bilinçaltı dünyası için kızlığın bozulması, hayal edilen babayla cinsel ediminin bir tekrarıdır ve bu nedenle, kızlığın bozulması gerçekleşince hayal edilen edimin olanca etkileri —kandaşla cinsel ilişkiden tiksinmeyle birleşen bağlılık duyguları ve son olarak, yukarıda tanımlanan düşkırıklığına uğramış sevgiden kaynaklanan öc alma tutumu ve bu edim (kızlığın bozulması) aracılığıyla gerçekleştiği düşünülen iğdiş edilme duygusu— yeniden üretilir.

Böylece konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Sorun, kamışa imrenmenin sonucu olarak ortaya çıkan dişilik rolündeki doyumsuzluğun, kadınlardaki iğdiş edilme kompleksinin başlangıcı ve sonu olup olmadığının ortaya konmasıydı. Kadın cinsel örgeninin anatomik yapısının, kadının zihinsel gelişiminde gerçekten çok önemli bir rol oynadığını artık kavramış bulunuyoruz. Ayrıca kamışa imrenmenin, iğdiş edilme kompleksinin dile geldiği *biçimler* için temel koşulu sağladığı da kuşku götürmez bir gerçektir. Ama kadınlığın yadsınmasının, bu nedenle sözkonusu imrenmenin temelleri üzerinde yükseldiği varsayımı akla yatkın değildir. Tersine, kamışa imrenmenin babaya yönelik derin ve tam bir kadınca sevginin önüne geçemediğini ve ancak Oedipus kompleksi nedeniyle bu ilişki yıkımla sonuçlanınca (erkek nevrozlarında buna karşılık gelenin aynısı) bu imrenmenin kişinin kendi cinsel rolünden sapmasına yol açtığını görürüz.

Annesiyle özdeşleşen nevrotik erkekle babasıyla özdeşleşen nevrotik kadın, kendi cinselliklerini aynı yolla yadsırlar. Ve bu bakış açısından, nevrotik erkeğin iğdiş edilme korkusu (arkasında bence yeterince vurgulanmayan bir iğdiş edilme arzusu taşıyan bir korku), nevrotik kadındaki kamış arzusuna aynen karşılık gelir.

Eğer erkeğin anneyle özdeşleşmeye yönelik iç tutumu kadının babayla özdeşleşmeye yönelik iç tutumunun tam tersi olmasaydı, bu simetri daha da çarpıcı olacaktı. Ve bu iç tutumlardaki zıtlığın iki nedeni vardır: Bir erkekteki kadın olma arzusu, yalnızca erkeğin bilinçli narsistliğine zıtlık göstermekle kalmaz, ikinci bir nedenden ötürü de yani, kadın olma düşüncesinin aynı zamanda cinsel örgenler alanında toplanan olanca cezalandırılma korkularının gerçekleşmesini de akla getirdiği için yadsınır. Öte yandan, bir kadındaki babayla özdeşleşme, aynı yönde eğilim gösteren eski arzularca da benimsenir, herhangi bir suçluluk duygusu taşımaz, daha çok bir tür temize çıkma duygusu içerir. Çünkü, iğdiş edilme düşünceleriyle babayla ilgili ensest fantazileri arasında var olduğunu söylediğim ilişkiden, erkeklerdekinin tam tersi bir sonuç çıkar, bu kadın olmanın kendi içinde suçlu ve günahkar olma olarak duyumsanmasıdır.

"Trauer und Melancholie"[6] (Hüzün ve Melankoli) ve "The Psychogenesis of a case of Female Homosexuality" (Bir Kadın Eşcinselliği Olayının Ruhsal Kökeni)[7] başlıklı yazılarında ve *Group Psychology and Analysis of the Ego* (Grup Psikoloji ve Egonun Analizi) adlı yapıtında Freud, insanın kafasında bu özdeşleşmenin ne denli büyük gözüktüğünü çok daha kesin ve tam olarak gösterebilmiştir. Bana öyle geliyor ki, her iki cinsteki eşcinselliğin de iğdiş edilme kompleksinin de, gelişip yükseldiği nokta, işte bu karşı cinsten aile büyüğüyle özdeşleşme noktasıdır.

NOTLAR

1. Bkz. özellikle Abraham, "Manifestitions of the Female Castration Complex," International Journal of Psycho-Analysis, III. Cilt, (1921), sf. 1.

2. Bkz. Freud, "Tabu der Virginitat" (Bakirelik Tabusu), Sammlung kleiner Schriften, Vierte Folge.

3. Bkz. Abraham, "Zur narzissticschen Überwertung der Excretionsvorgange in Traum und Neurose," Intern. Zeitschr. f. Psychoanal., 1920.

4. Bkz. Oto Rank, "Perversions and Neurosis" (Sapıklıklar ve Nevrozlar), Int. J. Psycho-Anal, IV. Cilt, 3. Bölüm.

5. Bkz. Freud, (Über Triebumsetzungen insbesondere der Analerotik." Sammlung kleiner Schriften. Vierte Folge.

6. Sammlung kleiner Schriften. Vierte Folge.

7. Int. J. Psycho-Anal., I. Cilt, sf. 125.

KADINLIKTAN KAÇIŞ*

KADIN VE ERKEK GÖZÜYLE KADINLARDAKİ ERKEKLİK KOMPLEKSİ

Son çalışmalarının birisinde Freud, büyük bir telaşla, analitik araştırmalarımızın tek yanlılığına dikkatleri çekmiştir. Ben bunu, son günlere dek yalnızca erkek çocukların ve yetişkin erkeklerin araştırma konusu olarak seçilmesine bağlıyorum.

Bunun nedeni açıktır. Psikanaliz, bir erkek dehanın eseridir ve bu görüşleri geliştirenlerin hemen hepsi erkektir. Bu insanların bir erkek psikolojisini daha kolayca geliştirmeleri ve erkekleri daha iyi anlamaları gerektiği doğru ve akla yatkın birşeydir.

Freud'un kendisi, kamışa imrenmenin varlığını keşfederek, kadının anlaşılmasına giden yolda önemli bir adım atmıştır, bundan hemen sonra van Ophuijsen ve Abraham'ın çalışmaları, bu etkenin kadın gelişimi ve nevrozların oluşumunda ne denli büyük bir rol oynadığını ortaya çıkarmıştır. Kamışa imrenmenin önemi, son günlerde kamış evresi kuramıyla daha da geniş boyutlar kazandı. Bununla, çocukluk döneminde her iki cinsin örgensel yapılanışının da kamış üzerine kurulduğunu ve yetişkin insanın son örgensel yapılanışını çocuğunkinden ayıran şeyin işte bu olduğunu söylemek istiyoruz.[1] Bu kurama göre bızır(klitoris), kamış olarak değerlendirilir ve oğlanlar kadar kızların da başlangıçta bızıra, kamışa verilene eşdeğerde bir önem verdiklerini kabul ederiz.[2]

Bu evre, sonraki gelişmeyi kısmen kösteklerken kısmen de besler. Helene Deutsch, temel olarak bu evrenin köstekleyici etkileri üzerinde durmuştur. Ona göre, her yeni cinsel işlevin (yani, ergen-

* "The Flight From Womanhood: The Masculinity-Complex in Women as Viewed by Men and by Women," *Int. J. Psycho-Anal*, VII. (1926), sf. 324-39; "Flucht aus der Weiblichkeit," *intern., Zeitsehr, f. Psychoanal.*, XII. (1926), sf. 360-74. *International Journal*'den kitaba alınmıştır.

lik, cinsel ilişki, gebelik, doğum) başlangıcında bu evre yeniden canlanır, bu nedenle normal kadınsı bir tutum kazanılmadan önce kadın, bu alevlenen arzuların üstesinden gelmek zorundadır. Freud'sa kamışa imrenmenin olumlu etkileri üzerinde durmuştur, çocuk sahibi olma arzusunun uyanmasına neden olan ve böylece babaya yönelik kadınsı sevgi bağını oluşturan şeyin, işte bu kamışa imrenme ve bu imrenmenin üstesinden gelinmesi olduğunu savunmuştur.[3]

Şimdi baş gösteren sorun, bu kuramın, kadının gelişimi üzerinde yapılacak daha doyurucu ve kesin gözlemlerin elde edilmesinde bize yardımcı olup olmadığıdır (ki Freud'un kendisi de şu ana dek yapılan gözlemlerin yetersiz ve eksik olduğunu açıkça belirtmiştir).

Bilim, çok bilinen birtakım olaylara yeni bakış açılarından bakmayı her zaman verimli bulmuştur. Yoksa dönüp dolaşıp, yeni gözlem ve verileri değişmez bir biçimde hep aynı düşünceler grubunda sınıflandırmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalırdık.

Burda sözünü etmek istediğim yeni bakış açısı, Simmel'in bazı denemelerini okurken aklıma geldi.[4] Simmel'in bu ve öteki denemelerinde vurguladığı ve ondan sonra özellikle dişilerce[5] geliştirilen konu şuydu: Kültürümüzün tamamı bir erkek kültürüdür. Devlet, yasalar, ahlak, din ve bilim erkeklerin eseridir. Simmel bu gerçeklerden, çoğunlukla öteki yazarların yaptığı gibi kadının aşağılık olduğu sonucunu çıkarmaz, ama herşeyden önce, bu erkeksi örgütleme kavramına bir genişlik, önemli bir derinlik kazandırır. "Sanat, yurtseverlik, genel ahlak, toplumsal düşünceler, pratik yargıda kesinlik, kuramsal bilgide nesnellik ve yaşamın derinliği ve enerjisi için gerekli olan şeylerin tamamı genelde bütün insanlığa aittir, ancak bunların gerçek tarihsel dağılımında hepsi de erkeklere aittir. Mutlak görüşler olarak ele alınan bu şeylerin hepsini tek bir sözcükle, "nesnel" sözcüğüyle tanımlarsak, insan soyunun tarihi boyunca nesnel=erkek denkleminin doğru bir denklem olduğunu görürüz."

Burda Simmel, bu tarihsel gerçekleri görmenin bu denli güç olmasına neden olarak şunları söylüyor: İnsanlığın erkek ve kadın doğası konusunda yaptığı değerlendirmelerde kullanılan ölçütler,

"Cinsler arasındaki farklılıktan kaynaklanan doğal ölçütler olmayıp, temelde kendi içlerinde erkeksidirler... Cinsiyet sorununun girmediği arı bir 'insan' uygarlığının varlığına inanmıyoruz, çünkü 'insan'[6] kavramıyla 'erkek'[7] kavramının ilkel özdeşleşmesi bu tür bir uygarlığı var olmaktan alıkoyar, kaldı ki, birçok dilde bu, her iki kavram için aynı sözcüğün kullanılmasına neden olmuştur."* Bu an için, toplumumuzun temellerindeki bu erkeksi yapılanmanın kökeninin, cinslerin asal doğasında mı, yoksa yalnızca gerçekte toplumsallık sorununa bağlı olmayan erkeklerdeki belli bir güç üstünlüğünde mi saklı olduğu sorununu yanıtsız bırakacağım. Ama ne olursa olsun, pek çok alandaki yetersiz, önemsiz başarılar küçümseyici bir tavırla "kadınca" diye adlandırılırken, kadınların gerçekleştirdiği büyük ve göze çarpan başarıların bir övgü anlatımı olarak, "erkekçe" diye adlandırılmasının nedeni budur.

Bilimin tamamı ve değerlendirmeler gibi, kadın psikolojisi de son günlere dek yalnızca erkeklerin bakış açısından ele alınmıştır. Erkeğin nesnel geçerliliğe neden olan avantajlı durumunu, onun kadına yönelik öznel, duygusal ilişkilerine bağlanması kaçınılmazdır ve Delius'a göre[8] günümüz kadın psikolojisi, aslında erkeklerin isteklerinin ve düşkırıklıklarının bir güvencesine karşılık gelmektedir.

Bu durumdaki çok önemli bir başka etken de kadınların, kendilerini erkeklerin arzularına uyarlamaları ve bu uyarlamayı kendi doğalarıymış gibi algılamalarıdır. Başka bir deyişle, kendilerini erkeklerin arzularının, isteklerinin gözüyle görmüşler; bilinçsiz olarak erkeksi düşüncenin güdülenişine boyun eğmişlerdir.

Eğer olanca varlığımızın, düşünce ve edimlerimizin erkeklik ölçüleriyle ne denli uyuştuğunu görebilirsek, erkekler ve aynı zamanda kadınlar için bu düşünce biçimini sarsmanın ne denli zor olduğunu anlarız.

Öyleyse sorun, erkeklerin araştırma konusu olarak ele alındığı bir evrenin henüz geride bırakılmadığı bir dönemde, kadınları

* İngilizcede, Man=insan,erkek; Fransızcada, Homme=insan, erkek. Türkçede günlük konuşma dilinde kullanılan adam sözcüğü buna verilebilecek çok iyi bir örnektir, aslında, bu anlamda dilimizdeki adam sözcüğü man ve homme sözcükleriyle özdeştir. (S.B)

araştırma konusu olarak seçtiği zaman analitik psikolojinin, bu düşünce biçiminden ne denli etkileneceğidir. Başka bir deyişle sorun bugün analiz bize tanımladığı kadarıyla kadın evriminin erkeksi ölçütlerle hangi oranda yargılandığı ve bu nedenle bu yargılamanın, kadının gerçek doğasını belli bir kesinlikle dile getirmekten ne denli uzak olduğudur.

Eğer konuya bu noktadan bakarsak, ilk izlenimimiz oldukça şaşırtıcı olacaktır. Kadın gelişimi konusundaki şu anki psikanalitik görüşlerimiz (doğru olsun olmasın), erkek çocukların kızlar konusunda besledikleri görüşlerden bir bıçak ağzı kadar bile farklılık göstermemektedir.

Hepimiz, erkek çocukların bu konuda beslediği görüşleri çok iyi tanıyoruz. Bu nedenle ben, bunları evrelere ayırarak kısaca sıralayacağım ve bir kıyaslamanın yapılabilmesi için, kadın gelişimi konusundaki psikanalitik görüşlerimizi bu sıralamanın karşısına yerleştireceğim.

OĞLAN ÇOCUĞUN GÖRÜŞLERİ	*BİZİM KADIN GELİŞİMİ KONUSUNDA GÖRÜŞLERİMİZ*
Kızların da erkekler gibi bir kamışa sahip oldukları konusunda saf bir varsayım.	*Her iki cins için de yalnızca kamış önemli bir rol oynar.*
Kızlarda kamışın olmadığının anlaşılması.	*Kamıştan yoksun olmanın üzüntü verici keşfi.*
Kızın iğdiş edilmiş sakatlanmış bir oğlan olduğu görüşü.	*Kızın bir kamışa sahip olduğuna ve iğdiş edilme yoluyla bu örgeni yitirdiğine inanması.*
Kızın, kendisini tehdit eden bir cezaya uğramış olduğuna inanma.	*İğdiş edilmenin bir ceza olduğuna inanma.*
Kız aşağı bir yaratık olarak değerlendirilir.	*Kız, kendisini aşağı olarak değerlendirir. Kamışa imrenme.*

Oğlan çocuğu, kızın bu yitim duygusundan ya da kıskançlıktan nasıl kurtulabileceğini kafasında canlandıramaz.

Kız, hiçbir zaman eksiklik ve aşağılık duygusundan kurtulamaz ve sürekli olarak erkek olma arzusunu yeniden yaşar.

Oğlan çocuğu kızın kendi kamışına imrenmesinden korkar.

Kız, yaşamı boyunca, kendisinin yoksun olduğu birşeye sahip olmasından ötürü erkekten öc almak ister.

Kuşkusuz böylesine aşırı bir uyuşmanın varlığı, bunun nesnel doğruluğuna bir ölçüt değildir. Küçük kızın, çocukluktaki örgensel yapılanışının erkek çocuklarda olduğu varsayılan yapılanmaya çarpıcı bir benzerlik taşıması da sözkonusu olabilir.

Ama elbette bu, öteki olasılıkları da düşünmemize ve ele almamıza izin vermektedir. Örneğin, Georg Simmel'in düşünce çizgisini izleyebilir ve kadının erkeksi bir yapıya uyarlanışının böylesine erken bir dönemde ve küçük kızın özgün doğasını yıkacak kadar büyük ölçüde gerçekleşmesinin olası olup olmadığını sorabiliriz. Daha sonra bir an için, çocuklukta gerçekten de erkeksi bir görüşe kapılmanın olası olduğu bir noktaya değineceğim. Ama doğanın armağan ettiği herşeyin bu görüş tarafından emilmesi ve iz bırakmaması pek anlaşılır gibi gelmiyor. Dolayısıyla az önce sorduğum soruya —sizlere sunduğum belirgin koşutluğun, gözlemlerin erkeklerin bakış açısından yapılması yüzünden gözlemlerimizde var olan bir tek yanlılığın anlatımı olup olamayacağı sorusuna— dönmemiz gerekiyor.

Kendi kendimize, analitik araştırmaların her zaman için üzerine kurulduğu güvenilir deneyimsel zeminin varlığını anımsattığımız için, böyle bir varsayım hemencecik bir iç itiraza toslayıverir. Ama aynı zamanda kuramsal bilimsel bilgimiz, bize bu zeminin hepten güvenilir olmadığını, eninde sonunda hepsinin de öznel birtakım etkenler taşıdığını söyler. Bu nedenle analitik deneyimimiz, hastaların analize sundukları özgür çağrışımlardan, düşlerden, belirtilerden, bunlar üzerindeki yorumlarımızdan ya da çıkardığımız sonuçlardan kaynaklansa bile bir öznellik böleni içermektedir ve

bundan dolayı yöntemler doğru bir biçimde uygulandığı zaman bile analitik deneyimlerimizde zaman zaman birtakım değişmelerin olabileceği varsayımı sözkonusudur.

Şimdi eğer düşüncelerimizi bu erkeksi düşünce yapısından kurtarmaya çalışırsak, kadın psikolojisinin hemen hemen bütün sorunları bambaşka bir görünüm alacaktır.

Bu konuda dikkatimizi ilk çeken şey, her zaman ya da kural olarak, analitik kuramın temelini cinsler arasındaki örgensel farklılığın oluşturduğu ve öteki büyük farklılığın, yani, üreme işlevinde erkek ve kadınların değişik roller oynadığının yeterince dikkate alınmaması gerçeği olacaktır.

Erkek bakış açısının annelik kuramına etkisi, en açık biçimiyle Ferenczi'nin göz alıcı parlaklıkla sunduğu cinsel örgen kuramında görülür.[9] Ona göre, cinsel birleşmeye yönelik gerçek uyarımın her iki cins için de kesin anlamını, annenin karnına geri dönme arzusunda aramak gerekir. Evrim süreci içinde erkek, kamışı aracılığıyla bir kez daha dölyatağına girme ayrıcalığını kazandı. Daha öncedentali durumda bulunan kadın, kendi oluşumunu bu organik duruma göre düzenlemek zorunda kaldı ve kendisine bazı dengeleme olanakları sağlandı. Böylece, fantazi dünyasında aslının yerine konmuş şeylere ve herşeyin ötesinde, mutluluğunu paylaştığı çocuğuna sığınarak "kendini avutmak" zorunda kalmıştı. Olsa olsa, belki de yalnızca doğurma edimi sırasında erkeklerin yadsıdığı bir haz alma yetisine sahiptir.[10]

Bu görüşe göre bir kadının ruhsal konumu, gerçekten de haz verici bir ortam yaratamayacaktı. Çünkü, cinsel birleşmeye yönelik gerçek, asal bir dürtüden yoksundur ya da en azından, her türlü dolaysız doyumdan —kısmen olsa bile— alıkonmuştur. Eğer durum gerçekten böyleyse, cinsel ilişkiye ve haz almaya yönelik dürtünün elbette erkeklerinkinden zayıf olması gerekir. Çünkü o zaman ancak dolaylı, dolambaçlı yollardan temel arzularını yerine getirebilir yani bir doyum, kısmen mazoşistçe dönüştürmeyle, kısmen de karnında taşıyabileceği çocukla özdeşleşme yoluyla gerçekleşebilecektir. Yine de, bunlar yalnızca "dengeleme araçlarıdır." Sonuçta erkek üzerinde sahip olduğu tek avantaj, oldukça kuşku götürür nitelikte olan doğum edimindeki hazdır.

Bu noktada bir kadın olarak, şaşkınlık içerisinde soruyorum: Peki annelik nedir? Ya kendi içinde yeni bir can yaratmanın mutluluk dolu bilinci? Ya bu yeni canlının ortaya çıkmasına ilişkin beklentinin sözcüklere sığmayan mutluluğu? Ya çocuk dünyaya gelince onu ilk kez kolları arasına alan annenin duyduğu haz? Ya çocuğu emzirme edimindeki haz verici derin doyum duygusu? Ya çocuğun onun bakımına ihtiyaç duyduğu dönem boyunca annenin yaşadığı mutluluk?

Frenczi, kadın için böylesine acıklı biten çatışmanın ilk dönemlerinde erkeğin, savaştan zaferle çıkmış olmanın gücüyle, anneliğin olanca sıkıntılı yükünü ve içerdiği herşeyi kadının üzerine yıktığı görüşündedir.

Gerçekten de toplumsal savaşım açısından değerlendirilince annelik, hoşa gitmeyen tatsız tuzsuz bir*şey olabilir*. Elbette bugün için durum böyledir, ama insanların doğaya daha yakın oldukları dönemlerde de gerçekten böyle olduğu söylenemez.

Ayrıca biz, kamışa imrenmeyi toplumsal etkenlerle değil, biyolojik ilişkilerle açıklıyoruz; tersine, kadının toplumsal açıdan dezavantajlı olma duygusunu, öteden beri ve hiçbir çaba göstermeksizin, kamışa imrenmenin bir ussallaştırılması olarak yorumlamaya alışmış bulunuyoruz.

Ama biyolojik bakış açısından kadın, annelik ya da annelik yetisinde tartışma götürmez ve gözardı edilemez fizyolojik bir üstünlüğe sahiptir. Bu üstünlük en açık anlatımıyla, erkek bilinçaltındaki oğlan çocuğun anneliğe karşı duyduğu yoğun imrenmede dile gelir. Hepimiz bu tür bir imrenmeyi çok iyi tanırız, yine de bu imrenmeye etkin bir etken olarak yeterli ilgi pek gösterilmez. Benim yaptığım gibi bir analist uzun süre kadın hastaları analiz ettikten sonra erkekleri analiz etmeye başlayınca, erkeklerdeki kadınların göğüslerine ve emzirme edimine olduğu kadar gebeliğe, doğuma ve anneliğe karşı duyulan bu yoğun imrenmeyle karşılaşıp, şaşkınlığa düşerler.

Analizden elde edilen bu izlenimin ışığı altında, kadını değerden düşürmeye yönelik bilinçsiz bir erkeklik eğiliminin, yukarıda anılan annelik görüşünde zihinsel olarak dile gelip gelmediği araştırılmalıdır. Bu küçümseme tutumu, aşağıdaki gibi gelişecek-

tir: Gerçekle kadınlar düpedüz kamışı arzulamaktadır; zaten, işin aslına bakarsanız, annelik, varoluş mücadelesini daha da güçleştiren bir yükten başka birşey değildir ve erkekler, buna katlanmak zorunda olmadıklarına sevinmektedir.

Helene Deutsch, kadınlardaki erkeklik kompleksinin, erkeklerdeki dişilik kompleksindan daha önemli bir etken olduğunu yazarken, erkekteki imrenmenin kızın kamışa imrenmesinden daha kolay yüceltilebildiğini ve bunun kültürel değerlerin oluşumunda temel değilse bile gerçekten de çok önemli bir itici güç olduğu gerçeğini yeterince hesaba katmamış olsa gerek.

Dil olgusunun kendisi de kültürel üretkenliğin bu kaynağına dikkati çeker. Bizce bilinen tarihsel dönemlerdeki kültürel üretkenlik, elbette erkeklerde kadınlardakiyle karşılaştırılamayacak kadar büyüktür. Erkekteki korkunç yaratma dürtüsünü doğuran ve onu, sürekli olarak daha çok başarı elde ederek aşırı ölçüde denge unsuru oluşturmaya iten şey, yaşayan canlının yaratılmasında görece olarak daha küçük rol oynamış olduğu duygusu değil midir?

Eğer erkeği yaratıcı çalışmaya iten dürtüyle, yeni bir yaşam yaratmada önemsiz bir rol oynamış olma duygusu arasında böyle bir ilinti kurmakta haklıysak, bir başka sorunla, kadınların kamışa imrenmelerinde buna karşılık gelen bir dengeleme dürtüsüyle neden karşılaşmadığımız sorunuyla yüzyüze gelíriz. Burda iki olasılık sözkonusudur: Ya kadının imrenmesi mutlak olarak erkeğinkinden çok daha az yoğun ve önemsizdir ya da bu imrenme başka bir yoldan daha az başarılı olarak tüketilmiştir. Her iki varsayımı da destekleyecek olgular bulabiliriz.

Erkekteki imrenmenin yoğunluğunun daha fazla olduğunu kabul ederek, kadınlardaki gerçek bedensel eksikliğin, sadece ve sadece yapılanmanın üreme öncesi evreleri açısından var olduğuna dikkat çekebiliriz.[11] Yetişkin kadının üreme organının yapısı açısından bir eksiklik sözkonusu değildir, çünkü kadındaki çiftleşme yetisi, erkeğinkinden daha az değil, yalnızca farklıdır. Öte yandan, erkeğin üreme işlevindeki rolü kadınınkinden kesinlikle daha azdır.

Ayrıca erkeklerin, kadınları yüceltmek ve onlara saygı duymaktan çok, onları küçümseme, değerden düşürme ihtiyacının baskısı

altında olduklarını açıkça görürüz. Kadının aşağı bir yaratık olduğu dogmasının temelinde bilinçsiz bir erkek eğilimi bulunduğunun algılanması, ancak bu görüşün gerçek dünyada gerçekten haklılık kazanıp kazanmadığı konusunda yükselen bir kuşkudan sonra kesin bir netlik kazanabilecektir. Ama eğer kadının aşağı bir yaratık olduğu inancının ötesinde onu değerden düşürmeye yönelik erkekçe eğilimlerin varlığı sözkonusuyla, küçümsemeye yönelik bu bilinçsiz dürtünün çok güçlü olduğu sonucuna varmamız gerekecektir.

Bundan başka kültürel bir bakış açısından, kadınların kamışa imrenmeyi erkeklerin kadınlık işlevlerine duydukları imrenmeden daha az başarıyla yücelttikleri savı için de çok şey söylenebilir. Bu imrenmenin en elverişli koşullar altında bir koca ve çocuk arzusuna dönüştürüldüğünü biliyoruz ve belki de bu büyük dönüşümle kamışa imrenme, yüceltmeye yönelik bir uyarı olarak gücünün büyük bir bölümünü yitirmektedir. Yine de şimdi ayrıntılarıyla açıklayacağım gibi, elverişsiz koşullar altında kamışa imrenme verimli bir biçimde eyleme dökülmek yerine artan bir suçluluk duygusuyla yüklenir, oysa erkeğin annelik yetisinden yoksun oluşu belki de yalnızca aşağılık olarak duyumsanmakta ve kösteklenmeyle karşılaşmaksızın yaratıcı alandaki olanca itici gücünü geliştirebilmektedir.

Bu tartışmada, Freud tarafından psikanalitik ilgi alanına çekilen çıkarılan bir soruna;[12] yani, kadındaki çocuk arzusunun kaynağı ve işleyişi sorununa az önce değinmiştim. Son on yıl boyunca bu soruna yönelik tutumumuz oldukça değişmiştir. Bu nedenle bu tarihsel evrimin başlangıcından sonuna kısa bir özetini yapacağım.

Bu konudaki özgün varsayım,[13] kamışa imrenmenin, hem çocuğa hem de erkeğe yönelik arzuya bir libido desteği sağladığı, ancak erkek arzusunun, çocuk arzusundan bağımsız olarak geliştiğiydi. Sonuçta kamışa imrenmeye giderek daha çok önem verilmeye başlandı, bu konudaki en son çalışmasına değin Freud da çocuk arzusunun, yalnızca kamışa imrenme ve genelde kamıştan yoksun olmanın doğurduğu düşkırıklığı aracılığıyla ortaya çıktığını ve babaya yönelik duyarlı kadınsı bağlılığın, yalnızca bu dolambaçlı yolla —kamış ve çocuk arzusu yoluyla— oluştuğunu savundu.

Açıkçası bu son varsayım, cinsler arası biyolojik çekim yasasını psikolojik olarak açıklama ihtiyacından doğmuştur.

Bu varsayım, oğlan çocuğun anneyi sevgi nesnesi olarak korumasının doğal olduğunu söyleyen ve "...Peki ya kız çocuğunun karşı cinse bağlanması nasıl açıklanır" diye soran Groddeck'in ortaya koyduğu soruna benzemektedir.[14]

Bu soruna yaklaşabilmek için ilk önce, kadınlardaki erkeklik kompleksiyle ilgili elimizde bulunan gözlemsel malzemenin, çok farklı öneme sahip iki ayrı kaynaktan elde edildiğini anlamamız gerekir. Bu kaynaklardan ilki, kız çocuklar üzerinde yapılan ve öznel etkenlerden pek etkilenmeyen dolaysız gözlemlerdir. Gözü korkutulmamış her küçük kız, kamışa imrenmeyi dürüstçe ve sıkılmaksızın dile getirir. Bu imrenmenin tipik olduğunu görür ve neden böyle olduğunu oldukça iyi anlarız; erkek çocuktan daha az şeye sahip olmanın doğurduğu narsistçe bir aşağılık duygusunun, değişik örgensel evre öncesi ruhsal enerji yüklerinden kaynaklanan bir dezavantajlar dizisiyle nasıl pekiştirildiğini görürüz: Bunlar, erkek çocukların sidik yolları erotizmindeki kesin ve açık ayrıcalıkları, röntgencilik içgüdüsü ve masturbasyon etkinlikleridir.*

Bu noktada, küçük kızın yalnızca anatomik farklılık üzerinde gelişen kamışa imrenmesi için *asal* terimini kullanmamız gerektiğini önermek isterim.

Kaynaklardan ikincisiyse yetişkin kadınların analizinden elde edilen verilerdir. Bu kaynak üzerinde kesin bir sonuçlandırma yapmak doğal olarak daha zordur, bundan dolayı öznel öğe eğilimi daha büyüktür. Burda, ilk elden, kamışa imrenmenin çok büyük dinamik bir etken olarak işlediğini görürüz. Kadınlık işlevlerini yadsıyan hastaların ve bunu yapmalarına neden olan bilinçaltı güdüsünün, erkek olma arzusu olduğunu görürüz. İçeriği, "Benim de bir zamanlar kamışım vardı; ben, iğdiş edilmiş, sakatlanmış bir erkeğim," olan fantazilerle karşılaşırız, bu fantazilerden, yan etki olarak her türlü kuruntulu düşüncenin kaynağı olarak yenilmesi güç aşağılık duyguları doğar. Erkeklere yönelik, bazen onları iğdiş etme, bazen küçük düşürme ya da sakatlama arzuları biçimini alan

* Bu konuyu "Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne" başlıklı yazımda ayrıntılarıyla irdelemiştim.

belirgin düşmanlık tutumlarının varlığını, bazen bu etkenin bazı kadınların yazgısını nasıl bütünüyle belirlediğini görürüz.

Kamışa imrenmenin böylesine etkiler yarattığını gördükten sonra doğal olarak —ve düşünce yapımızdaki erkeksi biçimlemeden ötürü özellikle doğal— bu izlenimlerin, asal kamışa imrenme olgusuna ve bu imrenmenin dehşetli bir yoğunluğa, dinamik bir güce sahip olması gerektiği yolundaki *aposteriori** mantığına bağlanabileceği sonucu çıkarılabilir. Yine de burda, ayrıntılardan çok konunun genel değerlendirmesinde bir gerçeği, yetişkin kadınların analizinden tanıdığımız kadarıyla erkek olma arzusunun ilk, çocuksu özgün kamışa imrenmeyle öyle pek ilgisi bulunmadığı, ama kadınlık gelişiminden sapmaya yol açan şeyi biçimlendiren tali bir oluşum olduğu gerçeğini görmezlikten geldik.

Başından sonuna dek kendi analitik deneyimim bana, kadınlardaki Oedipus kompleksinin (yalnızca hastanın derin ruhsal çöküntülere uğradığı aşırı durumlarda değil, düzenli olarak), her olası ölçü ve biçimde bir gerilemeye yol açtığını değişmez bir açıklıkla göstermiştir. Bence ortalama durumlarda erkek ve kadın Oedipus komplekslerinin arasındaki fark aşağıdaki gibidir. Oğlan çocuklarda iğdiş edilme korkusu yüzünden cinsel nesne olarak anneden vazgeçilir; ancak, ileri gelişmede erkeklik rolü hem benimsenir, hem de iğdiş edilme korkusuna tepki olarak bu rol öne çıkarılır. Bu durumu, oğlanların gizlilik** ve ergenlik dönemlerinde, ayrıca sonraki yaşamlarında açıkça gözlemleyebiliriz. Öte yandan kızlar, hem sevgi nesnesi olan babadan vaz geçerler, hem de, kendiliğinden kendi dişilik rollerini de hepten bir yana bırakırlar.

Kadınlıktan bu tür bir kaçışı anlayabilmek için, Oedipus kompleksinden kaynaklanan uyarımların duyumsanmasının fiziksel ifadesi olan ilk çocuksu masturbasyon edimleriyle ilgili birtakım gerçekleri gözönüne almamız gerekir.

Burda da durum, oğlan çocuklarda daha açıktır ya da belki biz bu konuda daha çok şey biliyoruz. Acaba bunlara yalnızca erkeklerin gözüyle baktığımız için mi sözkonusu olaylar bize böylesine gi-

* Bkz. 21. sayfadaki dipnot, a-posteriori (S.B)

** Gizlilik dönemi: Freud'a göre cinsel dürtünün baskı altına alınıp yüceltme yoluyla dışavurulduğu 4-5 ile 12 yaşları arasındaki dönem. (S.B)

zemli gelmektedir? Küçük kızların da kendilerine özgü masturbasyon yöntemleri olduğunu kabul etmediğimiz, ama hiçbir çaba göstermeksizin bu kızların otoerotik etkinliklerini erkeksi diye tanımladığımız sürece ve elbette var olması gereken farklılığı bir olumluyla bir olumsuz arasındaki, yani masturbasyonla ilgili kaygı durumundaki iğdiş edilme tehdidiyle, gerçekten iğdiş edilmiş olma arasındaki fark olarak yorumladığımız sürece, olaylar gerçekten de gizemli bir hava içinde kalacaktır. Kendi analitik deneyimim, yalnızca bızır (klitoris) yoluyla kendilerini doyurduklarını varsaysak bile, ki bu varsayım bana bulanık geliyor, küçük kızların da kendilerine özgü kadınsı bir (teknik açısından oğlanlarınkinden biraz ayrılan) masturbasyon yöntemine sahip olabileceklerini göstermiştir. Ve geçmişteki evrimine karşın, neden bızırın da kadının cinsel örgenler aygıtına ait olduğunun ve bu aygıtın bütünleyici bir parçasını oluşturduğunun kabul edilmediğini bir türlü anlamıyorum.

Yetişkin kadınların analizinden elde edilen verilere dayanarak, küçük kızın örgensel gelişiminin ilk evresinde organik dölyolu duyumlarına sahip olup olmadığını saptamak çok güçtür. Birçok hastamda, ben bu duyumların var olduğu sonucunu çıkarmaktan yanayım ve daha sonra bu sonuca varmama neden olan verilere değineceğim. Aşağıdaki nedenlerden ötürü bu tür dölyolu duyumlarının var olması gerektiği bana kuramsal açıdan olası gelmektedir. Kuşkusuz, aşırı büyüklükteki bir kamışın acı ve kanamaya yol açarak ve birşeyleri yok etme tehdidiyle bir yerlere girişine ilişkin hepimizce bilinen fantaziler, küçük kızın Oedipus fantazilerini (çocukluğun özgün ve esnek düşünce biçimiyle uyum içinde) babayla çocuk arasındaki ölçü uyumsuzluğu üzerine kurduğunu göstermektedir. Kızlardaki Oedipus fantazilerinin de bu fantazileri mantıksal olarak izleyen bir içten —yani dölyolundan— yaralanma korkusunun da bızır kadar dölyolunun da kadının çocukluktaki örgensel düzenlenişinde bir rol oynadığının kabul edilmesi gerektiğini kanıtladığına inanıyorum.* Daha sonra ortaya çıkan cinsel so-

* Böyle bir ilinti olasılığının aklıma ilk geldiği günden bu yana, daha önce erkeksi iğdiş edilme fantazileri olarak yorumladığım birçok olayı, artık bu anlamda —yani, dölyolunun yaralanması korkusuna karşılık geldiği yolunda— yorumlamasını öğrendim.

ğukluk olgusuna dayanılarak, dölyolu bölgesinin gerçekte bızırdan daha güçlü bir enerji (kaygıdan ve savunma girişimlerinden gelen) yüküne sahip olduğu sonucu çıkarılabilir, çünkü ensest arzuları, bilinçaltının yanılmaz kesinliğiyle dölyoluna bağlanır. Bu bakış açısından cinsel soğukluk, ego için, böylesine tehlikelerle dolu fantazilerden kurtulma girişimleri olarak kabul edilmelidir. Ve bu ayrıca, bazı yazarların doğum sırasında ya da seçenek olarak çocuk doğurma korkusunda ortaya çıktığına inandıkları bilinçsiz haz alma duygularına da yeni bir ışık tutar. Çünkü, çocukluk çağlarında yaşanan kandaşla cinsel ilişki fantazilerini —suçluluk duygusundan uzak olan bu edimi— gerçekleştirecek olan doğum yapma fikrinin (salt dölyoluyla bebek arasındaki ölçü oransızlığı ve bunun doğurduğu acı nedeniyle), bunu olası kılacak cinsel ilişkiden daha büyük ölçüde bilinçaltında kalması beklenir. Oğlan çocukların iğdiş edilme korkusu gibi kadının örgensel kaygısı da suçluluk duygularının izlerini taşır ve bu kaygı kalıcı etkisini işte bu duygulara borçludur.

Aynı yönde iş gören bir başka etken de cinsler arasındaki anatomik farklılığın belli bir sonucudur. Bununla, oğlan çocuğun, masturbasyon ediminin korkulan sonucunun gerçekleşip gerçekleşmediğini görmek için kamışını yoklayabileceğini; buna karşın kızın bu noktada karanlıkta ve tam bir belirsizlik içinde kaldığını anlatmak istiyorum. Elbette iğdiş edilme kaygısının çok şiddetli olduğu durumlarda bu gerçekliği yoklama olasılığının hiçbir pratik değeri yoktur, ancak, daha sık görülen ve daha hafif olan olaylarda bu farklılığın özellikle çok önemli olduğunu sanıyorum. Analiz ettiğim kadınlarda günışığına çıkan veriler, bu etkenin, kadının zihinsel yaşamında şu ya da bu ölçüde önemli bir rol oynadığı ve kadınlarda çok sık görülen o iç belirsizliğe katkıda bulunduğu sonucuna varmama neden oldu.

İşte bu kaygının dayanılmaz baskısı altında kız, fantastik bir erkeklik rolüne sığınır.

Peki bu kaçışın kadın için ekonomik yararı nedir? Burda belki de bütün analistlerin yaşadığı bir olayı anmak isterim: Analistler, erkek olma arzusunun genelde istenerek kabul edildiğini ve bir kez benimsenince, babayla ilgili cinsel arzu ve fantazilerin gerçekleşme-

sinden kaçınmaya yönelik bir arzu oluşundan ötürü kadının buna ısrarla sarıldığını görürler. Bu nedenle erkek olma arzusu ayrıca, kadınsı arzuların bastırılması ya da bunların bilinç düzeyine ulaşmasına karşı bir direnme işlevi görmektedir. Eğer analitik ilkelere bağlı kalırsak, düzenli olarak tekrarlanan bu tipik deneyim bizi, erkek olma fantazilerinin erken bir dönemde babayla ilgili cinsel arzulara karşı savunma amacıyla yaratıldığı sonucunu çıkarmaya itmektedir. Ve artık kızın kadınlık rolünden kaçmasına yarayan erkeklik kurgusu, suçluluk ve kaygıyla yüklenmiştir. Kız, kendisini kendi özgün biyolojik doğasına yabancı değer ve isteklerle ölçmeye başladığı ve kendisini yetersiz olarak duyumsamaktan başka elinden birşey gelmediği için, kendi yolundan erkeklerinkine sapma girişiminin aşağılık duyguları yarattığı doğrudur.

Bu aşağılık duygusunun çok acı verici olmasına karşı analitik deneyim egonun buna kadınsı bir tutumla birleşen suçluluk duygusundan daha kolayca göz yumduğunu gösterir, bundan dolayı, kızın suçluluk duygusunun Scylla'sından aşağılık duygusunun Charybdis'ine* kaçmasında egonun elde ettiği bir kazanç vardır.

Bütünlük uğruna, bildiğimiz kadarıyla babayla özdeşleşme süreciyle aynı anda gerçekleşen ve bu özdeşleşmeden kaynaklanan bir başka ego kazancına değinmek istiyorum. Bu sürecin önemiyle ilgili daha önceki çalışmamda söylediklerime ekleyecek pek birşeyim yok.

Babayla ilgili kadınca arzulardan kaçmanın neden her zaman kadının kendisini erkeksi bir tutuma uyarlamasına yol açtığı sorusunun yanıtlarından birisinin, babayla özdeşleşme süreci olduğunu biliyoruz. Daha önce söylenenlerle ilgili bazı düşünceler, bu soruna ışık tutacak yeni bir bakış açısını gündeme getirir.

Libidonun kendi gelişimi içinde bir engele tosladığı durumlar-

*Charybdis: Yunan Mit. Şiddetli bir girdap kılığındaki kötü ruhlu kadın canavar. Messina Boğazı'nda bir başka kadın canavar olan Scylla'nın** mağarasının karşısında oturmaktadır, Scylla tarafından yenilmeyen denizcileri girdapta boğarak öldürür. (S.B)

Scylla: Yunan Mit. yine aynı yerde oturan ve ordan gelip geçen gemileri parçalayıp, denizcileri yiyen altı başlı, oniki ayaklı kadın canavar. İngilizcede bu iki sözcük, bir deyimde geçer: Between Scylla and Charybdis: İki ateş arasında. (S.B)

da, gerileme yoluyla daha önceki bir düzenleme evresinin canlandırıldığı hepimizce bilinmektedir. Öte yandan Freud'un son çalışmasına göre kamışa imrenme, babaya olan gerçek nesne sevgisine yönelik ilk basamağı oluşturmaktadır. Ve böylece Freud tarafından ortaya atılan düşünceler sistemi, ensest engeli cinsel arzuyu geri ittiği zaman libidonun özellikle başlangıç evresine geri akmasına yol açan iç zorunluluğu bir ölçüde kavramamıza yardım eder.

Kızın kamışa imrenme yoluyla nesne sevgisini geliştirdiği konusunda Freud'a katılıyorum, ancak, bu evrimin yapısının daha farklı bir biçimde açıklanabileceğini de düşünüyorum.

Çünkü, asal kamışa imrenme gücünün bir bölümünü Oedipus kompleksinden gerileme yoluyla ne denli büyük ölçüde arttırdığını gördüğümüz an, böylesine temel bir doğa yasasının belirtilerini, kamışa imrenmenin ışığı altında cinsler arası karşılıklı çekimin belirtileri olarak yorumlama kışkırtmasına karşı direnmemiz gerekir.

Bu asal, biyolojik yasayı psikolojik açıdan nasıl ele almamız gerektiği sorunuyla karşı karşıya kaldıktan sonra yine bu konudaki bilgisizliğimizi kabul etmek zorunda kalacaktık. Gerçekten de bu bağlamda, nedensel ilişkinin söylenegelenin tam tersi olabileceği ve kızın cinsel ilgisini kamışa çeken şeyin, çok erken bir dönemde işlemeye başlayan cinsler arası çekimden başka birşey olmadığı varsayımı kendisini bana giderek daha etkin bir biçimde kabul ettirmektedir. Ulaşılan gelişmenin düzeyine uygun olarak bu cinsel ilgi, ilk önce yukarıda açıkladığım gibi narsist ve narsistçe bir anlamda iş görür. Bundan dolayı bu ilişkileri gözden geçirecek olursak, mantıksal olarak erkeklerdeki Oedipus kompleksinin kaynağıyla ilgili yeni sorunlar ortaya çıkacaktır. Ancak ben, bunları daha sonraki bir denemeye dek ertelemek istiyorum. Ama eğer kamışa imrenme cinsler arası gizemli çekimin ilk ilk dışavurumuysa, çocuk arzusundan ve babaya yönelik duyarlı bağlılıktan daha derin katmanlarda bulunan kamışa imrenme analizle suyüzüne çıkarıldığı zaman ortada merak edilecek hiçbirşeyin bulunmaması gerekirdi. Ayrıca babaya yönelik duyarlı bağlılığa giden yolu hazırlayan şeyin yalnızca kamışa imrenmeyle ilgili olarak yaşanan bir düşkırıklığı değil, ayrıca bir başka şey daha olması gerekirdi. O zaman kamışa olan

cinsel ilgiyi, Abraham'ın deyimiyle "kısmi sevgi" olarak kabul etmek zorunda kalırdık.[15] Abraham, bu tür bir sevginin her zaman gerçek nesne sevgisine yönelik ilk basamağı oluşturduğunu söylüyor. Bu süreci sonraki yaşamdan bir benzetmeyle de açıklayabilirdik: Bununla, hayranlık dolu imrenmenin, özellikle bir sevgi tutumuna yol açmayı amaçlaması gerçeğini sözkonusu ediyorum.

Kadınlarda gerilemenin çok kolay gerçekleşmesiyle ilgili analitik bir buluştan sözetmek istiyorum:[16] Kadın hastaların çağrışımlarında narsistçe kamışa sahip olma arzusuyla kamışa yönelik nesne amaçlı cinsel arzu çoğunlukla birbiriyle öylesine içiçe geçerler ki, "kamış arzusu" [17] sözünün bu ikisinden hangisine karşılık geldiği konusunda insan bir türlü karar veremez.

Kompleksin en etkili parçasını oluşturmalarından ötürü bu kompleksin tamamına adını veren iğdiş edilme fantazileri konusunda birkaç şey daha: Benim kendi kadın gelişimi kuramıma göre bu fantazileri ayrıca tali bir oluşum olarak değerlendirmek zorundayım. Bu fantazilerin kökenini aşağıdaki gibi açıklıyorum: Kadın, fantastik bir erkek rolüne sığınınca, örgenleriyle ilgili kaygısı bir ölçüde erkeklik terimlerine aktarılır yani, dölyolundan yaralanma korkusu, iğdiş edilme fantazisine dönüşür. Kız, cezalandırılma beklentisinin belirsizliğini (bedensel yapılanmanın koşullandırdığı bir belirsizlik), nesnel ve algılanabilir bir düşünceyle değiştirdiği için bu dönüştürmeden kazançlı çıkar. Ayrıca, iğdiş edilme fantazisi de eski suçluluk duygusunun gözetimi altındadır; bu nedenle kamış suçsuzluğun bir kanıtı olarak istenir.

İşte bu erkeklik rolüne kaçışa neden olan güdüler —Oedipus kompleksinden kaynaklanan güdüler— kadının toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldığı gerçek dezavantajlar tarafından da pekiştirilip desteklenir. Elbette erkek olma arzusu bu son kaynaktan geliyorsa, bunun, bilinçaltındaki güdüler için özellikle uygun bir ussalaştırma biçimi olduğunu kavramak gerekir. Yine de bu dezavantajın gerçekliğin yalnızca bir parçası olduğunun ve bunun, kadınların çoğunun düşünebildiğinden çok daha geniş boyutlara sahip olduğunun unutulmaması gerekir.

Bu bağlamda Georg Simmel, "Toplumsal açıdan erkeğe daha çok önem verilmesinin belki de erkeğin güç üstünlüğünden kaynak-

landığını" ve tarihsel açıdan cinsler arasındaki ilişkinin kabaca sahip-köle ilişkisi olarak tanımlanabileceğini söyler. Her zaman olduğu gibi burda da "Sahibin ayrıcalıklarından birisi, her zaman sahip olduğunu düşünmek zorunda kalmaması, buna karşın kölenin, köle olduğunu hiçbir zaman unutmamasıdır."

Burda belki de analitik literatürde bu etkene yeterince önem verilmemesinin nedenini de açıklamış oluyoruz. Aslında, bir kız doğuştan başlayarak, sürekli olarak erkeklik kompleksini kamçılayan bir deneyimle —ister acımasızca, ister sevecenlikle dile gelsin, kaçınılmaz olarak— aşağılık bir yaratık olduğu inancıyla karşı karşıyadır.

Burda bir başka varsayımın daha varlığı sözkonusudur. Uygarlığımızın bugüne dek gelen tümüyle erkeksi yapısı yüzünden bütün sıradan uğraşlar erkekler tarafından kapışıldığı için, kadınlar için gerçekten kendi doğalarını doyuracak bir yüceltmeye ulaşmak sanıldığından daha zordur. Bu da, erkeklere özgü işlerde onların yaptıklarının aynısını doğal olarak yapamamalarından ötürü ve bu başarısızlık gerçekten aşağı yaratıklar olmanın gerçek bir temeli varmış gibi algılandığı için, aşağılık duygularını etkiliyor olabilir. Toplumda kadınların pratik olarak geri planda bırakılmasının, kadınlıktan kaçışa yönelik bilinçaltı güdülerini ne denli büyük ölçüde güçlendirip pekiştirdiğini kestirmek bana olanaksız gibi geliyor. Aradaki ilişki ruhsal ve toplumsal etkenlerin bir iç-etkileşimi olarak değerlendirilebilir. Ancak bu etkenlerin ayrı bir araştırma gerektirecek denli önemli ve ciddi oluşundan ötürü ben, bunları burda yalnızca anımsatmakla yetiniyorum.

Aynı etkenlerin, erkeğin gelişiminde çok farklı bir etkiye sahip olması gerekir. Bu etkenler, hem erkeğin aşağılık duygusunun damgasını taşıyan kadınsı arzularını derinlere bastırmasına yol açar hem de erkek için bunları yüceltmek daha kolaydır.

Bu tartışmada, kadın psikolojisinin bazı sorunlarına yönelik, alışılagelmiş görüşlerden birçok noktada ayrılan bir yorum yaptım. Burda sizlere sergilediğim görüntünün karşı bakış açısından (kadınların bakış açısından, S.B) çizilmiş olması olasıdır. Ama bu tartışmamdaki temel amacım, gözlemcinin erkek ya da kadın oluşundan gelen olası bir hata kaynağına dikkati çekmek ve hepimizin

ulaşmak istediği amaca yönelik ileri bir adım atmaktı: Bu amaç, erkek ve kadın bakış açılarının öznelliğini aşıp, kadının —kendine özgü nitelikleriyle ve erkeklerinkinden farklılıklarıyla— zihinsel gelişiminin, şu ana dek elde edilenden daha çok gerçeklere dayanan bir şemasını çıkarmaktır.

NOTLAR

1. Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido" *Collected Papers*, II. Cilt, No. XX.

2. H. Deutsch, *Psychoanalyse der weiblichen Sexualfunktionen* (1925)

3. Freud, "Einige psychische Folgen der anatomischen Geschlechtsunterschiede," Intern. Zeitscher. f. Psychoanal., XI. (1925).

4. Georg Simmel, Philosopische Kultur.

5. Bkz. özellikle Vaerting, Mannliche Eigenart im Frauenstaat und Weibliche Eigenart im Mannerstaat.

6. Almanca Mensch.

7. Almanca Mann.

8. Delius, Vom Erwachen der Frau.

9. Ferenczi, Versuch einer Genitaltheorie (1924).

10. Bkz. ayrıca, Helene Deutsch, Psychoanalyse der Weiblichen sexualfunktionen; ve Groddeck, Das Buch vom Es.

11. Karen Horney, "Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne." (bu kitapta)

12. Freud, "Über einiği psychische Folgen der anatomischen Geschlechtsunterschiede."

13. Freud, "On the Transformation of Instincts with Special Reference to Anal Erotism," Collected Papers, II. Cilt, No. XVI.

14. Groddeck, Das Buch vom Es.

15. Abraham, Versuch einer Entwicklungsgeschichte der Libido (1924).

16. Freud, The Taboo of Virginity'de buna değinmiştir.

17. Almanca, Haben-Wollen.

KETLENMİŞ KADINLIK*

SOĞUKLUK SORUNUNA PSİKANALİTİK BİR KATKI

Kadınlar arasında cinsel soğukluğun görülmemiş ölçüde yaygın oluşu, terapi uzmanları ve seksologları birbirine yüz seksen derece zıt iki ayrı görüşe itmiştir.

Birinci grup soğukluğu, birey için öneminden ötürü, erkeklerdeki iktidar bozukluklarıyla karşılaştırmaktadır. Bu nedenle bu gruptakiler, soğukluğun da en az iktidarsızlık kadar bir hastalık olarak ele alınması gerektiğini öne sürerler. Bu durum, özellikle ortaya çıkış sıklığı yüzünden soğukluğun nedenleriyle ve tedavisiyle daha dikkatlice ilgilenmemiz gerektiğinin önemini vurgular.

Öte yandan, soğukluğun kadınlarda bu denli sık görülmesi, bu denli yaygın bir olayın hastalık olarak adlandırılamayacağı, ancak olanca farklılıklarıyla çağdaş kadının normal cinsel tutumu olarak ele alınması gerektiği görüşünün doğmasına neden olmuştur. Bu kuramın doğruluğunu kanıtlamaya yönelik bilimsel veriler ne olursa olsun,[1] hepsi de, tedavi evresinde doktorun başarı şansının olmadığı, ayrıca bu olayı açıklayamayacağı görüşüyle sonuçlanır.

Bu durumda ister toplumsal, ister kalıtsal etkenlerin önemi vurgulansın, bu genel karşı ve yandaş tartışmaların hepsinin de güçlü öznel inançlar üzerine kurulduğu, dolayısıyla konunun aydınlatılmasında bize pek bir yarar sağlamayacağı izlenimi ediniriz. Psikanaliz bilimi, ta başından beri doğası gereği izlemek durumunda kaldığı başka bir yol tutmuştur. Bu, birey ve gelişiminin medikoruhsal bir açıdan gözlenmesidir.

Eğer bu yolun bizi sorunların çözümüne ne denli yaklaştırabileceğini düşünürsek, sonunda aşağıdaki şu iki sorunun yanıtını

*"Gehemmte weiblichkeit: Psychoanalytischer Beitrag zum Problem der Frigitat," *Zeitschr. f. Sexualwissenschaft*, 13. Cilt: (1926-27), sf. 67-77.

bulmayı umabiliriz:

1) Deneyimlerimize göre belli bir kadında cinsel soğukluk belirtisine yol açan gelişimsel süreçler nelerdir?

2) Kadının cinsel ekonomisinde bu olaya ne tür bir önem verilmelidir?

Aynı sorular daha az kuramsal olarak şöyle sorulabilirdi: Soğukluk yalnızca yalıtılmış ve önemsiz bir belirti midir? Yoksa fiziksel ya da ruhsal sağlık bozukluklarıyla yakın bir ilişkisi mi vardır?

Bu soruların anlamını ya da olası değerini kaba —bu nedenle bir çok yönden zayıf— bir benzetmeyle açıklamaya çalışmama izin verin. Diyelim ki öksürüğün hastalıklı süreçleri konusunda hiçbir şey bilmiyoruz, bu durumda, birçok insanın hasta olmadan da öksürdüğünü bildiğimiz için, öksürüğün her zaman bir hastalık belirtisini mi yoksa öznel bir sıkıntıyı mı dile getirdiği konusunda bir tartışmaya girmenin olası olduğunu düşünürüz. Yine de hastalıklarla öksürük arasındaki ilintiler konusunda hiçbirşey bilmediğimiz için, ortaya konan görüşler arasında çok derin ayrılıklar sözkonusu olacaktır.

Belirgin hatalarına karşın böyle bir karşılaştırma yapmamın nedeni, bunun bize belli bir görüş açısının kapılarını aralamasıydı. Cinsel soğukluk da —öksürük gibi— içimizde birşeylerin bozuk olduğunu gösteren yalnızca bir belirti olamaz mı?

Ancak tam bu noktada bir kuşku yükseliverir. Sağlıklı ve birçok açıdan yeterli olmalarına karşın soğuk olan birçok kadın tanırız. Yine de, iki nedenden ötürü bu karşı çıkış, ilk anda gözüktüğü kadar inandırıcı değildir. Herşeyden önce, ancak bireysel bir olayın ayrıntılı ve dikkatli bir incelenip araştırılması tanısı güç hastalıkların varlığının sözkonusu olup olmadığını ya da bunların cinsel soğuklukla birleştirilip birleştirilemeyeceğini gösterir. Burda örneğin, hatalı olarak dışsal etkenlere bağlanan kişilik güçlüklerini ya da bireyin kendi yaşamını düzene sokmadaki başarısızlıklarını düşünüyorum. İkinci olarak, ruhsal yapımızın, tek bir noktasında bozukluk ya da işlevsel bir zayıflık olduğu zaman hepten işlemez duruma gelmesi gereken bir makina gibi katı olmadığı kabul edilmelidir. Daha çok bizler, cinsel güçleri cinsel olmayan güçlere dönüştürme ve belki de bunları kültürel açıdan değerli bir yolla yü-

celtme yetisine sahibiz.

Cinsel soğukluğun bireysel kökenine geçmeden önce, sık sık bununla ilgili gördüğümüz bir olaya değinmek istiyorum. Burda amacım, kendimi az çok normalliğin sınırları içinde kalan olaylarla sınırlandırmak.

Soğukluğun ister ruhsal, ister organik nedenler tarafından belirlendiğine inanalım, bu, kadının cinsel işleyişinin bir ketlenmesidir. Bu nedenle soğukluğun öteki işlevsel kadın hastalıklarıyla birleştiğini görmek bizi pek şaşırtmaz. Birçok durumda çok değişik aybaşı rahatsızlıkları görülür.* Bunlar, aylık kanama dönemlerindeki düzensizlikleri, sancılı aybaşı kanamasını (dismenore) ya da bütünüyle ruhsal alanda kalan, sık sık aybaşı kanamasından sekiz-on dört gün önce başlayan ve her defasında ruhsal dengenin ağır bir biçimde alt-üst olmasına neden olan gerilim, sinirlilik ya da halsizlik duyumlarını içerir.

Başka olaylarda güçlük, kadının anneliğe yönelik tutumunda yatar. Bazı olaylarda gebelik —belli bir ussallaştırmayla birlikte— hepten yadsınır. Ötekilerinde gösterilebilecek organik bir neden olmaksızın çocuk düşürmeler görülür. Ve, sık sık, çok iyi bilinen gebilik sancılarıyla karşılaşırız.** Doğum sırasında nevrotik kaygı ya da işlevsel kasılma zayıflığı gibi rahatsızlıklar da işin içine karışabilir. Bazı kadınlarda çocuk bakımı, memeyle beslenmenin tümüyle başarısızlığa uğramasından, nevrotik yorgunluğa dek varan aşırılıklarıyla, sıkıntılı ve güç bir iş olup çıkar. Ya da kadın, çocuğa yönelik anaca tutumdan yoksun olabilir; bunun yerine, çocuğa gerçek yakınlık ve sıcaklık duygusunu veremeyen ve bu nedenle onu bir dadının ellerine bırakmaktan yana olan anneler buluruz karşımızda. Benzer birşey de sık sık kadının günlük ev işlerinde ortaya çıkar. Ya ev işleri gereğinden çok önemsenip aile için bir işkence kaynağı olur ya da gönülsüz yapılan her işin bir gerilime dönüşmesi gibi ev işleri de kadını aşırı ölçüde yorar.

---

* Burda ve bundan sonra organik kökenli hastalıkları konu kapsamının dışında tutuyorum.

** Bu hastalıklardan metabolizmadaki fizyolojik-kimyasal değişmeleri sorumlu tutamayız, çünkü, uygun bir ruhsal tutum kazanıldığı zaman bu değişmeler, tek başlarına bu rahatsızlıkları yaratamazlar.

Yine de bütün bu işlevsel rahatsızlıkların olmadığı durumlarda bile *bir* ilişki —yani erkeğe yönelik tutum— bozulacak ya da eksik kalacaktır. Bu rahatsızlıkların yapısına bir başka bağlamda değineceğim. Burda şu kadarını söylemek istiyorum:İster ilgisizlik ya da duygusuzlukta, ister aşırı kıskançlıkta, güvensizlik ya da sinirlilikte, yersiz zamansız isteklerde, aşağılık duygularında, sevgi ihtiyacı ya da kadınlarla sıkı fıkı dostluklarda dile gelsinler, hepsinde de ortak bir özellik vardır; yani, bu kadınların hepsi de karşı cinsten sevgi nesneleriyle tam bir sevgi ilişkisi (bedeni ve ruhu içine alan bir sevgi) kurma yetisinden yoksundurlar.

Eğer psikanaliz sırasında bu kadınların ruhsal yaşamları konusunda derin bir içgözlem yapmayı başarabilirsek, kural olarak, çok belirgin bir kadınlığın yadsınması olgusuyla karşılaşırız. Bu kadınların bilinçli egoları kadınlığın böylesine etkin bir biçimde yadsınmasının kanıtlarını içermediğinden, en belirgin özellik bu bilinçsiz yadsımadır. Bu durumun tersine bu kadınların bilinçli tavırları kadar genel görünümleri de hepten kadınsı olabilir. Soğuk kadınların da erotik yönden hevesli, cinsel açıdan ısrarlı olabileceklerine haklı olarak dikkat çekilmiştir, bu, soğuklukla cinselliğin yadsınmasını birbirine eşitlememiz gerektiği konusunda bizi uyaran değerli bir gözlemdir. İşin doğrusunu söylemek gerekirse, ruhsal sistemin derin katmanlarında genelde cinselliğin yadsınmasıyla değil, daha çok, özellikle dişilik rolünü üstlenmeye karşı duyulan bir gönülsüzlükle karşılaşırız. Bu tiksinti bilinç düzeyine çıktığı ölçüde ya kadınlara karşı yapılan toplumsal ayrımlar yüzündenmiş gibi algılanır ya da erkeklere yönelik suçlamalarla ussallaştırılır. Yine de daha derin katmanlarda açıkça görülebilecek bir güdülenmenin —az ya da çok belirgin erkeklik arzusu ya da erkeklik fantazileri— varlığı sözkonusudur. Bu tür arzular bir ölçüde bilinçli olsa da kadın, genellikle duyduğu arzuların boyutlarının ve derin içgüdüsel güdülenmenin bilincinde değildir.

Kadınların ayrım görmüş olma duygusunu, erkeğe imrenmesini, erkek olma ve dişilik rolünü bir yana fırlatıp atma arzusunu içine alan bütün bu duygu ve fantazilerin toplamına, *kadının erkeklik kompleksi* adını veriyoruz. Bu kompleksin nevrotik kadınların olduğu kadar az çok sağlıklı kadınların da yaşamlarındaki etkileri

öylesine çok yönlüdür ki şemasal yolla bu etkilerin ana hatlarını belirtmekle yetineceğim.[2]

Erkeğe imrenmenin baskın çıktığı ölçüde bu arzular, ayrıcalıklı bir insan olmasından ötürü erkeğe yönelik kızgınlıkla, gizli düşmanlıkla —işçinin işverene duyduğu gizli düşmanlığı ve gerilla savaşının binlerce taktik eylemiyle onu ruhsal açıdan zayıflatma ya da yıkmaya çalışması gibi— dile gelir. Kısaca, ilk bakışta sayısız evliliklerde yaşanan görüntüyü algılarız.

Ama aynı zamanda, bütün erkekleri küçümseyen kadının, onları yine de kendinden üstün gördüğüne tanık oluruz. Bunların, kadınların gerçek başarı yetisine inançları yoktur, daha çok, kadını küçümsemeye yönelik erkeksi bir tutumla özdeşleşme eğilimindedirler. Erkek olamasa da, en azından erkeğin kadın üzerindeki yargısını paylaşmayı amaçlar. Bu tutum, sık sık erkeklere karşı aşağılatıcı eğilimlerle yer değiştirir, böylece hemen insanın aklına ham üzümlerle tilkinin öyküsü gelir.

Ayrıca bu tür bir imrenme tutumu, kadının kendi inceliğini ve iyi, güzel yanlarını köreltmesine neden olur; analık bile onun için dayanılmaz bir yük olup çıkar. Herşey, erkekliğe göre —kalıtsal olarak kendi doğasına yabancı bir ölçütle— değerlendirilir, böylece kadın, kolaylıkla kendisini yetersiz olarak duyumsar. Bu nedenle, son günlerde başarıları olumlu ve dikkat çeken kadınlar bile önemli ölçüde bir belirsizlik duygusu sergilemektedirler. Bu, sözkonusu kadınların erkeklik komplekslerinin derinliklerinden kaynaklanır ve eleştiriye gösterilen aşırı duyarlılıkta ya da utangaçlıkta dile gelir.

Öte yandan, temel olarak sakatlanmış olma ve kaderin gazabına uğramış olma (kamıştan yoksun olma, S.B) duygusu, kendisine yapılan haksızlıklardan ötürü yaşama yönelik bilinçsiz bir dengeleme isteğine yol açabilir. Bu isteklerin temelde hiçbir zaman gerçekleştirilemeyeceği yalın bir gerçektir. Her zaman birşeyler isteyen, her zaman doyumsuz olan kadınların durumunu, genel cinsel doyumsuzluk olarak açıklamak alışılagelmiş bir yorumdur. Ama daha derinlemesine bir içgözlem, bu doyumsuzluğun zaten erkeklik kompleksinin bir sonucu olabileceğini gösterecektir. Bilinçaltındaki güçlü bir erkeklik arzusunun, kadınsı bir tutuma uygun düşme-

yeceği deneyimle kanıtlanabileceği gibi anlaşılır bir olgudur da. Kendi iç mantığından ötürü bu arzular cinsel açıdan erkeğin hepten yadsınmasına yol açmasa bile doğal olarak soğukluğa neden olması gerekir. Buna karşılık soğukluk, daha derin katmanlarda sevme yetisinden yoksunluk olarak duyumsandığından, yukarıda anılan aşağılık duygularını pekiştirip güçlendirme eğilimindedir. Çoğunlukla bu, soğukluğun ahlaki olarak erdem ya da iffetin bir belirtisi olarak değerlendirilmesinin tam tersi bir konumdadır. Bilinçaltındaki cinsel alandan yoksun olmaya ilişkin bu duygu, sonuçta kolayca öteki kadınlara yönelik nevrozla güçlendirilmiş bir kıskançlığa yol açar.

Erkeklik kompleksinin öteki kökleri bilinçaltının derinliklerinde saklıdır ve bilinçaltı mekanizmaları konusunda tam bir bilgi sahibi olmaksızın anlaşılmaları kolay değildir. Birçok kadının rüya ve semptonları, bu kadınların temelde kendi dişilik rolleriyle uzlaşamadıklarını açıkça gösterir. Tersine bu kadınlar, bilinçaltında bir erkek oldukları yanılsamasını ısrarla korurlar. Ve bazı etkenlerden ötürü sakatlanmış, yaralanmış ve yıkıma uğramış olduklarına inanırlar. Bu fantaziler içinde dişilik örgeninin hasta ve sakat bir örgen olduğuna inanırlar, bu inanç, daha sonraki aybaşı kanamalarıyla da —bu konudaki bilinçli ve oldukça önemli bir bilginin varlığına karşın— doğrulanabilir ve sürekli olarak yeniden canlandırılabilir. Bu tür bilinçsiz fantazilerle olan bir ilişki, kolayca cinsel ilişki sırasındaki acılara ve jinekolojik güçlüklerin yanısıra, yukarıda anılan aybaşı kanaması bozukluklarına da yol açabilir.*

Diğer olaylarda bu düşünceler ve bunlarla birleştirilen yakınma ve düşsel korkular, cinsel örgene bağlanmak yerine, olası diğer organların hepsine aktarılır. Ancak ve ancak metodolojik araştırması gibi bir çalışmayı aşan psikanalitik verilerin ayrıntılı bir irdelemesi bize bireysel durumlarda karmaşık süreçlere yönelik içgözlem yapmamıza yarayacak malzemeyi sağlayabilir. Ve yine ancak analizin akışı boyunca bilinçaltındaki bu erkeklik arzularının ne denli güçlü olduğu konusunda bir görüş sahibi olunabilinir.

* Ektopi gibi gerçek organik değişmelerin sözkonusu olduğu durumlarda bile, öznel yakınmalar çoğunlukla bu tür ruhsal etkenlerden kaynaklanmaktadır.

Kadının ruhsal gelişimindeki bu ilginç kompleksin kaynağı araştırılırsa, gerçekten de küçük kızın, oğlanların cinsel örgenlerine imrendiği bir evre tanımlanıp, gözlemlenebilir. Bu, dolaysız gözlemle kontrol edilebilecek kabullenilmiş bir bulgudur. Eninde sonunda öznel olan analitik yorumların buna ekleyecek hiçbirşeyi yoktur, oysa dolaysız onaylama durumlarında bile katı bir inançsızlıkla karşılaşılmaktadır. Eleştiriler çocukların bu tür düşünceleri dile getirebileceği gerçeğine kuşku düşürmese de, en azından bunların gelişimsel önemini yadsımaya çalışır. Bu tür bir imrenmenin bazı kızlarda görülebileceğini ama bunun, başka bir çocuğun oyuncaklarına ya da bonbon şekerine gösterilen imrenmeden başka birşey olmadığını öne sürerler.

Bu nedenle, bu tür bir görüş konusunda belki de bizi kuşkuda bırakabilecek bir etkeni —yani bedenin, ruhsal bir dönüşüm öncesinde çocukların yaşamındaki önemini— ele almama izin verin. Fiziğe yönelik böyle bir tutum biz Avrupalılara oldukça ilginç gelir. Yine de daha yalın düşünen, dolayısıyla cinsel konularda daha az bastırılmış topluluklarda, cinselliğin fiziksel simgelerine, özellikle tanrısal bereketi ve doğaüstü gücü olduğuna inanılan kamışa tapınmayı içeren dinsel törenler yapıldığını görürüz. Aslında bu kamışçı törenlerin altında yatan düşünce çocuklarınkiyle öylesine benzeşir ki, çocuğun var olma yolunu tanıyan herkes bunu kolayca anlayabilir. Ve bu, çocuğun iç dünyasını daha iyi anlamamıza yardım eder.

Şimdi eğer kamışa imrenme evresini gerçek bir olgu olarak kabul edersek, ussal düşünmenin ışığı altında kolay kolay çürütülemeyecek bir karşı görüş ortaya çıkar; bu görüş, kız çocuğunun oğlana imrenmesi için ortada hiçbir nedeni olmadığını söyler. Kız, annelik yetisinde tartışma götürmez biyolojik bir üstünlüğe sahiptir, bunun tam tersine oğlanın kafasındaki anneliğe imrenme olgusu ele alınabilir. Böyle birşeyin gerçekte var olduğunu ve erkeği kültürel üretkenliğe iten en güçlü güdüyü içerdiğini belirtmek isterim.* Öte yandan küçük kız, gelecekte erkeğe oranla böylesine bir üstünlüğe sahip olduğunu henüz algılayamamıştır ve dolayısıyla

*"Çocuk" ve "iş" (Alm. Wek=ürünler, eserler vb), "yaratmak" ve "doğurmak" gibi sözcüklerin linguistik karşılıklarına bakınız.

gelecekteki bu üstünlük, küçük kızın kendisini dezavantajda duyumsamasını engelleyemez.

Yine de, kamışa imrenmeyi fazla önemsediğimiz yolundaki eleştirilerde bir gerçek payı vardır. Çünkü etki alanında sık sık ortaya çıkan yıkıcı sonuçlarıyla sonraki yaşamın erkeklik kompleksi bu ilk gelişimsel evrenin doğrudan bir ürünü değil, karmaşık bir sapmadan sonra ortaya çıkan bir olgudur.

Bu koşulların anlaşılması için, kamışa imrenmenin nesneye değil, kişinin kendi egosuna yönelik narsistçe bir tutum olduğu bilinmelidir. Uygun kadınca bir gelişmenin sözkonusu olduğu durumlarda bu kamışa imrenme, bir erkeğe, bir çocuğa yönelik nesneamaçlı cinsel arzuyla kolayca dibe çökeltilir.* Bu deneyim, kendilerini güvenle kadınlığın kollarına bırakan ve anılan erkeklik arzusunun izlerini taşımayan kadınlar üzerindeki gözlemlere de uyar.

Yine de psikanalitik içgözlemler, böyle bir gelişimin güvence altına alınması için birçok önkoşulun gerekli olduğunu, gelişmenin engellenmesine ya da birtakım bozukluklara neden olabilecek bir yığın etkenin varlığını ortaya çıkarmıştır. İleri ruhsal-cinsel gelişim için belirleyici evre, aile içinde ilk nesne ilişkisinin yer aldığı evredir.[3] Üç-beş yaşları arasında doruğuna ulaşan bu evrede küçük kızın kendi dişilik rolünden kaçmasına yol açabilecek çeşitli etkenler araya girebilir. Örneğin, bir erkek kardeşin kabaca yeğlenmesi kızda güçlü erkeklik arzularının uyanmasına katkıda bulunabilir. İlk cinsel gözlemler de bu konuda kalıcı bir etkiye sahiptir.

Bu özellikle cinsel konuların çocuklardan gizlendiği bir ortam için geçerlidir, dolayısıyla gözlemler, tam tersine korku verici ve yasaklayıcı bir özellik kazanırlar. Çocukluğun ilk yıllarında gözlenen anne baba arasındaki ilişkiler, çocuk tarafından, annenin saldırıya uğradığı, yaralandığı, sakatlandığı, hasta edildiği yolunda yorumlanır. Annenin aybaşı kanamalarıyla ilişkili bazı gözlemler, çocuğun bu izlenimlerini pekiştirir. Babanın gerçekten acımasız, kaba saba olması, annenin hastalanması gibi birtakım izlenimler, ço-

* Burda, okurun genel Oedipal konum terimiyle özetlediğimiz bu evreyle ilgili psikanalitik araştırmaları konusunda bilgili olduğunu kabul ediyorum. Bunun erkeklik kompleksiyle ilişkisi için bkz. Horney, "Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne," (bu kitapta).

cukta kadının konumunun güvensiz ve tehlike içinde olduğu düşüncesini yoğunlaştırabilir.

Bütün bunlar, özellikle küçük kızın, bilinçaltında kendi içgüdüsel arzularını annesininkilerle özdeşleştirdiği ilk cinsel gelişimin birdenbire hızlandığı bir evreye denk geldiği için kız çocuğunu oldukça sarsar. Bilinçaltındaki bu arzulardan, aynı yönde işleyecek başka bir arzu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, babaya olan ilk kadınsı sevgi ne denli yoğunsa, baba tarafından düşkırıklığına uğratılması ya da annesine karşı duyacağı suçluluk duyguları yüzünden, başarısızlıkla sonuçlanma tehlikesi de o denli büyük olacaktır. Ayrıca, bu etkilerin kadınlık rolüyle olan bağları değişmeden kalır. Bilindiği kadarıyla, bu dönemdeki cinsel uyarının fiziksel anlatımı olan masturbasyonla ilgili göz korkutmaları, suçluluk duygularıyla olan bu tür bir birleşme izleyebilir.

Bütün bu kaygı ve suçluluk duyguları yüzünden küçük kız, güvenlik uğruna hayali bir erkeklik rolüne sığınabilir. Aslında yapısı gereği erken bir dönemde etkisini yitirmesi gereken doğal bir imrenmeden kaynaklanan erkek olma arzuları, şimdi artık bu dürtülerle de aşırı ölçüde yüklenmiş olur ve bu noktada yukarıda anılan yoğun etkilerini ortaya koyabilir.

Analitik olmayan bir kafa ilk önce, sonraki sevgi yaşamında yaşanan düşkırıklıklarını buna neden olarak göstermeye daha yatkın olacaktır. Ara sıra, bir kadın tarafından düşkırıklığına uğratılan bir erkeğin, eşcinsel sevgi nesnelerine yönelebileceğini gözleriz. Elbette sonraki olayları gözardı edemeyiz; ancak, deneyimlerimiz bize, sonraki sevgi yaşamında ortaya çıkan yıkımların, zaten çocuklukta kazanılan bir tutumun sonuçları olabileceğini anımsatır. Öte yandan bu tür sonuçlar, sonradan gelişen olaylar olmaksızın da başgösterebilir.

Bu bilinçsiz erkek olma arzusuna bir kez yakayı kaptıran kadın, öldürücü bir kısır döngüye girmiş demektir. Kendi dişilik rolünden hayali bir erkeklik rolüne yaptığı bu kaçış bir kez yerleşince bu, şimdi işin içine birtakım tatsız öğelerin de karışmasıyla, kadının kendi rolünden daha çok kaçmasına neden olur. Yaşamını bu tür bilinçsiz ve yanlış istekler üzerine kuran bir kadın, iki ayrı tehlikeyle karşı karşıyadır: Bir yandan kimlik duygusunu yaralayan er-

kek olma arzuları, öte yandan, bucak bucak kaçtığı, —bazı deneyimlerin ister istemez ona kadın olduğunu anımsattığı ölçüde de— bastırdığı kadınlığı.

Edebiyat, bu tür bir çatışma altında ezilen bir kadını bizim için anlatmış gibidir. Bu kadını, Schiller'in gösterişe ve yaşamın akışına kapılmış, süreklenip giden, *Maid of Orleons* tipinde görürüz. Tarihin duygusallaştırılmış perdesi, kahramanı kendi suçluluk duyguları altında eziliyormuş gibi sunar; çünkü, kahraman bir an için de olsa, ülkesinin düşmanını sevmiştir. Yine de bu güdülenme böylesine derin suçluluk duyguları ve bu kadar şiddetli bir yıkım için yetersizdir; suçla ceza arasındaki ilinti orantısız ve haksızcadır. Ancak, şiirsel sezginin bilinçaltından gelen bir çatışmayı görüntülediğini düşünürsek, burdaki derin psikolojik girdinin anlamı ortaya çıkar. O zaman, dramın psikolojik açıdan anlaşılmasına geçişi, şiirin girişinde aramak gerekecektir. Giriş pasajında Maid (ülkesinin düşmanını seven genç kız, S.B) tanrının kendisine bütün kadınca yaşamı yasaklayan, buna karşılık ona erkeksi kahramanlıklar vaad eden sesini duyar:

Asla bir erkeğin sevgisiyle kucaklaşamayacaksın,
Ne de aşkın günahkar alazı saracak yüreğini,
Hiçbir sevimli çocuk başını yaslamayacak göğsüne.
Ama, seni savaş kahramanlıklarıyla yücelteceğim
Bütün ölümlü kadınların ün ve yazgısı karşısında.[9]

Şimdi binlerce deneyimin onayladığı bir varsayımı, tanrının sevgisinin babanınkine karşılık geldiğini düşünelim. Bu nedenle olayın çekirdeğinde, kızın babasıyla ilgili kadınca deneyiminin yasaklandığı gerçeği yatar ve babaya yansıtılan bu ön yasaklama, kızın kendi dişilik rolünden kaçmasına yol açar. Dolayısıyla yıkımın tamamı, kız ülkesinin düşmanını sevdiği için değil, yalnızca sevdiği için ve suçluluk duygularının eşlik ettiği bastırılmış kadınlığı bütünüyle çöktüğü için ortaya çıkmıştır. Rastlantı sonucu bu çatışmanın hem ruhçöküntüsüne, hem de kadının "erkeklik" çabalarındaki başarısızlığa yol açması oldukça ilginçtir.

Tıbbi psikolojide ozanın sezgisel yeteneğince yaratılanlara kü-

çük ölçüde benzeyen olaylar yeterince gözlenmiştir. Bunlar, ilk cinsel deneyimden sonra nevroza yakalanan ya da kişilik değişimleri geçiren kadınların durumudur, ayrıca, bu ilk deneyim gerçek fiziksel bir deneyim olabileceği gibi, yalnızca cinselliğin keşfedilmesi de olabilir. Özetle, bu olayların, belli bir kadınlık rolüne giden yolun bilinçsiz suçluluk ya da kaygı duygularıyla tıkandığı olaylar olduğu söylenebilir. Ayrıca bu tür bir takınmanın mutlaka soğukluğa yol açması gerekmez. Bu yanlızca kadınca yaşamın ne ölçüde engelleneceğini belirleyen sözkonusu direnmelerin niceliği sorunudur. Burda cinsel bir deneyim düşüncesini bile yadsıyan kadınlardan, direnmenin yalnızca bedensel dilde cinsel soğukluk olarak belirginleştiği kadınlara dek uzanan bir belirtiler dizisi gözlenebilir. Eğer direnme nisbeten önemsiz bir düzeydeyse soğukluk, genelde değişmez, katı bir tepki biçimi değildir; büyük çoğunluğu bilinçaltında olan belli koşullar altında bırakılabilir. Soğuk kadınlardan bazıları için şiddetin vereceği acı buna eşlik etmelidir; ötekileri içinse, ancak bütün duygusal katılımlar konu dışında tutulabilirse cinsel deneyim sözkonusu olabilmektedir. Bu son örnekteki kadınlar, sevilen bir erkekle soğuk olabilirler, ama yalnızca duyusal olarak istendikleri ama sevmedikleri erkeklere kendilerini tam anlamıyla verebilirler.

Bütün bu değişik soğukluk belirtilerinden, cinsel soğukluğun ruhsal kökenli kaynağının ne olduğunu kolayca kestirebiliriz. Ayrıca soğukluğun gelişimi üzerindeki analitik içgözlemler, bunun belli ruhsal koşullar altında başgöstermesini ya da yok olmasını belirleyen şeyin, kesinlikle bireyin gelişim tarihçesi olduğunu göstermiştir. Bu bakış açısından, Stekel'in "uyuşuk (anaestetik) kadının, yalnızca kendine uygun doyum biçimini bulamayan kadın olduğu" yolundaki görüşü tam bir yanılgıdır çünkü, "uygun biçim" ya bireyin sezinleyemeyeceği ya da bilinçli egonun kabul edemeyeceği birtakım bilinçaltı koşullarıyla birleşmiş olabilir.

Bu nedenle soğukluk olgusunu daha geniş bir çerçevesinde ele almak gerekmektedir. Bu, gerçekten de birçok kadının yeterince esnek davranmadığı cinsel arzulardaki bir artış yüzünden ortaya çıkan güncel bir boşalma yoksunluğu ölçüsünde kendi içinde bir belirti olabilir. Yine de soğukluk, üzerinde temellerinin kurulu bulun-

duğu ve bir belirti olmaktan öteye gitmeyen gelişim bozukluğunda gerçek anlamını bulur. Bu iç-gözlemden, soğukluğun neden öteki kadınlık işlevlerini böylesine yoğun bir biçimde etkilediğini, bir kadında soğukluğun ve altta yatan ketlemelerin eşlik etmediği bir sinir hastalığının neden böylesine ender rastlanır birşey olduğunu kavramak kolaylaşır.

Böylece başlangıçta ortaya koyduğumuz soğukluğun yaygınlığı sorununa geri dönmüş olduk. Bu varsayıma göre, soğukluğu buna neden olan gelişim bozukluklarına dek geri götürebildiğimiz için, bu olayın yaygınlığının, soğukluğu normal olarak adlandırmaya yetecek bir kanıt içermediği açıktır. Yine de bu olayın ürkütücü yaygınlığının nedenleri sorunu yanıtsız kalmaktadır.

Bu soruna yalnızca analitik malzemeyle yanıt veremeyiz. Psikanaliz, soğukluğa neden olan gelişim süreçlerinin katettiği yolları, ya da bunun ötesinde sözkonusu sapa yolları günışığına çıkarmaktan öte birşey yapamaz. Ayrıca bu, bu yolların kolay elde edilebilirliği konusunda belli gözlemler yapmamıza da izin verir. Ama bu yolların neden bu denli sık kat edildiğini anlatamaz ya da bu tür bir açıklama kurgudan öteye geçemez.

Bana öyle geliyor ki, bu olayın yaygınlığının, bireysellikten öte kültürel etkenlerle ilişkisi vardır. Çok iyi bilindiği gibi kültürümüz bir erkek kültürüdür ve bu nedenle kadının kendini ortaya koyması ve bireyselliği büyük ölçüde engellenmektedir.[5] Kültür etkeninin kadınlar üzerindeki çok yönlü bir yığın etkisinden özellikle ikisine değinmek istiyorum.

Herşeyden önce kadın, bir anne ya da seven birisi olarak ne denli üstün tutulursa tutulsun, insanlık ve ruhsal temelde erkek, her zaman daha değerli görülmüştür. Küçük kız, bu genel izlenimin etkisi altında yetişir; çocukluğunda erkeklere imrenmesi için geçerli bir nedeninin olduğunu anımsarsak, bu toplumsal etkenin, kızın erkek olma arzularını bilinç düzeyinde haklı çıkarmasına ne denli katkıda bulunması gerektiğini, kendi kadınlık rolünü içten onaylayıp benimsemesini ne denli engelleyebileceğini kolaylıkla kavrayabiliriz.

Bir başka etken de çağdaş erkeğin erotizminin belli bir özelliğinde yatmaktadır. Kadınlarda binde bir görülen sevginin duygu-

sal ve duyusal bileşenlerinin birbirinden ayrılması, aydın erkeklerde kadınlardaki soğukluk kadar çok sık görülen bir olgudur.[6] Bu nedenle erkek, hem ruhsal olarak kendisine yakın, hem de kendisinin duygusal olarak ketlendiği ve derinlerde benzer bir tutumla kendisine karşılık vereceğini umduğu bir kadını eş ve arkadaş olarak aramaya koyulur. Bunun kadın üzerindeki etkisi açıktır; kadının kendi gelişiminden kaynaklanan ketlemeler önemsiz olsa bile kolayca soğukluğa yol açabilir. Öte yandan bu tip bir erkek, yalnızca cinsel ilişkiler kurabileceği bir kadın arar, bu eğilim, en açık biçimiyle fahişelerle olan ilişkilerde dile gelir. Kadının ayrıca bu tutuma da soğuklukla karşılık vermesi gerekir; çünkü kural olarak, kadının coşkusal yaşamı da cinsellikle yakın bir ilişki içindedir, dolayısıyla sevmediği ya da sevilmediği zaman kendini karşısındakine bütünüyle veremez. Egemen konumu yüzünden erkeğin öznel ihtiyaçlarını gerçekten doyurabileceğini varsayalım. Ayrıca gelenek ve eğitimin, kadınlığın ketlenmesinde ve bu ketlemenin sürdürülmesinde oynadığı rolü gözönüne alalım. Böylece bu kısa araştırmalar, kadının kendi kadınlığını özgürce ortaya koymasını sınırlandıran hangi büyük güçlerin iş başında olduğunu gösterecektir. Öte yandan psikanaliz, kadının gelişiminde dişiliğin yadsınmasına yol açabilecek birçok etken ve eğilimin varlığını ortaya çıkarmıştır.

Belirleyici etkinin *dışsal* ya da *içsel* etkenlerle ne ölçüde önem kazanacağı her bireysel durumda farklı olacaktır. Yine de bu, her iki etkenin (kültürel ve bireysel S.B) birlikte iş görmesi sorunudur. Belki de bunların birlikte eylemde olma biçimi konusunda yapılacak bir iç-gözlemin, kadınlığın bu denli yaygın olarak ketlenmesini kavramamıza giden yolu açabileceğini umabiliriz.

NOTLAR

1. Bu konuda kaynakça olarak bkz. Moll'un *Handbook of Sexual Sciences* II. Ciltteki (1926, üçüncü basım) Max Marcuse'nin "Neuropathia sexualis" başlıklı yazısı.

2. Abraham, "Manifestations of the Female Castration Complex," *Int. J. Psycho-Anal*, 4. Cilt (1921); Freud, "The Taboo of the Virginity," *The Standard*

Edition, IX. Cilt, sf. 191.

3. Sigmund Freud, "On the Transformation of instincts With Special Reference to Anal Erotism," *Collected Papers*, II. Cilt, sf. 164-171.

4. Friedrich Schiller, *Maid of Orleans*, sf. 15.

5. Georg Simmel, "Philosophische Kultur," *Gesammelte Essays von G. Simmel*, derleyen W. Klinkhardt (Leipzig. 1911)

6. Sigmund Freud, "Contributions to the Psychology of Love; A Special Type of Choice of Object Made by Men" (1910), *Collected Papers*, IV. Cilt, sf. 192-202.

TEKEŞLİLİK İDEALİ SORUNU*

Kuşkusuz her analistin evlilik konusunda söylecek çok şeyi olmasına ve hem pratik, hem de kuramsal varsayımların —pratik çünkü, her gün sayısız evlilik çatışmasıyla yüzyüze geliyoruz; kuramsal çünkü, yaşamda evlilik kadar Oedipus'la böylesine açık ve yakın bir ilişkisi olan bir başka olay daha yoktur— bu sorunları irdelemeyi gerektirmesine karşın, bir süredir artan bir şaşkınlıkla kendi kendime, evlilik sorunlarıyla ilgili genel kapsamlı psikanalitik bir çalışmanın neden henüz yayımlanmamış olduğunu sorup duruyorum.[1]

Belki de (dedim kendi kendime) sorunun tümü bizi öylesine yakından etkiliyor ki, bu konuyu bilimsel merakın ve hırsın çekici bir nesnesi yapamıyoruz. Ama belki de bizi böylesine yakından etkileyen şey, sorunların kendisi değil de en gizli önemli kişisel yanlarımızın köklerine yakın bir yerde varlığını koruyan çatışmalardır. Ve burda bir başka güçlük daha sözkonusudur: Evlilik toplumsal bir kurumdur, bu nedenle sorunlarına psikolojik açıdan yaklaşmamız kaçınılmaz olarak engellenmiştir ama aynı zamanda bu sorunların pratik önemi bizi en azından bunların ruhsal temelini anlamaya çalışmaya zorlamaktadır.

Bugünkü konumun amacı için özel bir sorun seçmiş olmama karşın, herşeyden önce evliliğin temel ruhsal yapısı konusunda (başından sonuna ama genel çizgileriyle) bir görüş oluşturmamız gerekmektedir. Son günlerde Kayserling, *Ehebuch* adlı yapıtında açık ve önemli bir sorunun varlığını ortaya koymuştur. Kayserling,

* Insburck'ta Onuncu Uluslararası Psikanaliz Kurultayında okunmuştur, 3 Eylül 1927, "The Problem of Monogmaus Ideal," *Int. J. Psycho-Anal*, IX. Cilt, (1928), sf. 318-31.

çağlar boyunca evliliklerde yaşanan değişmez mutsuzluğa karşın insanları evliliğe itmeyi sürdüren şeyin ne olduğunu sorar. Bu soruya yanıt vermek için, ne bir çocuğa ya da kocaya duyulan "doğal" arzuya dönmeye, ne de, Kayserling gibi bunu metafizik şeylerle açıklamaya çalışacağız; büyük bir gönül rahatlığı ve kesinlikle, bizi evliliğe iten şeyin, çocukluktaki Oedipus durumundan kaynaklanan eski arzuların —babanın karısı olma, ona tamamen sahip olma ve ona çocuk verme arzusu— tümünün yerine getirilmesinde bulacağımız beklentiye eşdeğerde birşey olduğunu söyleyebiliriz. Belli bir dönemdeki toplumsal yapının altta yatan bu arzuların biçimini etkileyeceğini kabul etmemize karşın, çok yakın bir gelecekte evlilik kurumunun ortadan kalkacağına ilişkin kehanetleri duyduğumuz zaman oldukça kuşkucu olma eğiliminde olduğumuzu söyleyebilirim.

Bu nedenle evliliğin başlangıç konumu, yukarıda anılan bilinçsiz arzuların ağır, tehlikeli yüküyle yüklüdür. Bu arzuların varlığını ısrarla korumasını önleyecek bir yol bulunmadığını ve ne bu konudaki bilinçli içgözlemlerin, ne de başkalarının yaşamındaki bu güçlüklere ilişkin bilgimizin bu konuda bize gerçekten yardımcı olamayacağını bildiğimiz için, bu tehlikenin şöyle ya da böyle kaçınılmaz olduğunu da bilmekteyiz. Bu bilinçaltı arzular yükünün böylesine tehlikeli olmasının iki nedeni vardır. İd tarafından birey, hem anne ya da baba olmasının çocukluk özlemlerinin kafamızda bıraktığı görüntüyü gerçekleştirememesi yüzünden hem de — Freud'un dediği gibi— koca ya da karı olmanın her zaman bir yerine koymadan öte gidememesi yüzünden düşkırıklığı tehdidi altındadır. Düşkırıklığının yoğunluğu, bir yandan saplantının derecesine, öte yandan bulunan nesneyle ulaşılan doyum arasındaki boşluğun büyüklüğüne ve bilinçaltındaki belli cinsel isteklere bağlıdır.

Öte yandan eski ensest yasağı süperego tehdit etmektedir, bu kez, eşle ilişki içerisinde eski bilinçaltı arzularının yerine getirilişi ne denli tamamlanırsa, tehlike de o denli büyük olacaktır. Eski ensest yasağının evlilik içerisinde yeniden canlanması oldukça tipiktir ve çocukla anne ya da baba arasındaki ilişki gibi, *gerekli değişikliklerle birlikte*, aynı sonuçlara yol açar; yani dolaysız cinsel amaç, yerini cin-

sel amacın ketlendiği bir sevecenliğe bırakır. Kişisel olarak ben, bu gelişmenin ayrıca gerçekleşmediği tek bir olay biliyorum, bu olaydaki kadın, on iki yaşında babasıyla gerçek bir cinsel doyum yaşamış, buna karşın sonraki sevgi yaşamında cinsel sevgi nesnesi olarak kocasına duyduğu aşkı değerinden hiçbirşey yitirmemişti.

Elbette evlilik yaşamında cinselliğin bu doğrultuda gelişmesinin başka bir nedeni daha vardır; arzunun yerine getirilmesinin sonucu olarak, özellikle bu arzunun her zaman bir nesne ile ilişki içinde kolayca doyurulmasının sonucu olarak, cinsel gerilim azalır. Ama bu tipik olayın daha derinlerdeki güdülendirilişi, sürecin hızı ve özellikle gelişme derecesi, Oedipus gelişiminin bu şekilde tekrarlanmasına bağlanabilir.* Kazara etkenlerin dışında, ilk olayın etkisinin önem ve derecesi, ensest yasağının sözkonusu bireyin kafasında ne ölçüde yaşayan bir güç olarak varlığını koruduğuna bağlı olacaktır. Belirtileri değişik insanlarda çok değişik olsa da, daha köklü etkiler genel bir çatı altında toplanabilir: Bu etkiler, ensest yasağına karşın sözkonusu bireyin evlilik ilişkisinde dayanabileceği belli koşullara ya da sınırlara yol açar.

Bilindiği gibi bu tür sınırlar, seçilen karı ya da koca tipinde kendini belli eder. Örneğin bu, seçilen kadının şöyle ya da böyle kesinlikle anneyi anımsatmaması gereği olabilir; ırk ya da toplumsal kökende, zihinsel yetenekte ya da dış görünüşte anneyle belli bir zıtlık göstermelidir. Bu, sakınımla özendirilen ya da üçüncü bir kişinin araya girmesiyle gerçekleştirilen evliliklerin neden içtenlikli

* Freud, "On the Most Prevalent Form of Degradation in Erotic Life" başlıklı yazısında (*Collected Papers*, IV. Cilt, sf. 203) soruna benzer bir biçimde yaklaşmıştır. Şunları söylüyor: "Ama bir içgüdünün zihinsel değerinin, onun doyuruluşuyla birlikte kaçınılmaz olarak azaldığı doğru mudur?" ve bize, zaman içinde bir alkol bağımlısına ve alkolün ne olduğunu —içtiği içki türüne her gün giderek nasıl daha çok bağlandığını— anımsatır. Erotik yaşamdaki özgün (ilk) nesnenin "hiçbiri de tam anlamıyla doyurucu olmayan," sonsuz bir yerine koymalar dizisiyle temsil edilebileceğini belirttiği ölçüde Freud'un soruya verdiği yanıt burdakiyle aynıdır. Ben, bu açıklamaya yalnızca şunu eklemek istiyorum: Burda sözkonusu olan yalnızca bir "gerçek" sevgi nesnesi arayışının aralıksız sürüp gitmesi değildir, ayrıca arzunun yerine getirilişiyle kolayca birleşen yasaklama yüzünden o anın nesnesinden geri çekilmesi olgusunu da gözönüne almak zorundayız.

aşk oyunlarına oranla daha iyi sonuçlandığını anlamamıza yardım eder. Evlilik ortamının Oedipus kompleksinden gelen arzularla benzeşmesi, kendiliğinden bireyin eski gelişim ve tutumunun bir tekrarını üretse de, bilinçaltındaki beklentiler ta başından beri geleceğin karı ya da kocasına bağlanmamışsa, bu tekrar daha az etkin olacaktır. Ayrıca evliliği yıkımların en ağırından korumaya yönelik bilinçaltı eğilimlerini hesaba katarsak, doğudaki Yahudiler gibi evlilikler düzenleyen bir aracılık kurumunun yapısında belli bir psikolojik bilgi olduğunu anlarız.

Kafamızın içindeki ruhsal kuruluşların, evlilikte kendi içinde bu tür koşulları nasıl yarattığını görürüz. İd bağlamında, cinsel eşle sevişme öncesi oyunlardaki ya da cinsel birleşmedeki değişiklikleri engelleyen sıradan bir cinsel tutuculuktan, tam iktidarsızlığa ya da soğukluğa dek uzanan her türden örgensel ketlemeyle karşılaşırız. Ayrıca ego kanalıyla özgüveni yeniden kazanma ya da haklı çıkma çabalarını görürüz. Bunlardan herhangi biri evliliği yadsımaya eşdeğerdedir ve sık sık bu, kadınların, evlenmiş olma gerçeğini içten benimsemeksizin bunu yalnızca dıştan algılamalarında, kızlık soyadlarıyla imza atma eğilimlerinde, bir genç kız gibi davranmalarında ve benzer tutumlarda dile gelir.

Ama evliliği bilince haklı göstermeye yönelik bir iç ihtiyacın zorlamasıyla ego, evliliğe abartılmış bir anlam yükleyerek ya da daha kesin olarak, kocaya ya da karıya duyulan sevgiyi abartılmış bir biçimde önemseyerek, sık sık evliliğe yönelik yukarda anılan tutumun tersini eyleme geçirir. "Sevgi tarafından haklı çıkarılma" diye bir kavram ortaya atabilir ve sevgi nedeniyle işlenen suçlara yargı organlarında daha hafif cezalar verildiği olgusuyla bu sözler arasında benzerlik kurabiliriz. Eşcinsel bir kadın hastasını konu alan yazısında Freud, öteki insanlar için duyduğumuz sevgi ya da tiksintinin bilinç düzeyindeki ölçüsü kadar eksik ve yanıltıcı olabilecek başka birşeyin olmadığını söyler. Bu, özellikle evlilik için geçerlidir, genellikle duyulan sevginin ölçüsü fazlaca önemsenip abartılır. Uzun süre kendi kendime bunu nasıl açıklayabileceğimizi sorup durdum. İlişkinin geçici olduğu durumlarda insanın böyle bir yanılsamaya yatkın olması pek şaşırtıcı değildir ama, evlilikte hem ilişkinin kalıcı olmasının, hem de cinsel arzuların sık sık doyurul-

masının, cinselliğin gözde büyütülmesine ve buna bağlı yanılsamaya bir son vermesi gerektiği akla gelecektir. İnsanların, doğal olarak evliliğin içerdiği ruhsal yaşam üzerindeki ardı arkası gelmeyen büyük isteklerine neden olarak, çok güçlü bir coşkuya sahip oldukları inancını gösterip, kendilerini haklı çıkarmaya çalışmalarını ve bu nedenle bu, yaşayan bir güç olmaktan çıktığı zaman bile böyle bir coşkunun var olduğu düşüncesine ısrarla sarıldıklarını söylemek, sorunun en açık yanıtı olacaktır. Yine de bu açıklamanın oldukça yüzeysel olduğu kabul edilmelidir; belki de bu, yaşamda böylesine önemli olan bir ilişkideki dar kafalı bir tutumu gösterme uğruna gerçeklerin çarpıtılmasından sorumlu tutabileceğimiz ve ego yapısı içinde çok iyi tanıdığımız bir sentez ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Bir kez daha Oedipus kompleksi bize derinlemesine bir çözüm sunar. Çünkü bilinçaltının, evliliğe giren bireyin kocasını ya da karısını sevip, ona sevgiyle bağlanacağına ilişkin yemini, dördüncü buyruğun bir tekrarı olarak aldığını görürüz. Dolasıyla bilinçaltı için tıpkı anne-babayla ilgili buyruğun yerine getirilmeyişi gibi, eşini sevmemek de büyük bir günah olur ve bu bağlamda da —nefretin bastırılıp, sevginin abartılması— ilk deneyimler, bütün ayrıntılarındaki kesinlikle, zorlanımlı bir biçimde tekrarlanır. Sanırım, sevginin süperego tarafından yasaklanan bir ilişkiye haklı bir görünüm kazandırmak için gerekli olan koşullardan birisi olabileceğini kabul etmediğimiz sürece, birçok durumda yukarıdaki görüntüyü doğru olarak değerlendiremeyiz. O zaman, sevginin elde tutulması ya da bunun yanılsaması önemli ekonomik bir işlev yüklenir ve işte bu nedenle ardından böylesine ısrarla koşulur.

Son olarak, evliliğin, çok güçlü bir ensest yasağına karşı kendisini koruyabilmesini sağlayan koşullardan birisinin de (nevroz belirtisinde olduğu gibi) acı çekmek olduğunu görmek bizi pek şaşırtmaz. Acı çekme bu amaç için öyle değişik biçimler alabilir ki, bunları kısa bir özet içinde açıklamak olanaksız gibidir. Bu nedenle ben, bunlardan birkaçını ele almakla yetineceğim. Örneğin, bazı insanların ev ya da iş yaşamlarında, bilinçsiz düzenlemelerin oluşturduğu birtakım koşullar vardır, dolayısıyla birey ya çok yorulur ya da dayanılmaz ve sıkıcı bulduğu "aile uğruna" gereksiz özverilerde

bulunmak zorunda kalır. Ya da yine evlilikten sonra insanların, ister iş yaşamlarından olsun, ister kişilik ya da zihin alanlarında olsun, kendi bireysel gelişiminden büyük ölçüde özveride bulunduklarını, çok sık yapılan bir gözlem konusudur. Son olarak buna, eşlerden birisinin, ötekinin buyruk ve istekleri karşısında köleleştiği ve belki de güçlü bir sorumluluk duygusunun verdiği bilinçli bir hoşnutlukla, bu acı dolu duruma isteyerek katlandığı sayısız olayları da katmalıyız.

İnsan şaşkınlıkla bu gibi evliliklerle ilgili şu soruyu kendi kendine sorar: Bu evliliklerin çözülmeyip, tersine bu denli kararlı olmalarının nedeni ne olabilir? Az önce belirttiğim gibi dikkatli bir gözlem, bu tür birliklerin kalıcılığını güvence altına alan şeyin de zaten bu acı çekme, sıkıntılara katlanma koşulunun yerine getirilişi olduğunu gösterecektir.

Bu noktaya ulaştığımız zaman, bunlarla evliliğin nevrotik semptomlar pahasına kazanıldığı olaylar arasında kesin bir bölüm çizgisi bulunmadığını anlarız. Ancak ben, son olaylara girmek istemiyorum, çünkü bu konuşmadaki amacım yalnızca normal diye tanımlanabilecek olayları irdelemekti.

Bu tartışmada gerçek olayları büyük ölçüde zorladığımı belirtmek gereksiz; çünkü, hem tanımladığım koşullar başka türlü de belirlenmiş olabilir, hem de gerçekte bu koşullar genellikle içiçe geçmiş bir durumda bulunurken, ben bunların her birini ayrı ayrı ele aldım. Bir örnek vermek gerekirse: Özellikle temel *anaca* bir tutumun —ki bu tek başına kadınlar için evliliği olası yapar gözükmektedir— sıradan bir tutum olduğu saygın kadınlarda bütün bu koşullardan birşeyler bulabiliriz. Bu kadınlar şöyle der gibidir: Kocamla olan ilişkilerimde bir eş, bir metres rolü değil, yalnızca sevecen bir ilgi ve sorumluluk anlamına gelen annelik rolünü oynamalıyım. Böyle bir tutum evliliğin korunması için çok iyi bir yoldur; ancak, sevginin sınırlandırılması temeline dayandırılmıştır ve karı-kocanın iç dünyalarını çöle çevirebilir.

Bireysel bir durumda arzuyu çok az ya da çok fazla yerine getirme arasındaki ikilemin sonucu ne olursa olsun, bütün olaylarda, özellikle ağır olanlarında bu iki etken —düşkırıklığı ve ensest yasağı— kocaya ya da karıya yönelik gizli düşmanlığın olanca so-

nuçlarıyla bireyi, eşinden soğutacak, onu istemsiz olarak yeni sevgi nesneleri aramaya itecektir. Bu, tekeşlilik *sorununu* yaratan temel koşuldur.

Özgür bırakılan libido için başka açık kapılar da vardır — yüceltme, bastırma, daha önceki nesnelere gerilemeye ayrılmış ruhsal enerji ve çocuk aracılığıyla doyum— ancak biz bugün bunları konumuz kapsamı dışında tutacağız.

Öteki insanların da sevgimizin nesneleri olabileceği olasılığının her zaman sözkonusu olduğunu kabul etmeliyiz. Çünkü çocukluk izlenimlerimiz ve bunların ikinci kez gözden geçirilip değerlendirilmesi öylesine farklıdır ki, aslında bunlar oldukça farklı ve yaygın nesnelerin seçimine izin verirler.

İşte bu yeni nesneler peşinde koşma dürtüsü (yine oldukça normal insanlarda), bilinçaltı kaynaklarında oldukça büyük oranda enerji ve güç çekebilir. Çünkü her ne kadar evlilik, çocukluk arzularının yerine getirilmesine karşılık gelse de, bu istekler, ancak kişinin gelişimi kendisine anne ya da baba rolüyle gerçek bir özdeşleşmeyi etkileme olanağı verdiği ölçüde yerine getirilebilir. Ne zaman Oedipus kompleksinin sonucu bu uydurma kuraldan sapsa, hep aynı olayı buluruz karşımızda: Sözkonusu kişi, anne, baba, çocuk üçgenindeki çocuğun rolünün bazı temel yanlarına sığınır. Durum bu olunca, içgüdüsel tutumdan kaynaklanan bu istekler, evlilik yoluyla doyurulamazlar.

Çocukluktan, sonraki yaşama aktarılan bu sevgi koşullarının varlığını, Freud'un çalışmalarından biliyoruz. Bu nedenle evliliğin iç anlamının, bu koşulların yerine getirilmesini nasıl engellediğini sizlere göstermek için, yanlızca bunları anlatmam yeterli. Çocuk için sevgi nesnesi, kopmaz bir biçimde yasaklanmış birşey düşüncesiyle birleştirilmiştir; sonuçta karıya ya da kocaya yönelik sevgiye izin verilmez, ürkütücü eşlik görevi düşüncesinin arkasında belirsizlikler vardır. Tekeşliliğin kendine özgü doğası, rekabeti (sonuçta incinecek üçüncü kişinin bulunması koşulu) devredışı bırakır; gerçekten de tekeşlilik, yasalarca düzenlenen bir ayrıcalıktır. Yine cinsel belirsizlik ve narsistliğin yapısındaki bu belirsizliğe karşılık gelen zayıflık yüzünden, güç ya da sevisel çekimi aralıksız vurgulamaya yönelik bir zorlanım olabilir (burda kökensel açıdan başka bir

düzlemdeyiz, yukarıdaki olayların kaynağının, Oedipus ortamının kendi içinde olmasına karşın, şimdi sözünü edeceklerim, Oedipus çatışmasının son bulduğu birtakım koşullara olan saplantıya bağlanabilir). Ya da nerde bilinçsiz bir eşcinsellik eğilimi varsa, orda aynı cinsten bir nesneyi arama zorlanımı vardır. Kadın açısından buna dolaylı bir yoldan varılabilir yani ya koca başka kadınlarla ilişki kurmaya itilir ya da kadının kendisi başka kadınların rol oynadığı birtakım ilişkiler arayabilir. Herşeyden öte —belki de pratik açıdan en önemlisi de budur— sevgi yaşamında bir çözülmenin olduğu bir ortamda insan, kolaylıkla incinebilecek duygularını duyusal isteklerden çok, nesneler üzerinde yoğunlaştırmaya zorlanacaktır.

Bu çocukluk koşullarından herhangi birisinin varlığını sürdürmesinin, tekeşlilik yasası için elverişli olmadığını; daha çok, kadını ya da kocayı başka sevgi nesnelerine itmesi gerektiğini kolaylıkla anlayabiliriz.

İşte o zaman bu çokeşlilik istekleri, öteki eşin tekeşlilik arzusuyla ve kendi kafamızda yarattığımız bağlılık idealiyle çatışmaya başlar.

Gelin bu isteklerden ilkini ele alarak işe başlayalım çünkü, bir başkasının arzularından vazgeçmesini istemek, kendi arzularımızdan vazgeçmeyi istemekten daha ilkel ve öncelikli bir olgudur. Genel anlamda bu isteğin (tekeşlilik isteği, S.B) kökeni açıktır; bu, kesinlikle çocukluktaki annenin ya da babanın tek sahibi olma arzusunun yeniden canlanmasından başka birşey değildir. Bu tekelleştirme, tek sahip olma isteği (kaynağının hepimizin içinde olduğunu bildiğimiz), elbette evliliğe özgü birşey değildir; tersine bu, her gerçek sevgi ilişkisinin temel koşuludur. Elbette bu, öteki ilişkilerde olduğu gibi evlilikte de sevgiden kaynaklanan bir istek olabilir, ama bu istek, kökeninde yıkıcı eğilimlerle ve düşmanlıkla öylesine kopmaz bir biçimde birleşmiştir ki, çoğunlukla, kendisini yaratan sevgiden geriye arkasında bu düşmanca eğilimlerin doyum bulduğu bir perdeden başka birşey kalmaz.

Analizde bu tekeşlilik arzusu herşeyden önce, nesnenin tek sahibi olmak için, bu isteğin onunla (nesneyle) birleşme biçimini aldığı ağız evresinin bir türevi olarak ortaya çıkar. Sık sık sıradan bir gözlemde bile bu, yalnızca başka erotik deneyimlerinden ötürü

eşi çekememeyi değil, onun arkadaşlarını, işini, ilgi alanlarını kıskanmayı da içine alan bir sahip olma hırsında kendi kaynağını ele verir. Bu belirtiler, bizim kuramsal bilgiden çıkardığımız beklentilere de uyar, yani ağızsal (oral) olarak belirlenen herşeyde olduğu gibi, sahip olma hırsı da bir çatışan duygular karışımı içerir. Bazen erkeklerin aslında, eşlerine yönelik tam ve arı bir tekeşlilik dürüstlüğü arzusunu güçlendirmede, kadınların kocalarına olandan daha az enerjik bir başarı gösterdikleri izlenimini ediniriz ama tekeşlilik isteğine yönelik içgüdü, erkeklerde kadınlardan daha güçlüdür ve bunun önemli bilinçli nedenleri vardır —örneğin erkekler babalıklarından emin olmak isterler— ama annesi onu emzirdiği zaman erkek sevgi nesnesiyle kısmi bir birlik kurduğu için, isteğin ağızsal kökeni erkekte buna çok daha güçlü bir güdülendirme kazandırmış olabilir, buna karşın kız, babasıyla olan ilişkisinde buna karşılık gelecek bir olaya geri dönemez.

Bu arzuyla, başka türlü yıkıcı eğilimler de bir başka bağlamda içiçe geçebilir. İlk günlerde anneyi ya da babayı tekelleştirme isteği engelleme ve düşkırıklığına toslar, sonuçta buna tepki olarak nefret ve kıskançlık oluşur. Bu nedenle bu isteğin arkasında her zaman, genellikle isteğin güçlendiği ölçüde ortaya çıkabilecek ve eski düşkırıklığı tekrarlandığında iplerini koparabilecek belli bir düşmanlık gizlidir.

İşte bu ilk engelleme, hem nesne sevgimizi, hem de öz saygımızı en duyarlı noktasından yaralamıştır ve bu noktada her insanın narsistçe bir yara izi taşıdığını çok iyi biliyoruz. Bu nedenle sonradan bir tekeşlilik ilişkisi arzulayan ve bunu eski düşkırıklığının bıraktığı yaranın duyarlılığıyla tam orantılı bir buyurganlıkla isteyen, büyük ölçüde bizim kendi gurumuzdur. Bütünüyle sahip olma isteğinin erkeklerce yaratıldığı ataerkil toplumda bu narsistlik etkeni, "boynuzlu erkek" küçümseyişinde açıkça dile gelir. Burda da istek, sevgi anlamına gelmez: Bu daha çok bir saygınlık sorunudur. Erkeklerce yönetilen bir toplumda kural olarak erkekler sevgiden çok, yandaşlarıyla birlikte kendi konumlarını düşündükleri için, bunun giderek daha çok önem kazanan bir saygınlık sorunu olması kaçınılmazdır.

Son olarak, tekeşlilik isteğiyle anal sadist içgüdüsel öğeler de

birleşir, işte evlilikte tekeşlilik isteğine özgün bir özellik kazandıran da bu sadistlik öğeleriyle narsistlik öğeleridir. Çünkü özgür sevgi ilişkilerinin tersine evlilikteki sahip olma sorunları, bir anlamda, evliliğin tarihsel anlamıyla çok güçlü bir biçimde birleşmişlerdir. Evliliğin oldukça ekonomik bir dostluk olduğu gerçeği, kadının erkeğin malı olduğu görüşünden daha az önemlidir. Bu nedenle makatsal (anal) özelliklerin özel bireysel vurgulanması olmaksızın, bu öğeler evlilikte canlanır ve sevme arzusunu anal sadist bir sahip olma arzusuna dönüştürür. Bu kaynaktan gelen öğeler, kocalarını aldatan karılar üzerindeki eski ceza kararlarında görülebilir, ama günümüz evliliğinde bunlar, tekeşlilik isteğini pekiştirmekte kullanılan araçlarda kendilerini ele verirler. Az ya da çok sevgi zorlanımı ve her zaman canlı kalan ve amacı eşe eziyet etmek olan bir kuşku; bunların her ikisinin de varlığı, saplantı nevrozlarının analizinden bilinmektedir.

Dolayısıyla tekeşlilik idealinin güç kazandığı kaynaklar yeterince ilkel gözükmektedir. Sözde önemsiz olan bu kökene karşın bu, buyurgan bir ideal olarak gelişmiştir ve bildiğimiz gibi burda, bilincin yadsıdığı temel içgüdüsel dürtülerin doyum bulduğu öteki ideallerin evrimini paylaşır. Bu olayda sürece katkıda bulunan şey, en çok bastırılan arzularımızın bazılarının doyumunun, aynı zamanda çeşitli toplumsal ya da kültürel başarılarımıza karşılık gelmesidir. Rado'nun "An Anxious Mather"[2] adlı yazısında belirttiği gibi ideal oluşum, başka türlü, tekeşliliğin bir *arzu*, bir *istek* olarak anlaşılabilecekken, hem güçlendirilmesinin zor, hem de haklı çıkarılmasının olanaksız olduğunu, ayrıca bunun dürüst bir sevme arzusundan uzak, narsist ve sadist dürtülerin doyurulmasına karşılık geldiğini öğretecek olan egoya, kendi eleştirel işlevlerini denetleyip engelleme olanağı sağlar. Rado'nun söylediği gibi bu ideal oluşum, egoya başka türlü geri çevirmesi gereken bütün bu içgüdülere doyum vermekte özgür olduğu perdesi altında "narsistçe bir güvence" verir, aynı zamanda Ben, ödün verdiği isteğin, haklı ve ideal bir istek olduğu inancıyla kendi değerini arttırır.

Elbette bu isteklerin yasalarca onaylanması büyük önem taşır. İşte adı geçen bu zorlanım yüzünden evliliğin karşı karşıya kaldığı tehlikelerin kavranması sonucu ortaya atılan reform önerilerinde

bu noktaya özel bir yer verilir. Yine de bu yasal onay, belki de tekeşlilik isteğinin insanların kafasındaki değerinin yalnızca dış ve görülebilir bir belirtisidir. Ve tekeşlilik isteğinin ne denli derinlerde kök salmış bir içgüdüsel temelde ayakta kaldığını kavradığımız an, bu isteğin bugünkü ideallerin haklılığı insanlık ölçülerinden çıkmışsa, ne pahasına olursa olsun, şu ya da bu yolla yeni birisini bulmamız gerektiğini de anlarız. Ayrıca toplum tekeşliliğe önem verdiği sürece, ruhsal ekonomi açısından, zorla kabul ettirilen güdüsel sınırlamayı dengelemek için tek eşliliğin, tekeşlilik isteğinin altında yatan temel içgüdüsel doyumlara izin vermeye hakkı vardır.

Tekeşlilik isteği yukarıda anılan genel temele sahipken, bireysel durumlarda değişik çevrelerce pekiştirilebilir. Bazen bunu oluşturan öğelerden birisi içgüdüsel ekonomi alanında insanın elini kolunu bağlayacak kadar önemli bir rol oynayabilir ya da bizim kıskançlıktaki güdülendirici güçler olarak algıladığımız etkenlerin hepsi, genel anlamda araya girebilir. Aslında tekeşlilik isteğini, kıskançlığın verdiği ruhsal acılara karşı bir sigorta olarak tanımlayabilirdik.

Öte yandan kıskançlık gibi tekeşlilik isteği de babamıza bütünüyle sahip olmaya hakkımız olmadığını kulağımıza fısıldayan suçluluk duygularının ağırlığı altında bastırılabilir. Ya da yine gizli eşcinselliğin çok bilinen belirtilerindeki gibi öteki içgüdüsel amaçların etkisi altında ikinci plana itilebilir.

Ayrıca az önce belirttiğim gibi çokeşlilik istekleri, bizim kendi bağlılık ideallerimizle çatışmaya başlar. Öteki insanlardaki tekeşlilik isteğinden farklı olarak, bizim bağlılığa yönelik tutumumuzun, çocukluk yaşamımızda doğrudan bir örneği yoktur. Bu tutumun içeriği, içgüdünün sınırlandırılmasına karşılık gelir; bu nedenle açıkçası ortada asal diye birşey yoktur, ama ta başlangıcında bile bu, içgüdüsel bir dönüşümdür.

Kural olarak, tekeşlilik isteğinin araştırılmasında erkeklerden çok, kadınlarla çalışma olanağına sahibiz ve kendi kendimize bunun neden böyle olduğunu sorarız. Bizim için sorun (her zaman öne sürüldüğü gibi), erkeklerin doğal olarak çokeşliliğe daha yatkın olup olmadıkları değildir, çünkü doğal yatkınlığın kesinliği konusunda hemen hiçbirşey bilmiyoruz. Ama doğal yatkınlığın ötesinde sözkonusu sav, erkekler arasındaki amaçlı bir dedikodudan

başka birşey değildir. Yine de sanırım gerçek yaşamda bağlılığın erkekler arasında kadınlara oranla çok daha seyrek olmasına neden olan ruhsal etkenlerin neler olduğunu sorma hakkına sahibiz.

Bu sorun, tarihsel ve toplumsal etkenlerden ayrılmayacağı için, birden çok yanıt içermektedir. Örneğin, erkeklerin her olası yoldan ve etkin bir biçimde kadınlardaki tekeşlilik arzularını besleyip pekiştirme çabalarının, kadınlardaki bağlılığı tali olarak ne ölçüde koşullandırdığım tartışabiliriz. Burda düşündüğüm şey, ne kadının ekonomik bağımlılığı, ne de kocalarını aldatan kadınlara verilen akıldışı cezalardır; burda sözkonusu olan, Freud'un "The Taboo of Virginty" adlı yapıtında çok iyi açıkladığı daha karmaşık öteki etkenlerin —temel olarak, kadındaki "cinsel köleliğin" ölçüsünden emin olmak için, kadının evliliğe kızoğlankız girmesi konusundaki erkeğin isteği— varlığıdır.

Analitik bakış açısından, bu konuyla ilgili iki soru kendini ortaya koyar. Bunlardan ilki şöyle: Fizyolojik açıdan, gebe kalma olasılığının cinsel birleşmeyi kadın için erkekten daha önemli bir sorun yaptığını biliyoruz, bu olgunun ruhsal bir karşılığı olabileceğini düşünemez miyiz? Kişisel olarak ben, eğer böyle olmasaydı şaşırırdım. Özel bir üreme işgüdüsünü hiçbir zaman yalıtamadığımız, ancak her zaman, yalnızca bu içgüdünün varlığını kendi üstyapısının altında görmeyi başarabildiğimiz için, konu hakkında hemen hıçbirşey bilmiyoruz. Bağlılık üzerinde çok büyük etkisi olan "ruhsal" ve duyusal sevgi arasındaki çözülmenin temelde —gerçekten de nerdeyse özellikle— erkeklere özgü birşey olduğu bilinmektedir. Aradığımız şey —cinsler arasındaki biyolojik ayrılığın ruhsal karşılığı— burda gizli olamaz mı?

İkinci soru aşağıdaki düşünceden kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkeklerdeki Oedipus kompleksinin sonuçları arasındaki fark şöyle özetlenebilir: Oğlan çocuğu, kendi örgensel onuru uğruna ilk sevgi nesnesinden çok daha köklü olarak vazgeçer. Buna karşın kız, babasına daha çok bağlı kalır, ancak bu konuda yapabileceği tek şey, kendi cinsel rolünden büyük ölçüde vazgeçmektir. O zaman sorun, sonraki yaşamda kadının temelde daha büyük bir örgensel ketlemeyle karşı karşıya bulunmasının cinsler arasındaki farklılığa bir kanıt olup olmayacağı ve bunun, her ikisi de örgensel ketleme-

nin belirtisiyken, kadınlardaki soğukluğa erkeklerdeki iktidarsızlıktan daha sık rastlayışımız gibi, kadın için bağlılığı da daha kolaylaştırıp kolaylaştırmadığıdır.

Böylece, genelde bağlılığın temel bir koşulu olarak ele almamız gerekecek etkenlerden birisi olarak, örgensel ketlemeye varmış bulunmaktayız. Yine de yalnızca soğuk kadınlara ya da güç bakımından zayıf erkeklere özgü eşini aldatma eğilimini dikkate almak zorundayız, belki de bağlılık koşulunu böyle açıklamamız doğru olabilecekken, bu konuda daha kesin birşeyler söylemek gerekecektir.

Bağlılığın saplantılı bir yapı kazandığı insanların, geleneksel yasaklamaların arkasında bir cinsel suçluluk duygusu gizlediklerini gözlemlersek[3] bu konuda biraz daha ilerlemiş oluruz. Gelenekle yasaklanan şey —bu, evliliğin onaylanmadığı cinsel ilişkilerin hepsini içerir— bilinçaltı yasaklamalarının olanca yüküyle de yüklenir, bu tür bir geleneğe büyük ahlaki ağırlığını kazandıran şey de budur. Umduğumuz gibi bu güçlük, ancak belli koşullar altında kendilerini evlenmekte özgür hissedebilen insanlarda görülür.

İşte bu suçluluk duyguları, özellikle karıya ya da kocaya karşı duyulur. Eş, yalnızca bilançaltında çocukken özlenip sevilen annenin ya da bananın rolünü üstlenmekle kalmaz ayrıca buna bağlı eski yasaklama ve cezalandırılma korkuları da eşe aktarılabilir. Pratikte masturbasyondan kaynaklanan eski suçluluk duyguları, yeniden eyleme geçer ve dördüncü buyruğun baskısı altında abartılmış bir görevin aynı suçluluk duygusuyla yüklü havası ya da ayrıca bir sinirlilik tepkisi yaratılır. Ya da öteki durumlarda ortaklıkta ikiyüzlülük havası eser, ayrıca herşeyi cinsel eşten saklama korkusundan kaynaklanan bir kaygı tepkisi de işin içine karışabilir. Ben, ihanetle masturbasyonun, yalın olarak suçluluk duygusundan daha dolaysız bir ilinti içinde olduğunu varsaymaktan yanayım. Özgün olarak masturbasyonda anne-babayla ilgili cinsel arzuların fiziksel ifade bulduklarını doğrudur. Ama kural olarak masturbasyon fantazilerinde anne-babalar, çok erken bir dönemde öteki insanlarla yer değiştirirler, dolayısıyla temel arzularda olduğu gibi bu dönemler de, çocuğun anneyi ya da babayı ilk kez aldattığı dönemlerdir. Aynı şey, erkek ya da kız kardeşlerle oyun arkadaşlarıyla, hizmetçilerle ve öteki insanlarla olan ilk deneyimler için de geçerlidir. Masturbasyo-

nun, fantazi alanında ilk vefasızlığa karşılık gelmesi gibi, bu deneyimler de gerçeklik alanına karşılık gelir. Ve analizde, ister fantazi, ister gerçek olsun, bu ilk olaylardan kaynaklanan suçluluk duygularını yaşayan bir güç olarak taşıyan insanların evlilik yaşamında herhangi bir ihanet eğiliminden özgün bir kaygıyla kaçındıklarını görürüz, çünkü bu eski suçun yeniden işlenmesi anlamına gelir.

Çoğunlukla, çok güçlü çokeşlilik arzularına karşın bağımlılığın nerdeyse saplantıya dönüştüğü insanlarda kendi kendini tekrarlayan işte bu eski saplantı kırıntılarıdır.

Ama, bağlılık, çok daha farklı bir ruhsal temele de sahip olabilir, bu az önce tartıştığımız insanlarda öteki etkenlerle birlikte var olabileceği gibi bütünüyle bağımsız da olabilir. Bu insanlar, anılan şu ya da bu nedenden ötürü eşlerine bütünüyle sahip olma konusunda oldukça duyarlılık gösterirler, buna tepki olarak da aynı isteği kendileri için gündeme getirirler. Bilinç düzeyinde bu insanlar, öteki insanlar üzerindeki isteklerini yine ancak kendileri yerine getirebilirmiş gibi bir zorunluluk algılarlar, ancak böyle durumlarda daha derinlerdeki neden, tanrısal yeti fantazilerinde yatar, buna göre birisinin başka ilişkilerden vazgeçmesi, aynı biçimde eşi de buna zorlayan sihirli bir mesaj gibidir.

Tekeşlilik isteğinin arkasındaki güdülerin ve bu istekle çatışmaya giren güçlerin neler olduğunu bir ölçüde anlamış bulunuyoruz. Fiziksel yaşamdan bir benzetme yapacak olursak, evlilikteki birbirine ters düşen dürtüleri, merkezden çıkan (merkezkaç) ve merkeze giren (merkezcil) güçler olarak adlandırabiliriz ve burda, zıtların eşit olarak donatıldığı bir güç denemesiyle karşı karşıya bulunduğumuzu da söylemek gerekir. Çünkü her ikisi de güdülenme güçlerini, Oedipus kompleksinden kaynaklanan en temel ve dolaysız arzulardan çekip almaktadır. Etkinlik ve ölçülerindeki olanca değişmeye karşın, her iki dürtüler grubunun da evlilik yaşamında eyleme geçmesi kaçınılmazdır. Bu, evlilik yaşamının içerdiği sorunları çözebilecek bir yasanın neden şimdiye dek bulunamadığını, bundan sonra da bulunamayacağını anlamamıza yardım eder. Bireysel olaylarda bile hangi güdünün iş başında olduğunu açıkça görmemize karşın ancak analitik deneyimin ışığı altında geriye baktığımız zaman şu ya da bu davranıştan çıkan gerçek so-

nuçların neler olduğunu algılayabiliyoruz.

Kısaca, nefret öğelerinin, tekeşlilik yasası çiğnendiği zaman da, gözeti diği zaman da bir çıkış yolu bulabileceğini, kendilerini çeşitli yollardan dışa vurabileceklerini, nefret duygularının şu ya da bu yolda eşe yöneltildiğini ve her iki tarafta da evlilik yaşamının üzerine kurulması gereken temeli —karı-koca arasındaki evlilik bağını— alttan alta çökertip yok etmeye çalışan dürtülerin iş başında olduğunu görürüz. O zaman doğru yolun ne olduğuna karar vermeyi ahlakçıya bırakmamız gerekir.

Yine de burda kazanılan içgözlem, bu tür evlilik çatışmalarının önünde bizi hepten eli-kolu bağlı bırakmamaktadır. Çatışmaları besleyen bilinçaltı kaynaklarının ortaya çıkarılması, hem tekeşlilik idealini, hem de çokeşlilik eğilimlerini öylesine zayıflatabilir ki, sonunda bu çatışmaların ortadan kalkması olasılığı gündeme gelebilir. Ve kazanılan bilgi bize bir başka açıdan daha yardım eder. İki insanın evlilik yaşamındaki çatışmalara tanık olduğumuz zaman, genellikle ve istemsiz olarak, tek çözümün bu iki insanın ayrılması olduğunu düşünürüz. Her evlilikte var olan bu ve diğer çatışmalar konusundaki bilgimiz derinleştikçe, bu tür denetimsiz bireysel izlenimlere yönelik tutumumuzun, eskinin tam tersi olması gerektiğine olan inancımız daha da pekişecek, dolayısıyla gerçek yaşamda bu çatışmaları denetleyebilme yetimiz de bu oranda gelişecektir.

NOTLAR

1. Bu şimdiye dek bu sorunlara hiç dokunulmadığı anlamına gelmez, burda aşağıdaki birkaç kaynakçayı sıralamayı yeterli buluyorum: Freud, "Civilized Sexual Morality and Modern Nervousness" ve "Contributions to the Psychology of Love"; Ferenczi, "Psycho-Analysis of Sexual Habits"; Reich, *Die Funktion des Orgasmus* (Bedensel Boşalmanın İşlevi); Schultz-Henke, *Einführung in die Psychoanalyse*; Fülgel, *The Psychoanalytic Study of the Family*. Yine bu sorunlarla ilgili şu yazıları bulmak olası: *Ehebuch* adlı yapıttaki (Derleyen, Max Marcuse) Roheim'in "Urformen und Wandlungen der Ehe"; Horney, "Psychische Eignung und Nichteignunug zur Ehe," "Über die psychischen Wurzeln einiger typischer Ehekonflikte," "Über die psychischen Bedingungen zur Gattenwahl."

2. *Int. J. Psycho-Anal.*, IX. Cilt (1928).

3. Bu ilinti, *Kristin Lavransdatter*'de Sigrid Undset tarafından açıkça gösterilmiştir.

AYBAŞI ÖNCESİ GERİLİM*

Böylesine önemli bir olay olarak aybaşı kanamasının, kaygıyla kuşatılmış fantazilerin başlangıç noktası ve odağı olduğunu görmek bizi pek şaşırtmaz. Cinsel olan herşeyle kaygının birleştiği konusunda giderek daha çok aydınlandığımız için, bu ilişkinin kaçınılmaz olduğunu da anlarız. Deneyimlerimiz, hem en ilginç etnolojik bulgulardan, hem de hastaların analizinden kaynaklanmaktadır. Bu kaygılı fantazilerin varlığı, her iki cins için de sözkonusudur; ilkel insanların özellikle aybaşı kanaması çevresinde yoğunlaşan tabuları,[1] erkeğin kadına yönelik korkusunun en açık kanıtını taşır. Her kadının psikanalizi; aybaşının başlamasıyla birlikte kadının fantazi dünyasında hem aktif, hem de pasif eziyetçi dürtülerin uyandığını gösterir. Bu fantazileri ve bunların kadın için önemini henüz yeterince anlayamamış olsak da bu, bizi pratik ve yararlı bir araçla donatır, çeşitli işlevsel ve ruhsal aybaşı rahatsızlıklarını terapi açısından etkilememizi sağlar. Rahatsızlıkların yalnızca aybaşı süresince değil, kanamanın başlangıcından önceki günlerde daha sık ama daha az şiddette ortaya çıkması gerçeğine hemen hemen hiç dikkat edilmemesi çok ilginçtir. Bu rahatsızlıklar genellikle bilinmektedir; bunlar, herşeyin çok önemli olduğu duygusunu, kayıtsızlık ya da gevşeklik duyumu ve değerden düşme duygusunun yoğunlaşmasından, güçlü depresyon ve sıkıntı duyumlarına dek uzanan çeşitli gerilim durumlarını içerir. Sık sık bunlar, sinirlilik ya da tedirginlik duygularıyla birbirlerine geçerler. Genellikle, ruhsal alandaki bu iniş-çıkışların gerçek aybaşı kanamalarıyla hiçbir ilgisi yokmuş da daha çok, gündelik yaşamdaki iniş çıkışlara karşılık geliyormuş gibi bir izlenim ediniriz. Bu iniş-çıkışlar, sağlıklı ka-

* "Die pramenstruellen Verstimmungen," zeitschr. f. psychoanalytische Padagogik, 5. Cilt. No. 5/6 (1932), sf. 1-7.

dınlarda da sık sık ortaya çıkar ve hastalıklı bir olay izlenimi bırakmazlar. Ayrıca seyrek de olsa, ruhsal bozukluklarla ya da isteriyle birleşirler.

Bunların, aybaşı akıntılarıyla ilgili fantazilerin oluşumuyla pek bir ilgileri olmadığı açıktır. Gerçekten de, gerçek aybaşı rahatsızlıklarına dönüşebilirler ama genellikle kanamanın başlangıcında bir rahatlama duyumuyla birlikte geri çekilirler. Bazı kadınlar, bunların aybaşıyla olan ilgisini her görüşlerinde şaşırıp kalırlar; kanamanın başlangıcında duydukları rahatlamayı yaşadıkları kabusun, fizyolojik bir sürecin aldatmacasından başka birşey olmadığını öne sürerek açıklamaya çalışırlar. Bunların kanamayla ve yorumuyla hiçbir ilgisi bulunmadığı savını destekleyen bir başka etken de bunların ilk aybaşından önceki yani, daha önceden algılanan bir kanamayla bilinçsiz bir ilintinin kurulmadığı bir dönemde bile sık sık ortaya çıkmalarıdır. Burda ruhsal sürecin fizyolojik sürece benzerlik göstermesi, kanamanın kendisinden çok aybaşıyla ilgilidir.

Aybaşı öncesi gerilimler, fizyoloji eğilimli doktorları bizden daha az ilgilendirmektedir. Çünkü onlar, sürecin tamamının asal, belki de en temel olaylarının kanamanın başlangıcından çok önce gerçekleştiğini bilirler; böylece fiziksel olarak belirlenmiş bir ruhsal sıkıntı düşüncesine daha kolay inanırlar.

Aybaşı öncesi ve sonrasında başgösteren fizyolojik olaylara kısaca bir göz atmak yararlı olabilir: Aşağı-yukarı iki periyodun ortasında yumurtalıkların birisinde bir yumurta olgunlaşır, çevresindeki bezler bulundukları yerden kopar ve olgunlaşan yumurta döllenmenin gerçekleşmesi için yastıklanmak üzere dölyatağı kanalını aşarak dölyatağına geçer. Bu yumurta, yaklaşık iki gün süreyle canlı ve döllenmeye hazır kalır. Bu arada yumurtadan kopan bezler, corpus luteuma (sarı kütleye) dönüşmüştür. Bu sarı kütle, son günlerde saf olarak elde edilen bir endrokrin salgı bezi işlevi görmektedir. Bu salgıya, yumurtalıkları alınmış farelerde bile bir estrum* yaratabilme yetisinden dolayı "estrojenik hormon" adı veril-

* Estrum=estrus=estrous cycle: Lat. 1) dişi hayvanlardaki periyodik cinsel arzu artışı ya da gebeliğe hazır olma dönemleri, 2) Gebeliğe hazır olduğu dönemlerde dişinin üreme organlarındaki fizyolojik değişiklikler. (S.B)

miştir. Bu hormon dölyatağını öyle bir yolla etkiler ki, dölyatağının içini kaplayan bezler, gebelik gerçekleşecekmiş gibi değişir yani, bezlerin tamamı süngerleşir, içi kanla dolar ve bunun içinde yer alan salgı bezleri salgıyla dolar. Eğer döllenme gerçekleşmezse, mukozanın yüzey tabakaları bulundukları yerden kopar, embriyonun gelişimi için depolanan maddeler sonuçtaki kanamayla birlikte dışarı atılır. Aynı zamanda, salgı bezlerinin yeniden üremesi gündeme gelir.

Estrojenik hormonun işlevi bununla bitmez; cinsel örgenlerin kalanı da yüklenir, örneğin periyodun başlangıcından önce göğüslerdeki salgı bezleri farkedilir ölçüde irileşir. Ayrıca hormon, kanda, kan basıncında, metabolizmada ve beden ısısında ölçülebilir değişmelere yol açar. Bu etkenlerin boyutları açısından, kadınların yaşamındaki büyük bir ritmik dönüşümden, dirimsel açıdan aylık bir üreme süreci hazırlığından sözederiz.

Bu biyolojik olayların bilinmesi, aybaşı öncesi gerilimlerin özgün ruhsal içeriği konusunda tek başına bize herhangi bir bilgi vermez, yine de bunların anlaşılması için mutlaka gereklidir; çünkü, belli ruhsal süreçler bu fiziksel olaylara paralel olarak gelişir ya da doğrudan doğruya bunlardan kaynaklanır.

Temelde bu düşünce yeni değildir. Tanımlanan olaylarla birlikte, libido bir artış olduğu bilinen bir gerçektir. Bu paralellik diğer hayvanlarda da gözlenebilir, işte bu ilinti nedeniyle sözkonusu hormon estrojen* adını almıştır. Kadınlardaki libido artışına paralel gelişen ruhsal süreçleri araştıran Havelock Ellis gibi araştırmacılarla bu konuda aynı görüşteyiz. Bütün bu fizyolojik, biyolojik olayların yol açtığı artan libido gerilimlerini, kadınlar, kendi içlerinde yaşamak gibi toplumsal sınırlandırmaların yol açtığı bir sorunla karşı karşıyadırlar. Başka bir deyişle, eğer kadınların temel içgüdüsel ihtiyaçlarını doyurabilecekleri bir ortam sözkonusu olsaydı, ortada sorun diye birşey olmazdı. Ancak iç ya da dış nedenlerden ötürü libido artışını boşaltmaya yönelik bir ortamın bulunmadığı durumlarda, artışın neden olduğu gerilimlerden kurtulmak çok güç olacaktır. Bu ilintinin varlığı, sağlıklı, yani ruhsal-cinsel geli-

*Estrojen: Lat. dişiyi estrum için uyaran bir hormon, bu tür hormonlar, daha başka fizyolojik işlevlere de sahip olabilirler. (S.B)

şimleri normal ölçülerde tamamlanmış kadınlar üzerinde yapılan gözlemler tarafından da doğrulanır. Bu kadınların aybaşı rahatsızlıkları, sevgi yaşamlarının doyurucu olduğu dönemlerde ortadan kalkar, dış koşulların engellenmesi yüzünden ya da doyurucu olmayan ilişkiler döneminde yeniden başgösterir. Sözkonusu gerilimlere yol açan mekanizmaların incelenmesi, bazı nedenlerden ötürü cinsel ketlemenin cılız olduğu, bu ketlemelere öfkeyle tepki gösteren* ama bunu dışa vuramayan ya da pek azını vurabilen, bu nedenle öfkeyi kendilerine yönelten kadınlarla karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Coşkusal ketleme yüzünden doyumsuz kalan kadınlarda daha ağır belirtiler ve karmaşık mekanizmalar bulunur. Burda bu kadınların, biyolojik olarak birşeyler yitirmenin acısına katlanmalarına karşın, belirsiz bir denge kurabilecekleri izlenimi ediniriz. Ancak içe tıkılan libidodaki artış büyüyünce artık dengeyi korumak olanaksızlaşır. Bundan ötürü semptomoloji açısından çocuksu tepkilerin yeniden ortaya çıkışıyla dile gelen, her bireyde değişik gerileme olayları başgösterir.

Klinik gözlemleriyle desteklenen bu görüşler, tartışma götürmez niteliktedir. Yine de aybaşı öncesi gerilimlerin, özellikle yumuşak huylu olanların sık sık görülmesine karşın beklenen sıklıkta olmaması yüzünden, kendi kendimize bu nedensel ilişkiyi sınırlandıran koşulların olup olmadığını sormak zorundayız. Kaldı ki bu gerilimlere her nevrozda rastlamıyoruz bile. Bu son soruya yanıt vermek için değişik nevrozlardaki örgensel cinsel arzudaki artış ve gelişmeyle, aybaşı öncesi gerilimlerin varlığı ya da yokluğu arasında bir ilişki kurmamız gerekir. Belki de bu ilişki, bireysel koşulların bazı yanlarını daha da anlaşılabilir bir duruma getirecektir. Herşeyden önce şu soruyu sormak zorundayız: Aybaşı dönemiyle birlikte yükselen gerilimi yaratan özel etken gerçekten de libidodaki bu artış mıdır?

Aslında biz, ruhsal bir olayın yalnızca kısmi bir yanını ele aldık ve böylece biyolojik açıdan belirleyici olan yanını hesaba katmadık. Libido artışının biyolojik olarak, embriyonun hazırlığı anlamı-

* Bu tür tepkilerin aldıkları biçimin, sözkonusu süreçlerin genel açıklamasıyla bir ilgisi yoktur.

na geldiğini ve temel organik değişmelerin, gebeliğe yönelik bir hazırlık olarak iş gördüğünü unutmayalım.

Bu nedenle şu soruyu sormamız gerekiyor: Kadının, bilinç altında bu süreçlerin farkında olduğu görüşü inandırıcı mıdır? Gebeliğe yönelik fiziksel hazırlık kendisini ruhsal alanda bu yolla dışavuruyor olamaz mı?

Gelin bu konuya ilişkin psikanalitik deneyimlerimize bir göz atalım. Kendi gözlemlerim, bu tür bir olasılıktan yanadır. T diye adlandıracağım bir hastam, kendi aybaşı dönemlerinden önceki rüyalarının hep kızıl ve duygusal olduğunu, kendisini kötü ve günahkar birşeyin baskısı altındaymış gibi duyumsadığını ve bedeninin dolu ve ağırlaşmış bir duyum verdiğini anlattı. Kanamanın başlangıcıyla birlikte anında bir rahatlama, gevşeme duygusuna kapılıyordu. Bu dönemlerde sık sık, çocuğun geldiğini düşünmütü. Yaşam öyküsünden birkaç ayrıntı da şöyle: Ailenin en büyük çocuğuydu ve kendinden başka iki küçük kız kardeşi; buyurgan ve kavgacı bir annesi; yaşamını cömertçe büyük kızına (hastamıza) adamış bir babası vardı. Birlikte sık sık çıktıkları gezilerde babakız, çoğu kez evli bir çift olarak karşılanmıştı. Onsekiz yaşındayken kendisinden otuz yaş büyük, kişilik ve genel görünümüyle babasını anımsatan bir adamla evlenmiş, birkaç yıl cinsel ilişkiden uzak, mutlu bir yaşam sürmüş; bu süre içinde çocuklara karşı etkin ve yoğun bir tiksinti duymuştu. Daha sonra evlilik ve yaşam koşulları kendisini doyumsuz bırakınca, çocuklara yönelik tutumunda belirgin değişmeler olmuştu. Derken ana okulu öğretmeni mi, yoksa hemşire mi olsam diye düşünmüş, bir süre kararsızlık geçirmesine karşın, ana okulun öğretmeni olup bu alanda kendisine bir kariyer edinmeye karar vermişti. Öğretmen olarak geçirdiği yıllarda çocuklara karşı özgün bir sevecenlik göstermiş; sonradan git gide işinden tiksinmeye başlamıştı. Artık bu çocukların kendisinin değil, başkalarının olduğunu düşünüyordu. Cinsel açıdan içinde bir çocuk taşımak yerine birtakım urlar geliştirerek rahim ameliyatı (histerektomi) olmak zorunda kaldığı kısa bir dönemin dışında hep reddedici, yadsıyıcı bir tutum içinde kalmıştı. Sanki cinsel arzuları kendilerini, hastam için çocuk arzusu yerine getirilemeyecek bir arzu olduktan sonra ortaya vurmuşlardı. Bu eksik özetin, birşeyi —

bu olayda en derinlemesine bastırılan şeyin, çocuk arzusu olduğunu— açıklamaya yeteceğini umarım. Hastanın nevrotik yapısı, çocuksuluğun olduğu kadar, anneliğin de güçlü yanlarını gösteriyordu ve kendi bütünlüğü içinde bu yapı, aynı temel sorunun karmaşık bir gelişimiydi.

Bu olayda çocuk arzusunu güçlendiren ve böylesine yoğun bastırmaya yol açan şeyin ne olduğu tartışmasına geçmek istemiyorum. Düşünsel veriler, öteki benzer olaylarda olduğu gibi burda da çocuk arzusunun, yıkıcı dürtülerle olan eski ilintiler yüzünden ortaya çıkan suçluluk duygularıyla ya da kaygıyla aşırı ölçüde yüklenmiş olabileceğini göstermeye yeterli olur kanısındayım.

Bu tür bir bastırma eğer yeterince yoğunsa, kendi çocuğuna sahip olma arzusunun tam ve etkin bir biçimde yadsınmasına yol açar. Özellikle güçlü bir çocuk arzusunun nisbi bir kesinlikle kabul edildiği, buna karşın, bu isteğe karşı isteğin yerine getirilmesini uzak bir olasılıktan bile yoksun bırakacak denli güçlü bir savunmanın bulunduğu olayların hepsinde istisnasız ve nevroz yapısının kalanından bağımsız olarak, aybaşı öncesi gerilimlerin ortaya çıktığını gözlemledim. Bu, bizi kuşkulandırır ve organizmanın bir çocuğu kabul etmeye hazırlandığı bir dönemde bastırılan çocuk arzusunun, ruhsal denge bozukluklarına yol açarak, olanca karşı-enerji akımlarıyla birlikte eyleme geçtiğini varsaymamıza neden olur. İleriki aybaşı dönemlerinde bu çatışmayı dile getiren rüyalar, çarpıcı bir sıklıkla ortaya çıkar. Yine de, bunlarla annelik sorunlarını dile getiren rüyalar arasındaki çakışmanın sıklığını kontrol etmek için daha kesin araştırmalar gereklidir. Örneğin, açıkça ve güçlü bir çocuk arzusu duyan ama cinsel edim korkusuyla başlayıp, çocuk bakımını da içine alan, bu arzunun gerçekleştirilmesinin bütün evrelerine yönelik korkulardan kaynaklanan bir kaygı taşıyan hastalarımdan birisinde aybaşı öncesi gerilimler, düzenli olarak ortaya çıkıyordu; doğum sırasında ölebilir korkusundan ötürü çocuk arzusunun gerçekleşmesinin engellendiği bir başka hastamda da benzer gerilimler vardı.

Bana öyle geliyor ki, çocuk arzusunun, çatışmayla ortadan kaldırıldığı, buna karşın gebelik ve doğumun gerçekleştiği olaylarda aybaşı öncesi gerilimler daha az düzenli olarak ortaya çıkmakta-

dır. Burda, anneliğin yaşamlarında çok önemli bir yer tuttuğu, ama çocukla birleşen bilinçaltı çatışmalarının, sabah hastalığı,* doğum anındaki işlevsel kasılma zayıflığı ya da çocuğa yönelik aşırı koruyucu bir tutum gibi şu ya da bu yolla dışavurulduğu kadınlar grubundan sözediyorum.

Artık büyük bir sakınmayla da olsa, kendi izlenimlerimi özetleyebilirim. Açıkçası bu gerilimler, çocuk arzusunun gerçek bir deneyimle güçlendirildiği, buna karşı arzusunun gerçekleşmesinin şu ya da bu nedenle olanaksız olduğu durumlarda ortaya çıkabilir. Çatışmayla yüklü olmasına karşın, anneliğin oldukça geliştiği bir kadın üzerindeki gözlemlerim sırasında libidodaki bu artışın, aybaşı öncesi gerilimlerden tek başına sorumlu olmadığı gerçeği benim için daha da açıklık kazandı. Sözkonusu kadının o zamanki bir erkekle olan cinsel ilişkisi yeterince doyurucu olmasına karşın kendisi, özellikle rahatsız edici aybaşı öncesi gerilimler yaşıyordu. Ancak geçerli nedenlerden ötürü çok belirgin olan çocuk arzusunu gerçekleştirmesine olanak yoktu. Aybaşı öncesi dönemlerde göğüsleri irileşiyordu. Yaşamının bu döneminde, bazen koruyucu önlemleri, bazen bunların etkileri ve olası zararlarını düşünme kılığı altında düzenli olarak, çocuk sahibi olmanın sorunları konusundaki tartışmalar gündeme geliyordu.

Henüz değinmediğim bir başka olgu, genellikle libido artışının, aybaşı öncesi gerilimlerin yaratılmasında bir payı olduğunu ama bunun özgün bir etmen olmadığını gösterir. Burda sözünü etmek istediğim şey, kanamanın başlamasıyla birlikte gelen rahatlama, gevşeme duyumlarıdır. Libido artışı aybaşı döneminin başından sonuna dek sürdüğü için, coşkusal gerilimdeki bu ani düşüşü bu açıdan açıklayamayız. Yine de, T adlı hastamda dile geldiği gibi, — "işte şimdi çocuk dünyaya geldi,"— kanamanın başlaması gebelik fantazilerine son verir. Ancak, bireysel ruhsal süreçler farklı olabilir. Yukarıda anılan olayların birinde kurban verme düşüncesi ön cephedeydi. Sözkonusu kadın, aybaşı döneminin başlangıcında şunları düşünecekti: "Tanrı kurban bekliyor." Benzer bir biçimde, kişiden kişiye değişen yollardan gerilimin boşaltılması, bazen bi-

* Özellikle gebeliğin ilk aylarında, sabahları yataktan çıktıktan sonra başgösteren yoğun bulantı ve kusma tepkileri. (S.B)

linçaltındaki kanamaya karşılık gelen arzunun yerine getirilmesine ya da süperegonun gevşemesine bağlı olabilir, çünkü kanamanın başlamasıyla birlikte, süperegonun reddettiği fantaziler de ortadan kalkmıştır. Temel olay, bu fantazilerin, kanamanın başlamasıyla birlikte son bulmasıdır.

Burda sizlere aktarılan bütün bu izlenimlerden çıkan varsayım şudur: Aybaşı öncesi gerilimler, doğrudan doğruya gebeliğin fizyolojik hazırlık süresi ile ortadan kalkar. Şu ana dek bu ilintiden öylesine emin oldum ki, bu rahatsızlıkların sözkonusu olduğu yerlerde, hastalığın ve kişilik yapısının çekirdeğinde çocuk arzusunu içeren çatışmalar bulacağımı hep önceden kestirdim. Ve bu beklentimin beni hiçbir zaman yanıltmayacağına inanıyorum.

Jinekologların görüşlerine karşı olarak, bu kavramın sınırlarını bir kez daha çizmek istiyorum. Burda bizi ilgilendiren şey, kadının daha az işe yaramadığı gibi kasıtlı bir sonuca varmaya yol açacak asal bir zayıflık değildir. Ben daha çok, kadınların aylık kanama dönemlerinin yalnızca annelik düşüncesinin dayanılmaz iç çatışmalarla yerle bir edildiği kadınlar için bir yükü dile getirdiğine inanıyorum.

Yine de, anneliğin kadınlar için Freud'un düşündüğünden daha hayati bir soruna karşılık geldiğine inanıyorum. Freud ikide bir, çocuk arzusunun "kesinlikle ego psikolojisine ait"[2] olduğunu, yalnızca kamıştan yoksun olmanın[3] verdiği düşkırıklığından kaynaklanan tali bir istek olduğunu ve bu nedenle asal bir içgüdü olmadığını söyleyip duruyor.

Tersine, ben, gerçekten de çocuk arzusunun kamışa imrenmeden önemli ölçüde güç çekebileceğine, ama çocuk arzusunun biyolojik alanda derinlemesine kök saldığına inanıyorum. Aybaşı öncesi gerilimlerle ilgili gözlemler, ancak ve ancak bu temel kuramın ışığı altında anlaşılabilir. Gerçekten de ben, bu gözlemlerin, çocuk arzusunun Freud'un "itkiler" olarak kabul ettiği koşulların hepsini yerine getirdiğini göstermeye yeteceği kanısını taşıyorum. Bu nedenle anneliğe yönelik itki, "içbedensel uyarıların kesintisiz akışının, ruhsal olarak dile gelişini" açıklar.[4]

NOTLAR

1. Bu noktada aybaşı kanamasını kuşatan tabuların nedenselliğine değinmeyeceğim; bu konuda şu kaynakçaları göstermekle yetiniyorum: Daly, "Hindu Mythology and the Castration Complex," (1927) ve "The Menstruation Complex, 1928," *Internationaler Psychoanalytischer Verlag.* (Ayrıca bkz. *Zeitschr. f. Psychoanalytische Padagogik'teki Daly'in* mektubu. 5. Cilt, No. 5/6.

2. Freud, "On the Transformation of Instincts with Special Reference to Anal Erotism" (1916), *Collected Papers*, II. Cilt, sf. 164-71.

3. Freud, "Some Psychological Consequences of the Anatomical Differences Between the Sexes" (1925), *Collected Papers*, V. Cilt, 1956, sf. 175-80.

4. Freud, "Three Papers on the Theory of Sexes," *Collected Papers*, V. Cilt.

CİNSLER ARASI GÜVENSİZLİK*

Bugün sizlerle cinsler arasındaki ilişkinin içerdiği bazı sorunları tartışmaya başlamadan önce sizlerden düşkırıklığına uğramamanızı istemem gerekiyor. Burda sorunun terapistler için en önemli yanlarına değinmeyeceğim. Yalnız konuşmamın sonunda terapi sorununa kısaca yer vereceğim. Benim bugün yapmak istediğim daha çok, cinsler arasındaki güvensizliğin birkaç ruhsal nedenini sizlere açıklamaya çalışmaktır.

Erkekle kadın arasındaki ilişki, aileyle çocuk arasındaki ilişkiye çok benzer, burda biz, dikkatlerimizi bu ilişkinin olumlu yönleri üzerinde toplamayı yeğliyoruz. Sevginin temel bir etken, düşmanlığın nedensel ve kaçınılabilir bir olay olduğunu kabul etmek istiyoruz. Her ne kadar "cinsler savaşı," "cinsler arasındaki düşmanlık" gibi sloganları sık sık duyuyor olsak da, bunların öyle ahım şahım bir anlam taşımadığını kabul etmemiz gerekir. Bunlar bizi, aşırı bir tekyanlılığa götürebilecek biçimde kadın erkek cinsel ilişkilerine fazla eğilirler. Aslında, bir yığın durum bildirisinden anımsadıklarımızdan, sevgi ilişkilerinin açık ya da gizli düşmanlıkla kolayca bozulup yıkılabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Öte yandan, bu tür güçlüklerin suçunu bireysel şanssızlıklara, eşlerin uyuşmazlığına, toplumsal ya da ekonomik nedenlere yıkmaya dünden hazır olduğumuzu belirtmek gerekir.

Kadın-erkek arasındaki cılız ilişkilere neden olarak gördüğümüz bireysel etkenler konumuzla ilgili olabilir, yine de, sevgi ilişkilerindeki bozuklukların sıklığı ya da düzenli olarak ortaya çıkmasından ötürü, kendi kendimize, bireysel durumlardaki bozukluk-

* 20 Kasım 1930'da Berlin-Brandenburg Alman Kadınları Tıp Derneği Kolu'nun toplantısında yapılan konuşma, "*Das Mistrauen zwishen den Geschelechtern*," Die Arztin, VII. (1931), sf. 5,12.

ların ortak bir temelden kaynaklanıp kaynaklanmadığını; cinsler arasında kolayca ve sık sık ortaya çıkan güvensizliğin ortak bölenleri bulunup bulunmadığını sormamız gerekir.

Böylesine geniş bir alanın tam bir özetini kısa bir konuşmanın sınırlarına sığdırmaya çalışmak hemen hemen olanaksızdır. Bu nedenle evlilik gibi toplumsal kurumların köken ve etkisi türünden etkenlere hiç değinmeyeceğim. Amacım, cinsler arasındaki gerilim ve düşmanlığın neden ve sonuçlarına özgü, ruhsal açıdan anlaşılabilir etkenlerden bazılarını gelişigüzel seçip ele almak olacaktır.

Sözlerime çok bilinen birşeyle, yani bu güvensizlik havasının büyük ölçüde anlaşılabilir, hatta haklı çıkarılabilir oluşunu ele alarak başlamak istiyorum. Cinsler arasındaki bu güvensizliğin, bireysel bir eşle herhangi bir ilgisi yoktur, daha çok etkilerinin şiddetiyle ve bunları azaltma, dindirme konusunda duyulan güçlüklerle ilgilidir.

Bu etkilerin, sınırsızlık ve sonsuzluğa bir sıçrayış anlamına gelen bir kendini bırakmaya, bir kendinden geçişe, bir esrimeye yol açabileceklerini bilir ya da belli belirsiz algılarız. Belki de gerçek hırsın böylesine seyrek oluşunun nedeni budur. İyi bir işadamı gibi biz de, yumurtalarımızın hepsini bir sepete koymayı istemeyiz. Her zaman sakınımlı davranmaya yatkın ve geri çekilmeye hazırız. Belki de, kendimizi koruma içgüdüsü yüzünden, kendimizi bir başka insanda yitirmek gibi doğal bir korku taşıyoruz. İşte sevginin, eğitimin ve psikanalizin başına gelen de budur; herkes bunları bildiğini sanır ama, gerçekte kimsenin pek birşey bildiği yoktur. Birisi kendisinin, kendiliğinden ne denli az verdiğini görmezlikten gelme eğilimindedir, ama aynı eksikliği karşısındaki eşte "Beni hiçbir zaman gerçekten sevmedin," suçlamasıyla algılar. Kocasının kendisine ilgisini, zamanını, sevgisini vermemesi yüzünden intihar düşünceleri besleyen bir kadın, kocasına yönelik kendi düşmanlığının hangi boyutlara ulaştığını, davranışlarıyla dile gelen gizli kinciliğinin ve saldırganlığının farkına varmayacaktır. Eşindeki sevgisizliği bütün açıklığıyla görüp, yoğun bir biçimde duyarken, kendi cömert "sevgisi" yüzünden yalnızca ümitsizlik duyacaktır. Strindberg (bir kadın düşmanı) bile kendisini savunarak, kadınlardan nefret etmediğini ama kadınların kendisinden nefret ettiklerini ve ona acı

çektirdiklerini söylemeyi başarabilmiştir.

Burda ele aldığımız şey hiç de hastalıklı (patolojik) bir olgu değildir. Hastalıklı durumlarda daha çok, normal ve genel bir olayın çarpıtılmasını ve abartılmasını görürüz. Belli ölçülerde herkes, kendi düşmanca dürtülerini görmezlikten gelme eğilimi gösterecek ama, kendi suçlu bilincinin baskısı altında bu dürtüleri, eşine yansıtabilecektir. Bu süreç zorunlu olarak eşin sevgisi, dürüstlüğü, içtenliği ve inceliği konusunda bazı açık ya da gizli kuşkulara yol açacaktır. İşte bu nedenle düşmanlıktan çok, güvensizlikten sözetmeyi yeğledim, çünkü kendi deneyimlerimizle uyum içinde güvensizlik duygusunu çok daha iyi tanımaktayız.

Normal sevgi yaşamımızdaki kuşku ve düşkırıklığının bir başka ve kaçınılmaz kaynağı da sevgi duygularımızın aşırı yoğunluğunu, kalbimizin derinliklerinde uyuyan olanca gizli beklentilerimizi ve mutluluk özlemlerimizi uyandırmasından gelmektedir. Kendi doğalarıyla çelişen ve her bir yana sınırsızca gelişen bilinçaltı arzularımızın hepsi, orda öyle durmuş doyurulmayı beklemektedir. Eşin, güçlü, aynı zamanda çaresiz bize egemen olacak, ama ayrıca bizim de egemenliğimiz altına girecek, kendi dünyasal arzularından büyük ölçüde özveride bulunan ve duyarlı olan birisi olması gerektiği düşünülür. Erkek bize zorla sahip olmalı ama ayrıca duyarlı ve sevecen de olmalı, zamanının hepsini bize ayırmalı, ama bunun yanında yoğun bir biçimde yaratıcı işler de yapmalı. Onun gerçekten bizim bütün bu beklentilerimizin hepsini yerine getirebileceğine inandığımız sürece, onu gözde büyütülen cinselliğin görkemli elbisesiyle giydirmiş oluruz. Gerçekte bu tür gözde büyütmeler beklentilerimizin çokluğunu dile getirirken biz, bunların büyüklüğünü sevgimize ölçü olarak alırız. Ancak isteklerimizin kendilerine özgü yapısı, bunların gerçekleştirilmesini olanaksız kılar. Bunun içinde, az ya da çok etkin bir yolla üstesinden gelebileceğimiz düşkırıklıklarının kaynağı yatmaktadır. Gizli beklentilerimizin boyutlarının farkına varamayışımız gibi, uygun koşullar altında düşkırıklıklarımızın birçoğunun da farkına varmak zorunda kalmayız. Yine de içimizde, babasının gökyüzündeki yıldızları bir bir koparıp kendisine veremeyeceğini keşfeden çocuğun içinde kalan kuşkulara benzer bir kuşku kalır.

Elbette buraya kadarki düşüncelerimiz ne yeni ne de özellikle analitiktir, genellikle geçmişte şimdikinden daha iyi açıklanıp tanımlanmıştır. Analitik yaklaşım şu soruyla başlar: İnsan gelişiminde, beklentilerle bunların yerine getirilişi arasındaki uyuşmazlığa yol açan özel etkenler nelerdir ve özel olaylarda bunların özel bir anlam taşımasının nedenleri nelerdir? İşe genel bir varsayımla başlayalım. İnsan ve hayvan gelişimi arasında temel bir fark vardır. Bu farklılık, çocuğun uzun bir süre çaresiz ve bir başkasına bağımlı kalmasıdır. Çocukluğun cenneti, yetişkinlerin kendilerini aldatmaktan hoşlandıkları bir kuruntudan başka birşey değildir. Ve çocuk için bu cennet, tehlikeli birtakım canavarlarla doludur. Karşı cinsle yaşanan deneyimler kaçınılmaz gibidir. Çocukların çok erken yaşlarda bile büyüklerinkine benzeyen ama onlarınkinden farklı noktalar içeren, güçlü ve içgüdüsel cinsel arzulara sahip oldukları gerçeğini anımsamamız yeterlidir. Çocuklar, itkilerinin amaçları açısından, ama özellikle isteklerinin asal birliği açısından yetişkinlerden farklıdır. İsteklerini dolaysız anlatabilmekte güçlük çekerler, yine de bunu başarınca da ciddiye alınmazlar. Ve çocukların ciddilikleri bazen kurnazlık olarak değerlendirilir ya da görmezlikten gelinir veya hepten yadsınır. Kısaca çocuk, terslenmiş, saptırılmış, aldatılmış olmanın acı dolu ve onur kırıcı deneyimlerine katlanacaktır. Ayrıca ailede ya da kardeşlerinin yanında geri plana itilecek ve büyüklerin yadsıdığı kendi bedeniyle oynayarak haz aradığı zaman bile korkutulup yıldırılacaktır. Bütün bunların karşısında çocuk, nisbeten daha güçsüzdür. Öfkesini dışavuracak durumda değildir ya da bunu çok az oranda başarabilmektedir, ayrıca zihinsel kavrayış yoluyla durumun değerlendirmesini yapıp güçlüklerin üstesinden gelebilecek bir yetkinliğe ulaşmamıştır. Bu nedenle kızgınlık ve saldırganlıklar, günışığına çıkması zor, abartılmış, büyüklerin gözüyle suçluluk öğeleri içeren, zorla birşeyleri alma ve çalmadan, öldürme, yakma, parçalama ve boğmaya dek uzanan fantazilerle, çocuğun içine tıkılır. Çocuk, kendi içindeki bu yıkıcı güçlerin belli belirsiz farkında olduğundan, dişe diş yasasına göre kendisini de büyükler tarafından eşdeğerde tehdit edilmiş olarak duyumsar. İşte hiçbir çocuğun hepten kurtulamadığı çocuksu kaygıların kökeni burdan gelir. Bu, daha önce sözünü ettiğim

sevgi korkusunu daha iyi anlamamıza yardım eder. İşte alanların en usdışı olanı, burda, çocukluğun eski tehditkar anne ya da baba korkusu bizi içgüdüsel olarak savunmaya geçirerek, yeniden canlanır. Başka bir deyişle, sevgi korkusu her zaman, başkalarına yapmış olabileceğimiz ya da onların bize yapmış olabilecekleri kötülük korkusuyla içiçe geçer. Örneğin, Aru Adaları'nda bir aşık, sevgilisine asla bir tutam saç armağan etmez çünkü aralarında bir tartışma çıkacak olsa sevgilisi bu saç tutamını yakarak onun hastalanmasına neden olabilecektir.

Çocukluk çatışmalarının, sonraki yaşamda karşı cinsle kurulacak ilişkileri nasıl etkileyebileceğini kısaca özetlemek istiyorum. Tipik bir olay ele alalım: Babası tarafından büyük bir düşkırıklığıyla yaralanan küçük kız, doğuştan gelen erkeklerden alma arzusunu, onlardan zorla çekip alma gibi kinci bir arzuya dönüştürecektir. Böylece daha sonraki bir davranışın dolaysız gelişiminin temelleri atılmış olacak ve kadın, yalnızca annelik içgüdülerini yadsımakla kalmayacak, ayrıca tek bir dürtüye, erkeği yaralama, onu kullanma, sömürüp yok etme dürtüsüne sahip olacaktır. Böylece bir vampir olup çıkacaktır. Gelin şimdi de yine doğal bir alma arzusundan, sömürüp kullanma arzusuna yönelik bir dönüşümün gerçekleştiğini, ayrıca, son arzunun suçlu bilinçten gelen kaygı yüzünden bastırıldığını düşünelim; bu durumda kadın her erkeğin, onun onlardan birşeyler istediğinden kuşkulanacağından korkmasından ötürü, kendini erkeğe anlatamayan belli bir kadın tipinin oluşumu için gerekli temel öğelerin hepsini burda bulabileceğimizi görürüz. Gerçekten de bu, kadının, karşısındaki erkeğin onun bastırılmış arzularını sezebileceğinden korkması anlamına gelir. Ya da kadın, kendi bastırılmış arzularını erkeğe yansıtarak, her erkeğin onu kullanmaya niyetlendiğini, onu yalnızca cinsel doyum için istediğini, daha sonra paçavra gibi kaldırılıp atılacağını düşünür. Ya da gelin aşırı bir utangaçlık tepki oluşumunun, bastırılmış bir güç ve otorite sahibi olma itkisini maskelediğini düşünelim. İşte o zaman, kocasından herhangi birşey istemekten ya da beklemekten kaçınan bir kadın tipi çıkar karşımıza. Yine de bu tür kadınlar, bastırılmış arzularının yeniden ortaya çıkması yüzünden, dile gelmemiş ve çoğu kez arzularının yerine getirilmeyişine karşı tepki gösterirler.

Böylece istemeyerek yağmurdan kaçarken doluya tutulurlar; ayrıca bu eşi için de geçerli olacaktır çünkü bir depresyon erkeği dolaysız saldırılardan daha ağır bir biçimde sarsar. Çoğunlukla erkeğe yönelik saldırganlığın bastırılması, kadının bütün yaşam enerjisini tüketir. Böylece kadın, yaşamı göğüslemekte kendisini çaresiz hisseder. Ve erkeği yaşam gücünden yoksun bırakarak, kendi çaresizliğinin olanca sorumluluğunu onun üstüne yıkar. İşte burdaki kadın tipi, çaresizlik ve çocuksuluk kılığı altında erkeği baskı altına alan kadındır.

Bunlar, çocuklukta başgösteren çatışmaların, kadının erkeğe yönelik temel tavrını nasıl yaralayabileceğini göstermeye yönelik örneklerdi. Ancak konuları yalınlaştırmak için yalnızca bir noktayı, bana belirleyici gibi gelen bir noktayı —anneliğin* gelişimindeki bozukluğu— vurgulamış bulunuyorum.

Şimdi erkek psikolojisinin belli özelliklerini irdelemeye geçmek istiyorum. Amacım, örneğin kadınlarla olumlu ilişkileri olan ve insan olarak kadına yeterince saygı duyan erkeklerin bile içlerinde kadınlara yönelik derin ve gizli bir güvensizlik taşıdıklarını ve gelişme yıllarında yaşadıkları bu güvensizliğin annelerine yönelik duygularına nasıl geri döndüğünü analitik olarak göstermek açısından yararlı olsa da bu tür kişisel gelişim çizgilerini izlemek değil. Ben daha çok, çağlar boyunca çeşitli kültürlerde erkeklerin kadınlara yönelik hem cinsel ilişkiler anlamında, hem de toplumda kadına verilen genel değer gibi cinsel olmayan alanlardaki tutumları üzerinde yoğunlaşmak istiyorum.

Adem ve Havva ile başlayarak gelişigüzel birkaç örnek sıralayacağım. Eski Ahit'te belirtildiği gibi, Yahudi kültüründen ataerkil bir kültür olarak sözedilir. Bu gerçek, Yahudilerin hiçbir ana tanrıçası bulunmayan dinlerinde; kocaya, karısını bırakarak evlilik bağını çözme hakkını veren ahlak ve geleneklerinde dile gelir. İşte biz ancak bu temelde Adem'le Havva'nın öyküsünde gelen olaylardaki erkek kayırıcılığını kavrayabiliriz. Herşeyden önce, Havva'nın doğurma yetisi bile kısmen yadsınmış, küçümsenmiştir: Havva,

* Burda bir baskı hatası olduğunu sanıyorum. Çünkü yukarıda Horney, annelik konusuna hiç girmedi. Bu nedenle, ben, tırnak içini —kadınlığın gelişimindeki bozukluğu— olarak düzeltiyorum.(S.B)

Adem'in kaburga kemiğinden çıkmıştır ve çocuklarını üzüntüyle, acıyla doğurmak gibi bir gazaba uğramıştır.* Bunun dışında, Havva'nın, Adem'i elmayı yemeye zorlaması cinsel kışkırtma olarak yorumlanıp, kadın, erkeği yıkıma, yoksulluğa sürükleyen cinsel bir şeytan olarak görülmüştür. Birisi içerlemeden öteki kaygıdan gelen bu iki öğenin, cinsler arasındaki ilişkileri eski çağlardan günümüze dek yaralayageldiğine inanıyorum. Buna biraz daha yakından bakalım.

Erkeğin kadından korkmasının kökeni, yalnızca cinsel açıdan çekici olan kadınlardan korkması ve yoğun olarak arzulamasına karşın, onu esaret altında tutmak zorunda olduğunu düşünmesi gibi yalın bir gerçeğin gösterdiği üzere, cinsellikte yatar. Öte yandan, duydukları korku yüzünden genç kadınları hapseden erkeklerin bulunduğu kültürlerde bile, yaşlı kadınlara oldukça saygı duyulur. Bazı ilkel kültürlerde yaşlı kadın, kabilenin ilişkilerinde belirleyici bir yere sahip olabilmektedir; ayrıca Asya ülkelerindeki yaşlı kadınlar, büyük güç ve saygınlığa sahiptirler. Öte yandan ilkel kabilelerde kadın, cinsel olgunluk dönemi boyunca birtakım tabularla kuşatılmaktadır. Arunta kabilesinin kadınları, erkeklerin cinsel örgenlerini etkileme konusunda sihirli bir yetiye sahiptirler; eğer bir ot çöpüne birşeyler fısıldayıp, onu bir erkeğe doğrultur ya da onun üstüne atarlarsa, erkek hastalanır ya da kamışını hepten yitirirmiş. Kadınlar, erkeği kendi yıkımına çekerler. Doğu Afrika kabilelerinin birisinde karı-koca aynı yatakta yatmaz, çünkü kadının nefesi erkeği zayıflatıp güçten düşürebilir. Kuzey Afrika kabilelerinde bir kadın uyuyan bir erkeğin bacağına sarılırsa, erkek artık bir yere kaçamaz; bu nedenle genel cinsel perhiz yasası, ava çıkmadan, savaştan ya da balık tutmadan önceki ilk iki-beş günü kapsar. Bu kültürlerde, gebelik ve doğumdan daha çok, aybaşı kanamalarından korkulur. Ve bu nedenle aybaşı kanaması geçiren bir kadına dokunan erkek, hemen ölecektir. Bütün bunların altında yatan tek bir düşünce vardır: Kadın, ruhlarla haberleşen bir yaratıktır, bu nedenle erkeği yaralamak için kullanabileceği büyülü güçlere sahiptir. Dolayısıyla erkek, kadına egemen olup onu kendi buyruğu ve

*"...Ve senin arzun sana koca olacak. Ve seni yönetecek... Ve çocuklarını hüzün ve acıyla doğuracaksın..." (Bible). (S.B)

baskısı altında tutarak, kendisini onun bu güçlerinden korumalıdır. İşte bu nedenle Bengal'deki Miriri erkekleri, daha çok güçlenmesinler diye kadınlarına kaplan eti yedirmezler. Kaliforniyalı yerliler kadınlarının uysallığını korumak için törenler düzenlerler; bir erkek kadınları korkutmak için şeytan kılığına girer. Mekkeli Araplar, öteki erkeklerle tanışmalarını önlemek için kadınlarını dini kutlamalara, törenlere almazlar. Benzer gelenekleri Ortaçağ'da da buluruz. Bakire Meryem kültüyle cadıların yakılışı atbaşı gitmektedir; cinsellikten yalıtılmış "saf" annelik tapınmasıyla, cinsel açıdan kışkırtıcı, baştan çıkarıcı kadının acımasızca yokedilişi yanyanadır. Burda da şeytanla ilişkileri olan cadıya karşı duyulan kaygının izlerini görürüz. Son günlerdeyse daha insancıl saldırganlık yöntemlerimizle, kimi zaman açıktan düşmanlıkla, kimi zaman sözde arkadaşlığımızla, kadınları mecazi bir anlamda yakarız. "Yahudi," her koşulda "yakılmalıdır."* Kadınlar hakkında dostça ve gizli bir autos-da-fe'yle (*İt.* inançsızlık, S.B). birçok güzel şey söylenir ama tanrı vergisi doğal yapısında erkeğe eşit olmayışı bir şanssızlıktır. Moebius, kadın beyninin erkeğinkinden hafif olduğunu söyledi ama bunu böylesine kaba bir yolla yapması gerekmezdi. Tersine, kadının hiç de aşağı bir yaratık olmadığı vurgulanabilir, o yalnızca farklıdır, ama bugün böyle yüce bir saygınlıkla sahip olduğu insanlık ya da kültürel niteliklere çok daha az ya da hiç sahip olmaması, gerçekten büyük bir şanssızlıktır. Kadın, çok güzel kişisel, coşkusal dünyalardan gelmiştir ama bu, şanssızlık eseri kadının adaleti ve nesnelciliği kurmasına izin vermez, dolayısıyla, yasa ve devlet içerisindeki yerinden ve ruhani topluluktan kovulur. Evinde, yalnızca Eros'un dünyasında yaşaması buyrulmuştur. Ruhani şeyler onun en derinlerdeki varlığına uzaktır, kültürel eğilimlerle arası iyi değildir. Bu nedenle Asyalıların dürüstçe belirttiği gibi kadın, ikinci sınıf bir yaratıktır. Kadın, çalışkan ve yararlı olabilir, ama ne ya-

* Bu, bir hümanist, aydınlanma ve usçuluk yanlısı bir konuşmacı olan, onsekizinci yüzyıl Alman yazarı Gotthold Ephraim Lessing'in *Nathan the Wise* adlı yapıtından alınmıştır. Giderek, günlük konuşma dilini geçmiş, bir deyim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Anlamı, ne denli değerli ve eylemleri ne denli iyi niyetli olursa olsun, Yahudi olmak, doğuştan suçlu olmak demektir.(S.B)

zık ki, üretken ve bağımsız iş yapabilme yetisinden yoksundur. Gerçekten de acınası, kanlı çocuk doğurma ve kanama trajedileri, kadını gerçek başarı ve becerilerden alıkoymaktadır. Ve işte bu nedenle her erkek, dindar Yahudinin dualarında kadın olarak yaratılmadığı için tanrıya şükretmesi gibi, içten içe, sessizce tanrıya teşekkür eder.

Erkeğin anneliğe yönelik tutumu çok geniş ve karmaşık bir konudur. Genellikle bu alanda sorun olmadığı düşünülür. Kadın düşmanı bile, yukarıda anıldığı gibi belli koşullar altında anne olarak kadına saygı duymaya ve anneliğe tapınmaya isteklidir. Daha açık bir görüntü elde edebilmek için, iki tutumu birbirinden ayırmamız gerekir: Bunlar, Meryem Ana kültünde en arı biçimiyle dile gelen annelik ve eski ana tanrıçaların sembolizminde karşılaştığımız anneliğe yönelik tutumları içermektedir. Erkekler her zaman, kadının bazı ruhsal niteliklerinde dile gelen, yani, besleyici, kendini düşünmeyen, özverili anne tipindeki bir annelikten yana olacaklardır çünkü o, erkeğin bütün beklentilerini ve arzularını yerine getirebilecek ideal kadının sembolüdür. Eski ana tanrıçalar döneminde erkekler, anneliğe ruhsal anlamda değil, anneliğin en temel işlevi anlamında saygı duyuyorlardı. Ana tanrıçalar, toprak gibi verimli yer tanrıçalarıdır, dünyaya yeni bir canlı getirir ve onu beslerler. İşte kadının bu temel gücü, yeni bir yaşam yaratma gücü, erkekleri hayranlıkla doldurmaktadır. Ve sorunların ortaya çıktığı nokta da tam bu noktadır. Bir insanın sahip olmadığı yetenekleri, bir başkasında görüp, beğenisini ve imrenmesini içerleme, kızgınlık olmaksızın koruyup sürdürmesi insan doğasına aykırıdır. Bu nedenle bir erkeğin yeni bir yaşam yaratmadaki bir anlık önemsiz katkısı, onun için, kendince yeni birşeyler yaratmaya yönelik çok güçlü bir güdülendirmedir. Böylece erkek, gurur duyacağı şeyler yaratmıştır. Devlet, din, sanat ve bilim erkeğin eseridir. Ve kültürümüz, tepeden tırnağa erkeklik damgası taşımaktadır.

Yine de her yerde olan şey, burda da başımıza gelir; en büyük doyum ya da başarılar bile, eğer yüceltme sonucu elde edilmişse, doğanın bize armağan etmediği birşeyin yerini asla dolduramaz. Bu nedenle erkeklerde, kadınlara yönelik derin bir içerlemenin belirgin tortusu kalmıştır. Bu içerleme, zamanımızda da erkeğin, ka-

dınların kendi iş alanlarını ele geçirmesi tehlikesine karşı sergilediği kuşku dolu savunma oyunlarında kendini açıkça göstermektedir; bu nedenle erkek, gebeliği ve çocuk doğurmayı küçümseyip, kendi örgenlerine gerektiğinden çok önem verme eğilimindedir. Bu tutum, yalnızca bilimsel kuramlarda değil, cinsler arasındaki ilişkilerin tamamındaki dolaylı sonuçlarda ve genelde cinsel ahlakta kendini ele vermektedir. Annelik, özellikle yasadışı annelik — Rusya'da son günlerde yapılan reform çalışmalarının dışında— yasalarca yeterince korunmamaktadır. Tam tersine, erkeklerin cinsel ihtiyaçlarının doyurulması için gereğinden çok olanak yaratılmıştır. Sorumsuz cinsel hoşgörünün öne çıkarılması, kadının yalnızca fiziksel ihtiyaçların nesnesi yapılarak küçümsenmesi bu erkeksi tutumun öteki sonuçlarıdır.

Bachofen'in araştırmalarından, erkeğin kültürel üstünlüğünün zamanın başlangıcından beri var olmadığını, kadınların da bir zamanlar bu konuda temel bir yer sahibi olduğunu biliyoruz. Bu çağ, yaşamın ve geleneğin anne çevresinde yoğunlaştığı anaerkil düzen çağıydı. O zamanlar, Sofokles'in *Eumenides*'te gösterdiği gibi, babayı öldürmek göreceli olarak daha önemsiz bir suç sayılırken, anneyi öldürmek, bağışlanmaz bir suçtu. Yalnızca yazılı tarih döneminde erkekler, cinsel ahlak alanında olduğu gibi politika, ekonomi ve yargı alanlarında önemsiz ölçüde önderlik rolü oynamaya başlamışlardır. Bugünse kadınların, bir kez daha kendi eşitlikleri için kavga etmeye daha çok yürükli oldukları bir mücadele dönemini yaşıyor gibiyiz. Bu evre, ne kadar süreceğini şimdiden kestiremeyeceğimiz bir evredir.

Bütün felaketlerin, erkeklerin üstünlüğünün sonucu olduğunu ve eğer kadınlara bir üstünlük hakkı tanınmış olsaydı cinsler arasındaki ilişkilerin daha iyi bir düzene sokulmuş olacağını söylemek istediğim gibi yanlış bir sonucun çıkarılmasını istemem. Yine de kendi kendimize, neden cinsler arasında böylesine bir iktidar kavgası olması gerektiğini sormamız gerekiyor. Her dönemde daha güçlü olan taraf, kendi konumunun korunmasına ve yenilen tarafın bunu benimsemesine yarayacak bir öğreti yaratır. Bu öğretide zayıfın farklılığı aşağılık olarak değerlendirilecek ve bu farklılığın değişmez, doğal birşey ya da tanrı iradesi olduğu kanıtlanacak-

tır. Ortada amansızca sürüp giden savaşımın varlığını yadsımak ya da gizlemek, işte böyle bir öğretinin işlevidir. İşte size başlangıçta sorulan, cinsler arasındaki mücadelenin varlığının neden yeterince farkedilmediği sorusunun yanıtı. Bugün bu mücadeleyi gözlerden ırak tutmak, saklamaya çalışmak, erkeklerin işidir ve öğretilerinde yer verdikleri düşünceler, kadınların da bunlara uymasına, bunları benimsemesine neden olmuştur. Bizim bu ussallaştırmaları çözme, bu öğretileri, ussallaştırmaların arkasındaki temel itici güçler olarak araştırma girişimimiz, bu doğrultuda Freud tarafından katedilen yolda yalnızca bir adım olmaktan öte birşey değildir.

Bütün bu açıklamaların, erkeğin kadına karşı duyduğu korkunun kaynağından çok, içerlemenin kaynağını açıkça gösterdiğine inanıyorum, bu nedenle korku sorununu kısaca irdelemek istiyorum. Erkeğin korkusunun, kadının, cinsel bir yaratık olmasından kaynaklandığını söylemiştik. Peki bunu nasıl yorumlamak gerekiyor? Bu korkunun en açık yanını Arunta kabilesinde bulabiliriz. Bu kabilenin insanları, kadının, erkeğin erkeklik örgenini etkileyebilecek sihirli bir güce sahip olduğuna inanır. İşte analizde iğdiş edilme kaygısıyla anlatılmak istenen şey budur. Bu, suçluluk duygularına ve eski çocukluk korkularına dek uzanan ruhsal kökenli bir kaygıdır. Sözkonusu kaygının ruhsal-bedensel çekirdeği şu olayda yatar: Cinsel birleşme boyunca erkek, kamışını kadının bedenine vermek zorundadır, kadını dölle ödüllendirir ve bunu, yaşam gücünü kadının ellerine bırakmak olarak, benzer bir biçimde, cinsel ilişki sonrasındaki dikilmenin ortadan kalkışını da kadın tarafından zayıflatılmış olmanın kanıtı olarak yorumlar. Aşağıdaki düşünce yeterince olgunlaşmamış olsa da analitik ve etnolojik verilere göre anneyle olan ilişki, babayla olan ilişkiden daha güçlü ve dolaysız bir ölüm korkusuyla birleştirilir. Ölüm arzusunu, anneyle yeniden birleşme arzusu olarak yorumlamayı öğrenmiş bulunuyoruz. Afrika masallarında dünyaya ölümü getiren bir kadındır. Büyük ana tanrıçalar, iyi şeylerin yanında yıkımı ve ölümü de getirirler. Sanki yaşam veren birisinin, onu geri alma yetisine de sahip olduğu düşüncesi bütün ruhumuza egemen olmuştur. Erkeğin kadına yönelik korkusunun, anlaşılması ve kanıtlanması çok güç bir başka yanı

daha vardır, ancak bu, hayvanlar dünyasında tekrarlanan bazı olayların gözlenmesiyle açıklanabilir. Sık sık, erkek hayvanın, dişiyi çekmek için ya da çiftleşme sırasında dişiyi egemenliği altında tutabilmesi için bazı özgün araçlarla donatıldığına tanık oluruz. Eğer cinsel açıdan kadın da erkek kadar ısrarlı ve hevesli olsaydı ya da cinsel ihtiyacı kesintisiz olsaydı bu tür düzünlemeler anlamsız olurdu. İşin doğrusu çiftleşmeden sonra dişi hayvanın erkeği koşulsuz olarak yadsıdığını görürüz. Hayvanlar dünyasından alınan örnekler insanlar üzerinde büyük bir sakınımla uygulanıyor olsa da, bu bağlamda şu soruyu sormamız yerinde olur: Kadının libidosunun büyük bir bölümü üreme süreçlerine ayrıldığına göre erkeğin cinsel açıdan kadına, kadının kendisine olandan daha çok bağımlı olması olası mıdır? Dolayısıyla erkekler, kadınları kendilerine bağlı tutmak için hayati bir uğraş veriyor olamazlar mı? Ruhsal kökenli bir yapıya sahip ve erkeklerle ilgili oldukları sürece, bu büyük imtidar mücadalesinin temelindeki bu etkenler için bu denli yeter.

Sevgi denilen çok yüzlü şey, bu yakadaki yalnızlıkla öte yakadaki yalnızlık arasında bir köprü kurmayı başarır. Bu köprüler, insanın aklını başından alacak denli güzel olabilir ama çok ender olarak sağlam bir yapıya sahip olurlar ve çoğunlukla ağır bir yüke çökmeksizin dayanamazlar. İşte başlangıçta sorduğumuz cinsler arasındaki sevginin, neden nefretten daha kolayca göze çarptığı sorusunun yanıtı, çünkü cinslerin birliği bize mutluluk için büyük olanaklar sağlar. Dolayısıyla doğal olarak bizim mutluluk şansımızı alttan alta yıkmaya çalışan yıkıcı güçlerin ne denli güçlü olduğunu görmezlikten gelme eğilimindeyiz.

Sonuç olarak analitik içgözlemlerin, cinsler arası güvensizliğin azaltılmasına nasıl katkıda bulunabileceğini sorabiliriz. Bu sorunun dolaysız bir yanıtı yoktur. Etkilerin gücüne duyulan korku ve bir sevgi ilişkisinde bunları denetlemenin güçlüğü, sonuçtaki kendini bırakmayla kendini koruma arasındaki çatışma, seninle benim aramızdaki çatışma oldukça önemli, dindirilemez ve sanki doğal bir olgudur. Aynı şey, çocukluktaki çözümsüz kalmış çatışmalardan kaynaklanan güvensizliğe olan yatkınlığımız için de geçerlidir. Yine de bu çocukluk çatışmaları yoğunluk açısından büyük ölçüde

değişebilir ve değişken derinliklerinin ötesinde izler bırakırlar. Analitik, kişisel durumlarda karşı cinsle olan ilişkilerin düzene sokulmasına yardımcı olmakla kalmaz, çocukluktaki ruhsal koşulların düzenlenmesini denetleyebilir ve büyük çatışmaların önüne geçebilir. Elbette bu, bizim gelecekte gerçekleşmesini umduğumuz şeydir. Cinsler arasındaki iktidar mücadelesinde analiz, bu mücadelenin gerçek güdülerini suyüzüne çıkararak, önemli bir işlevi yerine getirebilir. Analiz, bu güdüleri safdışı bırakamayacaktır ama, mücadeleyi ataerkil nedenlere bağlamak yerine, bunun kendi temelleri içinde sürmesi için daha iyi olanaklar yaratabilir.

EVLİLİK SORUNLARI*

Neden güzel evlilikler böylesine seyrektir? Eşlerin gelişme güçlerini boğazlamayan, gerilimlerin gizli akımlarının eve yansıtılmadığı ya da çok yoğun olan bu akımların içten, iyi yürekli bir önemsemeyişle karşılandığı iyi evlilikler neden böylesine ender rastlanır birşeydir? Acaba evlilik kurumunun, insan varlığının bazı gerçekleriyle uzlaşamayacağı doğru olabilir mi? Yoksa evlilik, ortadan kalkmak üzere olan bir yanılsama mıdır? Ya da özellikle çağdaş insan onu ayakta tutabilme gücünden yoksun mudur? Kabul edemediğimiz başarısızlık, evlilik kurumunun kendisine mi aittir ya da bu, yürümeyeceğine inandığımız zamanki kendi başarısızlığımız mıdır? Neden evlilik genellikle sevginin ölümü olmaktadır? Kaçınılmaz bir yasaymış gibi bu duruma boyun eğmemiz mi gerekiyor; yoksa, içimizdeki, değişik içerik ve etkilere sahip, belki de tanıyabileceğimiz, hatta etkilerini önleyebileceğimiz ama gene de bizi harap eden birtakım güçlere mi bağlıyız?

Sorun yüzeyde oldukça yalın —ve çözümsüz— gözükmektedir. Aynı insanla uzun süre yaşama programı genelde, özellikle de cinsel ilişkiler alanında sıkıcı ve boğucu bir hava yaratmaktadır. Dolayısıyla yavaş yavaş soğuma ve kopma kaçınılmaz gibidir. Van de Velde bize, cinsel doyumsuzluk durumunu nasıl düzelteceğimiz konusunda iyi niyetli düşüncelerle dolu güzel bir kitap sunmuştur. Yine de birşeyi görmezlikten gelmiş, yani, yıkımın kendisinden çok belirtileriyle ilgilenmiştir. Monoton ve sıkıcı geçen yıllardan ötürü evliliğin olanca parlaklığını, canlılığını, ruhunu yitirdiğini görmek, yüzeysel bir gözlemdir.

Evlilik sorunlarının altında yatan gizli güçleri görmek gerçek-

*"Zur Problematik der Ehe," *Psychoanalytische Bewogung*, IV. (1932), s. 212-23.

ten zor değildir, ama bu, uçurumun kıyısından aşağılara şöyle bir bakmak kadar ürperticidir. Evlilikteki boşluğun, yalın bir yorgunluk yüzünden değil, ayrıca alttan alta işleyen ve kaynakları saptanmamış gizli yıkıcı güçlerin ürünü olduğunu; evliliğin, düşkırıklıklarının, kuşkunun, düşmanlığın ve nefretin tohumlarını bereketli topraklar üzerine ekilmesinden başka birşey olmadığını kavramak için Freud'un görüşlerini öğrenmek gerekmez. Bu güçleri, özellikle de kendi içimizdekileri bulup ortaya çıkarmaktan hoşlanmayız, çünkü onlar bizim için gizemli, anlaşılmaz şeylerdir. Bu güçleri kavramamız, kendi kendimizden rahatsız edici isteklerde bulunmamız demektir. Ancak, eğer evlilik sorunlarına psikolojik bakış açısından yaklaşıp, irdelemeyi gerçekten istiyorsak, araştırıp derinleştirmemiz gereken bilinçlenme, işte bu tür bir bilinçlenmedir. Ve temel psikolojik soru şu olacaktır: Eşten tiksinme nasıl ortaya çıkar?

Herşeyden önce, burda anmaya bile gerek duyulmayacak denli çok bilinen doğal birkaç neden vardır. Bunlar, ister Kutsal Kitap'taki insanın günahkar olduğu yolundaki görüşleri kabul edelim, ister yarı deli olduğumuzu ileri süren Mark Twain'e inanalım ya da daha çağdaş terimlerle bunu bir nevroz olarak adlandıralım, bizim insan olarak sahip olduğumuzu bildiğimiz insanın doğal sınırlarından kaynaklanmaktadır. Ve bütün bu farklı görüşler tek bir istisna tanırlar: Kendimiz. Kafasında evlenme kararını evire çevire düşünen birisini duyan bir başkası, şunu soracaktır kendi kendine: Şu şu özellikleri sonunda geliştirecek adam mıyım ben? Uzun süre birlikte yanyana yaşama dönemi boyunca, birtakım özürler —elbette evli insandaki özürler— ortaya çıkacaktır. Bu özürler, bir dağın tepesinden aşağı indikçe kendiliğinden büyüyen bir çığı harekete geçirirler. Eğer bir koca kendi bağımsızlığı yanılsamasına sığınmışsa, karısının ihtiyaç duyduğu ve bağlı olduğu düşüncesine karşı gizli bir hoşnutsuzlukla tepki gösterecektir. Buna karşılık olarak kadın, kocasındaki bastırılmış başkaldırı eğilimlerini sezecek ve onu kaybetme korkusuyla gizlenen bir kaygıyla tepki gösterecek ve içgüdüsel olarak bu kaygı, kocası üzerindeki isteklerinin artmasına yol açacaktır. Koca buna karşı aşırı bir duyarlılıkla ve savunmayla tepki gösterecek; bu karşılıklı tepkiler ta ki bentler yıkı-

lıp da ortalığı sel basıncaya dek sürüp gider, yine de ne kadın, ne de koca altta yatan tedirginliği, sinirliliği göremez. Ve bardağı taşıran son damla, çok önemsiz bir olay olabilir. Evlilikle karşılaştırılınca fahişelik, kur yapma, geçici arkadaşlık ya da ilişki temelindeki geçici birliktelikler, yapısal olarak daha yalındır, çünkü burda eşin kaba yanlarıyla sürtüşmeden kaçınmak, evliliğe oranla çok daha kolaydır.

Ayrıca genel insanlık özürlerimizden birisi de dış dünyada olduğu kadar iç dünyamızda da mutlak gerekenden daha büyük bir çaba ortaya koymayı sevmeyişimizdir. Yaşam boyu bir işi olan bir memur, genellikle çabasının çoğunu harcamaz. İşi şöyle ya da böyle güvencededir ve meslek sahibi biri hatta gündelikçi bir işçi kadar bile bir kariyer için rekabet edip savaşmak zorunda değildir. Gelin evlilik anlaşmasının yasaca onaylanan ya da yasal destek olmaksızın, genel toplumsal değerler tarafından onaylanan ayrıcalıklarına şöyle bir göz atalım. Psikolojik bakış açısından, yaşam boyu birlikteliği, bağlılığı, hatta cinsel işbirliğini destekleme yetkisinin, evlilik üzerine dayanılmaz bir yük yıktığını, evliliği işten çıkarılması olanaksız memur olayıyla öldürücü bir benzeşmeye iten büyük bir tehlikeden başka birşey olmadığını kolayca görebiliriz. Evliliğe yönelik eğitim öylesine yetersizdir ki, birçoğumuz, aşık olmak lütfuna ulaştığımız zaman bile iyi bir evliliği ancak adım adım kurabileceğimizi bilmeyiz. Çünkü yasayla mutluluk arasındaki o derin uçuruma köprü olabilecek tek bir yol vardır. Bu, eşimiz üzerindeki isteklerimize karşı ruhsal alanda bir vazgeçme tutumu içerir. Burda isteği arzu anlamında değil, kazanılmış bir hak isteği anlamında kullandığımı belirtmek isterim. Bu genel güçlüklere ek olarak her bireysel durumda farklı ortaya çıkış sıklığı, niteliği ve yoğunluğu bulunan daha kişisel güçlüklerin varlığı da sözkonusudur. İşte burda sevginin yaralanıp nefretin doğduğu bir sayısız tuzaklar zinciriyle karşı karşıya olduğumuzu vurgulamak isterim. Bütün bunların sayılıp dökülmesinin, tanımlanmasının bize pek birşey kazandıracağını sanmıyorum. Belki de olayları birkaç genel grupta toplayıp öyle ele almak daha yararlı olacaktır.

Eğer kendimize "doğru" bir eş seçemezsek, evliliğimizi ta başından başlayarak kötü bir gelecek bekliyor demektir. Yaşamımızı

paylaşacağımız bir insanı seçme konusunda sık sık yanlış bir seçim yapmamızı nasıl açıklayacağız? Burda gerçekten olup biten nedir? Bu, kendi ihtiyaçlarımızın farkında olmayışımızdan mı kaynaklanıyor? Yoksa karşımızdaki insanın bilgisizliğinden mi? Ya da aşık olmanın etkisi altındaki geçici körlükten mi? Gerçekten de bütün bu etkenler araya girebilir. Yine de gönüllü evliliklerin hepten "yanlış" seçimlere dayanmadığını anımsamamız gerektiğine inanıyorum. Karşımızdaki insanın bir özelliği gerçekten de bizim beklentilerimizden birisine karşılık gelmiştir; ondaki birşey, içimizdeki bir arzuyu gerçekten yerine getirmeyi vaat etmektedir; belki de gerçekten o şey evlilikte arzumuzu yerine getirmiştir. Yine de eğer eşle ortak yanları yoksa gerçek kişiliğin geri kalanı bir köşeye çekilir ve bu yabancılık kaçınılmaz olarak kalıcı bir ilişkiyi yaralar. Dolayısıyla bu tür bir seçimdeki temel hata, seçimin yalıtılmış bir koşulu yerine getirmesi için yapılmış olması gerçeğinde yatar. Tek başına bir dürtü, bir istek zorla öne çıkmış, geride kalan herşeyi gölgede bırakmıştır. Örneğin bir erkekte birçok erkeğin arkasından koştuğu bir kıza sahip olmak karşı konulmaz bir güdü olabilir. Ama bu, sevgi için özellikle elverişsiz bir durumdur, çünkü kadının arzusunun, öteki rakiplerin yenilmesiyle birlikte yavaş yavaş sönmesi gerekecek ve ancak bilinçsizce aranan yeni rakiplerin sahneye çıkmasıyla birlikte yeniden alevlenebilecektir. Ya da bir eş gerçekten çekici gözükebilir, çünkü ekonomik, toplumsal ve ruhsal alanlardaki olanca farkedilme özlemlerimizi gerçekleştirmeyi vaat edebilir. Ya da bir başka olayda seçimi, eski gücünü koruyan çocukluk arzuları belirleyebilir. Örneğin şu anda aklıma, dört yaşında annesini yitirmiş, özellikle bir anneye yönelik derin bir özlem duyan, olağanüstü yetenekli ve başarılı genç bir adam geliyor; kendisinden yaşlı, şişmanca, iki çocuk sahibi, yetenek ve kişilik açısından kendisinden oldukça aşağı bir düzeydeki bir dulla evlenmişti. Ya da on yedi yaşında kendisinden otuz yaş büyük, fiziksel ve ruhsal özellikleriyle babasına karşılık gelen bir adamla evlenen bir genç kızın durumunu ele alın. Bu adam, çocukluk arzuları serpilip gelişinceye dek kadını birkaç yıl oldukça mutlu edebilmişti, ancak bu süre içinde aralarında herhangi bir cinsel ilişki sözkonusu olmamıştı. Daha sonra genç kadın, gerçekten çok yalnız olduğunu algılamış ve bir-

çok çekici özellikleri bulunmasına karşın kendisi için pek önem taşımayan bir adama bağlanmıştı. Bütün bu sayısız olayda gözümüze çarpan şey, içimizdeki birçok şeyin bomboş ve yerine getirilmemiş kalmasıdır. Arzunun ilk yerine getirilişini sonraki düşkırıklığı izler. Burdaki düşkırıklığı henüz tiksintiye yol açacak kadar önemli değildir, ancak böylesine sınırlı bir temel üzerinde kurulan bir ilişkinin öteki mutluluk bulma olasılıklarına giden yolu tıkayacağını kabul etme ve bunu düşünmeme yeteneğine sahip olmadığımız sürece düşkırıklığı, bir tiksinti kaynağı içerir. Ne kadar çağdaş olsak, içgüdüsel yaşamımızı ne kadar denetim altına almış olsak da derinlerde bir yerde gizli özlemlerimizin gerçekleşmesini engelleme tehdidinde bulunan kişi ya da güçlere karşı dinmeyen bir öfke beslemek bizim doğamızda vardır. Biz varlığını hissetmesek de bu öfke yavaş yavaş büyüyecek ve yine bu öfkenin yol açacağı sonuçlara sırtımızı dönsek de o, yaşamımızda etkin bir güç olmayı sürdürecektir. Ve eşimiz, kendisine yönelik tutumumuzun daha eleştirel, daha sabırsız ya da daha savsaklayıcı olduğunu sezinleyecektir.

Sevgi ihtiyacımızın artan katılığı yüzünden ortaya çıkan tehlikenin, çelişik beklentilerin yarattığı çatışmalardaki kadar önemli olmadığı bir gruba değinmek isterim. Genellikle, etkinliklerimizde kendimizi olduğumuzdan daha bütünlük içinde algılarız, çünkü içgüdüsel olarak —ve belli birtakım nedenlerle— içimizdeki çelişik durumların, kişiliğimize ya da yaşamımıza yönelik bir tehlike içerdiğine inanırız. Bu çelişik tutumlar, coşkusal dengesi bozulmuş insanlarda daha da belirgindir ama bu belirginlik, kesin sınırlar çizmenin ötesinde gözükmektedir. Bu tür iç çelişkilerin kendilerini cinsel alanda daha güçlü olarak ve kolayca dile getirmesi çok doğaldır. Çünkü iş ve insanlararası ilişkiler gibi yaşamın öteki alanlarında dış gerçeklik, bizi daha bir birlik içinde ve uyumlu olmaya zorlamaktadır. Genellikle dümdüz bir çizgi üzerinde yürüyen insanlar bile cinselliği, çelişik fantazilerin oyun alanı yapmaya kolayca özenebilirler. Ve bütün bu değişik beklentilerin, fantazilerin evliliğe de aktarılması çok doğaldır.

Bu noktada, birçok benzerinin örneği olan bir olay anımsadım. Bu, kendisinden çok çok canlı, yetenekli ve annelik tipini dile getiren

bir kadınla evlenen yumuşak huylu, bağımlı ve bir anlamda kadınsı bir erkeğin öyküsüdür. Evlilikleri tam ve gerçek bir aşk evliliğiydi. Yine de erkekler arasında çok sık rastlandığı gibi, bu erkeğin istekleri de birbiriyle çelişiyordu. Kendi karısının dışında kolay yollu, kur yapmaya elverişli ve karısının kendisine veremeyeceği herşeye karşılık gelen bir kadına kendini kaptırmıştı. Ve evliliklerini yıkan erkeğin arzularındaki bu ikilikti.

Burda ayrıca kendi ailelerine çok yakından bağlı olmalarına karşın, ırk, görünüm, ilgi alanları, toplumsal konum bağlamında kendi kökenlerinin tam tersine karşılık gelen kadınları kendilerine eş olarak seçen erkeklerin durumunu da ele alabiliriz. Ancak bu tür insanlar aynı zamanda sözkonusu farklılıkları benimseyemedikleri için, daha tanıdık, bildik bir tip ararlar.

Ya da çok hırslı, her zaman en üstte, en önde olmayı isteyen, yine de bu hırs dolu hayalleri algılayıp tanımaya cesaret edemeyen, bunun yerine kocalarının bu arzuları kendileri için yerine getirmelerini isteyen kadınlardan sözetmek olası. Koca, hayranlık duyulan, çok ünlü, öteki insanlardan üstün ve başarılı olmalıdır. Elbette beklentilerinin tümünü yerine getiren kocalarla mutlu olan kadınlar vardır. Yine de sık sık görüldüğü gibi böyle bir evliliğin akışı içerisinde kadın, beklentilerinin kocası tarafından yerine getirilmesine izin vermeyecektir, çünkü kendi güç ve otorite özleminin kocası tarafından gölgede bırakılmasına katlanamaz.

Son olarak, kadınsı, yumuşak huylu ve zayıf bir koca seçen kadınlar vardır. Bu kadınlar, genellikle farkında olmamalarına karşın, kendi erkeksi tutumları tarafından güdülendirilirler. Buna karşın bu kadınlar, kendilerine zorla sahip olacak vahşi, güçlü bir erkeğe yönelik arzular beslerler. Bu nedenle her iki beklentiler grubunun da yerine getirilemeyişinden ötürü kocalarına düşman kesilirler, zayıflıklarından ötürü onları gizli gizli küçümserler.

Bu tür çatışmaların, eşe karşı tiksinti doğurabileceği değişik yollar vardır. Kocanın gerçek yeteneklerini kabul edip bunları küçümseyerek değersizliğe mahkum ederken, öte yandan da bizim için önemli olan şeyleri bize veremeyişinden ötürü ona düşmanlık besleriz. Bizim için elde edilmesi olanaksız şeyler çekici bir hedef olup çıkarken, bunları "gerçekten de" bizim ta başından beri özledi-

ğimiz, elde etmek istediğimiz düşüncesini öne süreriz. Öte yandan arzularımız gerçekten yerini getirilse bile kocaya karşı düşmanlık besleyebiliriz, çünkü bu yerine getirme, çelişik iç itkilerimize uymayacaktır.

Tartışmamızın şu ana kadarki bölümünde bir gerçek, yani evliliğin aynı zamanda karşı cinsten iki birey arasındaki bir cinsel ilişkiyi içerdiği gerçeği arka planda kaldı. Eğer eşlerden birisinin ötekiyle olan ilişkileri bozulmuşsa, en derin nefret kaynakları işte bu cinsel ilişki olugusundan çıkabilir. Evlilikteki birçok kaza yalnızca şu ya da bu eş çevresinde yoğunlaşan çatışmalar görünümü kazanabilir ve aslında böyle olduğu düşünülür. Dolayısıyla eğer bir başka insanı kendimize eş olarak seçseydik, bütün bunların başımıza gelmeyeceğine kolayca inanırız. Oysa karşı cinse yönelik iç tutumumuzunu belirleyici etken olduğu gerçeğini, bunun bir başka eşle kuracağımız ilişkide de benzer bir biçimde dile geleceğini görmezlikten gelmeye çok yatkınız. Başka bir deyişle sık sık —ya da en iyisi her zaman— evlilikteki güçlüklerin tümünün aslan payını, kendi gelişimimizin bir ürünü olarak, kendimiz sunarız evlilik sofrasına. Cinsler arası savaşım, tarihsel olayların bin yıllık geri cephesini donatmakla kalmaz, belli bir evlilikteki savaşımın arka cephesini de oluşturur. Şu ya da bu biçimde ve sık sık karşılaştığımız kadın-erkek arasındaki güvensizlik, genellikle sonraki yıllarda kazandığımız kötü deneyimlerden kaynaklanmamaktadır. Güvensizliğin bu tür olaylardan kaynaklandığına inanmayı yeğlesek de bunun kökeni ta çocukluk yıllarımıza dek uzanır. Ergenlik ve gençlik yıllarında olduğu gibi sonraki deneyimler de, aradaki ilintinin farkında olmasak da genellikle çok daha önceden kazanılan tutumlar tarafından koşullandırılır.

Konunun daha iyi anlaşılması için birkaçşey eklememe izin verin. Sevgi ve hırsın ilk kez ergenlik döneminde ortaya çıkmadığının, küçük çocuğun da ateşli bir biçimde isteme, ısrar etme ve arzulama yetisine sahip olduğu gerçeğin anlaşılması, Freud'a borçlu olduğumuz temel, belki de unutulmaz içgözlemlerden birisidir. Çocuğun duyguları henüz ketlenip köreltilmediği için bu duyguları belki de yetişkinlerden daha farklı bir yoğunlukta yaşama, duyma yetisine sahiptir. Bu gerçekleri kabul edersek, ayrıca her hayvan gibi

bizim de büyük cinsler arası çekim yasasına bağlı olduğumuzu benimsersek, Freud'un her çocuğun geçirmek zorunda olduğu bir gelişim evresi olarak Oedipus kompleksi üzerinde uyuşmazlık konusu olan önermesi, bize garip ya da olağandışı bir şeymiş gibi gelmeyecektir.

İlk sevgi deneyimleri boyunca çocuk, genellikle ketlemelerin, düşkırıklıklarının, yadsınmaların ve dayanılmaz kıskançlık duygularının vereceği acılar altında kıvranacaktır. Ayrıca aldatılmış, cezalandırılmış, korkutulmuş, yıldırılmış olmanın acı dolu deneyimlerini yaşayacaktır.

İşte bu ilk sevgi deneyimlerimizden geriye her zaman birtakım izler kalır ve karşı cinsle olan sonraki ilişkilerimizi etkiler. Bu izler, bireysel durumlarda sonsuz bir değişkenlik gösterir, yine de her iki cinsin tutumları arasındaki farklılıktan, göze çarpan bir yapı ortaya çıkar.

Sık sık, erkekte, anneyle olan çocukluk ilişkilerinin aşağıdaki kalıntılarını buluruz. Herşeyden önce yasaklayıcı kadından bir kaçış sözkonusudur. Genellikle çocuğun bakımını anne üstlendiği için, hem ilk yakınlık, sevecenlik, bakım, ilgi, sevgi deneyimlerimizi, hem de bize yönelik yasaklamaların ilkini anneyle ilişki içinde yaşarız. Bir insanın kendisini bu ilk deneyimlerden tam anlamıyla kurtarması çok zordur. Sık sık ve hemen bütün erkeklerde; özellikle spor klüplerinde, derneklerde, bilim kuruluşlarında, hatta savaşta bile kendi aralarındayken nasıl mutlulukla canlandıklarını görünce bu ilk deneyimlerin izlerinin hemen her insanda kaldığı izlenimini ediniriz. Bu erkekler, denetimden kaçan haylaz okul çocukları gibidirler. Bu tutumun, öteki kadınlardan çok, annenin yerini almaya adanmış evlilik eşiyle olan ilişkide kendini tekrarlaması doğal birşeydir.

Anneye yönelik çözülmemiş bağımlılık ilişkisini ele veren bir başka özellik de Meryem Ana kültünde doruğuna ulaşan kadının azizliği görüşüdür. Bu görüşün gündelik yaşamda belki de güzel yanları olabilir, ancak madalyonun öteki yüzü oldukça tehlikelidir. Çünkü aşırı durumlarda bu, hoş, saygıdeğer kadının cinsiyetsiz olduğu ve birisinin ona arzu duymasının onu alçaltacağı inancının doğmasına yol açar. Bu kavram ayrıca, birisinin böyle bir

kadını çok sevse de onunla dolu dolu bir sevgi ilişkisi bekleyemeyeceği ve yalnızca gözden düşmüş bir kadın tipiyle, bir fahişeyle cinsel doyum arayacağı anlamına gelir. Bu, belirgin durumlarda bir erkeğin karısını sevip ona değer verebileceği ama onu arzulamayacağı, dolayısıyla ona karşı az ya da çok ketleneceği anlamına da gelir. Bazı kadınlar, özellikle eğer cinsel açıdan soğuklarsa, kocalarının bu tutumuna karşı çıkmaksızın sezinleyebilirler; ancak bu, hemen hemen kaçınılmaz olarak her iki yanda da açık ya da gizli doyumsuzluğa yol açacaktır.

Bu bağlamda, erkeğin kadına yönelik tutumunun tipik özelliği gibi gelen bir olguya değinmek isterim. Bu, erkeğin kadını doyuramama korkusu; erkeğin, genelde kadının bütün isteklerine özelde cinsel isteklerine yönelik korkusudur. Bu korku, erkeğin kendisini kadına tekrar tekrar kanıtlaması gereği ölçüsünde biyolojik gerçeklerden kaynaklanan bir korkudur, buna karşın kadın, soğuk olsa bile cinsel ilişkide bulunabilir, gebe kalabilir ve çocuk doğurabilir. Ontolojik bakış açısından bu tür bir korkunun bile kökeni çocuklukta yatmaktadır; bu, küçük oğlanın kendisini erkek olarak duyumsayıp, buna karşın erkekliğiyle alay edilmesinden, dolayısıyla öz-güveninin sarsılacağından korktuğu, çocuksu kurlarının eğlence konusu edildiği ve alaya alındığı bir döneme denk gelir. Bu güvensizliğin izleri, bizim kabul etmekten yana olduğumuzdan daha sık ve çoğunlukla erkekliğin kendi içinde değerinin gözde büyütülmesinin, öne çıkarılmasının arkasında gizli olarak varlıklarını sürdürecekler ve ancak bu güvensizlikler kadınla ilişkisi içinde erkeğin sürekli inip çıkan öz-güven duygusunda kendilerini ele vereceklerdir. Evlilik, erkekte karısı tarafından kendisine yöneltilen bir engelleme tutumuna karşı canlı ve aşırı bir duyarlılık yaratabilir. Eğer karısı yalnızca kendisi için elde edilebilir değilse ya da kendisi için yeterince iyi, en iyisi değilse, karısını cinsel açıdan doyuramıyorsa bu, zaten temelde güvensiz olan kocaya, onun erkeksi özgüvenine yönelik ağır bir hakaret sayılacaktır. Bu tepki karşılığında içgüdüsel olarak kocanın, karısının öz-güvenini yavaş yavaş yok ederek onu küçük düşürme arzusunun uyanmasına yol açacaktır.

Bu birkaç örnek, erkeklere özgü bazı eğilimleri göstermek için

seçilmiştir. Bu örnekler, karşı cinse yönelik bazı tutumların çocukluk yıllarında kazanılmış olabileceğini ve kaçınılmaz olarak daha sonraki ilişkilerde, özellikle evlilikte kendilerini ortaya vuracaklarını, bu tutumların eşin kişiliğinden nisbeten bağımsız olduklarını göstermek için yeterli olabilir. Erkek, kendi gelişim süreci içerisinde bu tutumların üstesinden gelmeyi ne denli az başarmışsa, karısıyla olan ilişkilerinde kendisini o denli rahatsız hissedecektir. Bu tür duyguların varlıkları genellikle bilinçsiz, kaynakları da her zaman bilinçaltındadır. Bu duygulara yönelik tepkiler büyük ölçüde farklılık gösterebilir. Bu tepkiler evlilik içinde, gizli çekememezlikten açık düşmanlığa dek uzanan gerilimlere ve çatışmalara yol açabilir ya da erkeği iş yaşamında, öteki erkeklerle arkadaşlık ilişkilerinde ya da isteklerinden korkmadığı ve olanca zorunluluklarıyla birlikte yük olarak duymadığı kadınlarla birlikte olarak gerilimlerden kurtulma yolları aramaya itebilir. İşte burda ister iyi, ister kötü şeylere yol açsın, evlilik bağının en güçlü bağ olduğunu bir kez daha anlarız. Yine de bir başka kadınla olan ilişkiler çoğunlukla daha rahatlatıcı, doyurucu ve mutluluk vericidir.

Kadının gelişim yıllarından alıp, evliliğe taşıdığı güçlüklerin yalnızca birisinden, evliliğe armağan ettiği belirsiz birşeyden sözedeceğim: Soğukluk. Temelde bunun önemli olup olmadığı tartışma götürür, yine de bu, kadının erkekle olan ilişkisindeki bir bozukluğun göstergesidir. Kişisel içeriğindeki değişiklikler ne olursa olsun ve yine ister belli bir erkeğe, ister hepsine yönelik cinsel bir tutum olsun, soğukluk her zaman erkeğin cinsel olarak yadsınması demektir. Soğukluğun yaygınlığı konusundaki istatistikler birbirini tutmamakta ve aslında bana akla yatkın gelmemektedir, çünkü bir duygunun niteliği sayısal verilerle açıklanamaz ve kadınların ne kadarının cinsel haz konusunda kendilerini şu ya da bu yolla aldattıkların hesaplamak çok güçtür. Kendi deneyimlerime dayanarak ben, soğukluğun yumuşak huylu olanlarının, kadınların kendi bildiklerinden ve bizim beklediğimizden daha yaygın olduğunu varsaymaktan yanayım.

Soğukluğun her zaman erkeği reddetmenin bir dışavurumu olduğunu söylerken, erkeğe yönelik düşmanlığın çarpıcı görünümünden sözetmiyorum. Bu tür kadınlar bedensel yapılarıyla, gi-

yim kuşamlarıyla ve genel görünümleriyle, davranışlarıyla oldukça kadınsı olabilirler. Ve bütün yaşamlarının, "yalnızca sevgiye* uyarlandığı" izlenimini verebilirler. Söylemek istediğim, çok daha derinlerde gizli —gerçekten sevebilme, bir erkeğe kendisini tam anlamıyla verebilme yetisinden yoksunluk— birşeydir. Bu tür kadınlar daha çok kendi bildiklerini okuyacaklar ya da kıskançlıklarıyla, yersiz zamansız istekleriyle, sıkıcılıklarıyla ve dırdırlarıyla erkeği canından bezdirip, onu kendilerinden uzaklaştıracaklardır.

Peki böyle bir tutum nasıl ortaya çıkar? İlk önce işin bütün suçunu, geçmişteki ve günümüzdeki cinsel yasaklamaların baskısı eşliğindeki kız yetiştirme yöntemlerimizin ve kızların erkekleri günışığında görmelerini olanaksız kılan yalıtımın üzerine yıkmaya çalışanlar olabilir. Böylece kızların gözünde erkekler, birer kahraman ya da canavar olarak belirecektir. Yine de dikkatli bir araştırma, bu görüşün oldukça yüzeysel olduğunu gösterecektir. Yetişen kızlardaki büyük iç katılığın soğuklukla paralel olarak gelişmediği bir gerçektir. Ayrıca asal yapı ve özellikler sözkonusu olduğu sürece, insan doğasının, yasaklanmayla ve zorlamayla temelde kesinlikle değiştirilemeyeceğini görürüz.

Son analizde, bizi hayati ihtiyaçların doyumundan alıkoyan belki de tek bir etken vardır: Kaygı. Köken açısından konuya yaklaşmak olası olduğu ölçüde bu kaygının kaynağını ve gelişimini kavramak istiyorsak, kız çocuğundaki içgüdüsel itkilerin tipik yazgısını daha yakından incelememiz gerekecektir. Bu alanda kadınlık rolünün küçük kıza tehlikeli gözükmesine ve kızın bu rolden tiksinmesine yol açabilecek birçok etken bulabiliriz. Çocukluğun tipik korkularıyla bunların yalın sembolizmi, bu korkuların gizli anlamlarını kestirmeyi kolaylaştırır. Hırsızlardan, yılanlardan, vahşi hayvanlardan ve gökgürültüsünden korkmanın anlamı eğer kadını yok edebilecek, zorla onun içine girecek, onu yok edebilecek karşı konulmaz güçlere yönelik bir korku değilse başka ne olabilir? Ayrıca anneliğin ilk içgüdüsel sezgisiyle ilgili daha başka korkuların varlığı da sözkonusudur. Küçük kız bir ölçüde bu gizemli ve ürpertici olayı gelecekte yaşamanın korkusu içindeyken, öte yandan da bu olayı hiçbir zaman yaşama şansına sahip olamayacağı korku-

* Marlene Dietrich'in ünlü "Love Alone" adlı şarkısından alıntı.

su duyar.

Bu rahatsız edici duygulardan küçük kız, tipik bir yolla, istenen ya da düşlenen bir erkeklik rolüne sığınarak kaçar. Bu kaçışın az çok belirgin yanları dört ile on yaşları arasında gözlenebilir. Ergenlikten önce ve ergenlik süresince erkek çocuklara özgü gürültücü tavırlar, kadınsı bir tutumun gelişmesine yol vermek için yavaş yavaş gözden kaybolurlar. Yine de bu erkeksi tutumun bazı güçlü ve rahatsız edici yanları, varlıklarını alttan alta sürdürebilir ve değişik yollardan etkili olabilirler; bu tutumun kalıntıları şöyle sıralanabilir: Hırs, güç itkisi, kendine oranla her zaman daha iyi bir durumda olan erkeklere karşı kızgınlık, erkeklere yönelik belki de değişken cinsel kullanım biçimlerindeki alt-üst edici bir tutum ve son olarak, bir erkekle tam bir cinsel doyum deneyiminin ketlenmesi ya da bu yolun tamamen tıkanmış olması.

Eğer cinsel soğukluğun kabaca çizilmiş bu gelişim tarihçesini iyi kavrarsak, bir başka nokta daha açıklık kazanacaktır. Eğer evliliğe bir bütün olarak bakarsak, soğukluğun kaynaklandığı arka cephenin ve kocaya yönelik tümel tutum içinde bunun kendini dışavurma yolunun, belki de kaçırılmış önemsiz haz fırsatları olan soğukluk belirtisinin kendisinden çok daha önemli olduğunu görürüz.

Annelik, bu tür elverişsiz bir gelişmeden zarar görmeye yatkın olan kadınlık işlevlerinden birisidir. Burda bu tür fiziksel ya da coşkusal rahatsızlıkların dile gelebileceği çok değişik yolları irdelemekten çok, kendimi yalnızca şu soruyla sınırlandırmak istiyorum: Sağlam temeller üzerine kurulu bir evlilik araya bir çocuğun girmesiyle bozulabilecek bir yapıda mıdır? Sık sık, çocuğun evliliğin temellerini sağlamlaştırdığı mı yoksa içten içe yıktığı mı sorusunun, bir özdeyiş biçiminde dile geldiğini duyarız. Yine de bu soruyu genel anlamda ele almak yararsızdır, çünkü bu, belli bir evliliğin iç yapısına bağlı olacaktır. Dolayısıyla benim sorum, daha özel bir anlamda ele alınmalıdır. Evli çiftler arasında o güne dek güzel kalan bir ilişki çocuğun gelişiyle bozulabilir mi?

Böyle bir sonuç biyolojik açıdan çelişik gibi gözükse de belli ruhsal koşullar altında başgösterebilir. Örneğin, bilinçaltında annesine yönelik bağlılığını çok güçlü bir biçimde koruyan bir erkek,

kendi karısı bir kez anne olduktan sonra onu bir anne figürü olarak yaşamaya başlayacak ve böylece, onun için karısına cinsel açıdan yaklaşmak olanaksızlaşacaktır.

Erkeğin tutumundaki böyle bir değişiklik, kadının gebelik, doğum ve emzirme süresinde güzelliğini yitirdiği ussallaştırmasıyla haklı çıkarılabilir. Ve biz, varlığımızın derinliklerinden gelip, yaşamımızı etkileyen coşku ya da ketlemeleri, işte bu türden ussallaştırmalarla göğüslemeye çalışırız.

Bir kadındaki buna karşılık gelen olay, gelişimindeki belli bir sapmayla, kadınsı özlemlerinin hepsinin çocuk üzerinde yoğunlaşması olacaktır. Dolayısıyla kadın, yalnızca erkeğin içindeki çocuğu, zaten kendisinin temsil ettiği çocuğu, kadına vermesi gereken çocuğu sever. Eğer bu tip bir kadın gerçekten çocuk sahibi olursa, koca gereksiz, hatta birtakım istekleriyle sıkıcı bir insan olup çıkacaktır.

Dolayısıyla belli ruhsal koşullar altında çocuk da uzaklaşma ya da tiksinti kaynağı olabilir.

Henüz eşcinsellikten kaynaklanan çatışma gibi çatışmalara değinmemiş olmama karşın, sözlerimi en azından şimdilik bu noktada bağlamak istiyorum. Daha genel bir tartışma, yukarıda irdelenen psikolojik gözlemlerden çıkarılan sonuçlara pek birşey katmayacaktır.

Dolayısıyla benim çıkış noktam şöyle olacaktır: Genellikle evliliğin yıkılmasından sorumlu tuttuğumuz evlilik içindeki bir kıvılcım ya da üçüncü kişilerin araya girmesi gibi şeyler, zaten belli bir gelişmenin sonucudur. Bunlar, genellikle bizden gizli kalan ve düzenli olarak eşe yönelik tiksintiye dönüşen bir sürecin sonuçlarıdır. Bu tiksinti kaynaklarının, eşimizin sıkıcı özellikleriyle çok daha az, ama bizim kendi gelişimizden evliliğe aktardığımız çözülmemiş çatışmalarımızla daha çok ilgisi vardır.

Bu nedenle evlilik sorunları görev duygusu ve belli şeylerden vazgeçmeyle ilgili öğütlerle de içgüdüler için sınırsız özgürlük önerileriyle de çözülemez. İlk yol bugün artık bizim için hiçbir önem taşımamaktadır, ikinciyse en güzel değerlerimizin uçup gidebileceği tehlikesinden oldukça uzaktır, yine de aynı zamanda bizim mutluluk çabalarımıza yeterince hizmet etmekten de uzaktır.

Pratik açıdan sorunun aşağıdaki gibi ortaya konulmasında yarar vardır: Eşe yönelik tiksintiye yol açan etkenlerin hangilerinden kaçınılabilir? Gelişimdeki aşırı uyumsuz yıkıcılıklardan kaçınılabilir, en azından yoğunlukları azaltılabilir. Haklı olarak, iyi bir evlilik şansının, evlilik öncesinde her iki eşin birlikte ulaştıkları coşkusal kararlılığın ve dengenin ölçüsüne bağlı olacağı söylenebilir. Yine de güçlüklerin birçoğu kaçınılmaz gibidir. Doyum için çalışmak yerine, onun bize armağan olarak sunulmasını beklemek, insan doğasının bir parçası olabilir. Cinsler arasında çok güzel yani, kaygısız bir ilişki ulaşılmaz bir ideal olarak kalabilir. Ayrıca, kısmen kendi doğamızın bir parçası olan içimizdeki belli çelişik beklentilerin bazılarından vazgeçmeye yönelik iç tutumumuz, tarih sarkacının bize çarptığı ana bağlı olarak değişecektir. Bizden öncekiler, içgüdülerimizden gerektiğinden çok özveride bulunmamızı istemişlerdi. Öte yandan biz, bunu hepten ürkütme eğilimindeyiz. Öteki ilişkilerde olduğu gibi evlilikte de en çok arzulanan amaca, itkilerin sınırlandırılması ve özgür bırakılması, onları benimseme ve onlardan özveride bulunma arasında bir uzlaşma sağlamakla ulaşılabilir. Yine de evliliği gerçekten tehdit eden temel özveri, eşimizin güncel hatalarının bize zorla kabul ettirdiği bir özveri değildir. Her şeye karşın, bize kendi doğasının izin verdiği sınırların ötesinde birşeyler veremediği için onu bağışlayabilmeli, ama ayrıca, kolayca havayı zehirleyen, doğrudan dile gelen ya da anıştırılan öteki isteklerimizi de bir yana bırakmak zorundayız. Yalnızca eşimizin ürünsüz ve doyumsuz bıraktığı cinsel itkilerimize değil, öteki itkilerimize de doyum arayıp bulmanın değişik yollarına yönelik isteklerimizi de bırakmak zorundayız. Başka bir deyişle, kaynağını, değerlerini ve tehlikelerini açık görüşlülükle yeniden irdeleyerek, tekeşliliğin mutlak ölçüsünü içtenlikle yeniden gözden geçirmeliyiz.

KADIN KORKUSU*

KADINLARIN VE ERKEKLERİN KARŞI CİNSE YÖNELİK DUYDUKLARI KORKULAR ARASINDAKİ ÖZGÜN BİR FARKLILIK ÜZERİNE GÖZLEMLER

Dalgıcın Türküsü'nde Ozan Schiller, bir savaşçının bir kadını kazanmak için —ilk önce içki kadehiyle sembolize edilen— tehlikeli bir girdaba nasıl atladığını anlatır. Savaşçının yutulmaya mahkum olduğu derinliklerin tehlikelerini Schiller, dehşet verici olarak tanımlar.

Girdap ak köpüklü dalgaların kara kabarcıklarındaki
düzlüğü yutarken
Ve karanlığın koynundan cehenneme süzülen
Bir yol gibi yarıp geçerken okyanusu,
Korkunç sarsıntı da dinmeye başlar,
Hızla daha hızla döndü dalgalar-
Derinlere daha derinlere çekildi
Bir geçit gibi koca dalgaların arasında yıldırımların açtığı!

Günışığının gül renklerinden haz duyan
Mutlu ölümlüler hava ve gökyüzü size armağan!
Bir daha dile gelmeyecek mi dipteki ürperti-
Yoksa cennetin engin bağışlayıcılığını

*"The Dread of Woman: Observation on a Specific Difference in the Dread Felt by Men and by Women Respectively for the Opposite Sex," Int. J Psychoanalysis, XII (1932) sf. 348-60; "Die Angst vor der Frau Über einen spezifschen Unterschied in der mannlichen und weiblichen Angist vor dem anderen Geschlecht," Intern. Zeitschr, f. Psychoanal. XIII. (1932, sf. 5-18

Daha çok zorlamayacak mı insan!

Asla—asla kaçamayacak bir kez daha
Korku ve geceyle örülen ağdan!

Hüzün dolu uçurumların dibini,
Kızıl ve erguvani ve yol vermez sis kapladı!
Kulaklarda uyuyan korkunun bir anlık sessizliği,
Ve dehşetin sürüp gidebileceği gözler faltaşı gibi açıldı!
Semender - yılan - ejder - dipte yaşayan dev sürüngenler,
Cehennemin iğrenç kapısında halka oldular!

Aynı düşünce çok daha hoş bir şekilde Wilhelm Tell'deki Balıkçı Çocuğun Türküsü'nde dile gelir:

Gülümseyen duru göl
Sürüklemek için derinliklerine,
Yemyeşil kıyısında uykuya dalan bir genci baştan çıkardı;
Ve genç birden,
Yumuşak ve akıcı,
Ve gökteki meleklerin şarkısı kadar tatlı,
Ve onu uykusundan uyandıracak kadar coşkulu
Bir ezgi duydu.
Göğsünün üstündeki sular fısıldaşıyordu,
"Sen! benimle gelmelisin, büyüledim genç çobanı,
Çektim onu aşağı."

Erkekler, kendilerini kadınlara ittiğini düşündükleri dayanılmaz güçler için tanımlar yaratmaktan hiçbir zaman usanmamışlardır; kadın yüzünden ölebilecekleri ve yok olabilecekleri yolundaki korkularıyla kadına yönelik özlemleri başbaşa sürüp gitmiştir. Bu korkunun özellikle sürükleyici bir ifade bulduğu Heine'ın Ren ırmağının kıyısında durup güzelliğiyle sandalcıları tuzağa düşürüp sonra da boğan efsanevi Lorelei şiirini anmak isterim.

Burada da kadının büyüsüne yenilen erkeği yutan sudur (diğer öğeler gibi asal öğeyi, "kadını" temsil eder). Ulysess (ya da Odyes-

susS.B), tatlı ezgilerle denizcileri kendilerine çeken yarı kuş yarı kadın deniz perilerinin (sirenlerin) albenisinden ve tehlikelerinden kaçabilmek için denizcilere kendisini yelken direğine sımsıkı bağlamalarını emretmek zorunda kalır. Çok az adam Sphinks'in* sorduğu bilmeceyi çözebilir, bunu deneyenlerin çoğu canından olmuştur. Masallardaki kraliyet toprakları, kralın güzel kızının bilmecelerini çözme cesareti gösteren damat adaylarının kelleleriyle süslüdür. Tanrıça Kali [1] (gece ve yıkım tanrıçası) kılıçtan geçirilen erkeklerin cesetleri üzerinde dans eder. Hiç kimsenin altedemediği Samson'u, Delilah güçten düşürür. Judith kendisini ona verdikten sonra Holoferens'in kafasını keser. Salome, Yahya Peygamber'in kafasını bir atın üstünde taşır. Cadılar yakılır, çünkü erkek rahipler onların içindeki şeytanın işlerinden korkar. Wedkeind'in "Earth Spirit"i (Dünyanın Ruhu) albenisine yenik düşen her erkeği yok eder ve bunu da özellikle kötü olduğu için değil, kendi doğasının gereği olduğu için yapar. Bu örnekleri sonsuza kadar çoğaltmak olası; erkek, her yerde ve her zaman kadına karşı duyduğu korkuyu nesnelleştirerek bu korkudan kurtulmaya çalışır. "Benim korktuğum kadın değil," der erkek, "O zaten hastalıklı, her türlü suça yatkın, yıkıcı bir hayvan, bir cadı, isteklerinde maymun iştahlı bir yaratıktır. Kadın, uğursuzluğun somutlaşmasıdır." Bu, yaratıcı çalışmaya yönelik erkeksi dürtünün --erkeğin kadına duyduğu arzu ve korku arasındaki çatışma-- tamamının temel köklerinden birisi olamaz mı?**

İlkel düşünceler için kadın, kadınlığının kanlı belirtilerinin varlığıyla iki kat daha uğursuzlaşır. Aybaşı döneminde ona dokunmak öldürücüdür:[2] Erkekler güçlerini yitirirler, otlaklar kurur, balıkçı ve avcılar evlerine elleri boş dönerler. Kızlığın bozulması er-

* Sorduğu bilmece ünlü Oedipus tarafından çözülünce kendisini denize atarak intihar eden kadın canavar. Bu konuda bkz. Erich Fromm, The Forgotten Language (Unutulan Dil), VII. bl., "The Oedipus Myth."(S.B)

** Sachs, sanatsal yaratma dürtüsünü suç ortakları arayışı olarak açıklıyor. Sanırım bu konuda haklı da ancak, sorunun yeterince derinine inmediği kanısındayım, çünkü açıklaması tek yanlıdır ve tümel kişiliğin yalnızca bir parçasını yani, süperegoyu hesaba katmakla yetinmiştir. (Sachs, "Gemeinsame Tagraume," Internationaler Psychoanalytischer Verlag.)

kek için en büyük tehlikeyi içerir. "The Taboo of Virginity"[3] adlı yazısında Freud'un da gösterdiği gibi, özellikle koca bu edimden korkar. Bu yazıda Freud'un kendisi de kadınlarda gerçekten başgösteren iğdiş edilme dürtülerine değinmekle yetinerek bu kaygıyı nesnelleştirmektedir. Bunun tabu olayının kendisi için yeterli bir açıklama olmayışının iki nedeni vardır. İlk olarak, kadınlar kızlığın bozulmasına evrensel olarak böylesine belirgin iğdiş edilme dürtüleriyle tepki göstermezler; bu dürtüler büyük ölçüde, güçlü bir erkeksi tutumun geliştiği kadınlar için sözkonusudur. Ve ikinci olarak, kızlığın bozulması değişmez bir biçimde kadınlarda yıkıcı dürtüler uyandırsa bile, erkeğin, dölyoluna ilk —zoraki— girişi çok tehlikeli bir iş olarak değerlendirmesine neden olan kendi içindeki dürtüleri (her analizde olduğu gibi) ortaya sermek zorundayız; gerçekten de bu öylesine tehlikelidir ki, ancak güçlü bir erkek ya da karşılık olarak kendi yaşamını veya erkekliğini tehlikeye atmayı göze alan bir yabancı bu işi kazasız belasız yerine getirebilir.

Bu yalın malzemenin dayanılmaz ağırlığını gözönüne aldığımız zaman (şaşkınlıkla kendi kendimize sorarız) erkeklerin kadınlara karşı duydukları gizli korkuya hemen hemen hiç ilgi gösterilmemesi gerçekten ilginç değil mi? Kadınların uzun bir süredir bunu görmezlikten gelebilmeleri çok daha ilginçtir; kadınların bu bağlamdaki tutumlarının nedenlerine (yani kendi kaygılarına ve özsaygılarındaki zayıflamaya) bir başka yerde ayrıntılarıyla değineceğim. Herşeyden önce erkeklerin bu korkuyu dindirmeye çalışmalarının belli stratejik nedenleri vardır. Ama erkek ayrıca, olası her yoldan bunu kendisinden bile saklamaya, yadsımaya çalışır. İşte sanat ve bilim alanındaki yaratıcı çalışmada "nesnelleştirme" dediğimiz çabanın amacı budur. Kaldı ki erkeğin kadını yüceltmesinin, yalnızca sevgiye duyduğu özlemden değil, ayrıca kadına yönelik korkusunu gizleme isteğinden de kaynaklandığını bile söyleyebiliriz. Ancak, erkeklerin gösterişli bir biçimde sergiledikleri kadını küçük düşürmeye yönelik tavırlarında benzer bir rahatlama bulunabilir. Sevgi ve tapınma şu anlama gelir: "Böylesine harikulade, böylesine güzel, ayrıca böylesine aziz bir yaratıktan korkmam için hiçbir neden yok." Küçümsemeyse şunu demeye getirir: "Her yönüyle böylesine zavallı olan bir yaratıktan korkmak çok aptalca bir

şey olurdu."* Kaygısını dindirmek için kullandığı bu son yöntemin erkek için özel bir önemi vardır: Bu, erkeğin erkeksi öz-saygısını desteklemesine yardım eder. Erkek, kadına yönelik bir korkuyu benimsemenin, erkeğe (babaya) yönelik bir korkuyu benimsemekten daha çok kendisini tehdit ettiğini düşünür. Kadınlarla ilişki içindeyken erkeğin öz-duyumunun böylesine duyarlı oluşunun nedeni, ancak daha sonra değineceğim gelişme yılları bağlamında anlaşılabilir.

Analizde bu kadın korkusu açıkça gözler önüne serilir. Erkek eşcinselliğinin temelinde gerçekten de öteki bütün sapmalarla ortak olarak, dişinin cinsel örgeninden kaçma isteği ya da bunun varlığını yadsıma tutumu yatar. Freud, bunun özellikle fetişizmin temel özelliği olduğunu göstermiştir,[4] yine de bunun kaygıya değil de kadının kamıştan yoksun oluşu yüzünden duyulan bir tiksinti-duygusuna dayandığına inanır.

Ancak ben, Freud'un bu düşüncesinin bile bizi altta yatan kaygının varolduğu sonucunu çıkarmaya ittiğini sanıyorum. Çünkü gerçekte gördüğümüz şey, tiksintinin altında belirsiz bir kılığa bürünmüş olan dölyolu korkusudur. Cinsel arzu tarafından ısrarla bir kadınla cinsel ilişki kurmaya zorlanan bir erkeğin kendisini amaçtan alıkoymasına yalnızca kaygı yeterli bir güdü olabilir. Ancak Freud'un savı bu kaygıyı açıklayamamaktadır. Bir oğlan çocuğunun babayla ilgili iğdiş edilme kaygısı zaten cezalandırılmış olan bir yaratıktan (kadından, S.B) korkması için yeterli bir neden değildir. Baba korkusunun ötesinde, nesnesi kadın ya da örgeni olan başka bir korku daha olmalıdır. İşte bu dölyolu korkusu, yalnızca eşcinsellerle sapıklarda değil, analiz edilen erkeklerin rüyalarında da kusursuzca ortaya çıkar. Her analist bu tür rüyaları tanımaktadır ve ben burda yalnızca birkaç örnek vermeyi yeterli buluyorum: Bir araba son hızla yol almaktadır ve birdenbire bir uçurumdan aşağı yuvarlanarak paramparça olur; bir sandal dar bir kanal-

* Yukarıdaki görüşlerin —bir erkek tarafından— evrensel bir konumda savunulduğunu ilk kez duyduğumda nasıl şaşırdığımı çok iyi anımsıyorum. Konuşmacı, çok açık birşeyi savunduğunu düşünen Groddeck'ti ve şunları söylemişti: "Elbette erkekler kadınlardan korkar." Kendisi bu korkuyu yazılarında tekrar tekrar vurgulamıştır.

dan geçmektedir ve birden bir girdaba girer; kan lekeli hayvanların ve bitkilerin bulunduğu bir hücre vardır; birisi dik bir uçurumu tırmanmaktadır ve düşüp öldürülme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Dresdenli Dr. Baumyer, bu dölyolu korkusunu gözleme ve açıklama şansı doğuran bir deneyler dizisini anmama izin verir.* Bir tedavi merkezindeki doktor, çocuklarla top oynamaktadır ve bir süre sonra onlara topun yırtık olduğunu gösterir. Sonra da yırttığı aralar ve yarıktan içeri parmağını sokar, böylece toptaki yarık, doktorun parmağını kavrar. Aynı şeyi yapmasını istediği 28 erkek çocuktan yalnızca altısı korkmaksızın söyleneni yapmayı başarır ve 8'i onca özendirmeye karşın parmaklarını yarıktan içeri sokmayı başaramaz. 19 kızdan 9'u en küçük korku belirtisi göstermeksizin parmaklarını yarığa sokar; öteki kızlar çok önemsiz bir tedirginlik gösterirler ama hiçbirinde ciddi bir kaygıya rastlanmaz.

Kuşkusuz dölyolu korkusu sık sık, ayrıca var olan baba korkusunun arkasında ya da bilinçaltı diliyle söylenirse, kamışın kadının dölyolunda bulunması korkusunun arkasına gizlenmektedir.[5]

Bunun iki nedeni vardır. İlkin, az önce söylediğim gibi erkeksi öz-saygı bu yolla daha az zarar görür ve ikinci olarak, baba korkusu nitelik açısından daha akla yatkın ve daha az ürkütücüdür. Bunu gerçek bir düşman korkusuyla bir hortlak korkusu arasındaki farklılıkla karşılaştırabiliriz. Dolayısıyla örneğin Groddeck'in *Struwwelpeter*'indeki bir parmak emme olayında gösterdiği gibi, iğdiş edici babayla ilgili kaygıya verilen önem kasıtlıdır. Örneğin parmağı kesen bir erkektir ama tehditte bulunan bir kadındır ve bu işte kullanılan araç —makas— bir dişi sembolüdür.

Bütün bunlardan sonra, erkeğin, kadın (anne) ya da dölyolu korkusunun erkek (baba) korkusundan daha derinlerde olduğunu, daha ağır bastığını, genellikle daha enerjik olarak bastırıldığını ve herşeyden önce, kadının içinde bir kamış bulma çabasının, uğursuz dölyolunun varlığını yadsımaya yönelik istemsiz bir girişim olduğunu savunuyorum.

Bu kaygının evrimsel bir açıklaması var mıdır? Ya da bu, (insan-

* Deneyler, Dresden'deki bir çocuk kliniğindeki çocuklar üzerinde Frl. Dr. Hartung tarafından yürütülüyordu.

larda) erkeksi varoluşun ve tutumun bölünmez bir parçası olamaz mı? Çiftleşmeden sonra erkek hayvanlarda sık sık görülen duyum yitimi —hatta ölüm— olayı bu kaygıyı aydınlatacak bir ışık tutabilir mi?[6] Erkek için sevgiyle ölüm, cinsel ilişkinin potansiyel olarak içinde yeni bir yaşam yarattığı kadın için olandan daha çok mu birbirlerine yakından bağlıdır? Erkek, kadınla (anneyle) yeniden birleşme edimi içinde onu yenme isteğiyle gizli bir yok etme arzusunu birlikte mi duyar? "Ölüm içgüdüsünün" altında yatan şey bu arzu olamaz mı? Ve bu arzuya kaygıyla tepki gösteren, erkeğin yaşama isteği midir?

Bu kaygıyı psikolojik ve evrimsel terimlerle kavramaya çalışırken eğer Freud'un çocuk ve yetişkin cinselliğini birbirinden ayıran şeyin, dölyolunun çocuk için "keşfedilmemiş" kalması olduğu savına dayanırsak, kendimizi içinden çıkılmaz bir karışıklık içinde buluruz. Freud'un görüşüne göre bir örgensel öncelikten sözetmemiz doğru olmaz; bunu daha çok, kamışın önceliğiyle tanımlamamız gerekir. Dolayısıyla çocuğun örgensel yapılanması dönemini "kamış evresi" diye tanımlamak daha iyi olacaktır.[7] Yaşamın bu dönemindeki erkek çocukların kayıtlara geçen konuşmaları, Freud'un kuramının dayandığı gözlemlerin doğruluğuna gölge düşürmez. Ancak bu evrenin kendine özgü temel özelliklerine daha yakından bakacak olursak, Freud'un tanımının, gerçekten kendi özgün açılımı içindeki çocuk örgenselliğini böyle mi özetlediği yoksa yalnızca bu dönemin nisbeten daha sonraki bir evresine mi uygulandığı sorusunu sormaktan kendimizi alamayız. Freud, erkek çocuğun ilgisinin belirgin bir biçimde narsistçe bir yoldan kendi kamışı üzerinde yoğunlaşmasının özyapısal (karakteristik) olduğunu söylüyor: "Daha sonra ergenlik döneminde erkeklik organının üreteceği itici güç, temel olarak çocuklukta cisimlerin içine girme — cinsel ataklık— olarak dışa vurulur." Öteki canlılardaki kamışın varlığı ve ölçüsü gibi sorular, bu evrede çok önemli bir rol oynar.

Ama elbette organ duyumlarında olduğu gibi başlayan uygun kamışçı dürtülerin varlığı, bir içine girme arzusudur. Bu dürtülerin varlığı pek kuşku götürmez; çocukların oyunlarında ve küçük çocukların analizinde bu dürtüler açıkça dile gelir. Yine eğer oğlan çocuğun annesiyle ilgili cinsel arzuları bu özgün dürtülerde yatmı-

yorsa neyin içinde yattığını ya da masturbasyon karşı cinsle bir ilişkiye yönelik kamışçı dürtülerin otoerotik bir dışavurumuyken, neden iğdiş edici olarak babanın oğlan çocuğunun masturbasyon kaygısının nesnesi olması gerektiğini açıklamak çok zor olurdu.

Kamış evresindeki oğlan çocuğun ruhsal yönelimi büyük ölçüde narsistçedir; bu nedenle örgensel dürtülerin bir nesneye yöneltildiği evrenin, daha erken bir evre olması gerekir. Elbette bu dürtülerin, oğlan çocuğunun içgüdüsel olarak varlığını sezdiği dişilik örgenine yönelmemiş olabileceği olasılığını da ele almak gerekir. Belirtilerde ve özgün davranış biçimlerinde olduğu gibi çocukluğa ve sonraki yaşama ait rüyalarda da özel bir yer belirlenmeksizin cinsel birleşmenin, oral, anal ya da sadist dışavurumlarını bulduğumuz doğrudur. Ancak bunu bu dışavurumlara karşılık gelen dürtülerin önceliği için bir kanıt olarak kabul edemeyiz, çünkü bu olayların uygun örgensel bir yer değiştirmeyi dile getirip getirmediklerinden, eğer böyle bir yer değiştirme sözkonusuysa bunun ne ölçüde gerçekleştiğinden emin değiliz. Temelde bütün bunlar, belli bir bireyin, özel oral, anal ya da sadist eğilimlerden etkilendiğini göstermeye eşdeğerdedir. Bunların kanıtsal değeri yok denecek kadar azdır, çünkü bu dışavurumlar, her zaman kadınlara karşı yönlendirilmiş belli etkilerle birleşmişlerdir, dolayısıyla bunların temelde sözkonusu etkilerin bir ürünü ya da belirtisi olup olmayacakları konusunda birşey söyleyemeyiz. Örneğin, kadını küçük düşürme eğilimi kadının cinsel örgeninin anal gösteriminde dile getirebilecekken, oral gösterimler kaygıyı dile getirebilir.

Ancak bütün bunların yanında özgün bir dişi deliğin varlığının "keşfedilmeden" kalması gerektiğinin bana olanaksız gözükmesinin birçok nedeni vardır. Bir yandan, elbette oğlan çocuğu, herkesin kendisi gibi yaratıldığı sonucuna kendi kendine varacaktır; öte yandan kuşkusuz, kendi kamışçı dürtüleri onu içgüdüsel olarak kadının bedeninde kendisininkine uygun bir delik —kendinde olmayan bir delik, çünkü her cins, her zaman bir başkasında kendisininkini tamamlayan ya da doğal olarak kendisininkinden farklı bir şey arayacaktır— aramaya zorlayacaktır. Freud'un, çocuklar tarafından oluşturulan cinsel kuramların onların kendi cinsel yapıları üstünde şekellendiği savını kabul edersek bu, bu bağlamda kendi

dürtüleriyle birşeyin içine girmeye zorlanan oğlan çocuğunun, fantazi içinde kendisininkini tamamlayıcı bir dişilik örgeni yarattığı anlamına gelir. İşte ta başında erkeksi dölyolu korkusu bağlamında size aktardığım malzemeden çıkarmamız gereken sonuç budur.

Bu kaygıların yalnızca ergenlik döneminden gelmesi olanaksız. Bu dönemin başlangıcında eğer kaygıyı gizleyen oğlansı gururun cılız çitinin arkasına bakarsak, bu kaygı kendini açıkça ortaya vurur. Ergenlik dönemindeki bir oğlanın işi elbette yalnızca annesine yönelik ensesti içeren bağdan kendisini kurtarmak değil, daha genel olarak dişi cinsin tamamına yönelik korkusunu yenmeye çalışmaktır. Kural olarak bu konudaki başarısı yavaş ve düzenli olarak gelişir; ilk önce kızlara hepten sırtını döner ve ancak erkekliği tam anlamıyla uyandığı zaman bu onu kaygının eşiğine sürükler. Ama kural olarak şunu biliyoruz ki, ergenlik çatışmaları, çocuk cinselliğinin ilk olgunlaşma dönemine ait çatışkıları *mutatis mutandis*'le (gerekli değişikliklerle birlikte, S.B) canlandırmaktan başka birşey yapmaz ve bu çatışmaların aldığı yol, çoğunlukla temelde bir eski deneyimler dizisinin dürüst birer kopyeleridir. Ayrıca rüya sembolizminde ve edebiyatta gördüğümüz gibi, bu kaygının garip yapısı, yanılmaz bir biçimde ilk çocuksu fantaziler dönemine dikkati çeker.

Ergenlik döneminde normal bir oğlan çocuğu, dölyolu konusunda yeni yeni bilinçli bir bilgi kazanmaya başlamıştır; ancak kadınlarda onu korkutan şey, ürkütücü, bilinmeyen ve gizemli birşeydir. Eğer yetişkin erkek de kadını içinde sezinleyemeyeceği bir sır saklayan büyük gizem olarak düşünmeyi sürdürürse, sonuç olarak bu duygusu kadındaki tek birşeye karşılık gelir: Annelik gizemi. Öteki bütün şeyler bu gizem korkusunun bir kalıntısı olmaktan öte birşey değildir.

Bu kaygının kaynağı nedir? Tipik özellikleri nelerdir? Ve oğlan çocuğunun annesiyle olan ilişkilerine gölge düşüren etkenler nelerdir?

Kadın cinselliği üzerine bir yazısında[8] Freud, bu etkenlerden en açık olanlarını göstermiştir: İçgüdüsel etkinlikleri yasaklayan ilk insan annedir, çünkü çocukluğunda bakımını üstlenen ilk insan odur. İkinci olarak çocuk, yasaklamaların doğurduğu öfkeyle birle-

şen sadist dürtülerini annesinin bedeninde açıkça yaşar[9] ve dişe diş yasasına göre bu öfke, geride bir kaygı kalıntısı bırakır. Son olarak, —belki de en önemlisi de budur— örgensel dürtülerin özgün yazgısı kendi içinde bu türden başka bir etkeni içermektedir. Cinsler arasındaki anatomik farklılıklar, kızlarda ve oğlanlarda bütünüyle farklı bir duruma yol açar ve biz, her iki cinsteki kaygıları ve bunların gösterdiği farklılıkları gerçekten kavrayabilmek için herşeyden önce çocukların erken cinsellik dönemindeki gerçek konumlarını hesaba katmak zorundayız. Biyolojik açıdan kız çocuğunun doğası ona alma, kendi içine alma arzusunu verir;* kendi örgeninin babasının kamışı için çok küçük olduğunu duyumsar ya da bilir ve bu, kızın kendi örgensel arzularına doğrudan kaygıyla tepki göstermesine neden olur; eğer arzusu gerçekleşirse kendisinin ya da örgeninin parçalanacağından korkar.**

Öte yandan oğlan çocuğu kamışının annesinin cinsel örgeni için çok küçük olduğunu duyumsar ya da içgüdüsel olarak böyle yargıya varır ve buna kendi yetersizliği reddedilme ve küçümsenme korkusuyla tepki gösterir. Bu nedenle oğlan çocuğunun kaygısı kızınkinden oldukça farklı bir alanda yer alır; başlangıçtaki kadın korkusu iğdiş edilme kaygısı değil, özsaygısının içinde bulunduğu tehlikeye karşı bir tepkidir.***

Olası yanlış anlaşılmaları önlemek için, bu süreçlerin organ duyumları ve organik ihtiyaçlarının yarattığı gerilimler temelinde bütünüyle içgüdüsel olarak gerçekleştiğine inandığımı vurgulamama izin verin; başka bir deyişle, kızın babasının kamışını ya da oğlan annesinin dölyolunu hiç görmemiş olsa bile ve hiçbirisi bu örgenlerin varlığı konusunda herhangi bir zihinsel bilgiye sahip olmasa bile, bu tepkilerin gerçekleştiğini savunuyorum.

Bu tepki yüzünden oğlan çocuğu, annesi tarafından engellenişiyle, kızın babasıyla olan deneyiminden farklı bir yolla daha çok etkilenir. Her iki durumda da cinsel arzu dürtüleri darbe yemiştir. Ancak kız çocuğu, engellenmesinde belli bir avuntuya sahiptir, yani

* Bu pasiflikle eşitlenmemelidir.

** Başka bir yazıda kızın durumunu daha derinlemesine inceleyeceğim.

*** Burda ayrıca "Cinslar Arası Güvensizlik" başlıklı denemede ortaya konan noktaları da belirtmek isterim.

fiziksel bütünlüğünü korur. Ama oğlan çocuğu ikinci bir duyarlı noktasından daha —büyük bir olasılıkla başından beri cinsel arzularına eşlik eden örgensel yetersizlik duygusu— darbe yemiştir. Eğer hayati bir önem taşıdıkları anda dürtülerin engellenmesini, yoğun öfkenin en genel nedeni olduğunu kabul edersek, bundan, oğlan çocuğunun annesi tarafından engellenmesinin onda iki yönlü bir öfke doğurması gerektiği sonucu çıkar: İlk önce libidonun kendi üzerine geri itilişi ikinci olarak da erkeksi özsaygısının yaralanması yüzünden. Aynı zamanda örgensel evre öncesi engellemelerden gelen eski içerleme de bir olasılıkla yeniden alevlenir. Sonuçta kamışçı nesnenin içine girme dürtüleriyle engellemeye karşı duyduğu kızgınlık birleşir ve dürtüler sadist bir renge bürünür.

Burda psikanalitik yazında yetersiz bir yer verilen bir noktayı vurgulamama izin verin: Bu kamışçı dürtülerin doğal olarak sadist bir yapıda olduğunu kabul etmemiz için hiçbir neden yoktur ve bu nedenle her bir durumda özel bir kanıtın yokluğunda "erkekliği" "sadistlikle" ve "dişiliği" "mazoşizmle" eşitlemek mantığa aykırıdır. Eğer yıkıcı dürtülerin karışımı gerçekten belirginse dişe diş yasasına göre annenin cinsel örgeni kaygının doğrudan bir nesnesi olmalıdır. Dolayısıyla eğer oğlan çocuğu için kadının cinsel örgeni yaralanmış özsaygıyla birleşerek bunu tatsız bir şey yaparsa bu, (kadının cinsel örgeni S.B), (ketlemeye duyulan kızgınlık yoluyla) ikincil bir değerlendirme sonucunda iğdiş edilme kaygısının doğrudan bir nesnesi olacaktır. Ve belki de aybaşı kanamasının birtakım izleri gözlendiği zaman oğlan çocuğunun bu kaygısı genel anlamda pekişecektir.

Değişik ırk ve tarihsel dönemlerden rastgele verilen örneklerden öğrendiğimiz kadarıyla, bu son kaygı, genellikle erkeğin kadına yönelik tutumunu etkileyici izler bırakır. Ama bunun belirgin bir ölçüde düzenli olarak ortaya çıktığını sanmıyorum ve elbette bu, erkeğin karşı cinsle ilişkisindeki ayırtedici karakteristiği değildir. Bu tür bir kaygı kadınlarda karşılaştığımız, mutadis mutandis*, bir kaygıya karşılık gelir. Analizde dikkate değer bir yoğunlukta iğdiş edilme kaygısı bulduğumuz zaman hasta, değişmez olarak, kadınlara yönelik tavrı belirgin bir nevrotik sapma gösteren bir erkektir.

* Gerekli değişiklere uğrayan. (S.B)

Öte yandan, öz-saygıyla birleşen kaygı, her erkekte az çok kesin birtakım izler bırakır ve erkeğin kadına yönelik tutumuna, kadının erkeğe yönelik tutumunda bulunmayan ya da varsa da ikincil olarak kazanılan özgün bir damga vurur. Başka bir deyişle bu kadınların kadınsı yapılarının bölünmez bir parçası değildir.

Eğer oğlandaki çocuksu kaygının gelişimini, bunu yenme çabalarını ve bu kaygının dışavurulduğu yolları daha yakından incelersek, bu erkeksi tutumun genel önemini yakalayabiliriz.

Kendi deneyimlerime göre, yaşam anlayışı ya da nevrotiğin yapısı ne olursa olsun, reddedilme ve küçümsenme korkusu, her erkeğin analizde tipik bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır. Analitik durum ve kadın psikanalistin düzenli çalışması, erkeklerdeki bu kaygıyı ve duyarlılığı, erkeklere bu duyguları uyandıracak koşullardan kaçınma ya da aşırı bir dengeleme işlemiyle bu duygulardan kaçma şansını bol bol veren gündelik yaşamda belirdiğinden çok daha açık bir biçimde gözler önüne serer. Bu tutumun özgün kaynağını ortaya çıkarmak oldukça zordur, çünkü analizde bu, genellikle büyük çoğunluğu bilinçsiz olan kadınsı bir yönelişle gizlenir. [10]

Kendi deneyimlerime dayanarak bir yargıya varmak gerekirse bu kadınsı eğilim, (vereceğim nedenlerden ötürü), kadınlardaki erkeksi tutumdan daha az belirgin olmasına karşın, hiç de az rastlanan birşey değildir. Burda bu eğilim değişik kaynakları üzerinde durmak amacında değilim; şu kadarını söyleyeyim ki oğlan çocuğun öz-saygısına aldığı ilk yara, belki de kendi erkeklik rolünden tiksenmesinden sorumlu tutabileceğimiz etkenlerden birisidir.

Öz-saygısına yediği bu yaraya ve bunu izleyen anne korkusuna gösterdiği tepki, açıkça, libidosunu annesinden geri çekip kendi üzerinde ve kamışta yoğunlaştırmaktır. Ekonomik bakış açısından bu işlemin çifte yararı vardır; bu bir yandan annesiyle kendisi arasında gelişen sıkıcı ya da kaygı yüklü durumdan kaçmasını sağlarken, öte yandan da, bir ölçüde pekişmiş kamışçı narsistliği aracılığıyla öz-saygısını yeniden kazanmasını sağlar. Onun için artık kadının cinsel örgeni diye birşey yoktur: "Keşfedilmemiş" dölyolu varlığı yadsınmış bir dölyoludur. Oğlan çocuğunun gelişiminin bu evresi, Freud'un kamış evresiyle bütünüyle özdeştir.

Buna göre, bu evreye damgasını vuran oğlan çocuğunun araş-

tırmacı tutumunu ve araştırmalarının özgün yapısını, narsistlikle sulandırılmış bir kaygının izlediği bir nesneden uzaklaşma tutumunun bir dışavurumu olarak anlamamız gerekir.

Öyleyse oğlan çocuğunun ilk tepkisi, yükseklere konmuş bir kamışçı narsistlik doğrultusundadır. Bunun sonucuysa yaşça daha küçük oğlan çocuklarının sıkılmaksızın dile getirdikleri bir kadın olma arzusudur, işte şimdi oğlan çocuğu, kısmen ciddiye alınmayacağı korkusu tarafından yeniden canlandırılan bir kaygıyla, kısmen de iğdiş edilme kaygısıyla tepki gösterecektir. İğdiş edilme kaygısının büyük ölçüde egonun kadın olma arzusuna verdiği yanıt olduğunu bir kez anladıktan sonra, çift cinselliğin kadınlarda erkeklerden daha belirgin olarak kendini gösterdiğini söyleyen Freud'un bu konudaki yargısını bütünüyle paylaşamayız.[11] Ve bu konuyu tartışmaya açık bırakmamız gerekir.

Freud'un öne sürdüğü kamış evresinin bir yanı, küçük oğlanın annesiyle olan ilişkisinin geride bıraktığı narsistçe yarayı, özgün bir açıklıkla gözler önüne serer: "Oğlan, sanki bu organın daha da iri olabileceği ve olması gerektiği konusunda belirsiz bir düşünceye sahipmiş gibi davranır."[12] Gerçekten de bu davranışın kamış evresinde başladığını ama bu evreyle birlikte ortadan kalkmadığını; tersine, çocukluk döneminin başından sonuna arı bir biçimde sergilendiğini, daha sonra da bireyin kendi kamışının ölçüsü ve gücü konusunda çok derinlere gizlenmiş bir kaygı olarak ya da ayrıca bunlar konusunda daha az üstü örtülü bir gurur olarak varlığını sürdürdüğünü belirterek bu konudaki gözlem alanını genişletmemiz gerekir.

İşte bu noktada cinsler arasındaki biyolojik farklılıkların dikkat gerektiren sonuçlarından birisi de şudur: Pratik açıdan erkek, kadına erkekliğini kanıtlamayı sürdürmek zorundadır. Oysa kadın için böyle bir zorunluluk yoktur, soğuk olsa bile cinsel ilişkiye girebilir ve gebe kalıp çocuk doğurabilir. Kadın, cinsel ilişkide üzerine düşeni hiçbirşey yapmaksızın yalnızca bulunarak yerine getirir. Bu, her zaman erkekleri hayranlıkla ve içerlemeyle dolduran bir gerçektir. Öte yandan erkek, kendi gücünü görüp algılamak için birşeyler yapmak zorundadur. "Yeterlilik" ideali, tipik bir erkeklik idealidir.

Kendi erkeklik eğilimlerinden korkan kadınları analiz ederken,

kadınların gerçek yaşamdaki etkinlik alanlarının giderek genişlemesine karşın, sözkonusu kadınların hırs ve başarıyı bilinçsizce erkeklere özgü şeyler olarak değerlendirdiklerini görmemizin temel nedeni belki de işte budur.

Cinsel yaşamın içinde de erkeklerin, erkekliklerini kendilerine ve başkalarına durmadan kanıtlamaya yönelik iç zorlanımın onları kadınlara iten yalın bir sevgi özlemini nasıl gölgede bırakıp bir yana ittiğini görürüz. Dolayısıyla bu tip bir erkeğin aşırı zorlanımının tek bir amacı vardır: Yenmek. Amacı birçok kadına, güzel ve arkasından en çok koşulan kadınlara "sahip" olmaktır. Zaferler kazanmak isterken, öte yandan da amaçlarını çok ciddiye alan kadınlara çok kızan ya da erkekliklerinin daha başka kanıtlarını istemeyen bir kadına karşı yaşam boyu bir minnet duygusu besleyen erkeklerde, bu aşırı narsistçe dengeleme çabasıyla sürüp giden kaygının belirgin bir karışımını buluruz.

Narsistliğe alınan yaranın üzüntüsünden kurtulmanın bir başka yolu da Freud'un, sevgi nesnesini gözden düşürmeye yönelik doğal yatkınlık olarak tanımladığı tutumu gündeme getirmektir.[13] Eğer bir erkek kendisine eşit ya da kendisinden üstün bir kadını arzulamazsa bu, işimize geldiğinde tutunduğumuz ekşi üzüm ilkesi uyarınca erkeğin, sarsılan öz-saygısını koruduğu anlamına gelmez mi? Fahişe ya da kolay yollu kadınlar tarafından reddedilmekten korkması gerekmez ve bunda bu kadınların, cinsel, ahlaki ya da ruhsal alanda herhangi birşey istemeleri sözkonusu değildir. Böylece erkek kendisini üstün hissedebilir.[14]

Bu bizi, kültürel sonuçları en önemli ve en ürkütücü olan üçüncü bir alana getirir: Kadının öz-saygısını en aza indirmek. Erkeklerin kadınları küçümsemesinin, kadınları küçümsemeye yönelik belli bir ruhsal eğilim üzerinde şekillendiğini ve yerleştiğini gösterdiğimi sanıyorum; bu, çok yaygın olan ve büyük bir inatla korunan bir tutum olarak bekleyebileceğimiz gibi, erkeğin belli biyolojik olaylara gösterdiği ruhsal tepkiden kaynaklanan bir eğilimdir. Kadınların çocuksu ve duygusal yaratıklar olduğu ve bu nedenle sorumluluk ve bağımsızlık yetisinden yoksun oldukları yolundaki görüş, kadının öz-saygısını azaltmaya yönelik erkeksi bir eğilimin ürünüdür. Erkekler, kadınların büyük çoğunluğunun gerçek-

ten de bu tanıma uyduğuna dikkati çekerek böyle bir tutumu haklı çıkarmaya çalıştıkları an, erkeklerin bu tanıma uyan kadınları arayıp baştacı etmelerinin bu tip kadınların yetişmesine katkıda bulunup bulunmadığını ele almak zorundayız. Önemli olan, erkeksi yasaların üstünlüğünü kanıtlamak için Aristoteles'den, Moeibus'a dek uzanan küçük ya da büyük çaplı kafaların şaşırtıcı yoğunlukta bir enerji ve zihinsel çaba harcamış olmaları değildir. Asıl önemli olan, "ortalama erkeğin" hiç bitmeyen sakınımlı öz-saygısının onun sürekli olarak, çocuksu, annelikten uzak ve isterik bir kadın tipini seçmesine neden olması ve bunu yapmakla yetişen her yeni kuşağı, bu tip kadınların etkisinde bırakmasıdır.

NOTLAR

1. Bkz. Daly'in açıklaması, "Hindumythologie und Kastrationskomplex," Imago, Bd. XIII. (1927.)

2. Bkz. Daly, "Der Menstruationscomplex" Imago, Bd. XIV. (1928); ve Winterstein, "Die Pubertatsriten der Madchen und ihre Spuren im JMarchen," Imago, Bd. XIV. (1928).

3. Freud, "The Taboo of Virginity," (1918), Colleckted Papers, IV. Cilt.

4. Freud, "Fetishism" *Int J. Psycho-Anal.*, IX. Cilt, (1928).

5. Boehm, "Beitrage zur Psychologie der Homosexualitat," Intern, Zeitschr. f. Psychoanal., X I. (1925); Melaine Klein, "Early Stages of the Oedipus Conflict," Int. J. Psycho-Anal., IX. Ct. (1928); "The Importance of Symbol-Formation in the Development of the Ego." a.g.y., XI. Cilt. (1930); "Infantile Anxiety, Stiuations reflected in a Work of Art and in the Creative Impulse." a.g.y., X Cilt. (1930), sf. 436.

6. Bergmann, Muttergeist und Erkenntnisgeist.

7. Freud, "The Infantile Genital Organization of the Libido" (1923), Collected Papers, II. Cilt.

8. Int. J. Psycho-Anal., XI. Cilt (1930), sf. 281.

9. Bu konuda Melaine Klein' in yukarıda anılan ve gösterilen ilginin yetersiz olduğunu düşündüğüm yazısına bakınız. —"Infantile Anxiety - Stiuations neflectded in a Work of art and in the Creative Impulse," Int. J. Psycho-Anal., X. (1929), sf. 436.

10. Bkz. Boehm "The Feminity Complex in men" İnt, J. Psycho, Anal, XI Cilt. (1930).

11. Freud, "Female Sexuality" Int, J. Psycho-Anal, xı. Cilt (1930), sf, 281.

12. Freud. "The Infantile Genital Organization of the Libido" Collected Papers, II Cilt.

13. Freud, "Contributions to the Psychology of Love " Collected Papers, IV. Cilt.

14. Bu, erkekleri fahişelere iten ve Freud'la Boehm tarafından tanımlanan öteki etkenlerin önemini azaltmaz. Freud, "Contributions to the Psychology of Love,"a.g.y.; ve Boehm, "Beitrage zur Psychologie der Homosexualitat " Intern. Zeitschr, f. Psychoanal., Bd. VI. (1920) ve Bd. VIII. (1922).

DÖLYOLUNUN YADSINMASI

ÜREME ORGANLARIYLA İLGİLİ OLARAK KADINLARA ÖZGÜ KAYGILAR SORUNUNA BİR KATKI*

Kadın gelişiminin özgül yapısı konusunda yaptığı araştırmalar, Freud'u aşağıdaki temel sonuçlara götürmüştür: İlk olarak, kızlardaki ilk içgüdüsel gelişme, hem erotik kökenli alan anlamında (her iki cinste de yalnızca kamışın önem kazanması ve dölyolunun keşfedilmeden kalışı), hem de ilk nesne seçimi anlamında (her iki cins için de ilk sevgi nesnesinin anne oluşu) erkek çocuklarınınkiyle aynı yolu izler. İkincisi, cinsler arasındaki büyük cinsel arzuların eğilimindeki bu benzerliğin benzer anatomik ve biyolojik temelden kaynaklanmayışından gelmektedir. Bu önermeden kaçınılmaz olarak şu mantıksal sonuç çıkar: Kızlar, cinsel isteklerinin kamışçı yönelişi için kendilerinin yetersiz olarak donatıldıklarını algılar ve doğal olarak bu bağlamda erkeklerin üstün yetilerine imrenirler. Kız çocuğu, oğlanla paylaştığı anneyle olan çatışmalarına, bir de kendi çatışmalarını ekler; kamıştan yoksun olmanın bütün suçunu anneye yıkar. Bu çatışma, belirleyici bir çatışmadır çünkü kızın annesinden kopup babasına yönelmesi için gerekli olan işte bu suçlamadır.

Böylece Freud, çocuk cinselliğinin gelişim dönemini oğlanlarda olduğu kadar kızlarda da kamış evresi dediği şeyle açıklayarak,

---

* "The Denial of the Vagina: A Contribution to the Problem of the Genital Anxieties Specific to Women," Int. J. Psycho-Anal, 14 (1933), sf. 57-70; ayrıca, "Die Verleugnung der Vagina. Ein Beitrag zur Frage der spezifich weiblichen Genitalangst," Intern. Zeit. f. Psychoanal., XIX. (1933), sf. 372-84.

çocuksu örgensel öncelik evresini adlandırmak için yerinde bir deyiş seçmiştir.

Analizle tanışıklığı olmayan bir bilim adamı, bu sözleri analizin herkesin inanmasını beklediği garip ve kendine özgü birçok kavramdan biri olarak değerlendirecek ve okuyup geçecektir sanırım. Ancak ve ancak Freud'un kuramlarının bakış açılarını kabul eden insanlar, kadın psikolojisinin bir bütün olarak anlaşılması için bu özgün savın önemini kavrayabilirler. Bunun tam anlamı, Freud'un kalıcı olma özelliğini koruyacağına inandığım en önemli buluşlarından, başarılarından birisinin ışığı altında ortaya çıkar. Bununla, ilk çocukluk yıllarındaki deneyimlerin, izlenimlerin, çatışmaların, bireyin sonraki yaşamının tamamı üzerindeki belirleyici olma özelliğinden sözediyorum. Eğer bu önermeyi kendi bütünlüğü içinde kabul edersek, yani ilk deneyimlerin bireyin sonraki yaşamla başa çıkabilme yetisi ve bunu gerçekleştirme yöntemleri üzerindeki şekillendirici etkisini kavrarsak, bu önermeden, kadının özgün ruhsal yaşamıyla ilgili en azından potansiyel olarak şu sonuçlar çıkar:

1) Kadınlık organlarındaki her yeni işlevsel evrenin başlangıcında —aybaşı kanaması, cinsel ilişki, gebelik, doğum, emzirme ve menopaz— normal bir kadın bile, kendi içinde gelişen olaylara karşı içtenlikli bir benimseme tutumu kazanabilmeden önce (Helene Deutsch'un[1] da kabul ettiği gibi), erkeksi bir eğilimin dürtülerinin üstesinden gelmek zorundadır.

2) Irk, bireysel ve toplumsal koşullar ne olursa olsun, libidonun, kendi cinsinden olan insanlara bağlanması ya da yönelmesi normal kadınlarda bile, erkeklere oranla çok daha kolay olacaktır. Kısaca, eşcinsellik olayı kadınlar arasında erkekler arasında olanla karşılaştırılamayacak denli yaygın olmalıdır. Böylece karşı cinsle ilgili birtakım sorunlarla karşılaşan kadın, erkekten çok daha kolayca ve açıkça eşcinsel bir tutuma girecektir. Çünkü Freud'a göre hem kendi cinsine yönelik bu tür bir bağlılık çocukluğunun en önemli yıllarına egemen olmuştur, hem de erkeğe (babaya) ilk yönelişi ancak kendi cinsine karşı duyduğu gücenmenin daracık köprüsünden geçmesiyle sözkonusu olabilmiştir. "Kamışa sahip olamayacağım için bir çocuk ister ve 'bu amaçla' babama yönelirim. Anatomik aşa-

ğılığımın sorumlusu olmakla suçladığım anneme kin beslediğim için, onu bırakır, babama giderim." Yaşamın ilk yıllarının şekillendirici etkisine inandığımız için, eğer kadının erkekle olan ilişkisi gerçekten arzulanan birşey (anne, S.B) için gündeme gelen bu güçlendirilmiş yerine koyma (babayı, S.B) seçiminin bazı izlerini yaşam boyu taşımazsa bunu bir çelişki olarak değerlendirmemiz gerekir.*

3) İçgüdüden uzak, aynı yapıdaki tali ve yerine koyma türünden bir başka şey de yine normal kadınlarda bile annelik arzusuna bağlanmalı ya da en azından kendini kolayca dışa vurmalıdır. (Freud'un annelik arzusunun, asal ve içgüdüsel değil, tali bir veri olduğu savı, S.B)

Elbette Freud çocuk arzusunun gücünü kavramayı başarır. Ona göre bu, bir yandan küçük kızın en güçlü içgüdüsel nesne ilişkisinin —yani anneyle olan ilişkisinin—ilk anne-çocuk ilişkisinin tersi yönündeki temel mirasına karşılık gelir; öte yandan, ayrıca bu, ilk asal kamış arzusunun da (kamışa imrenme anlamında, S.B) temel mirasıdır. Freud'un görüşündeki özgün nokta, onun annelik arzusunu doğuştan gelen özgün bir oluşum değil, psikolojik olarak gelişiminin kökenindeki öğelerine indirgenebilecek ve enerjisini temelde eşcinsel ya da kamışçı içgüdüsel isteklerden alan birşey olarak görmesidir.

4) Eğer psikanalizin ikinci ilk savını, yani bireyin cinsel konulardaki tutumunun, yaşamın öteki alanlardaki tutumunun bir örneği (kopyası) olduğunu kabul edersek, burdan, kadının yaşama yönelik tepkisinin tamamının, altta yatan çok güçlü bir içerleme duygusunun temeli üzerinde gerçekleşeceği sonucu çıkar. Çünkü Freud'a göre küçük kızın kamışa imrenmesi, biyolojik ve en temel içgüdüsel arzular bağlamında köklü bir dezavantaj duygusuna karşılık gelmektedir. İşte bu noktada genel bir içerlemenin gelişip yerleşeceği tipik bir temelle karşı karşıyayız. Böyle bir tutumun kaçınılmaz olmadığı doğrudur; Freud, gelişimin elverişli koşullar altında ve istenen biçimde sürüp gittiği bir ortamda, kızın anneliğe ve erkeğe yönelik kendi yolunu bulmakta güçlük çekmediğini açıkça

* Daha sonraki bir çalışmada küçük kızlardaki kamışçı tutumun temeli olarak değerlendirilen ilk nesne ilişkileri sorununu tartışmayı umuyorum.

söyler. Ancak burda da eğer böylesine erken başlayan ve böylesine derinlere kök salan bir gücenme, içerleme tutumu kendisini kolayca —benzer koşullar altında erkeklere oranla çok daha kolayca— ortaya vurmazsa ya da şu veya bu ölçüde kadının biyolojik duyum gücüne zarar veren gizli bir akım olarak çalışmazsa bu, psikanalitik kuram ve deneyimlerimizin tümüyle çelişir.

Bunlar, Freud'un erken dönem kadın cinselliği konusundaki düşüncelerinden çıkarılan, kadın psikolojisinin tamamına ilişkin çok önemli sonuçlardır. Bu düşünceleri gözönüne alınca, bunların temelini oluşturan olaylar üzerindeki gözlem ve araştırmaların, kuramsal düşüncelerin ve uygun değerlendirmelerin yapılması için gerekli olan sınamaları yapmamızın zorunlu olduğunu anlarız.

Bana öyle geliyor ki tek başına analitik deneyim, Freud'un kuramının temelini oluşturan ana düşüncelerden bazılarının tutarlılığını kontrol edebilmemiz ve önemini yargılayabilmemiz için yeterli değildir. Sanırım bu konudaki son yargıyı, analiz konusunda uzman kişilerce normal çocuklar üzerinde yürütülecek geniş kapsamlı araştırmalar, analitik kuramın hizmetine verilinceye dek ertelemekte yarar vardır. Bu düşüncelere Freud'un "Erkekle kadın arasındaki açıkça belirlenebilecek kesin dönüşümün, ilk kez ergenlik döneminde ortaya çıktığı" savını da katıyorum. Kendi başıma yaptığım birkaç gözlem, Freud'un bu görüşlerine uymamaktadır. Tersine, iki ile beş yaşları arasındaki kızların özellikle kadınsı davranışlar sergilemeleri her zaman ilgimi çekmiştir. Örneğin bu yaştaki küçük kızlar, sık sık, erkeklere karşı kendiliğinden var olan kadınsı bir kırıtma, kur yapmayı içine alan tavırlar takınırlar ya da anacak düşkünlük ve özenin tipik özelliklerini sergilerler. Bu izlenimlerle Freud'un başlangıçta küçük kızın cinselliğinin de erkeksi bir eğilim taşıdığı yolundaki görüşleri arasında bir uzlaşma sağlamak olanaksız gibidir.

Freud'un, her iki cinsin libido eğilimlerindeki özgün benzerlik kuramını, cinsel alanla sınırlandırmayı amaçladığım düşünebiliriz. Ama o zaman, birey cinselliğinin, bireyin davranışlarının kalan bölümü için kalıp oluşturduğu görüşüyle çatışmaya girmiş oluruz. Bu noktayı aydınlatmak için yaşamlarının ilk beş-altı yılları

boyunca normal oğlan ve kız çocuklarının sergiledikleri davranışlar arasındaki farklılıklar konusunda kesin ve geniş çaplı araştırmalar yapmak gerekir.

İlk çocukluk yıllarında gözü korkutulmamış kızların, kamışa imrenme olarak yorumlanan olguyla uyuşan davranışlar sergiledikleri doğrudur; bu konuda sorular sorarlar, içinde bulundukları kendi dezavantajlarıyla oğlanların üstünlüğü arasında karşılaştırmalar yaparlar, kendilerinin de bir tane istediklerini söylerler, kamışa duydukları hayranlığı dile getirirler ya da bir gün kendilerinin de bir kamışa sahip olacakları inancıyla kendilerini avuturlar. Bir an için bu dışavurumların çok sık, hatta düzenli olarak ortaya çıktıklarını kabul etsek bile, kuramsal tasarım içinde bunlara ne ölçüde ağırlık ve yer vermemiz gerektiği sorunu tartışmaya açık kalacaktır. Kendi görüşüyle bütünlük içinde Freud, bu dışavurumları da küçük kızın kamışa sahip olma arzusunun, içgüdüsel yaşamına ne kadar egemen olduğunu kanıtlamak için kullanır.

Bu görüşlere karşı olarak ben, aşağıdaki şu üç varsayımı tartışmak istiyorum:

1) Aynı yaştaki erkek çocuklarda da göğüs ya da çocuk sahibi olma arzuları biçimindeki paralel ifadelere rastlamaktayız.

2) Her iki cinste de bu dışavurumların çocuğun davranışları üzerinde bir bütün olarak hiçbir etkisi yoktur. Annesininki gibi göğüsleri olmasını ısrarla isteyen bir oğlan, aynı zamanda tam anlamıyla erkek çocuklara özgü bir saldırganlıkla etkinlik gösterebilir. Erkek kardeşinin kamışına hayranlık ve imrenme dolu bakışlar fırlatan bir kız çocuğu, birdenbire küçük, gerçek bir kadın gibi davranabilir. Bu nedenle erken yaştaki bu dışavurumların asal içgüdüsel isteklerin belirtileri olarak mı yorumlanacağı yoksa bunları değişik bir gruba mı sokmamız gerektiği sorunu bence şimdilik yanıtsız kalmaktadır.

3) Her insanda çift-cinsel (biseksüel) bir yatkınlığın bulunduğunu kabul edersek, bir başka olası düşünsel tasarım ortaya çıkar. Bunun, ruhsal yapının anlaşılmasındaki önemi Freud'un kendisi tarafından her zaman vurgulanagelmiştir. Doğum anında her bireyin belirleyici cinsel yapısının fiziksel olarak kesinlik kazanmış olmasına karşın, her zaman var olan ve ancak gelişimi engellenen çift-

cinsel yatkınlığın sonucu olarak çocukların kendi cinsel rollerine yönelik tutumlarının, ruhsal açıdan başlangıçta belirsiz ve bulanık olduğunu varsayabiliriz. Bu konuda hiçbir bilinç kırıntısına sahip değillerdir ve dolayısıyla çift-cinsellik arzularını safça dile getirirler. Bir adım daha ileri gidip, ancak nesnelere yönelik sevgi duygularının arttığı ve geliştiği ölçüde bu belirsizliğin ortadan kalktığı sonucuna varabiliriz.

Az önce söylediklerime açıklık kazandırmak için, ilk çocukluk döneminin bu oyuncu, gelip geçici çift cinsel dışavurumlarıyla, gizlilik evresi diye adlandırılan evredeki çiftcinsel dışavurumlar arasındaki belirgin farklılığa dikkati çekebilirim. Eğer bu yaştaki (gizlilik evresindeki) bir kız, oğlan olmayı arzuluyorsa, —burda da arzuların ortaya çıkış sıklığı ve bunları belirleyen toplumsal koşulların irdelenmesi gerekir— kızın davranışlarının (erkek çocuklara özgü oyunların yeğlenmesi, kadınsı özelliklerden uzaklaşma) tamamını belirleyen yapılanma, bu arzunun, zihnin çok daha başka derinliklerinden geldiğini gösterir. Bu görüntü, kızın henüz üstesinden geldiği zihinsel çatışmaların[2] sonucuna karşılık gelse de daha önceki görüntüden çok farklıdır ve bu nedenle özel kuramsal varsayımlar olmaksızın, biyolojik olarak belirlenmiş erkeklik arzularının bir belirtisi olarak değerlendirilemez.

Freud'un görüşlerinin temelini oluşturan öteki bir sav da örgensel haz kaynaklarıyla ilgilidir; küçük kızın ilk örgensel duyumlarının ve etkinliklerinin, temelde bızırda toplandığını öne sürmektedir. Bu dönemde dölyolu aracılığıyla masturbasyonun sözkonusu olup olmayacağı sorusunu kuşkuyla karşılar, daha da ileri giderek, dölyolunun bütünüyle "keşfedilmemiş" kaldığını savunur.

Bu önemli konuda bir karara varmak için, bir kez daha normal çocuklar üzerinde geniş kapsamlı ve kesin gözlemler gerektiğini vurgulayacağız. Müller[3] ve ben, daha 1925'te konuya ilişkin kuşkularımızı dile getirmiştik. Ayrıca psikolojiyle ilgilenen kadın ve çocuk doktorlarından zaman zaman aldığımız bilgiler, çocukluğun ilk yıllarında dölyoluyla masturbasyonun, en azından bızırla masturbasyon kadar yaygın olduğunu gösterir niteliktedir. Bu izlenimlere yol açan çeşitli veriler şöyle: Kızartı ve akıntı gibi dölyolu ra-

hatsızlıklarının belirtilerinin sık sık gözlenmesi, oldukça sık görülen yabancı cisimlerin dölyoluna sokulması olayı ve son olarak, annelerin çocukların parmaklarını dölyoluna soktukları yolundaki yaygın şikayetleri. Ünlü jinekolog Wilhelm Liepmann, deneyimlerinin onu, çocukluğun ilk yıllarında, hatta ilk bebeklik yıllarında bile dölyolu aracılığıyla masturbasyonun, bızırla yapılandan çok daha yaygın olduğuna ve ancak çocukluğun sonraki yıllarında ilişkilerin, bızır yoluyla masturbasyon uğruna tersine çevrildiğine inanmaya ittiğini vurgulamıştır.*

Bu genel izlenimler, sistematik gözlemlerin yerini alamaz ve dolayısıyla bizi kesin bir sonuca götüremez. Yine de Freud'un da kabul ettiği istisnaların aslında çok yaygın olduğunu gösterir.

Bu konuda yapılacak en doğru şey, sözkonusu soruna hastaların analizinden elde edilen malzemeyle yaklaşmak olacaktır, ancak bu oldukça zordur. En azından, hastanın bilinç düzeyinde hatırladıklarından ya da analizde ortaya çıkan anılarından elde edilen malzeme, tartışmasız kanıtlar olarak ele alınamaz, çünkü her yerde olduğu gibi burada da bastırmanın sonuçlarını hesaba katmak zorundayız. Başka bir deyişle, tıpkı bizim hastanın bızırdaki duyumlar konusunda bilgisiz olduğu konusunda kuşku duymamız gerektiği gibi, hastanın da, dölyolu duyumları ya da bu yolla yaptığı masturbasyon etkinliklerini hatırlamamak için geçerli nedenleri olabilir.**

Bu konudaki başka bir zorluk da analize gelen kadınların, dölyolu süreçleri konusunda ortalama bir doğallığı bile kabul edemeyen kadınlar olmasıdır. Çünkü bu kadınlar, her zaman cinsel gelişimleri şöyle veya böyle doğal ölçülerden sapmış, dölyolu duyarlılıkları şu ya da bu ölçüde bozulmuş olan kadınlardır. Ayrıca önümüze gelen malzemedeki rastlantısal farklılıkların da bir rolü varmış gibi gözükmektedir. Bana gelen olayların yaklaşık üçte iki-

* Özel bir konuşmada.

** 1931 yılında Alman Psikanaliz Birliğinde kamış evresi üzerine yaptığım konuşmayı izleyen tartışmada, Boehm, sadece dölyolu duyumlarının ve dölyoluyla masturbasyonun hatırlandığı ve bızırın kesinlikle keşfedilmeden kaldığı birkaç olayla karşılaştığını belirtmişti.

sinde aşağıdaki etkinlik durumlarını buldum:

1) Cinsel birleşme öncesi dölyolunda masturbasyonla ulaşılan güçlü bir orgazm. Dölyolu krampı (vajinismus) biçiminde soğukluk ve cinsel birleşme sırasında hastalıklı salgılama (bu türden oldukça belirgin sadece iki olaya rastladım). Sanırım genelde örgensel masturbasyon sırasında bızır ya da üreme örgenlerindeki dudaklar yeğlenmektedir.

2) Müzik dinleme, araba kullanma, sallanma, saç tarama ve belli aktarım durumlarının bilinçsiz olarak arttırdığı, büyük çoğunluğunda belirgin salgılamayla birlikte varolan kendiliğinden dölyolu duyumları. Dölyolu aracılığıyla masturbasyon yok; cinsel birleşmede soğukluk.

3) Örneğin bedenin belli hareketleriyle, sıkma ya da sıkıştırmayla veya belli sadomazoşistik fantaziler aracılığıyla yapılan örgen dışı masturbasyon etkinliklerinin yarattığı kendiliğinden dölyolu duyumları. Cinsel birleşme yok; çünkü, ister sevişme sırasında bir erkek, ister jinekolojik muayene yapan bir doktor ya da masturbasyon sırasında sözkonusu kişinin kendisi tarafından ya da dölyoluna bir ilacın şırınga edilmesi sırasında olsun, tam dokunulacağı anda çok güçlü kaygı tepkileri ortaya çıkmaktadır.

Böylece kendi izlenimlerim şimdilik şöylece özetlenebilir: Masturbasyonda bızıra, dölyolundan daha çok başvurulmaktadır; ama genel cinsel uyarım sonucu kendiliğinden oluşan örgensel duyumlar daha çok dölyolunda toplanmaktadır.

Dölyolunun varlığından habersiz olan ya da bu konuda bulanık bilgilere sahip bulunan ve daha sonra yapılan analiz sırasında dölyolunun herhangi bir şekilde kendiliğinden uyarılması ya da dölyolu aracılığıyla masturbasyona ilişkin anıların ya da başka kanıtların günışığına çıkmadığı hastalarda bile, kendiliğinden dölyolu uyarımlarının nisbeten sık geliştiği olgusuna kuramsal olarak daha büyük önem verilmesi gerektiği kanısındayım. Çünkü bu olgu, cinsel uyarımları, ta başından itibaren dölyolu duyumlarında algılanabilir bir biçimde ortaya çıkıp çıkmadıkları sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu soruya yanıt verebilmek için, tek bir analistin kendi gözlemlerinden elde edebileceğinden daha çok ve geniş kapsamlı malze-

meyi beklemek zorundayız. Bu arada, benim görüşümü destekler nitelikteki bazı varsayımların varlığı da sözkonusudur.

Herşeyden önce, cinsel birleşme gerçekleşmeden önce ve gerçekten de ergenlikten çok çok önce başgösteren ve daha ayrıntılı bir ilgiyi, araştırmayı hakedecek kadar sıkça rastlanan tecavüz fantazilerinin varlığı bir gerçektir. Eğer dölyolu cinselliği diye birşeyin varlığını kabul etmeseydik, bu fantazilerin kökenini ve içeriğini açıklayabilecek bir yol bulamazdık. Çünkü aslında bu tür fantaziler, kadının çocuk sahibi olmasına yarayan bir şiddet hareketine ilişkin bütünüyle tanımsız birtakım düşüncelerle son bulmamaktadır. Tersine rüyalar, fantaziler ve bu tür kaygılar, genellikle gerçek cinsel süreçler konusunda şaşmaz bir içgüdüsel bilginin varlığını ele verir. Bunların girebileceği kılıklar öylesine çok ve farklıdır ki, burada birkaçını sıralamak yeterli olacaktır: Kapı ya da pencereleri kırıp içeri zorla giren suçlular; ateş etme tehdidinde bulunan eli silahlı erkekler; sürünen, uçan ya da birşeyin içine giren hayvanlar (örneğin yılanlar, fareler, güveler); bıçaklanmış hayvanlar ya da kadınlar ya da bir istasyona veya tünele giren trenler.

Cinsel süreçler konusundaki "içgüdüsel" bir bilginin varlığından sözediyorum, çünkü gözlemlerden ya da başkalarının anlattıklarından çıkarılacak zihinsel bir bilginin bulunmadığı durumlarda bile —örneğin ilk çocukluk yıllarındaki kaygı ve rüyalarda— bu türden tipik görüşlerle karşılaşmaktayız. Kadının bedenine girme edimleri konusundaki bu tür bir içgüdüsel bilginin, zorunlu olarak dölyolunun bir içine alma örgeni olduğuna ilişkin içgüdüsel bir bilgiyi gerektirip gerektirmediği sorulabilir. Eğer Freud'un "çocuğun cinsel kuramlarının, kendi cinsel yapılanmasına uygunluk içinde şekillendiği" görüşünü kabul edersek, sorumuzun yanıtının olumlu olacağını sanıyorum. Çünkü bu, çocukların cinsel kuramlarının izlediği yolun, sadece kendiliğinden yaşanan dürtüler ve organ duyumları tarafından çizilip belirlendiği anlamına gelecektir. Zaten akılcı bir gelişme içerme çabası sergileyen cinsel kuramlar için bu kaynağın varlığını kabul edersek, oyunlarda, rüyalarda ve bazı kaygı türlerinde sembolik olarak anlatılan ve burada gerçekleşen uslamlama ve değerlendirme alanına henüz ulaşmamış içgüdüsel bilginin varlığını da kabul etmemiz gerekecektir.

Başka bir deyişle, hem ergenliğe özgü ilişkiye zorlanma korkusunun, hem de çocuksu kaygıların, bedenin o bölümüne birşeyin girmesi gerektiği anlamına gelen dölyolu örgen duyumları (ya da burdan kaynaklanan içgüdüsel dürtüler) üzerine kurulduğunu varsaymamız gerekir.

Sanırım burada ayrıca birçok rüyanın, o bölgedeki deliğin ancak kamışın bedene ilk kez zorla ve acımasızca girdiği zaman yaratıldığı düşüncesini dile getirdiği yolundaki itirazın da yanıtını vermiş olduk. Çünkü pasif içine alma amacı güden içgüdüler —ve bunların altında yatan organ duyumları— daha önceden var olmasaydı, bu rüyalar kesinlikle ortaya çıkmazdı, Bazen bu tür rüyaların ilgili olduğu durumlar bu özgün düşüncenin kaynağını açıkça gösterir. Çünkü masturbasyonun yaralayıcı sonuçlarıyla ilgili genel bir kaygı başgösterince hasta, içeriği tipik olan aşağıdaki türden rüyalar görür: İğneyle elişi yapmaktadır ve birden, onu utandıran bir delik ortaya çıkar; bir ırmağı ya da uçurumu karşıdan karşıya geçmektedir ve tam ortaya gelince üstünde yürüdüğü köprü çöker; kaygan bir yokuşta yürümektedir ve birden kaymaya başlar, kayalıklardan aşağı yuvarlanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tür rüyalardan, sözkonusu hastaların çocukken ve içeriği masturbasyon olan oyunlar oynarken, dölyolu duyumlarının dölyolunun keşfine yol açtığı ve hastanın duyduğu kaygının, olmaması gereken bir yerde delik açıldığı korkusu biçimini aldığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu noktada, kızların neden örgensel yolla masturbasyonu erkek çocuklardan daha kolayca ve sıkça bastırdıkları konusundaki Freud'un açıklamasına tam anlamıyla katılmadığımı belirtmek isterim. Bildiğimiz kadarıyla Freud, küçük kızlar için masturbasyonun (bızır yoluyla) tiksinti ve nefret uyandırıcı bir duruma geldiğini savunmaktadır, çünkü bızırla kamışın kıyaslanması narsisizmlerine ağır bir darbe indirmektedir.[4] Masturbasyon dürtülerinin arkasındaki itkinin gücünü gözönüne alırsak, narsisistçe bir utanma duygusunun, bastırma yaratacak kadar büyük bir ağırlık taşımadığı görülür. Öte yandan, bedenin o bölgesinde kendi kendine onulmaz bir yara açtığı korkusu, dölyoluyla masturbasyonu engelleyecek kadar güçlü olabilir veya kızı bu deneyimi bızırla sınırlamaya iter ya da kızın, elle yapılan örgensel masturbasyonun ta-

mamına karşı sürekli yadsıyıcı bir tutuma girmesine neden olur. Bu ilk dölyolundan yaralanma korkusunun bir başka kanıtını da erkeklerin alt taraftan "güzelce kapatılmış" olduklarını söyleyen hastalardan duyduğumuz imrenme dolu kıyaslamalar içinde bulunabileceğine inanıyorum. Benzer bir biçimde, masturbasyonun onu çocuk sahibi olma yetisinden yoksun bıraktığı korkusu biçimindeki bu edimden kaynaklanan kaygı, bızırdan çok, bedenin iç taraflarıyla ilgili gözükmektedir.

Bu, ilk dölyolu uyarımlarının varlığını ve önemini destekler bir başka noktadır. Cinsel edimlerin gözlenmesinin, çocuklar üzerinde korkunç ölçüde uyarıcı bir etkiye sahip olduğunu biliyoruz. Eğer Freud'un görüşünü kabul edersek, bu tür bir uyarımın kızlarda da nesnenin içine girmeye yönelik ve erkeklerinkiyle aynı kamışçı dürtüler yarattığını varsaymamız gerekir. Ama o zaman sormak gerek: Kadın hastaların analizinde neredeyse evrensel olarak karşımıza çıkan kaygı —onu patlatıp parçalayabilecek büyüklükteki dev kamış korkusu—nerden gelmektedir? Aşırı ölçüde büyük bir kamış düşüncesinin kökeni şurada ya da burada değil, elbette babanın kamışının ürkütücü bir büyüklükte belirdiği ve korku yarattığı bir dönem olan çocuklukta aranmalıdır. Ya da yine içinde eski uyarımların bir kez daha canlanıp coşkusal tepkiler yarattığı cinsel kaygı sembolleriyle sergilenen kadının cinsel rolünün anlaşılması nerden gelmektedir? Ve kadınların analizinde "ilk sahneye" ilişkin anıları etkin bir biçimde canlandırdığı zaman dile gelen anneye yönelik sınırsız kıskanç öfkeyi nasıl açıklayabiliriz? Eğer kız o zamanlarda sadece babanın uyarımlarını paylaşabiliyorsa bu öfke nasıl ortaya çıkmaktadır?

Şimdi yukarıdaki verileri biraraya toplamama izin verin.

Elimizdeki veriler özetle şunlardır: Daha sonraki cinsel birleşmede soğuklukla atbaşı giden güçlü dölyolu boşalmalarına ilişkin bildiriler; lokal uyarı olmaksızın kendiliğinden başgösteren dölyolu uyarımları ama cinsel ilişkide soğukluk; ilk cinsel gözlemlere gösterilen tepkileri olduğu kadar, ilk cinsel oyunların, rüyaların, kaygının ve daha sonraki tecavüz fantazilerinin tam içeriğini anlama ihtiyacından kaynaklanan bazı düşünceler ve sorular; son olarak, masturbasyonun kadınlarda yarattığı kaygının bazı içerik

ve sonuçları. Bütün bu verileri birlekte ele alırsam, bütün bu sorulara verilebilecek doyurucu tek bir yanıtın, yani ta başından başlayarak dölyolunun kendine özgü cinsel rolünü oynadığı varsayımının dışında başka bir seçenek göremiyorum.

Bu düşünce zinciriyle yakından ilintili bir başka sorun da bana göre cinsel duyarlılığın niteliğinin dölyoluna nasıl aktarıldığı* sorununa değil, daha çok, zeten sahip olduğu duyarlılığa karşın dölyolunun nasıl olup da cinsel ilişkideki lokal ve coşkusal uyarıyla donatılan çok güçlü cinsel uyarımlara ya tepki vermediği ya da uyarıyla orantısız çok az bir tepki verdiği sorusuna karşılık gelen soğukluk olayıdır. Elbette haz isteminden çok daha güçlü tek bir etken vardır ve bu etken kaygıdan başka birşey değildir.

İşte bu noktada, dölyolu kaygısının ya da daha doğrusu bu kaygının çocukluktaki koşullandırıcı etkenlerinin ne anlama geldiği sorusuyla karşı karşıya kalırız. Herşeyden önce analiz, erkeklere karşı iğdiş etme dürtüleri ve bunlarla birleştirilen ve kaynağı iki yönlü olan bir kaygı ortaya çıkarır: Hasta bir yandan kendi düşmanca dürtülerinden; öte yandan da dişe diş yasasıyla uygunluk içinde algıladığı misillemeden, yani, organlarının yok edileceği, çalınacağı ya da tüketileceğinden korkar. Bildiğimiz kadarıyla bu

* Libidonun bızır bölgesine, sonradan duyarlılığın bızırdan dölyoluna aktarılmasını çok zor, hattta olanaksız kılacak kadar yakından bağlı olduğu yolundaki Freud'un varsayımına yanıt olarak ben, Freud'u Freud'a karşı çıkarmaya kalkışabilir miyim? Çünkü yeni haz kaynakları olasılıklarının üstüne balıklama atlamaya ne denli hazır olduğumuzu, cinsel bir nitelik taşımayan —örneğin bedenin yaptığı bazı devinimler, konuşma, düşünme— işlerin bile nasıl erotikleştirileceğini, aynı şeyin acı ya da kaygı gibi üzücü ya da sıkıcı deneyimler için de geçerli olduğunu büyük bir inançla gösteren, Freud'un kendisiydi. Öyleyse haz için dopdolu olanaklar yaratan cinsel ilişki sırasında kadının, bunları elde etmekten geri durduğunu mu kabul edeceğiz! Bana göre bu, gerçekten ortada olamayan bir soruna karşılık geldiğinden, H. Deutsch'un ve M. Klein'in, libidonun ağız bölgesinden örgensel bölgeye aktarılışına ilişkin yorumlarına katılamam. Pek çok durumda bu iki bölge arasında yakın bir ilişki bulunduğuna kuşku duyulamaz. Bizim için sorun, yalnızca libidoyu "aktarılmış" olarak kabul edip etmeyeceğimiz ya da erken bir dönemde oral bir tutumun yerleştiği ve varlığını sürdürdüğü zaman bu tutumun ayrıca örgensel alanda dile gelmesi gereğinin kaçınılmaz olup olmadığıdır.

dürtüler kendi içlerinde büyük çoğunluğuyla yeni ortaya çıkmış değildir; bunların başlangıcı babaya karşı duyulan çocuksu öfke duygularına ve öç alma dürtülerine, küçük kızın yaşadığı düşkırıklığı ve engellemelerin yarattığı duygulara dek geri götürülebilir.

Melaine Klein tarafından tanımlanan ve annenin bedenine karşı yöneltilen ilk yıkıcı dürtülere bağlanabilecek bir kaygıysa bizim yukarıda tanımladığımız türden kaygılara içerik olarak çok benzemektedir. Bir kez daha sorun, değişik biçimler alabilen ama içeriği, genel olarak bedene giren ya da zaten orda bulunan (yiyecek, dışkı, çocuk) herşeyin tehlikeli olabileceği yolundaki misilleme korkusudur.

Temelde bu kaygı türleri erkek çocuklardaki örgensel kaygılara benzerlik gösterse de, bunlar, kızların biyolojik yapılanışının bir parçası olan kaygıya yatkınlıktan gelen özgün bir yapı kazanırlar. Elimizdeki bu denemede ve daha öncekilerde bu kaygı kaynaklarının neler olduğuna yeterince değindim, bu nedenle burda daha önce söylenenleri tamamlayıp özetlemekle yetineceğim:

1) Bu kaygılar, herşeyden önce babayla kız çocuk arasındaki ve babanın örgenleriyle çocuğunkiler arasındaki ürkütücü ölçü uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Kamışla dölyolu arasındaki bu ölçü uyumsuzluğu duyumunun gözlemden mi kaynaklandığı yoksa içgüdüsel olarak mı böyle yorumlandığına karar verme konusunda güçlük çekmemiz gerekir. Kolayca anlaşılabilir, hatta kaçınılmaz olan sonuç, dölyolu duyumlarının (yani kendi içine çekme, alma özlemi yarattığı gerilimleri gidermeye yönelik her fantazinin, egoda kaygıya yol açmasıdır. "Kadın Korkusu" adlı yazımda gösterdiğim gibi bu biyolojik olarak belirlenmiş kadın kaygısı biçiminde, erkek çocukların anneyle ilintili ilk örgensel kaygılarından özellikle farklı birşeyle karşı karşıya olduğumuza inanıyorum. Oğlan çocuğu örgensel dürtülerinin doyumunu düşlediği zaman özsaygısını çok derinden yaralayan bir gerçekle yüzyüze gelir ("kamışım annem için çok küçük"); öte yandan küçük kız bunu yaparken, bedeninin bir bölümünün parçalanması tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla en son biyolojik temellerine indirgenirse, erkeğin kadından korkması narsist örgensel bir kaygıyken,

kadının erkekten korkması fiziksel kökenlidir.

2) İkinci bir özgün kaygı kaynağı da Daly[5] tarafından evrensel ve çok önemli olduğu vurgulanan, küçük kızın yetişkin akrabalarda gözlediği aybaşı kanamasıdır. İğdiş edilmenin bütün (tali) yorumlarının ötesinde küçük kız, ilk kez kadın bedeninin yaralanabilir olduğunu görür. Benzer bir biçimde annesinin bir çocuk düşürmesine ya da doğum yapmasına tanık olunca kızın kaygısı gözle görülür ölçüde artar. Çocukların kafalarında ve (bastırma iş başında olduğu zaman) yetişkinlerin bilinçaltında cinsel birleşmeyle doğum arasında yakın bir ilişki kurulduğundan, bu kaygı, yalnızca bir doğum korkusu biçimini değil, ayrıca cinsel ilişkinin kendisinden korkma biçimini de alabilir.

3) Son olarak, küçük kızın dölyolu aracılığıyla masturbasyona yönelik yaptığı ilk girişimlere gösterdiği tepkilerin (yine bu da bedenin anatomik yapısı yüzündendir) içinde yer alan üçüncü özel bir kaygı kaynağı daha vardır. Bu tepkilerin sonuçlarının, aşağıdaki nedenlerden ötürü kızlarda, erkeklerden daha kalıcı olabileceğini sanıyorum: Herşeyden önce kız, masturbasyon ediminin ne tür bir etki yarattığını ya da ne tür bir sonuca yol açtığını pratik olarak saptayamaz. Erkek çocuğu kendi örgeni konusunda bir kaygıya kapıldığı zaman, her an, kamışının yerinde ve sağlam olduğunu görüp denetleme kontrol etme* ve böylece kendisini yatıştırma olanağına sahiptir. Küçük kızın, duyduğu kaygının gerçekte asılsız olduğunu kendisine kanıtlamasına olanak yoktur. Tersine, dölyolu aracılığıyla kendini ilk doyurma girişimleri onu, bir kez daha bedeninin kolayca yaralanabilir bir yapıda olduğu düşüncesinin gerçek olduğuna inandırır,** nitekim, masturbasyon girişimlerinde ya da öteki çocuklarla oynanan cinsel oyunlar sırasında kızlık zarında

---

* Bilinçsiz kaygı kaynaklarının gücü kadar bu gerçek koşullar da hesaba katılmalıdır. Örneğin, kamışın derisinin örgenin başının ortaya çıkmasını önleyecek biçimde kapalı olduğu durumlarda bir erkeğin iğdiş edilme kaygısı yoğunlaşabilir.

** Jinekolog (değerlendirme ölçüsü analiz olmayan) Wilhelm Liepmann'ın, Psychologie der Frau adlı kitabında, kadın cinsinin özgün özelliklerinden birisinin de kadınların "yaralanabilirlikleri" olduğunu söylediğini anımsatmak sanırım ilginç olacaktır.

başgösteren önemsiz yırtılmaların yol açtığı anlaşılan acıların ya da küçük yaraların, küçük kızlar arasında hiç de ender rastlanılan birşey olmadığını yaptığım analizlerde gözlemledim.*

Genel gelişmenin elverişli bir zemine oturduğu —yani çocukluğun nesne ilişkilerinin, bereketli bir çatışma kaynağı olmadığı— durumlarda bu kaygının üstesinden yeterince gelinir ve küçük kız için, kendi dişilik rolunü üstlenmeye giden yol da böylece açılmış olur. Sanırım, kızlarda doğrudan örgensel masturbasyonun hepten bırakılmasının daha yaygın olması ya da en azından, daha az kaygı yükü taşıyan ve kolayca ulaşılabilen bızırla sınırlandırılması gerçeği, elverişsiz durumlarda bu kaygının etkisinin, kızlarda erkeklerden daha güçlü ve kalıcı olduğunu göstermektedir. Sık sık, dölyoluyla ilgili herşey —varlığının bilinmesi, dölyolu duyumları ve içgüdüsel dürtüler— amansız bir bastırmaya boyun eğer; kısaca, dölyolu diye birşeyin bulunmadığı kurgusuna inanılır ve bu inanç, etkisinden hiçbir şey yitirmeden uzun süre varlığını korur, küçük kızların erkeksi bir rolü yeğlemesini belirleyen şey de işte bu dölyolunun var olmadığı kurgusudur.

Bana öyle geliyor ki bütün bu varsayımlar, dölyolunu "keşfetmeyi başaramamanın" altında, dölyolunun varlığının yadsınması gerçeğinin yattığı savını desteklemektedir.

Geriye, ilk dölyolu duyumlarının varlığının ya da dölyolunun "keşfinin," bizim erken dönem kadın cinselliği kuramımız için ne tür bir önem taşıdığını ele almak kalıyor. Freud açıkça belirtmese de, eğer dölyolu başlangıçta "keşfedilmeden" kalıyorsa bu, küçük kızlarda biyolojik olarak belirlenen asal bir kamışa imrenme ya da kızların özgün kamışçı düzenlenişi savını destekleyecek en güçlü savlardan birisi olurdu. Çünkü eğer hiçbir dölyolu uyarımı ya da arzusu yoksa ve libidonun tamamı kamış olduğuna inanılan bızır (klitoris) üzerinde toplanmışsa, ancak ve ancak o zaman küçük kız-

* Bu tür deneyimler ilk önce, belki de bir düşme rüyasıyla varlığını sonraki yaşamda da sürdüren, örgensel alandaki yaralanmalara ilişkin perde anılar olarak analizde sık sık suyüzüne çıkar. Hastalar bu çağrışımlara, anılardakiyle orantısız bir korku ya da utanma duygusuyla tepki verirler. İkinci olarak, böyle bir yaralanmanın gerçekten olabileceği düşüncesinin yarattığı dayanılmaz bir korku da işin içine karışabilir.

ların, kendilerine ait özgün bir haz kaynağından ya da özgün kadınsı arzulardan yoksun olmanın, onların bütün ilgilerini nasıl bızır üzerinde yoğunlaştırmaya itmesi gerektiğini, bızırı oğlanların kamışıyla karşılaştırmalarını ve bu karşılaştırmada gerçekten de belli bir dezavantajda olduklarından, kendilerini bütünüyle kesilip biçilmiş[6] hissettiklerini anlayabilirdik. Öte yandan eğer benim savunduğumu gibi küçük kız ta başından beri dölyolu duyumlarını ve buna karşılık gelen dürtüleri algılıyorsa, yine başlangıçtan beri kendi cinsel rolünün bu özgün yapısı konusunda canlı bir duyguya sahip olması gerekir, dolayısıyla bunu Freud'un öne sürdüğü asal bir kamışa imrenme kuramıyla açıklamak çok zor olacaktır.

Bu denememde asal bir kamış cinselliği kuramının, bizim kadın cinselliği kuramımızın tamamı üzerindeki çok önemli birtakım etkilerini de kendisiyle birlikte taşıdığını göstermiş bulunuyorum. Özgün bir biçimde kadınsı, asal bir dölyolu cinselliğinin varlığını kabul edersek, önceki varsayım, tümden safdışı kalmasa da, taşıdığı sonuçları son derece problematik kılacak ölçüde kısıtlı kalacaktır.

NOTLAR

1. H. Deutsch, *Psychoanalyse der Weiblichen Sexualfunktionen*

2. Horney, "Kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne," bu kitapta.

3. Josine Müller, "The Problem of Libidinal Development of the Genital Phase in Girls," *International Journal of Psychoanalysis*, XIII (19327.

4. Freud, "Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction Between the Sexes," *International Journal of Psychoanalysis*, VIII. Cilt (1927).

5. Daly, "Der Menstruationskomplex," Imago, Bd. XIV (1928).

6. Helene Deutsch bu temelde kamışa imrenmeye, mantıksal bir tartışma yoluyla ulaşır. Bkz. Deutsch, "The Significance of Masochism in the Mental Life of Women," Int. J. Psycho-Anal, XI. Cilt (1930).

İŞLEVSEL KADIN HASTALIKLARINDAKİ RUHSAL KÖKENLİ ETKENLER*

Son otuz-kırk yıl içinde jinekoloji literatüründe, ruhsal etkenlerin kadın hastalıkları üzerindeki etkisi konulu birçok tartışma yapılmıştır. Bu konudaki görüşlerin alanı oldukça geniştir. İlk elden, bu etkenlerin gerekli ilgiyi görmemesine yol açabilecek —örneğin, elbette coşkusal etkenlerin sözkonusu olduğunu ama bunların kalıtsal, salgısal ya da öteki bedensel koşullara bağlı olduğunu vurgulamak gibi— bir eğilim vardır. Öte yandan gördüğümüz bir başka eğilim de ruhsal kökenli etkenlerin çok büyük bir etkiye sahip olduğu yolundadır. Bu görüşün destekçileri, yalancı gebelik, dölyolu krampı(vajinusmus), cinsel soğukluk, aybaşı rahatsızlıkları, aşırı kusma gibi az çok açık işlevsel rahatsızlıkların kaynağını burda görme eğilimi göstermekle kalmayıp, ayrıca ruhsal etkenlerin, erken ve geç doğum, dölyatağı yangısının bazı türleri, kısırlık ve bazı akıntı türleri gibi gerçek hastalık ve bozukluklar üzerinde de bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır.

Pavlov'un deneyleri ruhsal uyarıların, fiziksel değişmelere yol açabileceğini bilimsel bir temele oturttuktan sonra bu gerçek, her türlü kuşkudan arınmıştır. İştahın uyarılmasıyla mide salgısının etkilenebileceği, korku etkisi altında kalp atışlarının ve bağırsak hareketlerinin hızlanabileceği, örneğin kızarma gibi bazı vazomotor** değişmelerin bir utanma tepkisinin dışavurumu olabileceği hepimizce bilinmektedir.

Ayrıca bu uyarıların, merkezi sinir sisteminden en dıştaki sinir uçlarına dek izledikleri yol konusunda da tam bir bilgiye sahibiz.

* Şikago Jinekoloji Derneği'nin 18 Kasım 1932'deki toplantısında yapılan konuşma. American Journal of Obstetrics and Gynecology 25: 694 (1932), yayımlayan, C.V. Mosby Company, St. Louis. Missouri.

**Vazomotor:Kan damarlarının daralıp genişlemesine sebep olan etken. (S.B)

Şimdi bu yalın sayılabilecek ilişkilerden ruhsal çatışmaların bir dismenore (sancılı aybaşı kanaması) yaratıp yaratamayacağı sorununa geçmek, bir sıçrama gibi gözükmektedir. Yine de temel farklılığın, sürecin kendisinde değil, yöntembilimsel yaklaşımda yattığını sanıyorum. Bir insanın iştahını uyarıp, midedeki salgısal değişmeleri ölçebilirsiniz. Yine bir insanda bir tür korku tepkisi yarattığınız zaman o insandaki salgısal değişmeleri kesin olarak saptayabilirsiniz; ama dismenore yaratacak deneysel bir ortam hazırlayamazsınız. Dismenorenin altında yatan coşkusal süreçler, deneysel bir ortamda bir arada düzenlenip kurulamayacak kadar karmaşıktır; kaldı ki deney yoluyla bir insanı çok karmaşık belli coşkusal durumlarla karşı karşıya getirmeyi başarsanız bile kesin sonuçlar bekleyemezsiniz, çünkü dismenore hiçbir zaman tek bir çatışmanın ürünü değildir, oluşabilmesi için temelleri değişik zamanlarda atılan bir coşkusal önkoşullar dizisi gereklidir.

Bütün bu nedenlerden ötürü deney yoluyla bu sorunlarla ilgili bir şeyler öğrenmemiz olanaksızdır. Örneğin dismenore gibi belirtilerle belli coşkusal güçler arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek bir yöntem elbette tarihsel bir yöntem olmalıdır. Bu, bir insanın çok ayrıntılı yaşam öyküsü aracılığıyla, o insanın özgün coşkusal yapısını ve semptomla coşkular arasındaki ilişkiyi anlamamızı sağlamalıdır.

Görebildiğim kadarıyla, büyük ölçüde bilimsel kesinlikle bize böyle bir içgözlem sunabilecek tek bir psikoloji okulu vardır, bu da psikanalizden başka birşey değildir. Psikanalizde, gerçek yaşamda etkili olan ruhsal etkenlerin yapısı, içeriği ve dinamik gücü konusunda belli bir bilgi edinirsiniz, bu, coşkusal etkenlerin, işlevsel rahatsızlıklar yaratıp yaratamayacağını bilimsel bir açıdan tartışmak isteyen bir insan için mutlaka gerekli bir bilgidir.

Bugünkü tartışmamda, kullanılan yöntemin ayrıntılarına girmeyecek, yalnızca, psikanalitik çalışmalarımda işlevsel kadın hastalıklarının anlaşılması için temel olarak gördüğüm bazı coşkusal etkenleri kısaca sizlere sunmaya çalışacağım.

Sık sık tekrarlanması yüzünden dikkatimi çeken bir olguyla başlamak istiyorum. Kadın hastalarım, çok çeşitli ruhsal nedenlerden ötürü analiz için bana başvurmuşlardır: Her türden kaygı du-

rumları, zorlanım nevrozları, depresyon, işte ve insanlarla ilişkide ketleme ve kişilik güçlükleri. Nevrozların hepsinde, hastaların ruhsal-cinsel yaşamları bozulmuştu. Bu kadınların erkeklerle ya da çocuklarla ya da her ikisiyle olan ilişkileri de ciddi bir biçimde zedelenmiş, ketlenmişti. Dikkatimi çeken şey şuydu: Bu çok farklı nevroz türleri arasında örgensel sistemde bazı işlevsel rahatsızlıkların — her dereceden soğukluk, dölyolu krampı (vajinismus), her türden aybaşı rahatsızlıkları, kaşıntı, hiçbir organik temeli olmayan ve belli bilinçsiz çatışmalarının suyüzüne çıkmasıyla ortadan kalkan sancı ve akıntılar, kansere yakalanma ya da normal olmama korkuları gibi farklı kuruntulu korkular ve ruhsal kökenli bir kaynaktan geldiği izlenimi veren gebelik ve doğum anlarında başgösteren bazı rahatsızlıklar—bulunmadığı tek bir olay yoktu.

Burda ortaya çıkan sorular şunlardır:

1) Bozuk ruhsal —cinsel yaşamla işlevsel kadın hastalıkları arasındaki bu çakışma oldukça ilginçtir. Peki bu çakışma düzenli olarak ortaya çıkan bir çakışma mıdır?

Analistin birçok hastalıklı olguyu çok iyi bilmek gibi bir avantajı vardır, ancak ne de olsa çok yoğun bir psikanalizci bile sayısal olarak çok az hasta görür. Dolayısıyla etnolojik gerçekler kadar öteki gözlemler de bizim bulgularımızı desteklese bile, bulgularımızın sıklığı ve geçerliliği sorunu, jinekologların yakın bir gelecekte yanıt vermesi gereken bir sorundur.*

Elbette kadın hastalıkları uzmanları için bu araştırma zaman ve ruhbilimsel deneyim gerektirecektir, yine de laboratuvar çalışmalarına harcanan enerjinin bir bölümü psikolojik deneyime ayrılsaydı, kuşkusuz bu, sözkonusu sorunların aydınlatılmasına yardım edecekti.

2) Eğer bu çakışmanın düzenli olarak başgösterdiğini kabul edersek bu durumda hem ruhsal-cinsel hem de işlevsel hastalıklar aynı yapısal ya da salgısal temel üzerinde yükseliyor olamaz mı?

Şimdilik bu çok karmaşık sorunların ayrıntılı bir tartışmasına

---

* Dr. Horney, psikanalizcilere oranla çok sayıda hasta kabul etmelerinden ötürü jinekologların, kendi bulgularını daha kesin olarak değerlendirebilmeleri ve bilimsel istatistiklerle katkıda bulunabilmeleri gerektiğini düşünüyor. (Kelman'ın notu).

girmek değil, kendi gözlemlerime göre işlevsel etkenlerle coşkusal rahatsızlıklar arasındaki birlikte varolmanın düzenli olarak başgöstermediğini göstermek istiyorum. Örneğin, belirgin bir erkeksi tutum kazanan ve kadınlık rolüne karşı çok güçlü bir tiksinti duyan kadınlar vardır. Bu grubun bazılarındaki tali cinsel özellikler —ses, kıl, kemik yapısı— erkeksi bir yapıya eğilim gösterebilir, yine de pek çoğu mutlak bir kadınsı görünüme sahiptir. Her iki grupta da —erkeksi görünüşlü olanlarla açıkça kadınsı olanlar— coşkusal değişmelerin başlattığı çatışmaların neler olduğunu bulabilirsiniz ama yalnızca ilk gruptaki çatışmalar yapısal bir temelden kaynaklanır. Bana öyle geliyor ki yapısal etkenler ve bunların daha sonraki davranışlar üzerindeki özgün etkisi konusunda şimdikinden daha çok şey bilmediğimiz sürece, böylesine sınırlandırılmış bir ilintiyi kabul etmek yapay bir kesinlik olur. Ayrıca böyle bir varsayım, eğer ruhsal etkenler gözardı edilirse, çok tehlikeli terapi sonuçlarına yol açabilir. Örneğin Halban Seitz tarafından hazırlanan ve Almanya'nın en çağdaş jinokoloji ders kitabı olan eserin yazarlarından Matthes, birbuçuk yıllık bir geçmişi olan bir dismenoreden ötürü sağaltıma gelen bir genç kızın öyküsünü anlatır. Kız, Matthes'e bir dansta üşüttüğünü söyler, daha sonra Matthes, o sıralarda kızın bir erkekle cinsel ilişki kurmaya başladığını öğrenir. Kız, bu erkeğin kendisini cinsel açıdan çok güçlü bir biçimde uyardığını ama ayrıca kendisini öfkelendirdiğini de anlatır. Kız, Matthes'in "ara-cinsel (interseksual)* tipine" karşılık geldiği için Matthes, kızın, hiçbir zaman cinsel ilişkide mutlu olamayacak insan tipine girdiği varsayımından yola çıkarak ona bu adamı bırakmasını salık verir. Kız bu öğüdü tutmaya çalışır ve sancısız iki aybaşı geçirir. Ancak tekrar bir sevgi ilişkisine girince eski ağrı ve sancılar geri gelir.

Bu bana çok yüzeysel bir bilgi temelinde yapılmış oldukça köktenci bir tedavi kararı gibi geliyor ve Kutsal Kitap'taki "Eğer gözlerin seni rahatsız ediyorsa onları çıkar at" sözünü anımsatıyor.

Tedavi açısından, yapısal bir etkenden kaynaklanabilecek çatışmalara, özellikle sık sık gördüğümüz bu tür bir etken olmaksızın ortaya çıkan çatışmalara ruhsal bir düzlemden yaklaşmak yararlı

* Ara-cinsellik: Her iki cinsin de niteliklerine, özellikle ikincil cinsel özelliklerine sahip olma durumu. (S.B)

olabilir.

3) Benim bugün tartışmak istediğim şey, üçüncü bir sorunun varlığıdır. Bu sorun kısaca şöyle ortaya konabilir: "Ruhsal-cinsel yaşamdaki belli zihinsel tutumlarla belli işlevsel örgensel hastalıklar arasında belli bir ilinti var mıdır?" Ne yazık ki insan doğası öyle pek yalın değildir ve bizim bilgimiz açık ve kesin bir açıklama yapmaya izin verecek kadar gelişmiş değildir. Aslında hastaların hepsinde bazı temel ruhsal-cinsel çatışmalar bulursunuz. Bu çatışmalar, hastaların hepsinde bir ölçüde soğukluk —en azından geçici soğukluk— bulunması olayına karşılık gelir; belli işlevsel belirtilerle olan bir düzenli karşılıklı ilintide bazı özel coşku ve etkenler belirleyici bir rol oynar.

Temel bir rahatsızlık olarak soğuklukla birlikte aşağıdaki özgün zihinsel tutumların değişmez varlığı göze çarpar:

Herşeyden önce soğuk kadınlar, erkeklere karşı değişmez bir biçimde kuşku, düşmanlık ve korku öğelerini içeren çok çelişik bir tutuma sahiptir. Ve çok ender olarak bu öğeler bütünüyle dışa açıktır.

Örneğin bir hasta, bütün erkeklerin suçlu olduğu ve öldürülmeleri gerektiği yolunda bilinçli bir yargıya sahipti. Bu yargı, cinsel edimin kanlı ve acı dolu olduğu yolundaki kendi düşüncesinin doğal bir sonucuydu. Evlenen her kadını bir kahraman olarak değerlendiriyordu. Genellikle bu düşmanlığı kılık değiştirmiş bir biçimde bulursunuz ve bir hastanın erkeklere yönelik gerçek tavrı konusundaki içgözlemleri, onun anlattıklarından değil, davranışlarından çıkarabilirsiniz. Genç kızlar, erkekleri ne kadar düşündüklerini, onları idealleştirmeye ne kadar yatkın olduklarını size dürüstçe anlatabilirler, yine de siz, bu kızların aynı zamanda "erkek arkadaşlarını" acımasızca ve hiçbir belirgin neden olmaksızın bırakmaya eğilimli olduklarını görebilirsiniz. Tipik bir örnek vermek gerekirse: Erkeklerle oldukça dostça cinsel ilişkileri bulunan ve burda X diye adlandıracağım bir hastam vardı. Bu ilişkilerinin hiçbirisi bir yıldan fazla sürmemişti. İlişkiye başladıktan kısa bir süre sonra adama yönelik bir kızgınlık başgösteriyor ve hastam artık ona dayanamayacak bir duruma gelinceye dek bu kızgınlığın yoğunluğu artıyordu. Derken erkeği bırakmak için bahane yaratıyordu. Aslında, er-

keklere yönelik düşmanca dürtüleri öylesine güç kazanmıştı ki erkeklere zarar vermekten korkuyor, bu dürtülerinden kaçıyordu.

Ara sıra, kocalarını taparcasına sevdiklerini duyumsadıklarını söyleyen kadınlarla karşılaşabilirsiniz, ancak daha derinlemesine bir araştırma, kocaya yönelik temel bir küçük düşürücü tavrı, kocanın yeteneklerini küçümseme, onun ilgi alanlarından ya da arkadaşlarından uzaklaşma, çok büyük parasal isteklerde bulunma ya da sessiz ama inatçı bir güç kavgası yürütme gibi gündelik yaşamda ortaya çıkan küçük ama düşmanlığın oldukça rahatsız edici belirtilerinin varlığını ortaya çıkaracaktır.

Bu olayda soğukluğun, düşmanlığın alttan alta işleyen gizli akımlarının doğrudan bir dışavurumu olduğu izlenimini edinmekle kalmaz, analizin daha ileriki evrelerinde erkeklere karşı bir iç tiksinti kaynağı ortaya çıkınca soğukluğun nasıl devreye girdiğini — ve çatışmalar yenilince nasıl devreden çıktığını— kesin olarak kavrarsınız.

Bu noktada erkeklerle kadınların ruhsal yapıları arasında belirgin bir fark sözkonusudur. Ortalama durumlarda, cnisellikle duygusallık, duygular ve sevecenlik arasındaki bağ, kadınlarda erkeklerdekinden daha güçlüdür. Ortalama bir erkek, kadın için duygusal bir yakınlık duymadığı zaman bile güçsüz (iktidarsız) olmayacaktır. Tersine, cinsel yaşamla sevgi yaşamı arasında genellikle bir boşluk vardır; öyle ki, aşırı hastalıklı durumlarda, bir erkek sadece onu hiç ilgilendirmeyen, cinsel istek duymadığı bir kadınla cinsel ilişkide bulunabilir; hatta, gerçekten hoşlandığı bir kadın karşısında iktidarsız olabilir.

Kadınların çoğunda cinsel duygularla coşkusal yaşamın tamamı arasında belki de biyolojik nedenlerden ötürü çok daha yakın bir birlik bulursunuz. Dolayısıyla gizli bir düşmanca tutum, cinsel alanda birşeyler verme ya da alma yetisinden yoksunlukta kolayca dile gelecekir.

Erkeklere yönelik bu savunma tutumunun köklerinin çok derinlerde olması gerekmez. Bazı durumlarda bu kadınlarda yakınlık duyguları uyandırabilen erkekler, soğukluğun üstesinden kusursuzca gelebilir; ancak bazı olaylar dizisinde bu savunma tutumu çok derinlerdedir ve kadının bundan kurtulması için bu tutumun kök-

lerinin bulunup ortaya çıkarılması gerekir.

Bu ikinci gruptaki kadınların erkeklere yönelik düşmanlık duygularının, çocukluğun erken bir döneminde başgösterdiğini görürsünüz. İlk deneyimlerin yaşamımızdaki yaygın sonuçlarını görmek içni analitik kuram konusunda öyle çok şey bilmek gerekmez; yine de iki konuda aydınlanmış olmak gerekecektir: Bu iki nokta, çocukların cinsel duygularla birlikte doğduğu ve birtakım şeyleri, olanca ketlemelerimizle belki de biz yetişkin insanlardan daha ateşli bir biçimde duyumsayacaklarıdır.

Bu kadınların öz geçmişlerinde, ilk sevgi yaşamlarında çok derinlere işlemiş düşkırıklıklarının olabileceğini anlayacaksınız: Bu, duygusal olarak bağlandıkları ve kendilerini; düşkırıklığına uğratan bir baba ya da erkek kardeş olabilir veya bir erkek kardeşin yeğlenip ilginin tamamını üzerine çekmesi olabilir ya da aşağıdaki gibi çok daha değişik bir ortamdan kaynaklanabilir. Hastalarımdan birisi onbir yaşındayken kendisinden küçük erkek kardeşini baştan çıkarıp ona sahip olmuştu. Bu erkek kardeş birkaç yıl sonra gripten ölmüş, kız yoğun suçluluk duygularına kapılmıştı. Bu olaydan otuz yıl sonra bile analize geldiğinde erkek kardeşinin ölümüne sebep olduğu inancını taşıyordu. Erkek kardeşine sahip olmasının onun masturbasyona başlamasına neden olduğuna ve ölümünün, bu masturbasyonun sonucu olduğuna inanıyordu. Bu suçluluk duygusu onu, kendi cinsinden nefret ettirmişti. Bir erkek olmayı istemiş, aslında daha çok onlara imrenmiş, karşısına çıkan her fırsatta erkekleri düşkırıklığına uğratmış, eziyetçi iğdiş etme rüyaları görmüş ve bunu hayal etmiş ve bütünüyle soğuk bir kadın olup çıkmıştı.

Sırası gelmişken bu olayın, dölyolu krampının ruhsal kökenine ışık tuttuğunu belirteyim. Hastam evliliğinin dördüncü haftasının sonuna dek kızoğlankız kalmış ve kızlık zarında herhangi bir anormallik olmamasına ve kocasının gücünün yerinde olmasına karşın, kızlığı bir ameliyat uzmanı tarafından bozulmuştur. Kramp hem hastanın kendi kadınlık rolüne duyduğu yoğun tiksintinin bir dışavurumu, hem imrenilen erkeğe yönelik iğdiş etme dürtülerine karşı bir savunma aracıydı.

Nasıl başlarsa başlasın, kadınlık rolüne yönelik bu tiksinti, sık

sık büyük bir etki yaratır. Bir başka olayda, hem anne hem de baba tarafından yeğlenen hastadan küçük bir erkek kardeş vardı. Hastanın erkek kardeşine duyduğu imrenme, bütün yaşamını, özellikle erkeklerle olan ilişkilerini zehirlemişti. Erkek olmayı istemiş, rüyalarında ve fantazilerinde bu rolü oynamıştı. Ara sıra, cinsel ilişki anlarında bilinçli olarak cinsel rolleri değişmeyi arzulamıştı.

Bu soğuk kadınlarda dinamik açıdan çoğunlukla daha önemli öteki bir çatışma —anneyle ya da ablayla olan bir çatışma— ortamının varlığını görürsünüz. Bilinç düzeyinde anneye yönelik duygu farklı olabilir. Ara sıra bu hastalar, analizin başlarında — kendi kendilerine bile— anneleriyle olan ilişkilerinin yalnızca olumlu yanlarını kabul ederler. Belki de bu hastalar, annelerinin sevgisini özlemelerine karşın, aslında annelerinin onların yapmasından hoşlanacakları şeylerin tam tersini yapmış olduklarını gözleyip şaşırabilirler. Öteki olaylardaysa açık bir düşmanlık vardır. Yine de bu kadınlar ortada bir çatışmanın olduğunu algılasalar bile, bunun asıl nedenini de ruhsal-cinsel yaşamları üzerindeki etkisini de bilmezler. Örneğin temel özelliklerden birisi bu kadınlar için annenin, cinsel yaşamı ve hazı yasaklayan bir kurumu temsil etmeyi sürdürmesi olabilir. Son günlerde bir etnolog, bu çatışmaların evrensel özelliğine ışık tutan ilkel bir kabile geleneğinden sözetti: Ailede baba ölünce kız çocuklar evde kalırmış, ama erkek çocuklar evi terk edermiş, çünkü, ölmüş babalarının ruhunun onlara düşman kesilebileceğinden ve zarar verebileceğinden korkarlarmış. Ama anne ölünce erkek çocuklar evde kalır, kızlar annelerinin ruhunun kendilerini öldürebileceği korkusuyla evi terk ederlermiş. Bu gelenek, soğuk kadınların analizinde bulunup ortaya çıkarılan düşmanlığın ve misilleme korkusunun aynısını dile getirmektedir.

Burda analiz işini bilmeyen birisi şunu sorabilir: Eğer hasta bu çatışmaların bilincinde değilse bunların varlığına ve bu özel rolü oynadıklarına nasıl böyle kesinlikle inanıyorsunuz? Analitik deneyimden yoksun olan birisi için anlaşılması güç olsa da bu soruya verilecek bir yanıt vardır. Hastanın eski usdışı arzuları yeniden canlanır ve analiste karşı eyleme geçer. Örneğin X diye adlandırdığım hastamın bir ölçüde korkuyla içiçe geçmiş olsa da, bana karşı bilinçli bir sevgisi vardı. Ama çocukluğunda annesine duyduğu eski

nefret yüzeye yaklaştığı zaman bekleme odasında korkudan tir tir titremiş, coşkusal olarak bende, acımasız bir şeytan ruhu gibi birşey görmüştü. Bu durumlarda annesine yönelik eski korkusunu bana aktardığı açıklık kazandı. Özgün bir olay, yasaklayıcı anneden korkmanın, hastanın soğukluğu üzerinde oynadığı önemli rol konusunda derin bir içgözlem yapmamızı sağladı. Analizin, hastadaki cinsel ketlemenin tam azalmaya başladığı bir evresinde onbeş günlük bir tatil için bir yere gitmiştim. Döndüğümde bana, bir akşam birkaç arkadaşıyla birlikte olduğunu, biraz alkol —her zamankinden fazla değil— aldığını, daha sonra olan biteni anımsamadığını anlattı. Ama erkek arkadaşı ona, çok heyecanlandığını, kendisinden sevişmelerini istediğini ve tam bir boşalma (orgazm) yaşadığını (o güne dek tam anlamıyla soğuktu) ve birkaç kez zafer kazanmışçasına bir tonla "Horney tatilindeyim," diye haykırdığını anlatmış. Hastanın fantazisinde yasaklayıcı anne olarak ben, ortalarda yoktum ve dolayısıyla o, korkusuzca seven bir kadın olabilirdi.

Dölyolu krampı ve sonraki soğukluğuyla bir başka hastam, annesine, özellikle kendisinden sekiz yaş büyük ablasına duyduğu korkuyu bana aktarmıştı. Erkeklerle ilişki kurmak için birkaç girişimde bulunmuş, ancak kendi kompleksleri yüzünden hepsi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu tür durumlarda bana, çılgınlığa varan ölçülerde öfkeleniyor, ara sıra, onu erkeklerden uzak tuttuğum gibi oldukça paranoid bir düşünceyi dışa vuruyordu. Zihinsel düzlemde benim ona uyumlu bir yaşama kavuşması için yardım etmek isteyen tek kişi olduğumu anlamasına karşın, ablasına duyduğu eski korku baskın çıkıyordu. Ve bir erkekle ilk cinsel deneyimini yaşadıktan hemen sonra ablasının onu kovaladığı bir kaygı rüyası gördü.

Bütün soğukluk olaylarında, birkaçını şimdi anacağım daha başka ruhsal etkenlerin varlığı da sözkonusudur. Ama bunların soğuklukla olan ilişkilerine değinmeyeceğim, yalnızca öteki işlevsel rahatsızlıklar için taşıyabilecekleri öneme dikkati çekmeye çalışacağım.

Herşeyden önce kendi masturbasyon korkuları, bedensel süreçler olduğu kadar zihinsel tavırlar üzerinde de etkili olabilir. Masturbasyonla ilgili bu korkuların var olduğu bir ortamda, hemen her

hastalığın, bu korkuların sonucu olarak ele alınabileceği çok iyi bilinmektedir. Çoğunlukla bu korkuların kadınlarda aldığı özgün biçim, masturbasyon yüzünden cinsel örgenlerin fiziksel olarak hasar görmüş olması korkusudur. Sık sık bu korku, bir zamanlar oğlana benzedikleri ve iğdiş edildikleri yolundaki düşsel bir düşünceyle birleşir. Bu tür bir korku kendisini değişik biçimlerde dışa vurabilir:

1) Bulanık ama derin bir "normal" olmama korkusunda.

2) Kuruntulu (hipokondrik) korkularda ve hiçbir organik temeli bulunmayan ama onları jinekologlardan yardım istemeye iten sancıma, acı ve akıntı gibi belirtilerde. Böylece bu hastalar, özendirici ve dolaylı ya da bir tür rahatlatıcı bir tedaviye alınacaklar ve kendilerini daha iyi hissedecekler, ama doğal olarak korkuları yeniden alevlenecek ve hastalar yine aynı şikayetlerle terapistin kapısını bir kez daha çalacaklardır. Bazen bu korku, bu kadınların ille de bir ameliyat olmakta ısrar etmelerine yol açar. Bu hastalar, kendilerinde, ancak ve ancak ameliyat gibi köklü bir araçla düzeltilebilecek fiziksel birtakım hastalıklar olduğu duygusu beslerler.

3) Ayrıca bu korkular şu biçimi de alabilir: Kendime zarar verdiğim için hiçbir zaman çocuk sahibi olamayacağım. Genç kızlarda bu bağlamdaki korku bazen oldukça bilinçli olabilir. Yine de bu genç hastalar bile genellikle ilk önce size, çocuk sahibi olmayı iğrenç bulduklarını ve hiçbir zaman çocuk sahibi olmayı arzulamadıklarını anlatacaklardır. Ancak çok daha sonradan bu tiksinti duygusunun, onlar için daha önceki yoğun bir biçimde duydukları birçok çocuk sahibi olma arzusuna yönelik bir tür "ekşi üzüm" tepkisine karşılık geldiğini ve yukarıda anılan korkuların, bu hastaların bu arzuyu inkar etmelerine neden olduğunu öğrenirsiniz.

Çocuk arzusuyla birleşen birçok çatışık bilinçsiz eğilim olabilir. Bazı bilinçsiz güdüler, doğal annelik içgüdüsüne karşı eyleme geçmiş olabilir. Burda ayrıntılara girmeyip, tek bir olasılığa değineceğim: Kafalarının bir bölümünde yoğun bir erkek olma arzusu taşıdıklarından, kadınsı beceriye eşdeğerde karşılık gelen gebelik ve doğum bu kadınlar için artan bir önem kazanmıştır.

Ne yazık ki şu ana dek bir yalancı gebelik olayıyla karşılaşmadım ama belki bu da çocuk arzusunun bilinçaltında güçlendirilme-

sinden kaynaklanmaktadır. Elbette geçici bir amenore* her ne pahasına olursa olsun, bir çocuk sahibi olma arzusunu gösterecektir. Her jinekolog, genelde aşırı sinirli ve sıkıntılı, buna karşın gebe oldukları sürece tam anlamıyla mutlu ve uçarı olan kadınların varlığını bilir. Bu kadınlar için gebelik, özgün bir doyum biçimine karşılık gelir.

Bu olaylarda güçlendirilip pekiştirilen şey, çocuk sahibi olma, onu besleme, öpüp okşama düşüncesinden çok, gebeliğin kendisi; çocuğu kendi bedeni içinde büyütme düşüncesidir. Gebeliğin onlar için enfes bir narsistik değeri vardır. Bu türden iki olayda geç doğum olmuştu. Sonuç çıkarmak için henüz erken ama dikkatli bir sakınımla, en azından burda çocuğu kendi içinde tutma yolundaki bilinçsiz arzunun, başka türlü açıklanamayan bazı geç doğum olayları için açıklama olabileceği düşünülebilir.

Bazen önemli bir rol oynayan bir başka etken de yoğun bir "doğum anında ölme korkusu"dur. Bu korku bilinçli ya da bilinçsiz olabilir. Korkunun gerçek kökeni bilinçaltındadır. Kendi deneyimlerime göre bunun ana öğelerinden birisi gebe anneye yönelik eski bir düşmanlıktır. Şu anda aklıma gelen ve doğum anında ölme konusunda aşırı bir korku taşıyan bir hastam, çocukluğunda annesinin yine gebe kalıp kalmadığını kaygıyla gözetlediğini anımsadı. Ne zaman sokakta gebe bir hanım görse hemen bu kadının karnını tekmeleme dürtüsüne kapılıyordu ve doğal olarak aynı derecede korkunç birşeyin kendi başına da geleceği yolunda bir misilleme korkusu duyuyordu.

Öte yandan, bilinçaltında varlığını sürdüren çocuğa yönelik düşmanca bir dürtü de analık içgüdüsüne karşı eyleme geçebilir. Burda, bu tür dürtülerin, aşırı kusma tepkileri, erken doğum ve doğum sonrası depresyonlar üzerindeki olası etkileri çok ilginç sorunlardır.

Masturbasyon korkularına bir kez daha geri dönmek gerekirse, bunların hastanın kendi kendine fiziksel olarak zarar vermiş olmam düşüncesinden kaynaklanabileceğini ve bu korkunun hipokondri belirtilerine dönüşebileceğini az önce belirtmiştim. Bu korkuların

* Gebelik ve aylık kanamadan kesilme dışında başka bir nedenden kaynaklanan adet yokluğu ya da bastırılması. (S.B)

dile gelebileceği bir başka yol daha vardır: Aybaşı kanamalarına yönelik tutum. Hasar görmüş olma düşüncesi bu kadınların, bir tür yara olarak gördükleri kendi cinsel örgenlerine hoşnutsuzluk duymalarına neden olur ve aybaşı kanaması bu düşüncenin doğrulanması olarak değerlendirilir. Onlar için kanamayla yara arasında yakın bir bağ vardır. Artık bunları gördükten sonra aybaşı kanamasının, bu kadınlar için hiçbir zaman asal ve doğal bir süreç olamayacağı ve bu konuda çok derin bir tiksinti duygusuna sahip olacakları anlaşılır bir olaydır.

Bu beni menore (aybaşı dönemlerinde aşırı kan kaybı) ve dismenore (sancılı aybaşı kanaması) sorununa götürmektedir. Elbette burda yalnızca, lokal ya da herhangi bir organik nedeni olmayan olaylardan sözediyorum. Aybaşı kanamasıyla ilgili herhangi bir işlevsel bozukluğun anlaşılmasının temeli şudur: Bu dönemde cinsel örgenlerdeki bedensel sürecin ruhsal karşılığı, libido gerilimindeki artıştır. Kendi ruhsal-cinsel gelişimi dengeli olan bir kadın bunu özel güçlükler olmadan karşılayacaktır. Ama bir tür denge kurmayı güç bela başarabilen ve kendileri için libido gerilimindeki bu artışın, bardağı taşıran son damla olduğu birçok kadın vardır.

Bu gerilimin baskısı altında her türlü çocukluk fantazileri, özellikle kanamayla bir ilintisi olanlar yeniden canlanacaktır. Genel anlamda konuşulursa, bu fantazilerin içeriği, cinsel edimin vahşice, kanlı ve acı dolu birşey olmasıdır. Menoreli ve dismenoreli hastaların hepsinde istisnasız bu fantazilerin belirleyici bir rol oynadığını gördüm. Eğer dismenore ergenlikte başlamamışsa genellikle hastanın yetişkin cinselliği sorunlarıyla yüzyüze geldiği bir dönemde başlar.

Birkaç örnek vermeye çalışacağım: Çok ciddi bir menoreyle sürekli başı dertte olan bir hastam, cinsel ilişkiyi düşününce kafasında bir kan görüntüsü oluşmuştu. Analizde, belli koşullar altın da beliren bu görüntünün, çocukluktaki bazı anılarda bazı bileşenlerini bulduk.

Bu hasta ailesindeki sekiz çocuktan en büyüğüydü ve en ürpertici anıları yeni bir çocuğun dünyaya geldiği zamanla ilgiliydi. Annesinin iniltilerini duymuş, onun odasından çıkarılan kan dolu kapları görmüştü. O dönemde doğum, kan ve cinsellik arasında kuru-

lan bağ öylesine güçlüydü ki, annesinin akciğer kanaması geçirdiği bir gece bu kanamayı hemen, annesiyle babası arasındaki evlilik ilişkileriyle birleştirmişti. Kendi aybaşı kanaması bu eski çocukluk izlenimlerini ve çok kanlı bir cinsel edim fantazilerini alevlendirmişti.

Sözünü ettiğim bu hasta şiddetli bir dismenore geçirmişti. Kendisi de gerçek cinsel yaşamının, her türden sadistlik fantazileriyle ilintili olduğunun kusursuzca bilincindeydi. Eziyetçilikle ilgili ne zaman birşey duysa ya da okusa, cinsel olarak uyarılıyordu. Aybaşı kanaması sırasında çektiği acıları, sanki içi dışına çıkıyormuş gibi olduğu yolunda tanımladı. Bu özgün biçimi belirleyen şey, çocukluk fantazileriydi. Çocukken cinsel birleşme sırasında erkeğin kadının bedeninden birşeyler söküp dışarı çıkardığını düşündüğünü anımsadı. Dismenorede de kendisi bu fantazileri coşkusal olarak yaşamıştı.

Benim ruhsal kökenlerle ilgili düşüncelerimin büyük çoğunluğunun tümüyle garip ya da mantıksız olarak görülebileceğini sanıyorum, oysa belki de bu varsayımlar garip değil, sadece bizim sağaltım konusundaki geleneksel düşüncelerimize yabancıdır. Eğer coşkusal yargılamanın ötesinde birşeyler kazanılmak isteniyorsa, bunu gerçekleştirecek tek bir yol vardır; o da olguların sınanması, gözden geçirilmesidir. Bilinçaltını bilinçli kılmanın, özgün ruhsal kaynakları gün ışığına çıkardığı ve bu süreç içinde belirtilerin ortadan kalktığı görüşü, bu iyileşmeyi sağlayan şeyin, işte bu bilinçaltını bilinç düzeyine çıkarma işlemi olduğunun bir kanıtı değildir. Her başarılı çalışma aynı sonuçla bitebilir.

Bilimsel araştırma ve sınama* burda da bilimin öteki alanların-

* Kelman'ın Notu: Horney'in söylediklerinin yeniden ele alınması anlatmak istediklerini netleştirebilir. Bilimsel geçerliliğin ihtiyaç duyduğu şeyler şunlardır: Belli sayıda uzman psikanalist, işlevsel kadın hastalıkları ve ruhsal-cinsel rahatsızlıklardan ötürü analize gelen bir dizi kadın üzerinde özgür çağrışım yöntemini uygulayarak yapacakları bir araştırmada, benzer psikodinamik görünümleri suyüzüne çıkarmalı; hastalar, psikanalitik tedaviye semptomlarında bir iyileşmeyle ve özel ruhsal çatışmalarının ve ortaya çıkarılan savunmalarının yeniden çözümüyle tepki vermeli ve daha çok analist analize gelen bu tür hastaların sayısındaki artışla birlikte bu bulgular üzerinde yeniden bir uzlaşmaya varmalıdırlar.

dakinin aynısı olmalıdır: Psikanalitik özgür çağrışım yöntemini uygulayarak bulguların benzer olup olmadığını görmek.

Bu koşulu yerine getirmeyen her yargı bilimsel değerden yoksundur.

Yine de bana öyle geliyor ki jinekologlar için belli coşkusal etkenlerle belli işlevsel rahatsızlıklar arasındaki özgün ilişkiden emin olacakları en azından bir yol vardır. Eğer hastalara, en azından bazılarına yeterli zaman ve ilgi verilirse, yaşadıkları çatışmalar kolayca suyüzüne çıkacaktır. Bu çalışma yönteminin ayrıca bir tedavi değerinin de olabileceğini sanıyorum. Doğru bir analiz ancak yeterli psikanalitik deneyimi olan bir uzman tarafından yapılabilir. Bu, bir ameliyattan daha az kesin bir işlem değildir. Yine de burda yalnızca büyük bir ameliyatın değil, küçük bir ameliyatın varlığı sözkonusudur. Küçük çaplı bir psikoterapi hastanın yaşamındaki en son çatışmalarla uğraşmayı ve bu çatışmalarla semptomlar arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasını kapsar. Bu alanda şu ana dek yapılan çalışmanın boyutları kolayca genişletilip yaygınlaştırılabilir.

Bu tür bir olasılığı sınırlayan ve kavranması gereken tek birşey vardır: Eğer hatalardan; özellikle insanın üstesinden gelemeyeceği coşkuları ayağa kaldırabilecek hatalardan kaçınmak isteniyorsa, tam bir psikolojik bilgi edinilmesi gerekecektir.

ANNELİK ÇATIŞMALARI*

Son otuz-kırk yıldır, annede doğuştan var olan eğitici yetenekler konusunda birbiriyle çelişen değerlendirmeler yapılmaktadır. Yaklaşık otuz yıl önce analık içgüdüsü, çocuğun yetişmesinde şaşmaz bir yol gösterici olarak ele alınmıştı. Bunun yetersiz olduğu kanıtlanınca da eğitime yönelik kuramsal bilgiye olan inanç bir öncekine eşdeğerde önem kazanmıştı. Ne yazık ki bilimsel eğitim kuramlarının malzemeleriyle donatılmanın, analık içgüdüsünün bu başarısızlığına karşı daha kusursuz bir güvence olmadığı kanıtlandı. Şimdiyse anne-çocuk ilişkisinin coşkusal yanına dikkati çekerek bir geriye dönüşün ortalarına gelmiş bulunuyoruz. Ancak bu kez bunu, bulanık bir içgüdüler kuramıyla değil, belli bir sorunla gündeme getiriyoruz: Uygun anaca bir tutumu engelleyebilecek coşkusal etkenler nelerdir ve hangi kaynaklardan gelmektedir?

Anneleri analiz ederken karşılaşılan çatışmaların büyük değişkenliğini tartışmaya girmeksizin, bugün burda, kendi anababasıyla olan ilişkilerini çocuklarına yönelik tavırlarına yansıtan özgün bir anne tipini sizlere sunmaya çalışacağım. Örnek olarak şu anda sizlere anlatmak istediğim, otuzbeş yaşında bana gelen bir hanım var. Kendisi zeki, yetenekli ve çarpıcı bir kişiliği olan bir öğretmendi, tam anlamıyla dengeli bir görünümü vardı. Orta şiddette bir depresyonla ilgili iki sorunundan birisi, kocasının kendisini bir başka kadınla aldattığını öğrenmesi üzerine acı çekmesiydi. Eğitimin ve yaşam biçiminin güçlendirdiği yüksek ahlak ölçütlerine sahipti ama öteki insanlara karşı esnek ve hoşgörülü bir tutum geliştirmişti, dolayısıyla kocasına karşı doğal olarak duyduğu düşmanca tepkiler, onun bilinç düzeyinde kabul edebileceği şeyler değildi. Ancak kocasına olan inancını yitirmesi, yaşama yönelik tutu-

* Amerikan Ortopskiyatri Birliği'nin 1933 yılındaki toplantısında yapılan konuşma. The American Journal of Orthopsychiatry, III. Cilt, No. 4 (Ekim 1933)

munu etkilemiş, onu tuzağa düşürmüştü. Kadının öteki sorunuysa onüç yaşındaki oğluyla ilgiliydi. Çocuk, ağır bir saplantı nevrozuna yakalanmıştı ve şiddetli kaygı nöbetleri geçiriyordu; çocuğa yapılan psikanaliz annesine yönelik olağandışı bir bağlılığı ortaya çıkarmıştı. O zamanlar bu iki sorun da giderilmişti. Derken beş yıl önce bu hanım, daha önceki dönemde gizli kalmış bir güçlükle geri döndü. Bazı erkek öğrencilerinin, kendisine karşı aşırı duyarlı yakınlık duyguları sergilediklerini belirtti; aslında, bu öğrencilerin ona aşık oldukları ve onun, kendi kendine bu sevgi ve hırsı kışkırtmanın kendisiyle bir ilişkisi olup olmadığını sorduğu belli birşeydi. Bu hırstan ve sevgiden coşkusal olarak kendisini sorumlu tutarak, yoğun öz-suçlamalara kapılmıştı. Benim onu ayıplayacağıma öylesine inanmıştı ki, bunu yapmayınca kuşkuya kapılmıştı. Durumunda olağanüstü birşey olmadığını, gerçekten ince yaratıcı çalışma isteyen bir alanda böylesine yoğun bir uğraş vermenin, derinlerdeki içgüdülerin harekete geçmesine neden olacağını anlatarak onu inandırmaya çalıştım. Ancak bu açıklama onu rahatlatmadı, bunun üzerine tepkilerinin daha derinlerdeki coşkusal kaynaklarını aramak zorunda kaldık.

Sonuçta ortaya çıkan şuydu. İlk elden, kendi duygularının cinsel yapısı belirginleşti. Delikanlılardan birisi onu analiz edildiği kente dek izlemiş ve hastam, gerçekten de yirmi yaşındaki bu gence aşık olmuştu. Bu dengeli, kendini tutan hanımın, benimle, kendisiyle, kendisine oranla henüz olgunlaşmamış delikanlıyla bir sevgi ilişkisine girme dürtüsüyle savaştığını ve olanca geleneksel engelleri bombardıman ederek, böyle bir sevgi ilişkisine girmesine tek engelin aralarındaki yaş farkı olduğunu düşündüğünü görmek çok ilginçti.

Derken bu sevginin gerçekte delikanlıya yönelik olmadığı anlaşıldı. Bu ve bundan öncekiler, belirgin bir biçimde baba imgesine karşılık geliyordu. Delikanlıların hepsi ona babasını anımsatacak birtakım fiziksel ve zihinsel eğilimlere sahipti ve sık sık rüyalarında bu delikanlılarla babası, tek bir kişi olarak belirmişti.

İlk gençlik yıllarında babasına yönelik keskin düşmanlığının arkasında derin, ateşli bir sevginin gizlendiğini bilinç düzeyinde algılayabildi. Baba saplantısı olaylarında hasta daha yaşlı insanlara

belirgin bir eğilim gösterir, çünkü yaşlı erkekler babaya karşılık gelir. Bu hastadaysa çocukluk ilişkileri tersine çevrilmişti. Sorununu çözme girişimi fantazi içinde şu biçimi almıştı: "Ben, erişilmez babanın sevgisini kazanamayacak küçük kız değilim, ama eğer ben büyük olursam o da küçük olacak ve o zaman anne-babam da benim oğlum olacak." Babasının ölümünde onun yanına uzanıp, annenin çocuğuna yaptığı gibi babasını göğsüne bastırmayı arzuladığını anımsadı.

İleri analiz bu erkek öğrencilerin, babaya yönelik sevgi aktarımının yalnızca ikinci evresi olduğunu ortaya çıkardı. Bu aktarma sevginin ilk alıcısıysa kendi oğluydu ve düşüncelerinin, bu enseste yönelik sevgi nesnesi üzerinde daha fazla yoğunlaşmasını önlemek için oğlu yaştaki delikanlılara yönelmişti. Öğrencilerine duyduğu bu sevgi bir kaçış ve temelde kendi babasına karşılık gelen oğluna yönelik sevgisinin ikinci bir biçimiydi. Bu delikanlıya duyduğu arzunun farkına varır varmaz oğluna yönelik büyük gerilimi azaldı. O güne dek oğlundan her gün bir mektup almakta ısrar ediyor, mektup gelmediği günler aşırı derecede endişeleniyordu. Öteki delikanlıya ve ondan öncekilere duyduğu arzu ortaya çıkınca oğluna yönelik aşırı coşkusal yük de azaldı, bu, bütün bu delikanlıların aslında kendi oğlunun yerine koyduğunun bir kanıtıydı. Kocası da kendisinden genç ve zayıf kişilikli bir insandı ve onunla ilişkisi açıkça ana-oğul ilişkisi niteliğini taşıyordu. Oğlu dünyaya gelir gelmez kocasına olan bağlılığı coşkusal önemini yitirmişti. Aslında, oğlunun ergenlik döneminin başında ağır bir saplantı nevrozuna yakalanmasının nedeni de işte bu aşırı coşkusal yüktü.

Temel psikanaliz kuramlarımızdan birisi, cinselliğin ergenlik döneminde değil, doğuştan başlaması ve dolayısıyla yaşamımızın ilk dönemlerindeki sevgi duygularımızın cinsel bir yapıya sahip olmasıdır. Hayvanlar dünyasının tamamında gördüğümüz gibi cinsellik, farklı cinsler arasındaki çekim anlamına gelmektedir. Aynı şeyi çocukluk döneminde büyük bir çekimle kızın babaya, oğlanın anneye yönelmesinde görürüz. Aile içindeki aynı cinsten anne ya da babayla ilgili kıskançlık etkenleri, bu kaynaktan gelen çatışmalardan da sorumludur. Yukarıda ele aldığımız olayda çatışmanın işleyişinin, üç aşamalı bir süreç olarak tirajik bir yolla geliş-

tiğini gördük.

Kadının, babasına olan sevgisini kendi oğluna aktardığı beş ayrı olay gördüm. Babaya yönelik duyguların alevlenmesi genellikle bilinçaltında kalır. Oğula yönelik duygunun cinsel yapısıysa yalnızca iki olayda bilinç düzeyine çıkmıştı; genellikle bilinç düzeyinde olan şey, ana-oğul ilişkisinin yüksek coşkusal yüküdür. Bu tür bir ilişkinin özelliklerini kavramak için bunun, bozuk bir ilişki olduğunu anlamak gerekir. Ensesti içeren cinsel öğeler çocukluk ilişkisinden babaya aktarılmakla kalmaz, düşmanca öğeler de zorunlu olarak bunlarla birleşir. Kıskançlığın, ketlemenin ve suçluluk duygusunun neden olduğu kaçınılmaz ve eşdeğerdeki etkilerin sonucu olarak düşmanca öğelerin kalıntılarının da varlıklarını korumaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla eğer babaya yönelik duyguların içerikleri tamamıyla oğluna aktarılırsa oğlan çocuğu, yalnızca sevgiden değil, eski düşmanlıktan da payını alacaktır. Kadın kural olarak her ikisini de bastırır. Sevgiyle nefret arasındaki çatışma bilinç düzeyinde aşırı merak, ilgi biçiminde dışa vurabilir. Bu anneler, çocuklarını sürekli bir biçimde tehlikelerle kuşatılmış olarak görürler. Küçüklerin hastalığa ya da salgına yakalanacağı veya başlarına bir kaza geleceği konusunda aşırı abartılmış bir korku duyarlar. Oğlan çocuklarının bakımı konusunda tutucudurlar. Az önce sözettiğim hanım kendisini, tehlikelerle kuşatılmış olarak gördüğü oğlunun bakımına adayarak kendini koruyordu. Oğlu küçük bir çocukken, ona yakın herşeyin mikroptan arıtılması gibi bir zorunluluk yaratmıştı. Ve daha sonra bile oğlu küçük bir kaza geçirince çalıştığı okula gitmeyecek, kendini onun bakımına verecekti.

Öteki olaylarda anneler, yaralama korkusuyla oğlan çocuklarına dokunmaya bile cesaret edemezler. Şu anda aklımda bütçelerinin kısıtlı olmasına karşın küçük oğullarının bakımı için hizmetçi tutan bu türden iki anne var, aslında, hizmetçilerin varlığı coşkusal anlamda olduğu kadar ev için de elverişsizdir. Yine de bu anneler, hizmetçilerin varlığına katlanmayı tercih etmişlerdi çünkü onların, oğullarını var olduğu düşünülen tehlikelerden koruma işlevleri çok önemliydi.

Bu tür annelerin oğulları konusundaki aşırı meraklı, kaygılı tutumlarının bir başka nedeni daha vardır. Sevgileri yasak ensestle il-

gili bir sevgi niteliği taşıdığından, sürekli olarak oğullarının ellerinden alınmasından korkarlar. Örneğin, bir kadın rüyasında kucağında oğluyla birlikte bir kilisede bulunduğunu ve oğlunu korkunç bir ana tanrıçaya kurban etmek zorunda olduğunu görmüştü.

Baba saplantısı olaylarındaki bir başka karmaşıklık da ana-kız arasındaki kıskançlıktan kaynaklanır. Anneyle olgunlaşmakta olan kız arasında belli ölçüde bir rekabetin bulunması doğal birşeydir. Ama eğer annenin kendi Oedipus evresi onda çok güçlü bir rekabet duygusuna yol açmışsa, ana-kız arasındaki rekabet garip biçimler alabilir ve kızın daha ilk yaşlarında başlayabilir. Bu tür bir rekabet, genel olarak kızın gözünü korkutmayla, alay edip onu küçük düşürme çabalarıyla, çekici gözükmesini ve delikanlılarla buluşmasını engelleme girişimleriyle ve başka yollarla dile gelebilir ve her zaman kız çocuğunun kadınsı gelişimini bozmaya yönelik gizli bir amaç taşır. Dışavurulduğu çeşitli biçimlerin arasından kıskançlığı çekip ayırmak oldukça güç olsa da, ruhsal mekanizmanın tamamı basit ve temel bir yapıya sahiptir ve dolayısıyla ayrıntılı tanımlama gerektirmez.

Gelin, bir kadının babasına değil de annesine karşı çok güçlü bir bağlılık gösterdiği zaman ortaya çıkan daha karmaşık bir sorunun çözümünü ele alalım. Analiz ettiğim bu tür olaylardan, düzenli olarak bu durumun bazı özellikleri ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki durum tipiktir: Bir kızın çok erken bir yaşta kendi doğal cinsel rolüne karşı bir tiksinti duygusu kazanması için belli nedenleri olabilir, belki de annesi gözünü korkutmuştur ya da babası veya erkek kardeşi yüzünden başından sonuna göz-açıcı bir düşkırıklığı yaşamıştır; belki de onu korkutan erken cinsel deneyimler kazanmıştır ya da bir erkek kardeşinin ondan daha fazla ilgi topladığını anlamıştır.

Bütün bunların sonucu olarak kız, coşkusal olarak kendi doğal cinsel rolüne sırtını döner ve erkeksi eğilimler, fantaziler geliştirir. Bu erkeksi fantaziler bir kez yerleştikten sonra erkeklere karşı duyulan eski içerlemeye eklenen erkeklere yönelik rekabetçi bir tutuma yol açar. Bu tür davranışlara sahip kadınların evliliğe uygun olmadıkları açıktır. Bu kadınlar cinsel açıdan soğuk ve doyumsuzdur ve örneğin yöneten olma arzuları, erkeksi eğilimlerini ele verir. Bu kadınlar evlenip çocuk sahibi oldukları zaman çocuklarına karşı ço-

günlukla çocuğa saplanmış tutsak libido olarak tanımlanan abartılmış bir bağlılık göstermeye yatkın olurlar. Doğru olmasına karşın bu tanım, sürüp giden özel süreçler konusunda bir içgözlem yapmamazı sağlamaz. Bu tür bir gelişmenin kaynağını görebilirsek, bazı basit özellikleri, ilk yaşlardaki belli çatışmaları çözme girişimlerinin sonucu olarak anlayabiliriz.

Kadının baskıcı tutumu ve çocuğu mutlak denetim altında bulundurma isteği, onun erkeksi eğilimlerini dile getirir. Ya da çocuklarını denetlemekten korkabilir ve dolayısıyla onlara karşı gevşek davranabilir, kısaca iki aşırı kutuptan birisi görülebilir. Çocuklarının ilişkilerini amansızca göz hapsine alabilir ya da kendisindeki sadistlik eğilimlerden korkup, onlara karışmaya bile cesaret edemeyerek pasif kalabilir. Çocuklarına, erkeklerin acımasız ve vahşi, kadınların acı çeken yaratıklar olduğunu, kadınlık rolünün tatsız ve acınası bir rol, aybaşı kanamasının bir felaket ("lanet") ve cinsel ilişkinin, kocanın şehvetine yanıt veren bir özveri olduğunu öğretirken, kendi kadınlık rolüne duyduğu eski kızgınlık suyüzüne çıkar. Bu anneler, özellikle kızlarının her türlü cinsellik belirtilerine ve sık sık da oğullarınkilere karşı bağnaz ve katı bir tutum takınırlar.

Bu erkeksi anneler, kızlarına karşı öteki annelerin oğullarına duydukları bağlılığa benzer bir aşırı bağlılık geliştirirler. Ve çoğunlukla kızlar, buna çok güçlü bir bağlılıkla karşılık verirler. Böylece kendi kadınlık rolünden soğumaya başlarlar ve bütün bu etkenlerin sonucunda sonraki yaşamlarında erkeklerle normal bir ilişkiye ulaşmayı çok güç bulurlar.

Bir başka önemli konu da çocukların, ana-babalarının im... ve işlevlerini dolaysız olarak yeniden canlandırabilecekleridir. Annebaba, çocukluk ve ergenlik yılları boyunca yalnızca sevgi ve nefretin değil çocuksu korkuların da kaynağıdır. Bilincin, özellikle bunun süperego diye adlandırılan bilinçaltı bölümünün oluşumu, annebabalarının korkutucu imajlarının kişiliğimizdeki birleşimi sonucu gerçekleşmektedir.

Bir zamanlar anneye ya da babaya bağlanan bu eski çocuksu korku bireyin kendi çocuklarına da aktarılabilir ve onlarla ilgili çok büyük ama bulanık bir güvensizlik duygusuna yol açabilir. Karmaşık

nedenlerden ötürü bu, özellikle bu ülke için (Amerika) geçerli gözükmektedir. Anne babalar bu korkuyu iki türlü gösterirler. Çocukları tarafından onaylanmama korkusu içinde yaşarlar, kendi yaşamlarının, içkilerinin, sigara alışkanlıklarının, dostluklarının, cinsel ilişkilerinin onlar tarafından eleştiri konusu edilmesinden korkarlar. Ya da çocuklarına uygun bir eğitim ve yaşam deneyimi verip veremedikleri konusunda ardı arkası gelmeyen kaygılar duyarlar. Bunun nedeniyse çocuklara yönelik gizli bir suçluluk duygusudur ve onlar tarafından yadsınmaktan kaçınmak için ya aşırı bir hoşgörüye ya da açıktan düşmanlığa —yani, içgüdüsel olarak saldırının, savunma aracı olarak kullanılmasına — yol açar.

Elimizdeki konu henüz yeterince aydınlatılmış olmaktan uzaktır. Annenin, kendi ana-babasıyla çatışmalarının birçok dolaylı sonuçları vardır. Benim amacım, çocukların eski imajları doğrudan doğruya temsil edebileceğini ve dolayısıyla bir zamanlar var olan aynı coşkusal tepkileri zorlanımlı bir biçimde alevlendirebileceğini göstermekti.

Burda şu soru sorulabilir: "Bu değişik içgözlemler, çocuğa yol gösterme ve çocukların yetişme koşullarını düzeltme çabalarımıza ne tür pratik yararlar sağlayabilir? Tek bir olayda çocuğa yardımcı olmanın en iyi yolu, analık çatışmalarını çözümlemek olabilir; ancak bu, geniş çapta gerçekleştirilecek birşey değildir. Yine de birkaç olayın çözümünden kazanılan ayrıntılı bilginin, gelecekteki çalışmalarımıza yol gösterilmesi açısından kalıtsal etkenlerin gerçekte hangi yönde iş gördüklerini ortaya çıkarabilir. Ayrıca hastalıklı etkenlerin belirdiği kılık değiştirmiş biçimler konusundaki bilgi, bunları bu günkü pratik çalışmalarda kolayca ayırtdetmeye yardımcı olabilir.

SEVGİNİN GÖZDE BÜYÜTÜLMESİ*

GÜNÜMÜZÜN YAYGIN KADIN TİPİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Kadının, bağımsızlığa ulaşmak ve kendi ilgi alanlarını, etkinliklerini genişletmek uğruna harcadığı çabalar, düzenli olarak, bu tür çabaların yalnızca ekonomik zorunluluklar yüzünden harcanıyor olması gerektiğini ve bunların, kadının kalıtsal özelliklerinin ve doğal eğilimlerinin tersine işlediğini öne süren bir koşkuculuğa toslamaktadır. Buna göre, Marlene Dietrich'in ünlü şarkısında "Yalnızca aşkı biliyorum, başka da hiçbir şey" diye dile getirildiği gibi, düşüncelerini yalnızca erkekte ya da annelikte toplaması gereken kadın için bu çabaların çok büyük bir önem taşımadığı söylenmektedir.

Çeşitli sosyolojik düşünceler, bu bağlamda ortaya konmaktadır yine de bu düşünceler, tartışma gerektirmeyecek denli açık bir yapıdadır ve herkes tarafından bilinmektedir. Temeli ne olursa olsun ve nasıl değerlendirilirse değerlendirilsin, kadına yönelik bu tutum, yalnızca bir erkeği sevmeyi ve onun tarafından sevilmeyi özleyecek, ona hayranlık duyup hizmet edecek ve hatta onu kendine örnek alacak bir kadını, yani ataerkil kadın idealini dile getirmektedir. Bu görüş açısını savunanlar, hatalı olarak dışsal davranıştan burda doğal, içgüdüsel bir yatkınlığın var olduğu sonucunu çıkarmaktadır; oysa biyolojik etkenler basit ve kılık değiştirmeksizin kendilerini asla belli etmedikleri, buna karşın her zaman gelenek ve çevre tarafından şekillendirildikleri için, doğal yatkınlık olgusu bu şekilde açıklanamaz. Son günlerde Briffault'un *The Mothers* (Analar) yapıtında belirttiği gibi "kuşaktan kuşağa aktarılan geleneğin," yal-

*The Psychoanalytic Quarterly, III. Cilt (1934), sf. 605-38.

nızca düşünce ve inançlar üzerindeki değil, ayrıca coşkusal davranışlar ve içgüdüler olarak adlandırılan şeyler üzerindeki etkisine gerektiğinden çok değer verilmesi olanaksızdır.* Yine de aktarılan gelenek kadın için, sıradan işlere katkıda bulunmanın (belki de bu katkı başlangıçta çok fazlaydı), anneliğin ve erotizmin daralan dünyasına sıkıştırılması demektir. Aktarılan geleneğe bağlılık, hem birey hem de toplum için bazı günlük işlevlerin burda sözünü etmeyeceğimiz bazı toplumsal yanlarını yerine getirir. Bireyin ruhsal durumu açısından ele alınınca bu zihinsel yapılanmanın, erkek için zaman zaman büyük bir sıkıntı konusu olmasına karşın öte yandan da özsaygısı için herzaman destek bulabileceği bir kaynak içerdiğini belirtmek yeterli olacaktır. Tersine, yüzyıllar süren özsaygısındaki azalmayla birlikte kadın için bu, öteki yeteneklerini geliştirmesine ve başkalarının eleştiri ve rekabeti karşısında kendisini ortaya koymasına eşlik eden tüketici çaba ve kaygılardan korunduğu bir barış sığınağını içermektedir. Bu nedenle —yalnızca sosyolojik bakış açısından ele alınırsa— son günlerde kendi yeteneklerini özgürce geliştirme dürtüsüne boyun eğen kadınların bunu ancak, hem dışardan gelen karşı çıkışlara hem de kadının yalnızca cinsel işlevine önem veren geleneksel idealin yoğunlaştırılmasının yarattığı kendi içlerindeki direnmelere karşı savaş açmak pahasına gerçekleştirebilmeleri anlaşılır birşeydir.

Bugün kendi saygınlığını kazanma yürükliliğini gösteren ve aynı zamanda bunun bedeli olarak kendi kadınlıklarından vazgeçmek istemeyen her kadının sözü edilen bu çatışmayla yüzyüze geleceğini öne sürmekle pek ileri gitmiş sayılmayız. Bu nedenle sözkonusu çatışma kadının değişen konumunun yarattığı bir çatışmadır ve bir meslek edinen ya da bir mesleği sürdüren, özel ilgi alanları geliştiren ya da kendi kişiliklerinin bağımsızca serpilip gelişmesi için genel bir çaba gösteren kadınlarla sınırlıdır.

Sosyolojik bir içgözlem, bu tür çatışmaların varlığını, kaçınıl-

* Briffault, R., The Mothers (Analar) (Londra, 1927, II. Cilt), sf. 253: "Tarımın yarattığı ekonomik devrim, ilkel topluluklarda toplumsal gelişmenin temelini oluşturan cinsel işbölümünü ortadan kaldırmıştır. Baş üretici olmak yerine kadın, ekonomik açıdan kısır, yoksul ve bağımlı bir duruma gelmiştir... Kadına yalnızca tek bir ekonomik değer bırakılmıştır: Onun cinselliği."

mazlığını, genel çizgileriyle dışavurulan farklı biçimlerini ve daha önemsiz etkilerini kavramamızı sağlar. Bu içgözlem, —bir örnek vermek gerekirse— davranışların, kadınlıktan tümüyle vazgeçmekten, zihinsel ya da uğraşsal etkinliklerin tamamını bir yana itmeye dek varan iki kutup arasında değişen davranışların nasıl sonuçlandığını anlamamızı sağlar.

Bu araştırma alanının sınırları aşağıdaki türden sorularla çizilir: Neden belli bir olayda çatışma bu özgün biçimi alır ya da neden bunun çözümüne şu yolla değil de bu yolla varılır? Neden bazı kadınlar bu çatışmanın sonucunda hasta düşer ya da kendi güç ve yeteneklerinin gelişiminde önemli bir güç yitimine uğrar? Bireyin böyle bir sonuca varmasını doğuran belirleyici etkenler nelerdir? Ve ne tür sonuçlar olasıdır? Bireysel yazgı sorununun belirdiği noktada, bireysel psikolojinin, aslında psikanalizin alanına girmiş oluruz.

Burda sizlere aktarılacak gözlemler, sosyolojik bir araştırmadan değil, belli sayıdaki kadınların analizinde karşılaşılan belli başlı güçlüklerden çıkarılmıştır, analiz, sözkonusu güçlüklerden sorumlu özel etkenlerin ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Böylece elinizdeki bu rapor, tarafımdan yapılan yedi analize ve analitik kurultaylardan bildiğim ek birkaç olaya dayanılarak hazırlanmıştır. Bu hastaların büyük çoğunluğunda temel olarak çok önemli ve dikkat çekici belirtiler yoktu; ikisinde hiç de tipik olmayan depresyon yatkınlık ve ara sıra ortaya çıkan kuruntulu kaygı tepkileri vardı; ikisi ise sara tanısı konulan seyrek nöbetler geçirmişti. Ama olayların hepsinde belirtiler, dışavuruldukları kadarıyla, her bir olayda hastanın erkeklerle ve işiyle ilişkileriyle ilgili belli güçlükler tarafından aşırı derecede gölgelenmişti. Sık sık olduğu gibi burda da hastalar, güçlüklerinin kendi kişiliklerinden kaynaklandığını az çok açıklıkla seziyorlardı.

Ancak konunun içerdiği gerçek sorunu yakalamak hiç de kolay değildi. İlk izlenim, bu kadınlar için erkeklerle olan ilişkilerin çok önem taşıdığı, ancak hiçbirisinin hiçbir zaman doyurucu bir ilişki kurmayı başaramadıkları yolundaydı. Ya ilişki kurma girişimleri doğrudan doğruya başarısızlıkla sonuçlanıyordu ve erkek ya da kadının kendisi tarafından son verilen bir geçici ilişkiler dizisi —

çoğunlukla seçicilikten yoksun olarak ilişkiler— gündeme geliyordu ya da daha uzun süreli ve anlamlı bir ilişkiye girildiği zaman bu ilişki, kaçınılmaz olarak kadının bazı tutum ya da davranışlarının sertliğine toslayıp parçalanıyordu.

Aynı zamanda, olayların hepsinde iş ve arkadaşlık alanında bir ketlemenin ve ilgi alanlarında az çok belirgin bir zayıflığın varlığı sözkonusuydu. Bu güçlükler bir ölçüde bilinçli ve açıktı ama hastalar, analizde günışığına çıkarılıncaya kadar kısmen bunların farkında değillerdi.

Ancak bir ölçüde ilerleyen analitik çalışmadan sonra burdaki ana sorunun, herhangi bir sevgi ketlemesinde değil, kadınların bütün ilgilerini yalnızca erkekler üzerinde yoğunlaştırmalarında yattığını anlayabildim. Sanki bu kadınların kafasına tek bir düşünce egemen olmuştu: "Bir erkeğim olmalı." Bu düşünce, kadınların öteki düşüncelerinin tamamını sömürüp tüketecek kadar gözlerinde büyümüş, bir saplantıya dönüşmüştü; öyle ki, yaşamın kalan bölümünün tamamı, bu kadınlarda bu düşünceyle karşılaştırılınca boş, yararsız, bayağı ve ölü bir görünüm alıyordu. Sahip oldukları uğraş ve yeteneklerin onlar için hiçbir anlamı yoktu ya da daha önceki anlamını yitirmişti. Başka bir deyişle erkeklerle olan ilişkilerini etkileyen çatışmalar sözkonusuydu ve bu çatışmalar büyük ölçüde hafifletilebilirdi ama gerçek sorun sevgi yaşamına gereğinden az değil, çok aşırı bir önem verilmesinde yatıyordu.

Bazı durumlarda analizde sırasında işle ilgili ketlemeler ilk kez ortaya çıkıp artarken, cinsellikle ilgili kaygıların analizi sırasında erkeklerle ilişkileri birdenbire düzeliyordu. Bu değişme hasta ve yakınları tarafından farklı biçimlerde değerlendiriliyordu. Bu değişme bir yandan —analizin sonucu olarak kızının kadınsı bir yapı kazandığını, evlenmek istediğini ama okumaya olan ilgisini bütünüyle yitirdiğini söyleyen babanın hoşnutluğunda dile geldiği gibi— iyileşme yolunda yorumlanıyordu. Öte yandan, görüşmelerin akışı içinde şu ya da bu hastanın analiz süresince erkeklerle daha iyi bir ilişki kurduğu ama daha önceki yeterliliğini, iş yapabilme gücünü kaybettiği ve şimdi yalnızca erkeklerle arkadaşlık etme arzusuna kapıldığı yolundaki ardı arkası gelmeyen şikayetlerle karşılaşıyordum. Bu, üzerinde düşünülmesi gereken bir noktaydı. De-

mek ki böyle bir görüntü, ayrıca analizin yol açtığı bir değişmeye, yani tedavideki bir başarısızlığa da karşılık gelebilirdi. Yine de bu, yalnızca kadınların bazılarında ortaya çıkan bir sonuçtu. Peki şu ya da bu sonucu belirleyen koşullar nelerdi? Bu kadınların sorunlarının tamamında gözden kaçan birşey mi vardı?

Son olarak, hastaların tamamında az çok çarpıcı bir özellik — *normal olmama korkusu*— dikkati çekiyordu. İşte bu kaygı, erotizm alanında, işle ilişkilerde ya da kalıtsal ve bu nedenle değişmez bir doğal yatkınlığa bağladıkları genel bir farklı ve aşağı olma duygusunda daha soyut ve dağınık bir biçimde ortaya çıkıyordu.

Bu sorunun ancak yavaş yavaş açıklık kazanmasının iki nedeni vardı. Bir yandan bu görüntü, yaşamda erkeğe tapmaktan başka bir amacı olmayan bizim geleneksel gerçek kadın kavramımıza karşılık geliyordu. İkinci güçlük, sevgi yaşamının önemine inanan ve sonuç olarak bu alandaki rahatsızlıkların ortadan kaldırılmasının temel görevi olduğuna inanmaya yatkın analistin kendisinden kaynaklanır. Dolayısıyla analist, sunulan bu tür sorunlardaki bu alanın önemini gönüllü olarak vurgulayan hastaları izlemekten hoşnut olacaktır. Eğer bir hasta analiste yaşamındaki en büyük amacının Güney Denizi adalarına bir gezi yapmak olduğunu söyler ve analizin, bu arzunun gerçekleşmesine yönelik yolu tıkayan iç çatışmalarını çözmesini beklediğini söylerse, doğal olarak analist şu soruyu soracaktır: "Anlat bana bu tür bir gezi neden senin için yaşamsal bir önem taşıyor?" Elbette bu karşılaştırma yetersiz ve hatalıdır; çünkü cinsellik, Güney Denizi adalarına yapılacak bir geziden daha önemlidir; ama bu örnek, kendi içinde haklı ve tutarlı olmasına karşın, karşı cinsle yaşanan bir deneyimin önemi konusundaki yargımızın, bu alanı nevrotik bir yolla gözümüzde büyütüp gerektiğinden çok önemsememize yol açacak kadar bizi köreltebileceğini göstermeye yarar.

Bu bakış açısından elimizdeki hastalar, çifte bir farklılık örneği sergilerler. Bir erkeğe yönelik duyguları öylesine karmaşıktır ki, —tanımsal olarak çok hafif demek isterim— karşı cinsle bir ilişkiyi yaşamdaki tek değerli şey olarak değerlendirmeleri, kesinlikle bu olayın zorlanımlı bir gözde büyütülmesidir. Öte yandan bu kadınların yetenekleri, iş yapabilme yetileri, uğraşları, hırs ve buna kar-

şılık gelen başarı ve doyum olasılıkları kendilerinin düşündüğünden çok daha büyüktür. Dolayısıyla burda karşı karşıya olduğumuz şey, başarı ya da başarıya yönelik mücadeleden cinselliğe doğru bir önem, bir vurgu kayması, bir yer değiştirmedir. Aslında değerler alanındaki nesnel gerçekler sözkonusu olduğunda önümüzde duran şey, var olan değerlerin nesnel bir çarpıtılmasıdır. Çünkü son çözümlemede cinsellik, çok önemli, belki de en önemil doyum kaynağıyken, bu elbette tek ve en güvenilir olanı değildir.

Bir kadın psikanalistle ilgili aktarım konumuna başından sonuna iki tutum egemen olmuştu: Bunlardan birisi rekabet, ötekisiyse erkeklerle olan ilişkilerin yeniden akışıydı.* Her düzelme, iyileşme, ilerleme onlara kendilerine değil de tümüyle analiste ait bir başarı gibi geliyordu. Öğretici analize aldığım bir hasta, benim onu gerçekten iyileştirmek istemediğim ya da onun rekabetinden korktuğum için kendisine başka bir kentte oturmasını öğütlediğim düşüncesini bana yansıtmıştı. Bir başka hastam, her (doğru) yorumuma, çalışma yetisinin düzelmediğini belirterek tepki gösterdi. Yine bir başkası, ne zaman işlerin iyi gittiğini sezinlesem, böyle çok zamanımı aldığı için çok üzgün olduğunu belirtme alışkanlığı edinmişti. Cesaretsizliğin umutsuz şikayetleri analistin cesaretini kırmaya yönelik dayanılmaz arzuyu güç bela gizleyebiliyordu. Bu hastalar gözle görülür kesin düzelmelerin analizin dışındaki etkenlere bağlanabileceğini vurgularken, kötüye giden herşeyin sorumlusu olarak analisti gösterirler. Bu hastalar özgür çağrışım sırasında sık sık büyük güçlüklerle karşılaşıyorlardı, çünkü, bu onlar için kendini bırakma ve analist için bir zafer anlamına geliyordu ve bu, analisti başarıya götürebilirdi. Tek sözcükle bu hastalar, analistin hiçbir şey yapamayacağını kanıtlamak istiyorlardı. Hastalarımdan birisi bunu aşağıdaki fantazide şaka yollu şöyle dile ge-

* Erkek analiste yönelik tutum da aynı olabilir. Ya da aktarım, geçici ya da sürekli olarak, Freud tarafından "çorba ve budalalar mantığı" olarak tanımlanan görüntüye karşılık gelebilir. Birinci durumda analist belirgin bir biçimde, anne ya da kız kardeşe karşılık gelir (ama elbette her zaman değil, dolayısıyla her olayı kendi verilerine uygun bir temelde ele almak gerekir). İkinci durumdaysa bu gruptaki hastaların tipik özelliği olan, bir erkeği kazanmaya yönelik süregen itki analistin kendisiyle ilgilidir.

tirdi: Benim evimin karşısındaki evde oturuyor ve evimin duvarına, kendi evini gösteren "Tek iyi kadın analist burada oturuyor," yazılı çarpıcı bir tabela asıyor.

Konunun içerdiği bir başka aktarım tutumu da, yaşamda olduğu gibi burda da erkeklerle olan ilişkinin zorla öne çıkarılmasıdır ve bu, çarpıcı bir sıklıkla rol yapma biçimini alır. Sık sık, yüzeysel yaklaşımlardan, cinsel ilişkilere dek değişen ölçülerdeki ilişkileriyle bir erkeği öteki izler; bu arada erkeğin yaptıklarının ya da yapmadıklarının, erkeğin kendilerini sevdiğinin mi yoksa düşkınlığına mı uğrattığının ve kendilerinin ona nasıl tepki gösterdiklerinin hesabını yapmak analiz vaktinin çoğunu alır ve yorulmak nedir bilmeden, en küçük ayrıntıları uzun uzadıya hesaplarlar. Bunun bir oyun olduğu ve bu oyunun direnmeye hizmet ettiği her zaman doğrudan doğruya göze çarpmaz. Bazen bu oyun, hastanın, bir erkekle belki de hayati bir önem taşıyan bir ilişkiyi demirlemek üzere olduğunu gösterme çabası —analiste yönelik benzer bir arzuyla uyarlanmış bir çaba— tarafından perdelenir. Yine de geçmiş olaylara yönelik olarak, bu hastaların özgün sorunlarının ve özgün aktarım tepkilerinin daha kesin olarak bilinmesinin, kural olarak bu oyunu başından sonuna görebilmemize ve böylece hastaların rol yapmasını önemli ölçüde sınırlandırmamıza yardım edebileceğini söyleyebilirim.

Bu etkinlik içinde üç ayrı türden eğilim öne çıkar. Bunlar aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

1) "Bir kadın, bir anne imajı olarak size bağlanmaktan korkuyorum. Bu nedenle herhangi bir sevgi bağıyla size bağlanmaktan kaçınmalıyım. Çünkü sevgi, bağımlılık demektir. Ve dolayısıyla bundan kaçarak duygularımı bir başka şeye, bir erkeğe bağlamaya çalışmalıyım." Nitekim belirgin biçimde bu tipe giren bir kadın hastanın analizde anlattığı bir rüya, hastanın analize gelmeye çalıştığını ama bekleme odasında gördüğü bir erkekle kaçmak istediğini gösterdi. Çoğunlukla bu sakınım, analistin kendi duygularına karşılık vermeyeceği için kendisinin birtakım duygulara kapılmasının yararsız olacağı düşüncesiyle ussallaştırılır.

2) "Ben, daha çok, senin bana bağlanmanı isterim. Bu nedenle sana kur yapar, erkeklere göstereceğim ilgiyle kıskançlık uyandırma-

ya çalışırım." Burda kıskançlığın, çok güçlü bir sevgi uyandırma aracı olduğu yolunda derinlere kök salmış, büyük ölçüde bilinç öncesi bir inanç dile gelmektedir.

3) "Erkeklerle olan ilişkileri bana çok görüyorsunuz; hatta, onlara her olası sahip olma yolunda beni engellemeye çalışıyor, çekici olmamı bile istemiyorsunuz. Ama inadına bunları yapabileceğimi göstereceğim." Bu hastalarda analistin yardımcı olma arzusu olsa olsa entellektüel düzeyde benimsenir, bazen bu bile olmaz ve ancak sonunda aradaki buzlar eriyince gerçekten birisinin bir başkasının bu alanda mutluluğa ulaşmasına yardım etmek istemesi karşısında duyduğu şaşkınlığı dürüstçe dışavurabilmesi dikkati çeker. Öte yandan zihinsel bir güven üstyapısının bulunduğu durumlarda bile hastanın analistle bir bağ oluşturma girişimi başarısızlıkla sonuçlandığı an, analiste duyduğu kızgınlık gibi, gerçek ikiyüzlülüğü ve gerçek kaygısı suyüzüne çıkıverir. Bu kızgınlık bazen nerdeyse paranoid bir yapıya bürünür, içeriği, analistin şundan ya da bundan sorumlu olduğu, hatta bunun yaratılmasına neden aktif olarak olduğu yolundadır.

Bu tür yollarla kazanılan içgözlem bizi, erkeklere yönelik bu tutumun anahtarının, hastalıklı bir biçimde erkeklerin arkasından koşmaya yol açan güçlü ve aynı zamanda korkulan bir eşcinsellikte —gerçekten de, erkek ve kadınları kendine bağlama çabasının, yalnızca bilinçli bir dışavurumu olduğu "gerçek erkeksi bir davranış" bağlamında bir eşcinsellik— saklı olduğunu varsaymaya itmektedir. Bu, ayrıca bu kadınların sorumsuzca erkeklerle düşüp kalkmasını, tipik başıboşluğunu ve seçici olmayışlarını da kavranır bir biçimde açıklar. Değişmez bir biçimde eşcinselliği çağrıştıran kadınlara yönelik çatışmalı duygular, anne rolü oynadığı ölçüde analiste karşı dışavurulan güvensizlik; kuşku, kaygı ve öfkeyi olduğu kadar, hastaların eşcinsellikten kaçmaya, özellikle erkeklere yönelmeye duydukları ihtiyacı da açıklamaktadır.

Klinik bulguları ilk bakışta böyle bir yorumla çelişmez. Rüyalarda, bir erkek olma arzusunun kesin dışavurumlarıyla karşılaşırız, gündelik yaşam içinde değişik kılıklar altında erkeksi davranış biçimleri sergilenir. Bu kadınlar, erkek olmayı eşcinsel olmakla özdeş saydıkları için, çok belirgin durumlarda bile bu arzularını

inatla inkar etmeleri çok ilginç bir olaydır. Eşcinsel renkli bir ilişkinin kalıntıları, hemen hemen her zaman yaşamın herhangi bir döneminde bulunur. Olayların çoğunda kadınlarla arkadaşlıkların dikkati çekecek ölçüde önemsiz bir rol oynaması gibi, bu tür ilişkilerin başlangıç evresinin ötesinde gelişmemeleri de önceki yorumla uygunluk göstermektedir. Bütün bu olaylar, ancak belirgin bir eşcinselliğe karşı kullanılan savunma araçlarının ışığı altında ele alınabilir.

Yine de bu olayların hepsinde bilinçsiz eşcinsel eğilimler ve bunlardan kaçış üzerine kurulu bir yorumun terapi açısından bütünüyle etkisiz kaldığını görmek çok şaşırtıcıydı. Bu nedenle daha doğru bir başka olası yorum gerekiyordu. Aktarım durumundan alınan bir örnek, bize gerekli yanıtı verecektir.*

Hastalarımdan birisi terapinin başlarında düzenli olarak ilk önce imzasız, daha sonra da açıktan bana çiçek göndermeye başlamıştı. Bana karşı bir kadına kur yapan bir erkek gibi davrandığı yolundaki yorumumu gülerek kabul etmesine karşın, tutumunda hiçbir değişme olmamıştı. Armağanlarının aslında, sık sık dışavurduğu saldırganlığını dengelemeye hizmet ettiği yolundaki ikinci yorumum da ilki gibi etkisiz kalmıştı. Öte yandan hastam, birisinin armağanlar aracılığıyla bir başka insanı kendisine bağlayabileceğini vurgulayan bazı çağrışımlarda bulununca durum sanki büyü yapılmış gibi birdenbire değişmişti. Bunu izleyen bir fantazi, bu arzunun arkasındaki yıkıcı içeriği ortaya çıkardı. Benim hizmetçim olmaktan ve benim için herşeyi kusursuzca yapmaktan zevk duyacağını söyledi. Böylece ona bağlanacak, ona tam anlamıyla güvenecektim, derken bir gün kahvemin içine zehir koyuverecekti. Fantazisini, bu bireyler grubuna özgü tipik bir deyişle sonuçlandırdı. "Sevgi bir cinayet aracıdır." Bu örnek, bu gruba özgü tutumu açıkça gözler önüne sermektedir. Kadınlara yönelik cinsel dürtüler bilinç düzeyinde algılandığı ölçüde, aslında sık sık *subspecie*** suçlu-

*Ne zaman bu hastalara erkek olma arzusunun, öteki nesne ilişkilerinin hepsinden tamamıyla ayrı tutulduğunu gösterdiysem, sanki onları eşcinsellikle "suçlamışım" gibi değişmez saflıkla ve hiç zaman yitirmeksizin tepki göstermeleri her zaman dikkatimi çekmiştir.

** Kendi temel, evrensel ya da doğal yapısı içinde. (S.B)

luk duygusu olarak yaşanır. Ve analist bir anne ya da kız kardeş imajına karşılık geldiği sürece aktarımdaki içgüdüsel tutum da kesinlikle yıkıcıdır, dolayısıyla amaç, baskı altına almak ve yok etmektir; başka bir deyişle bu tutum cinsel değil yıkıcı bir tutumdur. Bu nedenle "eşcinsellik" deyimi yanıltıcıdır, çünkü eşcinsellikle yıkıcı öğeler birbirine geçmiş bile olsa, genellikle bununla cinsel amaçların kendi cinsinden birisine yöneltildiği bir tutum anlatılmak istenir. Elimizdeki olaydaysa yıkıcı dürtüler, libido yüklü dürtülerle ancak çok gevşek bir bağ oluşturabilmişlerdir. İçiçe geçen cinsel öğeler, ergenlik dönemindeki yazgının aynısıyla karşılaşır: Erkeklerle olası doyurucu bir ilişki iç nedenlerden ötürü olanaksızdır, bu nedenle libidonun kadınlara yöneltilebilecek bir bölümü serbest olarak varlığını korumaktadır. Daha sonra da göstereceğim gibi libido için iş ya da erotizm için birtakım çıkış yollarının bulunmayışının nedenleri vardır. Ayrıca, libido bağları aracılığıyla yıkıcı dürtüleri zararsız kılmaya yönelik başarısız bir girişimin yanısıra, kadınlara yönelik dürtülerde olumlu bir etken olarak, kendi erkeksi tutumlarına sığınma —yine olayların hepsinde yukardakine eşdeğerde başarısız— sözkonusudur. Bu etkenler birliği, eşcinsellikle ilgili kaygıyı —bu olaylarda cinsel ya da sevecenlik, hatta arkadaşlık duygularının bile neden büyük ölçüde kadınlara yöneltilmediğini— bir ölçüde açıklamaktadır.

Yine de bu tür bir gelişmenin gerçekleştiği kadınlara şöyle bir bakınca bu açıklamanın yetersizliği hemen göze çarpar. Çünkü kadınlara yönelik yıkıcı eğilimler bu gruplarda (aktarımda ve yaşamlarında görüldüğü gibi) açıkça ve sıkça görülmesine karşın aynı eğilimler, (az önce verilen tanıma *göre*) bilinçaltında eşcinsel olan kadınlarda da aşağı yukarı aynı ölçüde bulunacaktır. Dolayısıyla sözkonusu eğilimlerle ilgili kaygı belirleyici bir etken olamaz. Bana öyle geliyor ki, gelişimi eşcinsel bir doğrultuda olan kadınlardaki belirleyici etken daha çok, erkeklerle ilgili çok eski bir geri çekilme, uzaklaşma —hangi nedenle olursa olsun— tutumunda yatmaktadır; bu nedenle öteki kadınlarla erotik rekabet bu hastalarda arka cepheye doğru geri çekilir ve sözkonusu grup arasında ara sıra görüldüğü gibi, hem bir yıkıcı ve cinsel dürtüler *çifti*, hem de bu yıkıcı eğilimleri *aşırı ölçüde dengeleyen bir sevgi* ortaya çıkar.

Elimizdeki kadın tipinde bu aşırı dengeleme ya hiç olmaz ya da pek fazla bir önem kazanmaz; aynı zamanda, kadınlarla olan rekabetin varlığını sürdürmekle kalmayıp, daha da kızıştığını görürüz, çünkü kavganın amacı (sonuncusundaki gibi korkunç bir nefretle örtülmüş), bir erkeği kazanma amacı henüz bırakılmamıştır. Bu nedenle sözkonusu nefret ve düşmanlıkla ilgili bir kaygı ve bir misilleme korkusu vardır, ama bunun ortadan kalkmasını gerektirecek bir güdü yoktur; gerçekten de aslında bunu sürdürmeye yönelik bir ilgi vardır. Rekabetten doğan kadınlara yönelik bu korkunç düşmanlık, aktarım ortamında erotik alanda yansıtma biçiminde açıkça ve kusursuzca dışavurulur. Çünkü temel duygu (kadın) analistin, hastanın erkeklere yönelik ilişkilerinde onu engellediği yolundaysa burdaki gönderme yalnızca yasaklayıcı anneye değil, ama özellikle, kadınsı bir gelişim tipine ya da kadınlık alanında gösterilecek bir başarıya göz yumamayan katı, kıskanç bir anne ya da kız kardeştir.

Direnme gösteren kadının, kadın analiste karşı erkek rolü oynamasının anlamı, işte ancak bu temelde anlaşılabilir. Amaç, kıskanç anneye ya da kız kardeşe, hastanın herşeye karşın bir erkek bulabileceğini ya da kazanabileceğini kanıtlamaktır. Ama bu, huzursuz bir bilinç ya da kaygı pahasına olasıdır. Bu olayı herhangi bir engellemeye karşı duyulan açık gizli öfke tepkileri izledi. Altta şöyle bir çatışma gündeme gelecekti: Analist, hastanın erkeklerle olan ilişkileri konusunda rol yapmasına izin vermek yerine bunları analiz etmekte ısrar edince bu, hastanın bilinçaltında analist tarafından bir yasaklama, bir itiraz olarak yorumlandı. Analist fırsat düştükçe, erkeklerle ilişki kurmaya yönelik bu girişimlerin analiz olmaksızın belki de onu hiçbir yere götüremeyeceğine dikkati çekse bile bu, coşkusal olarak hasta için, annesinin ya da kız kardeşinin onun kadınsı özsaygısını baskı altına almaya yönelik girişimlerinin bir tekrarı anlamına geliyordu. Sanki analist şunları söylemişti: Çok küçüksün ya da hiçbir değerin yok ya da yeterince çekici değilsin; bir erkeği kendine çekemez ya da onu elinde tutamazsın. Ve işte bunu yapabileceğini kanıtlamak için gösterdiği tepki oldukça geniş kapsamlıdır. Daha genç hastalarda bu kıskançlık, kendilerinin daha genç, analistin yaşlı oluşunun vurgulanmasıyla açıkça dile gelir,

bazılarında bu, analistin, bir kızın bir erkeği herşeyden çok istemesinin çok doğal birşey olduğunu ve bunun analizden çok daha önemli olması gerektiğini anlayamayacak kadar yaşlı olduğu görüşüyle dile gelir. Sık sık, örneğin hastanın bir erkekle ilişkiyi analiste ihanet olarak algılaması gibi, Oedipus bağlamında aile ortamı hemen hemen aynı biçimiyle yeniden harekete geçer.

Aktarımda yer alan şey, her zaman olduğu gibi, yaşamın kalan bölümünde olan olayların özellikle açık ve sansür edilmemiş baskısından başka birşey değildir. Hasta hemen her zaman, başka kadınlar tarafından arzulanan veya şu ya da bu yolla başka kadınlara bağlanmış bir erkeği —çoğunlukla öteki nitelikleri ne olursa olsun— kazanmaya çalışır. Ya da yoğun kaygı durumlarında özellikle az önceki tanıma giren erkeklerle ilgili mutlak bir tabu vardır. Olayların birisinde olduğu gibi bu, bütün erkekleri tabu sayacak kadar ileri gider, çünkü son analizde her erkek, olası bir kadının elinden alınmıştır. Rekabetin temelde bir ablayla geliştiği bir başka hastamda ilk cinsel birleşmeden sonra bir kaygı rüyası ortaya çıktı, rüyasında ablası onu tehdit ederek odanın içinde kovalamıştı. Hastalıklı ölçülere dek artan rekabetin alabileceği biçimler ayrıntılara girmemizi gerektirmeyecek kadar açıktır ve çok iyi bilinmektedir. Yine yıkıcı bir tipin rekabetiyle birleşen kaygının yol açtığı erotik alandaki ketleme ve engelleme de yukarıdakine eşdeğerde bilinen bir olgudur.

Ancak temel soru şudur: Bu rekabet tutumunu böylesine korkunç boyutlara ulaştıran ve buna büyük bir yıkıcı özellik veren şey nedir?

Bu kadınların daha önceki yaşamlarına ait öykülerde düzenli ve sıksık ortaya çıkması yüzünden dikkati çeken bir etkenin ve buna özgünlük kazandıran bir sonucun varlığı sözkonusudur: Bu kadınların hepsi çocukluklarında bir erkeği (baba ya da erkek kardeş) kazanma amacını güden rekabette tali durumunda kalmışlardır. Büyük çoğunluğunda —onüç olaydan yedisinde— herşeyden önce şu veya bu şekilde aslan payını alan, yani babanın gözdesi olan bir *abla*, ötekinde bir abi, bir başkasında da küçük erkek kardeş vardır. Açıkça babanın gözdesi olan ve bu nedenle kız kardeşinin, babasının ilgisini çekmesini önlemek için özel çabalar harcamak zo-

runda kalmayan yaşça çok büyük bir ablanın bulunduğu olayın dışında, öteki olaylarda analiz, bu ablalara duyulan korkunç bir öfkeyi suyüzüne çıkardı. Öfke iki noktada toplanır. Bu, kız kardeşlerin babayı, erkek kardeşi ya da sonraki yaşamda öteki erkekleri kazanmayı başardıkları kadınsı gönül oyunlarıyla ilgili olabilir. Ve bu olaylarda öfke öylesine büyüktür ki, karşı çıkma yoluyla kadınsı oyunlardan bütünüyle vazgeçme anlamında hastanın bu yoldaki kendi gelişimini engeller; bu nedenle hasta, çekici elbiseler giymekten, dansetmekten, erotik alanda herhangi birşeye katılmaktan genel anlamda kendisini alıkor. İkinci öfke tipi, kız kardeşin hastaya yönelik düşmanlığıyla ilgilidir; hasta tarafından bunun gerçek boyutları ancak belli ölçülerde sezilir. Yaygın bir deyişe indirgenirse bu, aşağıdaki gibi açıklanabilir: Ablalar, üstün fiziksel güç ve ilerlemiş zihinsel gelişime sahip oldukları için, etki yaratabilecek bir durumdadırlar ve bu nedenle bir yandan doğrudan tehditlerle, öte yandan erotik açıdan çekici olmaya uğraşan küçük kız kardeşin bütün çabalarıyla alay ederek, bir yanda da —elimizdeki olayların üçünde, belki de dördünde gerçekten olduğu gibi— küçük olanı cinsel oyunlarla kendine bağımlı bir duruma getirerek, küçük kız kardeşlerin gözünü korkutmuşlardır. Kolayca anlaşılabileceği gibi, son yöntem en derin öfke izlerini bırakır, çünkü bu, —bir yandan cinsel bağımlılık, öte yandan da suçluluk duyguları yüzünden— küçük çocukları savunmasız bırakır. İşte bu olaylarda da açık eşcinsellik anlamında en belirgin eşcinsel eğilimler bulunmuştu. Bu olayların birisinde anne, erkek ahbapları tarafından çevresi sarılan olağanüstü çekici bir kadındı ve baba, karısına kesin bir bağımlılık gösteriyordu. Başka bir olayda, hastanın kız kardeşi kendisinden daha çok yeğlenmekle kalmamış, babası da evde yaşayan bir akrabayla sevgi ilişkisine girmişti ve belki de daha başka kadınlar da vardı. Yine başka bir olayda henüz genç ve olağanüstü güzellikteki anne, babanın, oğulların ve mekik dokurcasına eve gidip gelen değişik erkeklerin çekim merkeziydi. Bu son olayda durumu karmaşıklaştıran başka bir etken daha işin içine girmişti: Küçük kız, beş ile dokuz yaşları arasında ondan birkaç yaş büyük ve annesinin gözdesi olan ve kendisinden çok giderek annesine bağlı bir duruma gelen abisiyle cinsel içerikli bir ilişkiye girmişti. Ayrıca oğ-

lan, ergenlik döneminde annesi yüzünden, kız kardeşiyle olan ilişkisini en azından cinsel içrik bağlamında birden bire kestirip atmıştı. Yine başka bir olayda baba, hastaya dört yaşında başlayan ve ergenlik döneminde daha da açık bir özelliğe bürünen cinsel yaklaşımlarda bulunmuştu. Aynı zamanda baba, herkes tarafından tapılan karısına bağımlılığını sürdürmekle kalmamış, bu arada kolayca öteki kadınların albenisine de kapılmıştır; dolayısıyla kız, babası için işi bitince ya da öteki yetişkin kadınlar sahneye çıkınca fırlatılıp atılan bir oyuncak olduğu yolunda bir izlenim edinmişti.

Böylece bütün bu kızlar, çocuklukları boyunca bir erkeğin ilgisini çekmek için, ya ta başından umutsuz olan ya da yenilgiyle sonuçlanan yoğun bir rekabet yaşamışlardır. Elbette babayla ilgili bu yenilgi, kızın aile ortamındaki tipik yazgısıdır. Ancak ele aldığımız olaylarda bu yazgı, duruma erotik açıdan kesin egemenliğini koyan ya da babanın veya erkek kardeşin yanında özgün yanılsamalar uyandıran anne ya da kız kardeşin doğurduğu rekabetin kızışması yüzünden, özgün ve tipik birtakım sonuçlar yaratır. Burda, önemine bir başka bağlamda değineceğim başka bir etken de rol oynamaktadır. Ele aldığımız olaylarda cinsel gelişme, başkaları ya da olaylar tarafından ortaya çıkarılan erken cinsel uyarım deneyimlerinin aşırı boyutlara ulaşması yüzünden ortalama olandan çok daha yoğun, çok daha hızlandırılmış bir dürtüyle karşılaşmıştır: Öteki kaynaklardan (oral, anal ve kas erotizmi) alınabilecek fiziksel hazdan daha büyük, daha yoğun olan bu erken (olgunlaşmamış) örgensel uyarı deneyimi, örgensel alana daha büyük bir önem verilmesine neden olmakla kalmaz, bir erkeğe sahip olma mücadelesinin öneminin, içgüdüsel olarak algılanmasının temelini de atmış olur.

Bu tür bir mücadelenin kendi olaylar zinciri içinde öteki kadınlara yönelik kalıcı ve yıkıcı bir rekabet tutumuna yol açması durumundaki ruhsal durum, rekabetçi bir ortam için geçerlidir: Yenilen, kazanana karşı sürekli bir öfke duyar, öz-saygısına aldığı yara ona acı verir, sonuçta, daha sonraki rekabet ortamlarında daha az elverişli bir konumda kalır ve en sonunda bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi başarı şansının, rakibinin ölümüne bağlı olduğunu düşünür. Aynı sonuç, tartışma konusu olan olaylara da tam anlamıyla bağlanabilir: Bir çiğnenmiş, ayaklar altında kalmış olma duygusu,

kadınsı öz-saygı anlamında sürekli bir güvensizlik ve daha iyi durumda olan rakiplere karşı duyulan derin bir öfke. Bunların sonucu olarak olayların hepsinde, öteki kadınlarla rekabetten kısmen ya da tam anlamıyla kaçınma veya engelleme ya da aşırı boyutlara ulaşan zorlanımla bir rekabet gündeme gelir ve bu bağlamda yenilmiş olma duygusunun yoğunluğu arttıkça, kurbanın, rakibinin ölümüne yönelik amacı da bu ölçüde keskinleşip katılaşacaktır; sanki şunu düşünüyor gibidir: Ancak ve ancak sen öldükten sonra ben özgür olabilirim.

Savaştan zaferle çıkan rakibe karşı duyulan bu düşmanlık iki şeyden birisine yol açar. Eğer bu düşmanlık büyük ölçüde önbilinç düzeyinde kalırsa, erotik başarısızlığın suçu öteki kadınların üstüne atılır. Yok eğer çok daha derinlere bastırılırsa, başarıdan yoksunluğun nedeni hastanın kendi kişiliğinde aranır; yükselen çileci şikayetler, bastırılan düşmanlıktan kaynaklanan suçluluk duygularıyla birleşir. Aktarım ortamında sık sık bir tutumun bir başkasıyla nasıl değiştiğini gözlemekle kalmayız, birisinin bastırılmasının otomatik olarak ötekini nasıl güçlendirdiğini de görürüz. Eğer anneye ya da kız kardeşe yönelik düşmanlık bastırılırsa, hastanın suçluluk duyguları da bu oranda artar; hastanın öz-azarlamaları azalırsa, ötekilere duyduğu kızgınlık artar. Birisi başına gelen felaketlerden sorumlu olmalı: Eğer bu ben değilsem, başkaları olmalı; başkaları değilse bunun sorumlusu benim demektir. Bu iki tutumdan, başına gelen felaketin kendi hatası olduğu duygusu daha güçlü bir biçimde bastırılır.

Erkeklerle doyurucu bir ilişkiyi gerçekleştirememenin bütün suçunun kendisinde olup olmadığı konusundaki bu sancılı kuşku, analizde kural olarak ilk önce bu biçimiyle ortaya çıkmaz, ancak, her şeyin olması gerektiği gibi olmadığı yolundaki genel bir yargıyla dile gelir; hastalar, "normal" olup olmadıkları konusunda sürekli bir kaygı duyarlar. Bazen bu, yapısal ya da organik açıdan sağlıklı olmadıkları korkusuyla ussallaştırılır. Bazen bu tür kuşkulara karşı devreye sokulan bir savunma mekanizması çok normal oldukları konusunda aşırı bir vurgulama biçiminde dikkati çeker. Eğer savunma alanında böyle bir vurgulama sözkonusuysa, analiz utanç duyulacak birşey olarak değerlendirilir. Çünkü bu, herşeyin olma-

sı gerektiği gibi olmadığının bir kanıtıdır ve bu düşünceye uygun olarak, analizi bir sır olarak saklamaya çalışırlar. Aynı hastadaki zihinsel bir tutum, bir uçtan ötekine, temelde böylesine yanlış olan birşeyi psikanalizin bile değiştiremeyeceği yolundaki karamsarlıktan, bunun tam tersine, herşeyin yerinde ve iyi olduğu, bu nedenle analize gerek olmadığı yolundaki iyimserliğe kadar değişebilir.

Bu kuşkuların aldığı en yaygın biçim hastanın, bilinçaltındaki çirkin olduğu ve bu nedenle bir erkek için çekici olamayacağı inancıdır. Bu inanç, her durum ve koşulda gerçek durumdan bağımsızdır; örneğin, olağanüstü güzellikteki kızlarda bile rastlanabilir. Bu duygu, gerçek ya da hayati bir özüre —düz saç, büyük el ya da ayaklar, fazlaca enli bir yapı, çok uzun ya da kısa boy, yaş, cilt ya da yüz çirkinliğine— bağlanabilir. Bu özeleştiriler, değişmez bir biçimde derin utangaçlık duygularıyla birleşir. Örneğin bir hasta bir ara ayaklarından rahatsız oluyordu; eğer ayaklarının biçimsiz olduğunu keşfederse canına kıymak zorunda kalacağı duygusuyla, kendininkileri heykellerin ayaklarıyla karşılaştırmak için müzeye koşmuştu. Başka bir hastam, kendi duygularının ışığı altında, kocasının nasıl olup da eğri büğrü ayak parmaklarından kendisini kahredecek kadar utanmadığını anlayamamıştı. Bir başkası, erkek kardeşi kendisine kollarının çok hantal olduğunu söyledi diye haftalarca oruç tutmuştu. Bazı olaylarda bu duygu, elbiselere, güzel elbiseler olmaksızın insanın çekici olamayacağı düşüncesine bağlanır.

Bu çileci düşüncelerden kurtulma girişiminde giyim kuşam çok önemli bir rol oynar, yine de sürekli bir başarı kazanılamaz, çünkü, kuşkular bu alanı da başından sonuna istila eder ve bunu birey için bitip tükenmeyen bir acı kaynağı durumuna sokar. Elbisenin üzerine kusursuzca oturmaması dayanılmaz birşey olur; elbise, giyeni hantal gösteriyorsa ya da çok uzun/kısa gözüküyorsa, çok açık ya da çok inceyse, çok gözalıcıysa, aşırı genç havası yaratıyorsa ya da yeterince çağdaş değilse, hasta aynı duyguları yaşayacaktır. Bir kadın için giyim kuşamın önemli olduğu kabul edilirse, ortada bir sorun kalmaz ancak burda sahnelenen, oldukça ölçüsüz, ortam ve koşullara uymayan duygulardır: Bunlar, utanma, güvensizlik, hatta öfke duygularıdır. Örneğin hastalardan birisi, eğer elbisenin kendisini hantal gösterdiğini düşünse, o elbiseyi parçalamak

gibi bir alışkanlık kazanmıştı; ötekilerindeyse öfke terziye yöneltilmişti.

Bir başka savunma girişimi de erkek olma arzusudur. "Bir kadın olarak ben, bir hiçim," dedi hastalarımdan birisi; "bir erkek olarak daha iyi bir durumda olabilirdim," ve bu sözlerine belirgin erkeksi mimikler eşlik etmişti. Üçüncü ve en önemli savunma aracı, hastanın herşeye karşın bir erkeği kendisine çekebileceğini kanıtlama girişiminde yatar. Yine burda da aynı coşkular dizisiyle karşı karşıyayız. Erkeksiz olmak, bir erkekle hiçbir zaman herhangi bir ilişkiye girmemiş olmak, kızoğlankız kalmak, bekar olmak: Bütün bunlar rezalet demektir ve başkalarının o insana tepeden bakmasına neden olur. Bir erkeğe sahip olmak —ister bir hayran, arkadaş, sevgili, ister koca olsun— o insanın "normal" olduğunun bir kanıtıdır. Çılgınca bir erkek arayışının nedeni budur. *Au fond,** erkek yalnızca bir erkek olmanın yalın gereğini yerine getirsin, yeter. Eğer kadının narsist doyumunu artırabilecek başka nitelikleri de varsa, fazlası can sağlığı. Aksi takdirde kadın, öteki alanlarda kendi düzeyiyle açıkça çelişen belirgin bir seçici olmama tutumu sergileyebilir.

Ama elbiseyle ilgili girişim gibi bu da —birşeyi kanıtlama sözkonusu olduğu sürece— başarısızlıkla sonuçlanır. Çünkü bu kadınlar, birbiri ardı sıra kendilerine aşık olacak erkekler bulsalar bile, kendi başarılarını değerden düşürecek nedenler yaratırlar; bu nedenlerden birkaçı şöyle sıralanabilir: Çevrede erkeğin aşık olabileceği bir başka kadın yoktur ya da erkek pek ahım şahım birşey değildir ya da "onu buna ben zorladım," "akıllı olduğum için ya da şu veya bu yolla onun işine yaradığım için beni seviyor," vs vs.

Herşeyden önce analize, içeriği, hastanın masturbasyon kendine zarar vermiş, bu yolla kendini yaralamış olma korkusu olan cinsel örgenlerle ilgili bir kaygı ortaya çıkarır. Çoğunlukla bu kaygılar, kızlık zarının parçalandığı ya da masturbasyon yüzünden çocuk sahibi olamayacağı** konusundaki özgün bir düşünceyle dile gelir-

* Fr. dipte, temelde. (S.B)

** Sık sık, bu son kaygının, masturbasyonla ilgili "en derin" kaygı olduğu izlenimi edinilir ama insan, bu türden nicel yargılamaları, bunları destekleyecek kesin veriler olmaksızın açıklamaktan çekinir. Ama ne olursa olsun, bu kadınlarda çocuk arzusu olağandışı güçlü bir arzudur ve olayların büyük çoğunluğunda başlangıçta çok güçlü bir biçimde bastırılır.

ler. Kural olarak bu kaygının baskısı altında masturbasyon tümden bırakılır ve bu edimin anımsanması bastırılır; hiçbir zaman masturbasyon yapmamış olma savı oldukça tipiktir. Yaşamın daha sonraki bir döneminde masturbasyonun alışkanlık durumuna getirildiği nisbeten seyrek olaylarda bu edimi, güçlü suçluluk duyguları izler.

Masturbasyona karşı gösterilen bu aşırı savunmanın asıl temeli, bu savunmaya eşlik eden kuraldışı sadistlik fantazilerinde, esir edilen, gülünç duruma düşürülen, alçaltılan, işkence edilen ya da özellikle cinsel örgenleri kesilen bir kadına çeşitli yollardan zarar verme, onu yaralama fantazilerinde gizlidir. Bu sonuncusu, en çok bastırılan ama dinamik olarak asal bir öğe gibi gözüken bir fantazidir. Kendi deneyimlerim çerçevesinde bu fantazi, hastanın masturbasyon fantazileri boyunca öteki türden eziyetçiliklerden haz duyduğu zaman bile hiçbir zaman dolaysız olarak dile getirilmedi. Yine de aşağıdaki türden verilere dayanılarak bu fantazi yeniden kurulabilir: Kendisini tombul gösterdiğini düşündüğü elbiseyi parçalayan hasta olayında, bunun ilk elden, masturbasyona eşdeğerde bir eylem olduğu, ikinci olarak daha sonra sanki bir cinayet işlemiş de izlerini ortadan kaldırmak zorundaymış gibi bir duyguya kapıldığı, ayrıca onun için tombulluğun gebelik anlamına geldiği ve ona annesinin gebeliğini anımsattığı (beş yaşındayken) derken analistin gebeliklerinin onda birtakım iç parçalanmalara yol açması gerektiğini düşündüğü ve sonuç olarak, kendi elbisesini parçalarken sanki annesinin cinsel örgenlerini parçalıyormuş gibi bir duyguya kapıldığı açık birşeydi.

Masturbasyon alışkanlığından tam anlamıyla kurtulan bir başka hasta, aybaşı kanamalarının verdiği acılarla ilinti içinde sanki içi dışına çıkıyormuş gibi bir duygu taşıyordu. Bir çocuk düşürmeden sözedilince cinsel heyecan duymuş; çocukken, kocanın, bir örgü şişiyle karısının içinden birşey çıkardığını düşündüğünü anımsamıştı. Cinayet ve tecavüz haberleri onu heyecanlandırıyordu. Çeşitli rüyalar bir kadının, bir kızın cinsel örgenlerini yaraladığı ya da ameliyat ettiği, bu nedenle sözkonusu örgenin kanadığı düşüncesini içeriyordu. Gerçekten de bu, bir ıslahevindeki bir kızın başına gelmişti; yapan da —onun analiste ya da büyük düşmanı annesine yapmayı arzuladığının tam tersine— ordaki öğretmen-

lerden birisiydi.

Öteki hastalardaki bu yıkıcı dürtülerin varlığı, benzer bir biçimde dile gelen misilleme korkusundan, yani, bütün kadınlık işlevlerinin özellikle kızlığın bozulmasının ve doğumun kanlı ve acı dolu olduğu korkusunun yarattığı aşırı kaygının varlığından anlaşılabilir.

Kısaca, çocukluğun ilk yıllarında anneye ya da kız kardeşe karşı yöneltilen yıkıcı dürtülerin, bilinçaltında eski güçlerinden hiçbir şey yitirmeksizin etkinliklerini hâlâ sürdürdüklerini görürüz; Melaine Klein, bu dürtülerin önemini ısrarla vurgulamıştır. Bunu açıklarken insan, bu dürtülerin dinmesine izin vermeyen şeyin, korkunç boyutlara ulaşan ve keskinleşen rekabet olduğuna kolayca inanabilir. Anneye karşı olan özgün (ilk) dürtünün anlamı şudur: Babamla cinsel ilişkiye girmemelisin; ondan çocuk doğurmamalısın; eğer doğurursan öylesine yıkılıp yaralanacaksın ki, bunu bir daha yapamayacak ve sonsuza dek zararsız bir duruma geleceksin ya da bütün erkeklere çirkin ve itici gözükeceksin. Ama bilinçaltında yürürlükte bulunan amansız dişe diş yasasına göre bu, kişide yukarıdakilerle tam olarak aynı türden korkular zincirini yaratır. Yani, eğer senin yaralanmanı ister, masturbasyon fantazilerimde sana bu cezayı verirsem, aynı şeylerin benim başıma gelmesinden de korkmak zorundayım; bununla da kalmayıp, anneme acı çektirip onu yaralamak istediğim ortamın aynısı bir ortamda aynı şeylerin benim başıma gelmesinden de korkmam gerekiyor. Aslında elimizdeki olayların bir bölümünde hastalar bir cinsel ilişki düşüncesiyle oynamaya başladıkları anda dismenore (sancılı aybaşı kanaması) başgöstermiştir. Ayrıca bazen bu dönemde gelişen dismenore, oldukça bilinçli ve kesin olarak, sözkonusu cinsel arzuların bir bedeli, bir cezası olarak değerlendirilir. Öteki olaylarda hastanın korkuları kendini, temel olarak birey için cinsel ilişkiyi engelleme sonucuyla dışavuran daha az özgün bir yapıdadır.

Bu misilleme kaygıları az önce belirtildiği gibi kısmen gelecekle, ama aynı zamanda kısmen de, aşağıdaki gibi geçmişle ilgilidir. Bu yıkıcı dürtüleri masturbasyon sırasında yaşattığım için, aynı şeyler bana da oldu; ben de onun gibi yaralanıp hasar gördüm ya da ben de en az onun kadar çirkinim. Babasının kendisine gerçek cinsel

yaklaşımlarda bulunmasından ötürü aşırı yoğunluktaki bir rekabetin başgösterdiği bir hastada bu ilinti bütünüyle bilinçliydi ve açıkça dile geldi; analizden önce, çok güzel olmasına karşın çirkin olduğunu düşündüğü için kolay kolay aynada kendine bakma yürekliliğini gösteremiyordu. Annesiyle olan çatışmaları analizde ortaya çıkarılıp yaşanınca, coşkuların açığa çıktığı bir anda kendisini aynada annesinin hatlarıyla gördü.

Olayların hepsinde ayrıca erkeklere yönelik yıkıcı dürtüler de bulunur. Bunlar, rüyalarda iğdiş etme dürtüleri, yaşamdaysa yaralama, zarar verme isteği ya da dürtülere karşı savunma biçiminde dile gelir. Ancak erkeklere yöneltilen bu dürtülerin normal olmama düşüncesiyle olan bağları pek güçlü değildir, genellikle analizde ortaya çıkarılmaları pek önemli bir direnmeyle karşılaşılmadan ilerler ve psikanalitik durumda pek önemli bir değişme olmaz. Öte yandan kadınlara (anneye, kız kardeşe, analiste) yönelik yıkıcı dürtüler ortaya çıkarılıp analiz edilince kaygı ortadan kalkar ve tersine, aşırı bir kaygı bu itkilerle birleşen güçlü suçluluk duygularını ele almayı engellediği sürece durumda hiçbir değişme olmaz. Burda oluşturulan savunmalar, —analiste karşı direnme olarak açıkladığım görünüm— suçluluk duygusuna karşı oluşturulan ve aşağıdaki gibi bir anlam kazanan bir savunmadır: Ben, şu ya da bu yolla kendimi yaralamadım, böyle yaratılmışım. Bu, aynı zamanda, farklı değil de böyle yaratılmış olmaya karşı ya da kalıtsal yapıyâ yani, neyse hep öyle kalmaya karşı; elimizdeki olayların ikisinde olduğu gibi, hastanın örgenlerine birşeyler yapan kız kardeşe karşı ya da çocukluğunda kendisine yapılanlardan sonra bir onarımın gerçekleşmemesinden ötürü o dönemin kıyıcılığına karşı bir sitem işlevi görür. Burda bu şikayetlerin hizmet ettiği işlev ve bunların varlıklarının sürdürülmesinin nedeninin, bireyin suçluluk duygularına karşı bir savunma olduğu açıktır.

İlk önce, normal olmama düşüncesine tutunmanın, erkeklik yanılsaması tarafından, buna eşlik eden utanma duygusunun da masturbasyon yüzünden kamışını yitirmiş ya da onun olası yeniden gelişmesini engellemiş olma düşüncesi tarafından belirlendiğini varsaydım; bir erkeğin arkasından koşmayıysa kısmen dişiliğin gerektiğinden çok öne çıkarılması, kısmen de, kendi başına erkek ola-

mayan birisinin, bir erkeğin kendisini tamamlaması yolundaki arzusu tarafından belirlenmiş olarak değerlendirdim. Ama yukarıda anlatılan olayların akışındaki güdülendirici güçlerden, bu erkeklik fantazilerinin, *dinamik açıdan aktif etkene* karşılık gelmediği, yalnızca yukarıda anlatılan kadınlara rekabet tutumundan kaynaklanan *tali) eğilimlerin bir dışavurumu* olduğu, aynı zamanda, erkek olarak doğmamalarından ötürü haksız yazgıya ya da anneye karşı yöneltilen ve şu ya da bu yolla ussallaştırılan bir suçlama ya da rüyalarda veya fantazilerde kadınlık çatışmalarının acı dolu yükünden kaçmaya yönelik bir araç yaratma ihtiyacının bir dışavurumu olduğu sonucuna vardım.

Elbette erkek olma yanılsamasına tutunmanın dinamik bir rol oynadığı olaylar da vardır, ama bunlar oldukça farklı bir yapıya sahip gibidir, çünkü bu olaylarda, eşcinsel doğrultuda bir gelişmenin ya da narsistçe bir tutumun oluşum ve yapılanışının temelinde belli bir erkekle —genellikle baba ya da erkek kardeşle— özdeşleşme büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

Erkeklerle olan ilişkilerin abartılmasının kaynakları, şu ana dek tartıştığımız kadarıyla, cinsel dürtünün olağandışı güçlü oluşunda değil, kadın erkek ilişkisinin dışındaki etkenlerde yani, yaralanan kadınsı öz-saygının yeniden kurulmasında ve galip (kadın) rakibe bir meydan okuma tutumunda yatmaktadır. Ve bu nedenle cinsel doyum arzusunun, bir erkeğin arkasından koşma tutumunda temel bir rol oynayıp oynamadığının ve eğer oynuyorsa bunun ne ölçüde olduğunun araştırılması gerekmektedir. Bir erkeğin arkasından koşmanın bilinç düzeyinde cinsel doyumu amaçladığı bir gerçek, ama bu içgüdüsel bir bakış açısından da doğru mudur?

Bu bağlamda sözkonusu doyumun ortalama bir arzuyla aranmadığı ama buna açıkça bir kesinlikle aşırı bir değer verildiği olgusunun önemi unutulmamalıdır. Ara sıra bu tutum, belirgin bir biçimde bilinç düzeyinde de gündeme geliyordu ama ilk önce ben, bir yandan cinsel ketlemenin yoğun oluşu, öte yandan da erkeklere yönelik başka kaynaklardan gelen dürtünün güçlü oluşu yüzünden bunu önemsememe eğilimindeydim; dolayısıyla sözkonusu tutumu, bilinçsiz güdüleri gizlemeye ve erkeklere yönelik arzuyu "oldukça normal ve doğal" birşey olarak göstermeye yarayan bü-

yük bir ussallaştırma olarak değerlendirdim. Aslında elbette bu vurgu, sözkonusu sonuçlara da hizmet etmektedir ama burda, hastanın her zaman —bir anlamda— haklı olduğu yolundaki eski özdeyişle de bir uzlaşma buluruz. Cinsel doyuma ve cinsellik dışı öteki bütün öğelere yönelik arzudan, özellikle karşı cinsle cinsel ilişki kurma arzusundan geriye bir cinsel arzu artığı kalır. Bu izlenim, şu görüşe dayandırılmıştır: Bu kadınlardaki cinsel arzu, *özünde* bir yanda yalnızca kadınlara karşı çıkma, öte yanda kendini ortaya koyma ("Narsist dengeleme") isteklerini dile getirseydi, gerçeklikte, çoğu kez bilinçsizce, hatta çoğu kez de kendi bilinçli tutumlarıyla zıtlık oluşturacak biçimde sözkonusu erkekle cinsel ilişkiye girme isteğinin ısrarla peşinde koştukları olgusunu açıklamak kolay olmayacaktı. Sık sık bu kadınların, cinsel ilişki olmaksızın sağlıksız ya da işlerinde verimsiz olacakları düşüncesini taşıdıkları görülür. Bu düşünce, ya yarı anlaşılmış psikanalitik bir bakış açısıyla, ya bir hormonlar kuramıyla ya da yalnızca, cinsel perhizin zararlı olduğu yolundaki erkeksi öğreti aracılığıyla ussallaştırılır. Başka yönlerden farklı olarak belirlenseler de cinsel ilişki konusunda kendilerini güvence altına almak yani, cinsel ilişkiye girme olasılığının birdenbire dışında kalmamak gibi ortak bir bölen taşıyan çabaları, onlar için cinsel ilişkinin ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu çabalar, doğası gereği birbirlerinden olabildiğince farklı, yine de altta yatan ortak güdülenme yüzünden birbirleriyle yer değiştirebilen üç yoldan gerçekleştirilmeye çalışılır: Fahişelik fantazileri, evlenme isteği ve erkek olma arzuları. Bu temelde fahişelik fantazileri ve evlilik, fahişe ya da evli bir kadının her zaman bir erkek bulabileceği anlamına gelir. Ve bu bağlamda erkek olma arzusu ya da erkeklere karşı içerleme ise, bir erkeğin her zaman ve istediği anda cinsel ilişki kurabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Aşağıdaki şu üç etkenin, cinselliğin abartılıp gözde büyütülmesine katkıda bulunduğuna inanıyorum:

1) Ekonomik bakış açısından bu kadınların tipik ruhsal yapısında onları cinsellik alanına itecek çok şey vardır, çünkü öteki doyum olasılıklarına giden yol aşılmaz güçlüklerle doludur. Yıkıcı dürtülerle iç içe geçmeleri ve öteki kadınlara yönelik rekabet yüzünden eşcinsel dürtüler geri çerilir. Masturbasyon, olayların ço-

ğunda olduğu gibi hepten bastırılmamışsa bile yetersizdir. Öte yandan para kazanmaktan, yemek yemekten, sanattan ya da doğadan zevk almak gibi birisinin "yalnızca kendi kendine" yaptığı ya da zevk aldığı şeylerin tamamını içeren, genel anlamda hem dolaysız, hem de yüceltilmiş öteki bütün oto-erotik doyum yolları büyük ölçüde ketlenir ve bu ketleme bu kadınlarda en yüksek derecesine ulaşır, çünkü yaşamda kesin bir dezavantajda olduklarını düşünen bütün insanlar gibi kadınlar da, herşeye yalnızca kendileri için sahip olmak, hiç kimsenin en küçük şeylerden bile zevk almasına izin vermemek, herkesin elindeki herşeyi almak gibi çok güçlü bir arzu beslerler; tepkisel kaygı yaratması ve bireyin öteki alanlardaki davranış ölçülerine ters düşmesinden ötürü bu arzu bastırılır. Buna ek olarak, bütün etkinlik alanlarında hırsla birleştiği zaman büyük iç doyumsuzlukla sonuçlanan bir ketlemenin varlığı sözkonusudur.

2) Bu ilk etken, cinsel ihtiyaçtaki olgusal bir artışı açıklayabilirdi; ancak, başka bir etken daha —bireyin kadınsı rekabet alanındaki özgün (ilk) yenilgisine dayanan ve gerçekten de aktarım durumunda açıkça dışavurulduğu gibi, normal cinsel (heteroseksüel) etkinliklerde öteki kadınların sürekli olarak rahatsız edici bir öğe olacakları yolundaki çok derin bir korkuyla sonuçlanan bir etken— cinselliğin gözde büyütülmesinin kaynaklarından birisini içerebilirdi. Aslında bu, burdaki sorunun kişinin kendi cinsel deneyim yetisini yitirmesiyle ilgili kaygı değil, bu deneyimin dışsal bir öge tarafından sürekli olarak engellenmesi korkusu olmasının dışında, Ernest Jones tarafından tanımlanan "aphanissis"* gibi birşeydir. Birey, yukarıda anılan bir güven ortamı yaratma girişimleriyle bu kaygıdan kurtulur ve bu kaygı, uzlaşmazlık nesnesi olan herhangi bir amacın sürekli olarak fazla önemsenmesi nedeniyle, cinselliğin gözde büyütülmesine katkıda bulunur.

3) Üçüncü kaynak, bana en az kesin olanı gibi geliyor çünkü olayların hepsinde bunun varlığını saptayamadım, dolayısıyla her olay için geçerli olduğunu söyleyemem. Az önce de anıldığı gibi bu kadınlardan bazıları, ilk çocukluk yıllarına ait orgazma benzer

* Aphanisis : (Yun.) Buradaki anlamıyla Jones bu terimi, "haz alma kapasitesini tamamen kaybetme korkusu" anlamında kullanmıştır.(S.B)

cinsel coşkular yaşadıklarını anımsarlar. Öteki olaylarda rüyalarda kendini ele verdiği kadarıyla kazanılan bir bilgiyle, az çok yerinde bir yargıyla, orgazm korkusu gibi sonradan başgösteren olayların temelinde yukarıdaki türden bir deneyimin var olduğu sonucu çıkarılabilir. Ya yaşandığı özel koşullar yüzünden ya da yalnızca kız çocuğunun gelişmemişliğine oranla dayanılmaz bir güce sahip olması yüzünden yaşamın ilk yıllarında yaşanan bu cinsel coşku, ürkütücü birşeydir ve bu nedenle bastırılır. Ancak bu deneyim, arkasında belli izler —öteki kaynaklardan gelenden çok daha yoğun bir hazzın ve garip bir biçimde bütün organizmaya can veren bir şeyin izlerini— bırakır. Ben bu izlerin, bu kadınların —ortalama bir olaydakinden çok daha büyük ölçüde— cinsel doyumun, yalnızca erkeklerin sağlayabileceği bir abıhayat olduğuna ve bunsuz insanın gücünü, enerjisini, canlılığını yitirerek kısırlaşıp tükenmesi gerektiğine, bu arada bunun yokluğunun, başka doğrultulardaki başarıyı olanaksız kıldığına inanmalarına neden olduğunu düşünmekten yanayım. Yine de bu noktanın daha derinlemesine araştırılması ve konuyu aydınlatacak verilerin bulunması gerekmektedir.

Yoğun erkek arayışının bu çok yönlü belirlenişine ve bu amaca ulaşmak için harcanan ardı arkası gelmez çabalara karşın, bütün bu girişimler başarısızlığa mahkumdur. Bu başarısızlığın nedenleri, kısmen az önce söylenen şeylerde yatmaktadır. Bu nedenlerin kökleri, erkekler için verilen rekabet mücadelesinde yaşanan yenilgiyle aynı temeli paylaşmaktadır yine de aynı zamanda bu temel, erkeği kazanmaya yönelik çok özel çabalar da yaratır.

Elbette öteki kadınlarla aralarındaki keskin rekabet bu kadınları, değişmez bir biçimde, kendi erotik üstünlüklerini bir kez daha kanıtlamaya zorlar, ama aynı zamanda içlerindeki kadınlara yönelik yıkıcı dürtüler, bir erkek için girişilen rekabetin kaçınılmaz olarak derin bir kaygıyla birleşmesine neden olur. Artan öteki kadınlarla rekabet etme arzusuyla bu rekabetin yarattığı derin kaygı arasındaki çatışma, sözkonusu kaygının gücüne uygun olarak, belki de daha çok yenilginin öznel algılanışına ve sonuçtaki özsaygıdaki azalmaya uygun olarak, açıkça ya bu tür bir rekabetten kaçınmayla ya da rekabet doğrultusundaki çabaların artmasıyla sonuçlanır. Bu nedenle dışavuran görünüm, öteki arzularını bir ya-

na itecek kadar erkekleri özlemelerine karşın onlarla ilişki kurma yolunda bir ilerleme sağlama konusunda aşırı ölçüde ketlenen kadınlardan, tam bir Don Juan tipindeki kadınlara dek uzanan bir farklılık gösterebilir. Bütün bu kadınları tek bir grupta toplamamızın nedeni, bu kadınların dış görünümlerindeki farklılığa karşı hem temel çatışmalarındaki benzerlikte hem de dışa yönelik uğraşlarındaki aşırı farklılığa karşın, coşkusal yönelişlerindeki benzerlikte yatmaktadır; bu benzerlik özellikle erotik alana yönelik tutumlarında daha da keskindir. Erkekleri elde etme konusundaki "başarının" coşkusal alanda başarı olarak değerlendirilmemesi, yani az önce anılan etken, bu benzerliğe önemli ölçüde katkıda bulunur. Ayrıca bu olayların hiçbirisinde bir erkekle kurulan ilişkilerin hiçbirisi ruhsal açıdan da, fiziksel açıdan da doyurucu olmamıştır.

Kadınlıklarına yönelik aşağılama bu kadınları, hem doğrudan hem de normal olmama korkusu *aracılığıyla*, kendi dişilik yetilerini kendi kendilerine kanıtlamaya iter, ama anında ortaya çıkan özküçümseme yüzünden bu amaca hiçbir zaman ulaşılamadığı için böyle bir yöntem, zorunlu olarak bir ilişkiden ötekine hızlı geçişlere yol açar. Bir erkeğe olan ilgileri, ona dayanılmaz bir aşk besledikleri yanılsamasına eşdeğerde bile olsa, kural olarak, erkeğin "elde edilmesinden" hemen sonra —yani, erkek coşkusal olarak onlara bağımlı bir duruma gelir gelmez— ortadan kalkar.

Daha öne aktarımın tipik özelliği olarak tanımladığım gibi, sevgi aracılığıyla birisini kendine bağımlı bir duruma sokma eğiliminin bir başka nedeni daha vardır. Bu, bağımlılığın her ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken bir tehlike olduğunu, dolayısıyla, coşkusal bağ da bağımlılığın en ağırını yarattığı için, bunların kaçınılması gereken en kötü şeyler olduğunu söyleyen bir kaygı tarafından belirlenir. Başka bir deyişle bağımlılık korkusu bu kadınların aşık olmanın neden olabileceği düşkırıklıklarına ve aşağılanmalara karşı duydukları derin bir korkudur; bu küçümsemeler, çocukluklarında yaşadıkları ve sonradan başkalarına yaşatmak istedikleri küçümsemelerdir. Böylece arkasında güçlü bir kolayca incinebilir, yaralanabilir olma duygusu bırakan ilk deneyime büyük bir olasılıkla bir erkek neden olmuşken, bunun sonucu olan davranış aşağı yukarı eşit olarak hem erkeklere hem de kadınlara yönel-

tilir. Örneğin, armağanlar vererek beni kendisine bağımlı bir duruma düşürmek isteyen hastam bir keresinde, erkek psikanaliste gitmediği için ne kadar pişmanlık ve üzüntü duyduğunu dile getirdi, çünkü bir kadının bir erkeği kendisine aşık etmesi çok daha kolaydı ve böylece oyun kazanılmış olacaktı.

Bu nedenle, bir insanın kendisini coşkusal bağımlılığa karşı koruması, bir Alman masalının kahramanı olan Siegfried'in dayanıklı ve sağlam olmak için ejderin kanıyla yıkanmasındaki gibi, dayanıklı ve güçlü olma arzusuna karşılık gelmektedir.

Yine öteki olaylarda bu savunma mekanizması, erkeğin kendisine onun ona olandan daha çok bağımlı olmasını sağlamaya yönelik ve elbette buna uygun olarak, erkeğin herhangi bir bağımsızlık işareti verdiği anda gösterilen açık ya da bastırılmış yoğun öfke tepkileri eşliğindeki gözü açıklığa ve tetikte olmaya olduğu kadar buyurganlığa da yönelik bir eğilimde kendisini dışavurur.

Çifte etken tarafından belirlenen erkeklere yönelik maymun iştahlılık ayrıca, kadının kendi özgün (ilk) yenilgisinin temelinde gelişen çok derin bir öçalma arzusunun doyumuna da hizmet eder; bu, erkeklerin en iyisini elde etme, sonra da tıpkı bir zamanlar kendisinin fırlatılıp atıldığını reddedildiğini sandığı gibi bu erkeği reddetme, fırlatıp atma arzusudur. Söylenen bunca şey bu kadınlar için, uygun bir nesne seçme şansının çok küçük olduğunu hatta hiç olmadığını kanıtlar niteliktedir; çünkü kısmen öteki kadınlarla olan ilişkileriyle, kısmen de kendi kadınsı öz-saygılarıyla ilgili nedenlerden ötürü bu kadınlar, körü körüne herhangi bir erkeği kapmaya çalışırlar. Ayrıca burda anılan olayların üçte ikisinde, çocukluktaki mücadele temel olarak çevresinde yoğunlaştığı babaya olan saplantı, bu uygun nesne seçme şansını daha da azaltmıştı. İlk bakışta bu olaylar, bu kadınların aslında babayı ya da baba imajındaki bir erkeği aradıkları, sonradan bu erkeğin bu ideale karşılık gelmemesi ya da aynı zamanda, ilk önce babayı amaçlayan ve tekrarlanan öçalma tutumunun alıcıları olmaları yüzünden erkekleri çabucak bıraktıkları ya da başka bir deyişle, baba saplantısının bu kadınların nevrotik rahatsızlıklarının çekirdeğini oluşturduğu izlenimini bırakır. Aslında bu saplantının sözkonusu kadınlardaki rahatsızlıkları ağırlaştırmasına karşın, yine de bunun, bu tipin kö-

kendindeki özgün etken olmadığı açıktır. Bu saplantı, şu anda ilgilendiğimiz özel sorunun çekirdeğini şu ya da bu ölçüde içermemektedir, çünkü, aşağı yukarı olayların üçte birinde bu bağlamda yoğunluk ya da belli özelliklerinde sıradan olayları aşan hiçbir şeye rastlanmamıştır. Burda bu soruna değinmemin teknik nedenlere dayandığını belirtmek isterim. Çünkü deneyim içinde insan, ilk önce eldeki sorunun tamamı üzerinde çalışmaksızın bu ilk saplantıların peşinden giden birisinin kısa sürede bir çıkmaza gireceğini öğrenir.

Hasta için böylesine hepten yetersiz olan bir ortamdan kurtulmanın tek bir yolu vardır, bu da, başarı, saygınlık ve hırstır. İstisnasız bu kadınların hepsi bu kurtuluş yolunu arar, hepsi de bu yönde dayanılmaz bir hırs geliştirir. Bu kadınlar, yaralanan kadınsı özsaygılarından ve abartılmış bir rekabet duygusundan kaynaklanan güçlü dürtüler tarafından güdülendirilir. İnsan, öz-saygısını erotik alanda olmazsa, seçimin bireyin özel yetenekleri tarafından saptandığı bir başka uğraş alanındaki başarılar aracılığıyla yeniden kazanabilir ve böylece, bütün rakiplerine karşı bir zafer kazanmış olur.

Yine de bu kadınlar erotik alanda olduğu kadar bu yol boyunca da önceden başarısızlığa mahkum olmuşlardır. Şimdi bu başarısızlığın nedenlerini ele almak zorundayız. Bunu kısaca yapabiliriz, çünkü bu alandaki güçlükler, erotik alanda gördüklerimizle aynıdır ve burda ele alınması gereken tek şey, bu güçlüklerin kendilerini dışavurma biçimidir. Elbette bu bireylerin erotik alandaki davranışlarıyla mesleki ve başarı alanındaki davranışları arasındaki paralellik, en açık biçimde rekabet konusunda kendini belli eder. Bütün öteki kadınları alanın dışına sürüp çıkarmaya yönelik hastalık derecesinde artan bir ihtiyaç duyan kadınlarda bilinçli bir hırs ve her türlü rekabetçi etkinliklerde bir göze çarpma, ilgi toplama arzusu vardır, ancak elbette altta yatan güvensizlik ortadadır. Bu güvensizlik, dayanılmaz bir hırs beslemelerine karşın belirlenen amaca yönelik ısrarlı ve sürekli bir uğraş verme konusundaki mutlak başarısızlıkları içinde bu özgün yapıyı sergileyen üç olayda kendini dışa vurmuştu. En yumuşak ve hoşgörülü bir eleştiri bile onların cesaretini kırar; aynı şey övgü için de geçerlidir. Eleştiri, bu kadın-

ların başarıyla yarışma yetisinden yoksun olma konusunda duydukları gizli korkuları, övgü de, her türden, özellikle de başarılı rekabete yönelik korkularını alevlendirir. Bu olaylarda monoton bir düzenlilikle ortaya çıkan bir başka öğe de, bu kadınların Don Juanlıklarıdır. Tıpkı sürekli olarak bir başka erkeğe ihtiyaç duydukları gibi, kendilerini belli bir işe bağlama yetisinden de yoksundurlar. Bu kadınlar, belli bir işe bağlanmanın başka konularla ilgilenme olanağını ellerinden aldığına dikkati çekmeye alışmışlardır. Aslında bu olanaktan yoksun kalma korkusu, bu kadınların az da olsa gerçek bir enerji isteyen hiçbir uğraş vermedikleri olgusunun ele verdiği bir ussallaştırmadan başka birşey değildir.

Karşısındaki insanı hoşnut etme yetisinden yoksun oldukları yolundaki bir saplantının etkisi altında erotik alandaki herhangi bir rekabetten kaçınan kadınlardaki hırs da hemen hemen her zaman bastırılır. Onların yaptığından daha iyisini yapabilecekleri izlenimini veren kadınların bulunduğu bir ortamda bu kadınlar, kendilerini istenmeyen, bütünüyle arka plana itilmiş olarak hissederler ve bu tür durumlara karşı —tıpkı aktarım durumundaki gibi— korkunç öfke patlamalarıyla tepki gösterirler ve hemen depresyona girerler.

Evlilikteyse bu kadınlar, kendi bastırılmış hırslarını çoğunlukla kocalarına aktarırlar, öyle ki kendi hırslarının olanca momentumuyla (gücüyle), kocanın başarılı olmasını isterler. Ama bu hırs aktarımı ancak kısmi olarak başarılır, çünkü dinmek bilmez rekabetçi tutumlarından ötürü bu kadınlar, aynı zamanda, pusuya yatıp kocalarının başarısız olacağı günü beklerler. Kocaya yönelik hangi tutumun egemen olacağı, cinselliği artırma ihtiyaçlarının gücüne bağlı olacaktır. Bu nedenle kocayla ilişki içinde ona yönelik derin içerleme duyguları —erotik rekabetten de bu yolla kaçınırlar— eşliğinde dipsiz bir yetersizlik duygusuna kapılan bu kadınlar, ta başından başlayarak kocayı da bir rakip olarak değerlendirebilirler.

Bütün bu olaylarda, artan hırsla azalan öz-güven arasındaki çarpıcı tutarsızlıktan kaynaklanan ve temel bir öneme sahip olan bir başka güçlük daha ortaya çıkar. Bütün bu kadınlar kendi bireysel yeteneklerine uygun olarak, yazarlık, ressamlık, doktorluk, bilim uzmanlığı ya da yöneticilik alanlarında verimli işler yapabilme yetisine sahip olabilirler. Bütün üretkenlik alanlarında belli oranda

bundan yoksun olmanın yapılan iş üzerinde felç edici bir etki yarattığı kanıt gerektirmeyecek kadar açık ve bilinen birşeydir. Bu durum, elbet burada da geçerlidir. Ta başından beri bozuk morallerinden kaynaklanan bir cesaret yokluğu, aşırı hırslarıyla el ele vermiştir. Aynı zamanda bu kadınların çoğu, kendi hırsları yüzünden ortaya çıkan dayanılmaz bir gerilimin altında kıvrandıklarının farkında bile değildir.

Bu tutarsızlığın bir başka pratik sonucu daha vardır. Farkında olmaksızın bu kadınlar, ta başından beri ayrıcalık ve üstünlük elde etmeyi beklerler; örneğin, üzerinde daha önceden çalışmaksızın kusursuzca piyano çalmak, herhangi bir yöntem uygulamaksızın olay yaratan resimler yapmak, sıkı çalışmaya gerek kalmaksızın bilimsel başarılar elde etmek, konu üzerinde uzmanlaşmaksızın akciğerlerdeki hastalıklı hışırtıları ve kalpteki düzensizlikleri bir bakışta teşhis etmek isterler. Başarısızlıklarını kendi gerçekdışı ve aşırı beklentilerine bağlamak yerine, genel anlamda iş yapabilme yetisinden yoksun olmalarının sonucu olarak değerlendirirler. İşte o zaman, o anda ellerinde bulunan iş ne olursa olsun bırakmaya yatkın olurlar; bu nedenle başarı için mutlaka gerekli olan ve sabırlı çabalar sonucunda kazanılabilen beceri ve bilgiyi elde etme konusunda başarısızlığa uğrarlar; dolayısıyla, artan hırslarıyla azalan özgüvenleri arasındaki çelişkide büyük bir artışa neden olurlar.

Kural olarak, kaynaklandığı erotik alandaki kadar yaralayıcı olan herhangi birşeye ulaşma yetisinden yoksunluk duygusu, erotik alandakine eşdeğerde bir inatla korunur. Hasta, hiçbir şey yapmayacak kadar güçsüz, tam bir aptal ya da beceriksiz olduğunu kendisine, çevresindekilere ve herşeyden önce analiste kanıtlamak zorundadır. Bunun tersini gösterecek her kanıtı elinin tersiyle iter ve ona yönelik her övgüyü aldatıcı bir dalkavukluk olarak değerlendirir.

Peki bu eğilimleri koruyup varlıklarının sürmesine neden olan şey nedir? Bir yandan, insanın kendi yeteneksizliğine ve güçsüzlüğüne olan inancı, bu insana, uğraşmaya değer birşeylere ulaşmaya karşı çok iyi bir korunma sağlar, dolayısıyla onu başarılı rekabetin doğurabileceği tehlikelere karşı güvence altına alır. Birşeyler yapma yetisinden yoksun olmaya sığınmak, bu savunmaya hizmet

eder, ancak durumun tamamına egemen olan olumlu bir çabaya, yani, bir erkeği elde etme çabasına, daha doğrusu varolan bütün güçlüklere karşın, yazgının elinden bir erkeği zorla koparıp alma çabasına —ve bunu kendi çaresizliğini ve güçsüzlüğünü kanıtlayarak yapmaya— daha çok hizmet eder. Bu "gizli plan" her zaman bütünüyle bilinçsizdir. Bu nedenden ötürü büyük bir inatla eyleme konur ve bu plan bilinçsiz beklenti açısından ele alınınca, görünüşte anlamsız olan şey, belli bir sonuca yönelik planlı ve amaçlı bir çaba olarak kendini ele verir.

Yüzeyde bu, erkeklerle iş arasında bir seçim olduğunu, işe giden yolun erkeklere giden yolu tıkadığı ya da kadını bu yoldan alıkoyduğunu anıştıran bulanık ama yine de varlığını sürekli koruyan bazı düşünceler gibi, çeşitli yollardan ortaya çıkar. Bu hastalara sözkonusu düşüncelerin gerçeklikte hiçbir temeli olmadığını anlatmak onlarda en küçük bir kıpırtı bile yaratmaz. Aynı şey, erkekle kadın, kamışla çocuk arasında olduğu varsayılan seçimin yorumu için de geçerlidir. Bu kadınların inatçılıkları, yukarıda anılan gizli planın bir dışavurumu olarak ele alınınca anlaşılır bir duruma gelir. Sözkonusu seçim düşüncesinin, çalışmaya karşı gösterdiği aşırı direnmede önemli bir rol oynadığı bir hasta, aktarım sırasında aşağıdaki fantazide, bu düşüncenin altında yatan arzuyu gözler önüne serdi: Hasta, analiz ücretini ödemesi yüzünden, giderek yoksullaşacaktı. Buna karşın analiz, işle ilgili ketlemelerinin üstesinden gelebilmesi için hastaya yardım edemeyecekti. Sonuçta her türlü destek aracından yoksun bırakılacak ve kendi yaşamını kazanamayacak bir duruma düşecekti. Bu durumda onun tedavisiyle ilgilenen analist —özellikle ilk gittiği analist (erkek)— hastanın bakımını ve geçimini üstlenmek zorunda kalacaktı. Aynı hasta hem çalışma yetisinden yoksun oluşunu, hem de buna kalkışmasının tehlikeli sonuçlarını öne sürerek, kendisine çalışmayı yasaklaması için analisti kışkırtmaya çalıştı. Koşullara uygunluk ve yeterlilik temelinde çalışması için ısrar edilince de yukarıda anılan gizli planın engellenmesinden kaynaklanan bir kızgınlıkla —gerçekten de oldukça mantıksal bir biçimde— tepki gösterirken, bunun bilinç düzeyindeki içeriği analistin ona sanki sadece iş için yaratılmış bir yaratık gibi baktığı ve onun kadınsı gelişimini engellemeyi arzula-

dığı yolundaydı.

Öteki olaylarda temel beklenti, bir erkek tarafından desteklenen ya da iş alanında yine bir erkek tarafından ilerlemesi sağlanan kadınlara yönelik bir imrenmede dile gelir. Benzer bir ifadeye sahip fantaziler bol bol gözlemlenebilir, bunlar, erkekten destek ya da armağanlar, çocuk ya da cinsel doyum, ruhsal yardım ya da moral alma fantazileridir. Buna karşılık gelen oral sadistlik fantazileri de rüyalarda ortaya çıkar. Olayların ikisinde, tek başlarına birşeyler yapma yetisinden yoksun olduklarını göstererek kendilerini desteklemeye zorladıkları erkek, babanın kendisiydi.

Bu kadınların tutumlarının tamamı, aşağıdaki sonuca yol açan gizli beklentilerin yapısına uyarlanıncaya dek, güdülendirici güçleri açısından değişmeden kalır: Eğer doğal bir yoldan babamın — yani bir erkeğin— sevgisini kazanamazsam, ben de kendimi çaresiz bir duruma sokarak bu sevgiyi ondan zorla alırım. Bu, sanki bu kadınların kendilerine acındırmalarına yönelik sihirli bir dua gibidir. Dolayısıyla bu mazoşistlik tutumunun işlevi, bu hastaların başka bir yoldan ulaşamayacaklarına inandıkları karşı cinsi içine alan bir amaca yönelik nevrotik olarak çarpıtılmış bir ulaşma aracıdır.*

Kısaca özetlemek gerekirse, işle ilgili ketleme duyguları sorununun çözümü, elimizdeki olaylarda bu kadınların sözkonusu işlere yeterli bir düzeyde ilgilerini verememelerinde yatmaktadır. Aslında "işle ilgili ketleme" sorununu yeterince kapsamamaktadır, çünkü olayların çoğunda en sonunda tam bir zihinsel kısırlık ortaya çıkar. Amaçlar erotik alana saplı kalır ve bu alandaki çatışmalar iş hayatına aktarılır işte ilgili ketleme, en azından acıma ve sevecen bir ilgi şeklindeki bu dolambaçlı yoldan, zorla birisinin sevgisini kazanma arzusu tarafından kullanılır.

Zorunlu olarak çalışma hem kısır ve doyurucu olmaktan uzak kaldığı, hem de gerçekten sıkıcı bir duruma geldiği için bu hastalar, iki katına çıkan bir güçle —*tali* bir anlamda— yeniden erotik alana itilir. Bu tali süreç evlilik gibi bireysel bir cinsel deneyim tarafından

* Burdaki görüşler, mazoşistçe tutumun sonuçta haz almaya hizmet ettiğini açıklaması bakımından Reich'in "Der Masochistische Charakter" (MazoşistKişilik) de (Intern. Zeitschr. 1932) anlattığı görüşle temel olarak aynıdır.—(S.B bu konuda bkz. Reich, *Kişilik Çözümlemesi*, XI. bl., sf. 251-92.

olduğu kadar, çevredeki benzer olaylar tarafından da harekete geçirilebilir. Bu ayrıca, ilişkilerin gerçek durumunu yanlış yorumlayarak, ta başından beri hastanın bütün ilgisini cinsel alana çektiği zaman analistin de uyarıcı bir etken olabileceği olasılığını da açıklamamıza yardımcı olabilir.

Doğal olarak yaş ilerledikçe çekilen güçlükler daha da ağırlaşır. Erotik alanda başarısızlığa uğrayan bir genç kolayca avutulur ve kendisi için daha iyi bir "kader" umudu yeşertebilir. Orta sınıflarda* en azından ekonomik bağımsızlık, henüz baskı yaratan bir sorun değildir. Ve ilgi alanlarının daraltılması henüz ağırlığını tam olarak hissettirmemektedir. Artan yaşla birlikte, diyelim otuz dolaylarında sevgi yaşamında sürüp giden başarısızlıklar talihsizlik olarak değerlendirilirken, aynı zamanda doyurucu ilişki olasılıkları da giderek, başta iç nedenlerden ötürü, daha da umutsuz bir durum alır: Artan güvensizlik, genel gelişmenin gecikmiş ve eksik kalması, dolayısıyla olgunluk yıllarına özgü güzellikleri yaratma konusunda başarısızlık. Ayrıca ekonomik bağımsızlıktan yoksunluk giderek daha ağır, sıkıcı bir yük olup çıkar. Ve son olarak, artan yaşla birlikte birey ya da çevre tarafından başarıya verilen önemdeki artış ölçüsünde bireyin çalışma alanını da bir boşluk kaplamaya başlar. Bu insanlar, kendilerini çift yönlü bir öz-aldatmanın içinde yitirdikleri için, yaşam giderek daha çok anlamsızlaşıyormuş gibi bir duygu verir ve yavaş yavaş yaşama küserler. Ancak ve ancak sevgiyle mutlu olabileceklerini sanırlar ama ne yazık ki yapıları gereği asla mutlu olamazlar, buna karşın bir yandan da kendi yeteneklerinin değerine karşı azalmak bilmeyen bir inanç beslerler.

Okur, burda tanımlanan kadın tipinin, bugün en azından bizim orta tabaka aydın çevrelerinde daha az belirgin bir biçimde sık sık ortaya çıktığını yüzde yüz anlayacaktır. Konuya girerken bunun, büyük ölçüde, kadınların çalışma alanlarının toplumsal olarak daraltılmasında yatan toplumsal etkenler tarafından belirlendiği görüşünü dile getirdim. Ancak burda tanımlanan olaylardaki özgün nevrotik karışıklık, herşeye karşın, çaresiz bir bireysel gelişmeden kaynaklanmaktadır.

* Burada bir baskı hatası olduğunu sanıyorum ve bu nedenle bunu "Orta yaşlarda" olarak düzeltiyorum.(S.B)

Bu tanımlama, bireysel ve toplumsal olan iki güçler grubunun birbirinden yalıtıldığı izlenimi verebilir. Elbette durum bu değildir. Ben, her olayda, burda tanımlanan kadın tipinin ancak ve ancak bireysel etkenler temelinde ortaya çıkabileceğini kanıtlayabileceğime inanıyorum ve bu toplumsal etkenlerin sözkonuşu olduğu durumlarda, kadınları bu kadın tipini benimsemeye iten kişisel gelişmede, nisbeten küçük güçlüklerin yeterli olacağı olgusunun, günümüzde bu tip kadınların *yaygın oluşunu* açıkladığını savunuyorum.

KADIN MAZOŞİZMİ SORUNU*

Kadın mazoşizmi sorununa duyulan ilgi, sadece tıp ve psikoloji alanlarının çok daha ötesine uzanmaktadır; zira bu sorun, en azından Batı kültürü incelemecilerine göre, kadını kendi kültürel bağlamı içinde değerlendirmede ele alınması gereken temel özelliği oluşturmaktadır. Bulgular bizim kültürümüzde mazoşistlik olayına kadınlarda erkeklerden daha sık rastlanıldığını göstermektedir. Bu gözlemin açıklamasına yönelik iki ayrı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilkinde, mazoşizm eğilimlerinin kadın doğasının yapısında kalıtsal olup olmadığını ya da bu yapının mazoşizme yatkın olup olmadığını ortaya çıkarmaya yönelik girişimler yapılmaktadır. Öteki yaklaşımdaysa toplumsal koşullandırmaların, herhangi bir cinsel-sınırlı özel durumun kaynağında bulunan mazoşizm eğilimlerinin dağılımı içindeki ağırlığı hesaplanmaya çalışılmaktadır.

Psikanalitik literatürde —Rado ve Helene Deutsch'un görüşlerini bu bağlamda örnek olarak alırsak— bu sorun, yalnızca kadın mazoşizmini cinsler arasındaki anatomik cinsel farklılıkların ruhsal sonuçlarından birisi olarak değerlendiren bir görüş açısından ele alınmıştır. Dolayısıyla psikanaliz, elindeki bilimsel malzemeyi, kadının anatomik yapısıyla (biyolojisiyle) mazoşizm arasında var olan akrabalık kuramını desteklemeye ödünç vermiştir. Toplumsal koşullandırma olasılığı psikanalitik alanda henüz gereken ilgiyi görmemiştir.

Bugünkü denememizin konusu, bu sorundaki biyolojik ve top-

* Amerikan Psikanaliz Birliği'nin 26 Aralık 1933'te Washington'da yapılan yarı yıl toplantısında okunan bildiriden genişletilmiştir. The Psychoanalytic Review, XII. Cilt. 3, (1935), sf. 241-57.

lumsal etkenlerin ağırlığının saptanması; psikanalizin bu konuda sağladığı verilerin doğruluğunun ve geçerliliğinin araştırılması ve psikanalitik bilginin, bu sorunun toplumsal koşullandırmayla olası ilişkisinin araştırılmasında işimize yarayıp yaramayacağı sorununun gündeme getirilmesidir.

Bu konuya ilişkin psikanalitik görüşler, bir ölçüde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kadının cinsel yaşamında ve annelik işlevinde yaşanan özgün doyumlar mazoşist bir yapıdadır. Çocukluk dönemindeki babayla ilgili arzu ve fantazilerin içeriği, onun tarafından sakatlanma, yani iğdiş edilme arzusudur. Aybaşı kanaması mazoşistçe bir deneyimin örtülü bir dışavurumudur. Kadının gizlice arzuladığı şey, cinsel ilişkide tecavüz ve şiddet ya da zihinsel alanda küçük düşürülmedir. Çocukla olan analık ilişkisi gibi, çocuk doğurma işi de kadına bilinçsiz ve mazoşistçe bir doyum verir. Üstelik erkeklerin mazoşizm fantazilerinde ya da edimlerinde düşündükleri şey, onların dişi rolü oynamak istediklerinin bir belirtisine karşılık gelir.

Deutsch,[1] kadınlık işlevinde kaçınılmaz olarak mazoşistçe yapılanmaya yol açan biyolojik yapıdaki genetik bir etkenin varlığını öne sürer. Rado,[2] kadınlarda cinsel gelişmeyi mazoşist bir kalıba sokmaya zorlayan genetik bir etkenin varlığına dikkati çeker. Ancak, özellikle kadın mazoşizmi türlerinin kadının gelişimindeki sapmalardan mı kaynaklandığı yoksa "normal" bir kadınca tutuma mı karşılık geldiği konusundaki görüşlerde bir farklılık vardır.

En azından, her türlü mazoşist kişilik eğilimlerinin kadınlarda erkeklerdekinden çok daha yaygın olduğuna kesinlikle inanılmaktadır. Yaşamdaki genel tutumun cinsel tutum bağlamında şekillendiği —ki, bu kadın için mazoşizm olarak belirlenmiştir— yolundaki temel psikanalitik kuram gözönüne alınınca bu sonucun kaçınılmaz olduğu anlaşılır. Bu durumda eğer kadınların çoğunun ya da hepsinin cinselliğe ve üremeye yönelik tutumları mazoşist bir yapıdaysa, yaşama yönelik öteki cinsel olmayan davranışlarında da kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikle erkeklerden daha sıkça mazoşist eğilimler sergileyeceklerdir.

Bu varsayım, bu yazarların sadece psikiyatrinin bir sorunuyla değil, aslında normal kadın psikolojisinin bir sorunuyla ilgilendikle-

rini gösterir. Rado, yalnızca hastalıklı olaylarla ilgilendiğini öne sürüyor ama onun kadın mazoşizminin kökeni konusunda vardığı sonuçlardan, kişinin kadınların büyük bir çoğunluğunun cinsel yaşamının hastalıklı olduğu sonucuna varmaktan başka seçeneği kalmıyor. Rado'nun görüşleriyle kadın olmanın mazoşist olmak anlamına geldiğini öne süren Deutsch'un görüşleri arasındaki fark, gerçek olaylara dayanmaktan çok kuramsaldır.

Kadınların masturbasyon edimlerinde, aybaşı kanamasında, cinsel ilişkide ve çocuk doğurmada mazoşistçe bir doyum arayıp bulabilecekleri gerçeğini sorgulamak gereksiz. Bu, her türlü kuşkudan uzak gerçek birşeydir. Bu durumda tartışmak için geriye, sözkonusu olayın yapısı ve ortaya çıkış sıklığı kalıyor. Rado da, Deutsch da sorunla ilgili olarak bunun ortaya çıkış sıklığı tartışmasını dikkate almazlar, çünkü onlara göre ruhsal kökenli etkenler öylesine güçlü ve yaygındır ki, bu olayın sıklığını dikkate almak gereksizdir.

Olayın kökeni konusunda her iki yazar da, kadın gelişiminde dönüm noktasının küçük kızını kamışa sahip olmadığını farketmesi olduğunu varsayar, böylece bu farkına varmanın şokunun kalıcı bir etkisi olduğu öne sürülür. Bu varsayıma temel oluşturan iki veri kaynağı vardır: Bir kamışa sahip olma ya da olmuş olma fantazileri ve arzuları besleyen nevrotik kadınların analizi ve ötekilerinde kamışın varlığını keşfedince ona sahip olma arzusunu dile getiren kızlar üzerindeki dolaysız gözlemler.

Bu gözlemler, şu ya da bu kaynaktan gelen erkeklik arzularının, kadının cinsel yaşamında bir rol oynadığı konusunda işlerliği olacak bir varsayım oluşturmak için yeterlidir ve bu varsayım, kadınlardaki bazı nevrotik olayların açıklanmasında kullanılabilir. Yine de bunun bir gerçek değil bir varsayım olduğu; hatta varsayım bile olmadığı ve bir varsayım olarak tartışma götürmez biçimde kullanışlı olmadığı anlaşılmalıdır. Ayrıca erkekliğe duyulan arzunun yalnızca nevrotik kadınlarda değil, bütün kadınlarda bireysel ve kültürel koşullardan bağımsız olan temel bir dinamik etken olduğu öne sürülünce, bu savı kanıtlayacak hiçbir verinin bulunmadığını belirtmekten başka bir çıkar yol kalmamaktadır. Ne yazık ki ruhsal sağlığı yerinde olan kadınlar ya da tarihsel ve etnolojik bilgilerin sı-

nırlı oluşu yüzünden değişik kültürel koşullar altında yaşayan kadınlar konusunda hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz.

Dolayısıyla ortaya çıkış sıklığı, koşullandırma ve küçük kızın kamışın keşfine gösterdiği gözlenen tepkilerin ağırlığı konusunda elimizde herhangi bir veri bulunmadığından, kızın kamışı keşfetmesinin onun cinsel gelişimindeki dönüm noktası olduğu yolundaki varsayım, incelemeciyi heveslendirmektedir, ama kolay kolay bir kanıtlar zincirinde kullanılamaz. Gerçekten neden kamıştan yoksun olduğunu anlayan küçük kızın mazoşist olması gerekiyor? Rado ve Deutsch bu varsayımı çok değişik yollardan açıklıyorlar. Deutsch, "Şimdiye dek bızıra bağlanan aktif sadist libidonun, kızın kamıştan yoksun olduğunu içten algılamasına karşılık gelen engele toslayınca gere teptiğine, ...ve çoğunlukla mazoşizm yönünde bir gerileme doğrultusunda sapma gösterdiğine" inanır. Mazoşizm yönündeki bu sapma, "Kadının anatomik yazgısının bir parçasıdır."

Şu soruyu yeniden soralım: Elimizdeki veriler nelerdir? Görebildiğim kadarıyla tek veri, küçük çocuklarda sadistlik fantazilerin varolabileceği gerçeğidir. Bu, nevrotik çocuklar üzerindeki doğrudan psikanalitik gözlemlerden (M. Klein) ve kısmen de nevrotik yetişkinlerin analizinden birleştirme, yeniden düzenleme yoluyla oluşturulmuş bir varsayımdır. Bu sadistlik fantazilerinin evrenselliği konusunda hiçbir kanıt yoktur ve örneğin, Kızılderili ailelerinin ya da Trobriandlı kız çocuklarının bu tür fantazilere sahip olup olmadıkları konusunda kuşkuluyum. Yine de bu olayların evrensel olduğunu kabul etsek bile, geriye görüntünün tamamlanması için ele alınması gereken üç varsayım kalır:

1) Bu sadistlik fantazilerinin, bızırdaki aktif sadistik enerji yükü tarafından yaratıldığı varsayımı,

2) Kamışa sahip olmama yüzünden duyduğu narsisistçe yaralanma duygusu yüzünden kız çocuğunun bızır yoluyla masturbasyondan vazgeçtiği savı,

3) O ana dek aktif sadistçe bir yapıda olan libidonun, kendiliğinden içe yöneldiği ve mazoşizme dönüştüğü savı.

Bu üç varsayım da oldukça kuramsal gözükmektedir. İnsanların kendi saldırganlıklarından korktukları ve sonuç olarak saldırıya

uğrayan olmayı tercih ettikleri doğrudur, ama bir örgendeki libido yükünün nasıl olup da önce sadistçe bir yapıda olduğu, sonra da bireyin kendi içine yöneldiği oldukça garip gözükmektedir.

Deutsch, "Kadınlığın kökenini araştırmak" ister, bununla "Kadınların zihinsel yaşamının kadınsı, pasif mazoşizme olan yatkınlığını" anlatmayı amaçlar. Mazoşizmin, kadının zihinsel yaşamındaki en temel güç olduğunu öne sürer. Birçok nevrotik kadının durumunun bu olduğuna kuşku yok ama bunun bütün kadınlarda ruhsal-biyolojik olarak bulunması gerektiğini öne süren bu varsayım inandırıcı olmaktan uzaktır.

Rado daha dikkatli bir yol izler. İlk önce, "kadınlığın kökenini" göstermeye çalışarak işe başlamaz, ama sadece klinikte nevrotik kadınlardaki gözlenebilir durumları değerlendirmek ister ve kadınlardaki mazoşistik itkilere karşı oluşturulan çeşitli savunma türleri konusunda değerli veriler toplar. Ayrıca, kamışa imrenme arzusunu doğuştan gelen bir olay olarak değerlendirmez, bu noktada bir sorun olduğunu anlar. Benim Jones'la Lampl de Groot'un sordukları sorunun aynısını daha önce ortaya koyduğum anımsanacaktır. Rado, Jones ve ben, erkeklik arzusunu ya da erkeklik yanılsamasını bir savunma olarak görme konusunda anlaşıyoruz. Jones bunun aphanisis* tehlikesine karşı, Rado mazoşistik itkilere karşı bir savunma olduğunu savunur, ben de babaya duyulan ensest arzusuna karşı bir savunma olduğunu öne sürmüştüm.** Lampl de Groot, erkeklik arzusunun çocukluğun ilk yıllarında anneye duyulan cinsel arzudan kaynaklandığını öne sürmektedir. Bu sorunun ayrıntılarını ve nasıl dallanıp budaklandığını burada tartışmak konumuzun boyutlarını aşacaktır; bence sorun bugün için çözülmüş olmaktan uzaktır.

Rado, kamışın keşfedilmesinden sonra kadında başgösteren mazoşistik gelişme için şu formülü öneriyor: Bu keşfin kız için narsistçe bir şok olduğu konusunda Freud'a katılır, ama sonucun

---

*Aphanisis: (Yun.) "Haz alma kapasitesini tamamen kaybetme korkusu." (S.B)

** Daha sonraki bir denemede açıklanacak nedenlerden ötürü bu görüşe bundan öte katılmıyorum. Aslında, vardığım sonuçlar farklı nedenlere dayanıyor olsa da, burada Rado'nun görüşlerine katılmaktan yanayım.

çeşitli coşkusal koşullara bağlı olarak değiştiğini düşünür. Eğer bu, ilk cinsel olgunlaşma döneminde olursa; Rado'ya göre kızın narsizmine inen darbeye ek olarak, özellikle acı bir deneyime de karşılık gelir, çünkü kızda erkeklerin, masturbasyonda kadınlardan daha çok haz duyacağı inancı gelişir. Ona göre bu deneyim öylesine acı vericidir ki, kızın daha önce masturbasyondan aldığı hazzı yok eder. Rado'nun, varsayılan bu tepkiye dayanarak kadın mazoşizminin kökenini nasıl açıkladığını görmeden önce, daha büyük bir haz olasılığının farkına varılmasının, kolayca elde edilebilecek olan ve ondan aşağı olduğu düşünülen hazdan alınacak doyumu kesinlikle ve bütünüyle yok edeceği yolundaki önermeyi tartışmamız gerekir.

Bu varsayım gündelik yaşamın verileriyle nasıl çakışır? Örneğin bu, Greta Garbo'yu diğer kadınlardan daha çekici bulan ama onunla karşılaşma şansı olmayan bir erkeğin, Garbo'nun çekiciliğinin üstünlüğünü "keşfetmesinin" bir sonucu olarak elde edebileceği diğer kadınlarla kuracağı ilişkilerden alacağı hazzın tamamını yitireceği anlamına gelirdi. Yine diyelim ki bir dağ meraklısının, denizlere yapılacak bir gezinin çok daha eğlenceli olacağını düşünmesiyle birlikte dağlarda bulacağı hazzın bütünüyle yok olması gerekirdi. Elbette bu tür tepkiler zaman zaman gözlenir ama sadece belli tiplerde, yani aşırı ya da hastalık derecesinde obur ve maymun iştahlı tiplerde görülür. Rado'nun uyguladığı kural kuşkusuz haz ilkesi değildir, aslında buna açgözlülük ilkesi demek daha doğru olur ve bu belli nevrotik tepkilerin açıklanması için işe yarasa da "normal" çocuklarda ya da yetişkinlerde de bulunduğunu savunmak çok zordur ve işin doğrusu haz ilkesine ters düşer. Haz ilkesi, bireyin her ortamda, hatta koşullar en yüksek haz olanaklarını sağlamadığı ve bu olasılıkların yavan ve tatsız olduğu durumlarda bile haz arayacağı anlamına gelir. Bu tepkinin oluşumu iki etkenle açıklanır: Freud tarafından ortaya konulan nevrotik insanın tersine normal bireyin sahip olduğu haz arayıcı itkilerdeki yüksek uyum yeteneği ve esneklik; neyin elde edilebileceğini ya da edilemeyeceğini bilinçli veya bilinçsiz olarak kaydeden ve kendiliğinden işleyen gerçekliği deneme, sınama süreci. Bu son sürecin çocuklarda yetişkinlerden daha yavaş işlediğini varsaysak bile, kendi bez bebeğine

düşkün bir kızın, oyuncakçıdaki güzel giysili bebeği bir süre tutkuyla istese bile onu elde etmenin olanaksızlığını anladıktan sonra kendi bebeğiyle oynamaktan mutlu olacağını biliriz.

Yine de bir an için, Rado'nun, küçük kızın o güne dek masturbasyondan aldığı cinsel hazzın, kamışın keşfiyle birlikte ortadan kalktığı yolundaki savını kabul edelim. Peki o zaman bunun kızın mazoşistlik doğrultusunda gelişmesine ne tür bir katkıda bulunmasını beklememiz gerekiyor? Rado bunu şöyle açıklıyor: Kamışın keşfedilmesinin neden olduğu aşırı ruhsal acı kızı cinsel açıdan uyarır ve bu ona diğerinin yerine geçen bir doyum verir. Dolayısıyla doğal doyum araçlarından yoksun kalan kız için artık tek bir doyum yolu kalmıştır, o da acı çekmektir. Cinsel arayışları mazoşizme dönüşür ve öylece kalır. Derken daha sonra arayışlarının tehlikeli olduğuna inanarak, çeşitli savunma mekanizmaları kurabilir ama cinsel arayışların kendileri kesin ve sürekli olarak mazoşistçe kanallara aktarılır.

Burada bir soru kendini zorla ortaya koyar. Küçük kızın gerçekten de büyük, ulaşılmaz bir haz kaynağı düşüncesinden ötürü çok acı çektiğini kabul edersek, neden bu acı onu cinsel olarak uyarsın? Eğer varolduğu düşünülen bu tepki yazarın üzerine sonuçtaki yaşam boyu süren mazoşizm tutumunu kurduğu yapının temel taşıysa insan bunun kanıtlarını gerçek olaylarda görmek, duymak ister.

Henüz böyle bir kanıt ortaya konmadığından, bu sava akla yatkınlık kazandırabilecek benzer olaylar görmek için çevremize bakınırız. Buna karşılık gelecek bir örnek, küçük kızın durumunda varolan önkoşulların aynısını yerine getirmek zorundadır; bu önkoşul, alışılagelmiş cinsel boşalma edimlerinin, acı verici bazı olaylar tarafından birdenbire kesilmesidir. Örneğin o ana dek doyurucu bir cinsel yaşam sürmüş bir erkeğin tutuklanıp hapse atıldığı ve her türlü cinsel doyum yolunun yasaklandığını ele alalım. Böyle bir adam mazoşist mi olacaktır? Yani birtakım dövme olaylarına tanık olması, dayak yemeyi hayal etmesi ya da gerçekten dayak yiyip kötü muamele görmesi onu cinsel açıdan kışkırtacak mıdır? Bu erkek kendini işkence ve acı çekme fantazilerine mi kaptıracaktır? Elbette bu türden mazoşist tepkiler başgösterebilir. Yine kuşkusuz bu,

olası birçok tepkiden sadece biridir ve sadece *daha önceden* mazoşistlik eğilimleri kazanan bir erkek böyle bir tepki verecektir. Verilebilecek başka örnekler de aynı sonuca gidecektir. Kocası tarafından terkedilen ve cinsel yaşamına zaman kaybetmeden kaldığı yerden devam edemeyen ya da bir cinsel doyum olasılığı göremeyen bir kadın, mazoşistçe tepki gösterebilir, ama kadın dengeli bir yapıya sahip olduğu sürece geçici olarak cinsellikten vazgeçebilecek ve arkadaşlarında, çocuklarda, işinde ya da eğlencede doyum arayabilecektir. Yine de bu durumdaki bir kadın eğer mazoşizm eğilimlerine sahipse mazoşistçe tepkiler verecektir.

Yazarı, böylesine iddialı bir görüşü kanıt gerektirmeyecek kadar açık bir görüş olarak değerlendirmeye iten mutlak önermenin ne olduğu konusunda bir tahminde bulunmayı göze alabilirsem, bunun, cinsel ihtiyaçlardaki aciliyetin gözde büyütülmesi olduğunu söylemem gerekir. Sanki yazar, cinsel dürtüyü, genel haz arayıcı çabalara bağladığı sabırsız oburluğun aynısıyla donatmış gibidir; daha doğrusu sanki cinsel boşalma kapıları kapatılan bir insan, cinsel uyarım ve doyuma yönelik en yakın fırsatı hiç zaman yitirmeksizin yakalamak zorundaymış gibi.

Başka bir deyişle, kanıt gerektirmeyecek kadar açık olmasa da Rado'nun öne sürdüğü tepkilerin ortaya çıktığına kuştu yok, ama eğer mazoşizm itkileri daha önceden varsa ancak o zaman bu tepkiler kaçınılmaz olur; *bunlar, mazoşistçe eğilimlerin kaynağı değildir, dışavurumudur.*

Rado'nun uslamlama zinciri izlenirse oğlan çocuğun mazoşist olmaması gerçekten de garip kaçmaz mı? Hemen hemen her erkek çocuk, yetişkinlerin kamışının daha iri olduğu konusunda bir görüş sahibi olur. Yetişkin erkeğin —babasının— ondan daha çok haz duyabileceğini sezinler. Öyleyse daha çok haz alabilme düşüncesinin onun masturbasyondan alacağı hazzı yaralaması, böylece oğlanın masturbasyondan vazgeçmesi gerekir. Onu cinsel açıdan uyaran çok güçlü bir ruhsal acı çekmeli ve o, bu acıyı doyumun yerine geçen bir hoşnutluk olarak yaşamalı, sonuçta da mazoşist bir insan olmalıdır. Bu, çok ender rastlanır bir olay gibi gözükmektedir.

Son bir önemli noktaya geçiyorum. Kızın, kamışın keşfine dayanılmaz bir ruhsal acıyla tepki gösterdiğini; olası daha büyük bir

haz düşüncesinin, onun elde edebileceği hazzı yok ettiğini; ruhsal acının onu cinsel açıdan kışkırttığını ve bundan cinsel hazzın yerine geçen bir doyum aldığını ve bütün bu kuşku götürür varsayımların doğruluğunu kabul edersek: O zaman neden, doyumu *sürekli olarak* acı çekmede aramaya itilsin? Nedenle sonuç arasında bir çelişki var gibidir. Düşen bir taş, dışarıdan bir güç tarafından yerinden uzaklaştırılmadığı sürece orada kalacaktır. Bazı yaralayıcı (travmatik) olaylarla karşılaşan bir canlı, kendini bu yeni duruma uyarlayacaktır. Rado, sonuçtaki savunma tepkilerinin tehlikeli mazoşizm eğilimlerine karşı bir koruma olarak geliştiğini savunurken, bir kez yerleştikten sonra güdülendirici güçlerin olduğu gibi kaldığı kabul edilen arayışların kalıcı özelliğini irdelememiştir. Çocukluk izlenimlerinin kalıcılığını kesin olarak ortaya koymak Freud'un büyük bilimsel başarılarından birisidir yine de psikanalitik deneyim, çocuklukta başgösteren coşkusal bir tepkinin, ancak önemli, çeşitli dinamik itkilerce kesintisiz bir biçimde desteklenmesi halinde yaşam boyu varlığını koruyabileceğini göstermiştir. Eğer Rado yalın bir yaralayıcı şokun kişilik yapısı içindeki bir ihtiyaç tarafından desteklenmeksizin kalıcı bir etki yaratabileceğini savunmuyorsa, o zaman şok geçici de olsa, bir kamıştan yoksun olmanın yarattığı söylenen ruhsal acının, sonuçta masturbasyonun bırakılmasıyla birlikte varlığını sürdürdüğünü ve libidonun, kesintisiz bir biçimde mazoşizm kanalları boyunca yeniden yönlendirildiğini kabul etmesi gerekir. Ama klinik deneyimi, mazoşist çocuklarda masturbasyonun bulunmamasının hiç de değişmez birşey olmadığını gösterir.* Dolayısıyla burada varolduğu öne sürülen nedensellik zinciri de olayı açıklamayı başaramaz.

Rado her ne kadar Deutsch gibi bu yaralayıcı olayın kadının gelişiminde düzenli ve kaçınılmaz bir olay olduğunu savunmuyorsa da, yerinde bir saptamayla bunun mutlaka "çarpıcı bir sıklıkla" ortaya çıkacağını söylüyor, aslında onun varsayımına göre bir kız an-

* David M. Levy'den gelen bir yazıda, dayak yeme fantazileri kurarak masturbasyon yapan kızlarla ilgili birkaç örnek olay aktarılmaktadır. Yazar, mazoşizm olgusuyla üreme örgenlerini elle uyarmanın bulunmaması arasında doğrudan ilişki olduğunu gösterecek bir olaya rastlamadığını belirtmektedir.

cak kuraldışı koşullar altında mazoşizm sapmasından kaçınabilecektir. Kadınların hemen hemen evrensel boyutlarda mazoşist olması gerektiğini anıştıran bir sonuca varırken Rado, hastalıklı olayları geniş bir temelde —yani, sınırlı verilerden kanıtlanmamış bir genelleştirme çıkararak— açıklamaya çalışan terapistlerle aynı hataya düşmüştür. Bu, temelde ondan önceki psikiyatristlerle jinekologların yaptığı hatanın aynısıdır: Mazoşist erkeklerin, çoğunlukla acı çeken kadın rolü oynadıklarını gözleyen Krafft-Ebing, mazoşizm olaylarından, kadınsı özelliklerin bir tür aşırı gelişmesine karşılık gelen birşey olarak sözeder; aynı gözlemden yola çıkan Freud, mazoşizmle dişilik arasında yakın bir ilişki olduğunu savunur; kadının bekaretini yitirişinden, kanamadan ve çocuk doğurmasından etkilenen Rus jinekolog Nemilov, "kadınların kanlı trajedisinden" sözeder; kadınların yaşamındaki hastalıkların, kazaların ve acıların sıklığından etkilenen Alman jinekolog Liepman da kadın bedeninin kolayca yaralanabilir ve aşırı hassas oluşunun, kadınca özelliklerin temel özelliklerini oluşturduğunu savunur.

Böyle bir genelleştirme için neden olarak tek şey gösterilebilir: Freud'un, hastalıklı ve "normal" olaylar arasında temel bir fark bulunmadığı; hastalıklı olayların, sadece, bütün insanlarda sürüp giden birtakım iç süreçleri bir büyüteç altında bakılıyormuşçasına daha net ve ayrıntılarıyla gösteren başka birşey olmadığı varsayımı. Elbette bu ilke ufuklarını oldukça genişletmiş bulunuyor, yine de bunun sınırlarını bilmek gerekiyor. Örneğin bunlar, Oedipus kompleksiyle ilinti içinde ele alınmalıdır. Oedipus kompleksinin varlığı ilk önce nevrozlarda açıkça görüldü; bu bilgi psikanalistlerin gözlemlerini keskinleştirdi; böylece bunun daha hafif belirtileri daha sık tanınır bir duruma geldi. Derken bu kompleksin, nevrotiklerde etkisi daha ağırlaşan evrensel bir olay olduğu sonucuna varıldı. Ancak bu, kuşku götürür bir sonuçtur; çünkü etnolojik çalışmalar, Oedipus kompleksi terimiyle tanımlanan özgün durumların belki de çeşitli kültürel koşullar altında olmayabileceğini göstermiştir.[3] Dolayısıyla, çocuklarla anne babalar arasındaki bu özgün coşkusal yapının, sadece belli kültürel koşullar altında çıktığını söyleyerek yukarıdaki savın alanını daraltmamız gerekmektedir.

Aslında aynı kural, kadın mazoşizmi sorununa da uygulanabilir. Deutsch ve Rado, nevrotik kadınlarda görülen mazoşizm yapısının yaygınlığından etkilenmiştir. Her analistin aynı gözlemleri yapacağına ya da bulgularının bu gözlemi keskinleştirmelerine yardımcı olacağına inanıyorum. Toplumsal alanda (psikanalitik deneyim alanının bütünüyle dışında) karşılaşılan kadınlar üzerinde, edebiyattaki kadın tiplemeleri ya da kocası tarafından dövülmediği zaman sevilmediğini düşünen Rus köylü kadını gibi yabancı geleneklerdeki kadınlar üzerinde yapılacak yönlendirilmiş ve keskin gözlemlerin sonucu olarak, başka türlü kolayca gözden kaçabilecek kadındaki mazoşizm olayları kolayca seçilip ayırdedilebilir. Bu kanıt karşısında psikanalist, bir doğa yasasının düzenliliğiyle birlikte psiko-biyolojik bir temelde işleyen evrensel bir olguyla karşı karşıya olduğu sonucunu çıkaracaktır.

Bu görüntünün kısmi olarak ele alınmasından elde edilen sonuçlardaki tek yanlılık ya da açık yanlışlar, kültürel veya toplumsal etkenlerin gözardı edilmesinden —farklı geleneklere sahip topluluklarda yaşayan kadınların hesaba katılmamasından— kaynaklanmaktadır. Mazoşizmin kadınlarda ne kadar derinlere kök saldığını kanıtlamaya yönelik tartışmalarda hep Rusya'daki çarcı ve ataerkil düzende yaşayan kadınlar örnek verilirdi. Oysa o günün bu köylü kadını, şimdinin kendini zorla kabul ettiren Sovyet kadını olup çıkmıştır ve eğer bugün kadınına dayak atmak bir sevgi gösterisi olarak değerlendirilseydi, Sovyet kadını kuşkusuz çok şaşıracaktı. Buradaki değişme tek tek kadınlardan çok kültürel yapıda gerçekleşmiştir.

Daha genel anlamda konuşulursa, ne zaman bir olayın sıklığı gündeme gelse bu olay, toplumsal sonuçları da içeriyor demektir ve bu gerçeğin psikanalitik açıdan yadsınması bunun varlığını ortadan kaldırmaz. Bu varsayımların devre dışı bırakılması, cinsler arası anatomik farkların ve aslında kısmen veya tamamen toplumsal koşullandırmanın sonucunda ortaya çıkan olaylar için nedensel etkenler olarak gösterilen bu anatomik farkların bireysel durumlarda gösterdiği farklı karmaşık durumların yanlış değerlendirilmesine yol açabilir. Ancak ve ancak her iki koşullar dizisinin bir sentezi olayı tam anlamıyla kavramamıza yardımcı olabilir.

Konuya sosyolojik ve etnolojik yaklaşımlarda bulunmak için aşağıdaki sorularla ilgili verileri ele almak yerinde olacaktır:

I- Çeşitli toplumsal ve kültürel koşullar altında kadınlık işlevlerine yönelik mazoşistçe tutumların ortaya çıkış sıklığı nedir?

II- Yine çeşitli toplumsal ve kültürel koşullar altında yaşayan kadınlardaki genel mazoşizm tutumlarının ya da belirtilerinin erkeklere oranla ortaya çıkış sıklığı nedir?

Eğer bu iki incelemede de her türlü toplumsal koşul altında kadınlık rolünün mazoşistçe bir yapıda olduğu ve aynı ölçüde kadınlardaki genel mazoşizm olaylarının erkeklere oranla belli bir ağırlığa sahip olduğu yolunda bir görüşle sonuçlanırsa, ancak ve ancak o zaman bu olayın daha başka ruhsal nedenlerini araştırmak haklılık kazanır. Ancak eğer böylesine bir evrensel kadın mazoşizmi gözlenmezse o zaman şu iki soruya daha yanıt vermek için sosyolojik-etnolojik bir araştırma yapmayı istememiz gerekir:

1) Kadınlık işlevlerine bağlı mazoşizmin sık sık ortaya çıktığı özel toplumsal koşullar nelerdir?

2) Genel mazoşizm tutumlarının kadınlarda erkeklerden daha sık rastlandığı özel toplumsal koşullar nelerdir?

Böyle bir araştırmada psikanalizin işi, antropologu, psikolojik verilerle desteklemek olmalıdır. Cinsel sapma ve masturbasyon fantazilerinin dışında, mazoşistçe eğilimler ve doyumlar bilinçsizdir. Dolayısıyla antropolog bunları ortaya çıkaramaz. Onun ihtiyaç duyduğu şey, mazoşizm itkilerinin varlığını büyük bir olasılıkla gösterecek belirtileri gözlemleyip tanımlayabileceği bir ölçüttür.

Kadınlık işlevlerindeki mazoşistlik belirtileriyle ilgili olan 1. maddedeki verileri toplamak nispeten kolaydır. Psikanalitik deneyim temelinde aşağıdaki olguları mazoşizm eğilimleri olarak değerlendirmekte mantıksal açıdan hiçbir sakınca yoktur; şu durumlarda bunlar mazoşizm eğilimleri olarak tanımlanabilir:

1) Dismenore ve menore (sancılı aybaşı kanaması ve aşırı kanama) gibi işlevsel aybaşı rahatsızlıklarının bulunduğu durumlarda.

2) Çocuk doğurma korkusu, bu konuda paniğe kapılma, sancılar ya da acıdan kaçınmak için birtakım araçlar geliştirmek gibi gebelik ve doğum sırasında başgösteren ruhsal kökenli rahatsızlıkların çok sık görüldüğü durumlarda.

3) Cinsel ilişkiye karşı, kadının kullanıldığını ya da aşağılandığını anıştıran birtakım tutumların sık sık sergilendiği durumlarda.

Bu belirtiler, mutlak bir kesinlikle değil, aşağıdaki iki kısıtlamayla birlikte ele alınmalıdır:

a) Psikanalitik düşünce yapısında acının, acı çekmenin ya da acı çekme korkusunun mazoşizm itkilerinden kaynaklandığını ya da mazoşistçe doyumun sonucu olduğunu belirtmek neredeyse alışkanlık haline geldi. Dolayısıyla bu tür varsayımların kanıt gerektirdiğini belirtmek gerekir. Örneğin Alexander, özellikle insanı dağın tepesine kolayca ulaştırabilecek arabaların veya teleferiklerin bulunduğu bir yerde ağır sırt çantalarıyla dağa tırmanan insanların mazoşist olduklarını savunuyor. Bu doğru olabilir, ama çoğunlukla ağır sırt çantası taşımanın nedenleri çok gerçekçi temellere dayanabilir.

b) Acı çekmek ya da kendine eziyet ederek acı çekmek bile bazı ilkel toplumlarda tehlikeden kurtulmak anlamına gelen mistik bir düşüncenin bir dışavurumu olabilir ve bireysel mazoşizmle hiçbir ilişkisi bulunmayabilir. Dolayısıyla bu tür veriler, ancak sözkonusu ilkel toplumun tarihinin tümel yapısına ilişkin temel bir bilgi ile bağlantılı olarak ele alınıp yorumlanabilir.

Psikanaliz için 2. maddedeki genel mazoşistçe tutumların belirtileriyle ilgili veri toplamak çok daha zordur çünkü olgunun tümü konusunda bilgimiz bugün için hâlâ sınırlıdır. Aslında bu bilgi, Freud'un mazoşizmin cinsellikle ve ahlakla ilgili birşey olduğunu belirtmesinden öteye pek geçmemektedir. Ancak şu yanıtsız soruların varlığı sözkonusudur: Mazoşizm, ahlak alanına dek uzayan asal cinsel bir olgu mudur, yoksa cinsel alana dek uzanan bir ahlak olgusu mudur? Ahlaki ve cinsel istek uyandırıcı mazoşizm iki ayrı süreç midir, yoksa altta yatan ortak bir süreçten kaynaklanan iki ayrı dışavurum grubu mudur? Ya da mazoşizm, çok karmaşık olgular için ortak bir terim olamaz mı?

İnsan oldukça düzensiz ve çelişik belirtiler için aynı terimi kullanmakta kendini haklı buluyor, çünkü, hepsinde ortak bazı eğilimler göze çarpıyor: Rüyalarda, fantazilerde ya da gerçek yaşamda acı çekmeyi anıştıran durumlar düzenleme eğilimleri ya da ortalama insan için acı çekmek anlamına gelmeyen durumlarda acı çek-

mek. Acı çekme fiziksel ya da ruhsal olabilir. Acı çekmeyle birleştirilen bir doyum ya da gerilimi azaltma sözkonusudur, işte bu nedenle insan acı çekmek ister. Gerilimin azaltılması ya da doyum bilinçli veya bilinçsiz, cinsel içerikli ya da cinsellikten uzak olabilir. Cinsel olmayan işlevleri çok farklı olabilir: Korkulara karşı güven kazanma, işlenmiş günahların bedelini ödeme ve yeni günahlar için izin alma, başka türlü ulaşılamayacak amaçlara varmak için strateji, dolaylı düşmanlık türleri.

Mazoşizm olaylarının böylesine geniş olan alanlarının tanınması yüreklendirici olmaktan çok, şaşırtıcı ve ürkütücü niteliktedir ve bu genel düşüncelerin antropologa pek bir yararı olmaz. Ancak koşullar ve işlevler konusundaki bilimsel kaygılar bir yana bırakılır ve sadece psikanalitik koşullardaki hastalarda ayrıntılı ve geniş bir alana yayılmış mazoşizm eğilimleri bu araştırmanın temellerini oluşturursa, antropologun hizmetine daha kesin veriler sunulmuş olur. Dolayısıyla bu mazoşistçe davranışları ayrıntılı olarak kendi koşulları içinde incelemeksizin sıralamak, bu amaç için yeterli olabilir. Bunların hepsinin bu gruba giren her hastada bulunmadığını söylemek gereksiz; yine de sendromun tamamı (her analistin anlayacağı gibi) öylesine tipiktir ki, eğer tedavinin başında bu eğilimlerin bazıları belirginse, —elbette ayrıntılar farklılık gösterir ama— durumun tamamı tehlikesizce kestirilebilir. Ayrıntılar, bu eğilimlerin ortaya çıkış sıklığını, tek tek eğilimler arasındaki ağırlık dağılımını ve özellikle bu eğilimlere karşı korunmak için oluşturulan savunmaların biçim ve yoğunluğunu içerir.

Gelin, geniş bir alana yayılmış mazoşizm eğilimleri bulunan hastalardaki gözlemlenebilir verilerin neler olduğuna şöyle bir bakalım. Anladığım kadarıyla bu tür kişiliklerdeki yüzey yapısı ana çizgileriyle şöyle:

Bir insanın derin korkulara karşı güvenini yeniden kazanabileceği çeşitli yollar vardır. Bu yollardan birisi kaçıştır; bir başkası ketleme; korkuyu inkar edip iyimser olmak bir üçüncüsü vb. Mazoşist insan için sevilmek, yeniden güven kazanmanın özel bir yoludur. Oldukça derin bir yüzer-gezer kaygıya sahip olduğu için sevgi ve ilgi gösterilerine sürekli ihtiyaç duyar ve anlık durumların dışında bunlara hiçbir zaman inanmadığı için de sevgi ve ilgiye olan ihtiyacı

aşırı boyutlara ulaşır. Dolayısıyla genel anlamda konuşulursa mazoşist bireyin diğer insanlarla olan ilişkileri yoğun bir coşkusal yük taşımaktadır; karşısındakilere kolayca bağlanır, çünkü insanların ona gerekli güveni vermesini bekler; kolayca düşkırıklığına uğrar, çünkü beklediğini hiçbir zaman elde etmez, edemez. "Büyük aşk" beklentisi ya da yanılsaması çoğunlukla önemli bir rol oynar. Başkalarının sevgisini kazanmanın en genel yollarından birisi olan cinselliğe ayrıca aşırı bir önem vermeye yatkındır ve bunun yaşama ilişkin bütün sorunların çözümünü içerdiği yanılsamasına dört elle sarılır. Bu tutunmanın ne ölçüde bilinçli olduğu ya da ne ölçüde kolaylıkla gerçek cinsel ilişkiler kurabildiği bu çizgideki ketlemelerine bağlıdır. Cinsel ilişkiler kurduğu ya da buna yönelik girişimlerde bulunduğu zamanlardaki öyküsü, "mutsuz aşkların" bir tekrarını gösterir; hayalleri yıkılmış, aşağılanmış, terkedilmiş ve ona kötü davranılmıştır. Cinsel olmayan ilişkilerde de yetersiz olma, özverili ve boyun eğen olma duygusu ya da gerçekten bunları yaşamış olmaya kadar uzanan çeşitli dereceleriyle aynı eğilimler ortaya çıkar. Başka türlü güçsüz, yetersiz *olduğunu* ya da yaşamın katı ve acımasız *olduğunu* düşünürken, analitik ortamda bunun gerçek olmadığı ama mazoşist kişinin, onu herşeyi böyle görme veya düzenleme konusunda ısrar etmeye zorlayan bir inatçılığa sahip olduğu görülebilir. Psikanalizde bu eğilim, saldırıları kışkırtmak, hiçbir gerçek neden olmaksızın kendini yıkık, hastalıklı, yaralanmış, aşağılanmış olarak duyumsamasını güdülendiren bilinçsiz bir düzenleme olarak ortaya çıkar.

Onun için başkalarının sevgisi ve beğenisi hayati bir önem taşıdığından, kolayca aşırı bağımlı bir duruma gelir ve bu bağımlılık, analistle olan ilişkilerde de kendini açıkça gösterir.

Gerçekten elde edebileceği bir sevgiye (özlenen güveni temsil eden bu sevgiye tutunmak yerine) asla inanmamasının bir başka gözlenebilir nedeni de büyük ölçüde azalmış olan özsaygısında yatar; kendini aşağılık, kesinlikle sevimsiz ve sevilmeye değmez birisi olarak algılar. Öte yandan, aşağılık duygularına sahip olup bunları sergileyerek, zayıflığını ve çektiği acıları göstererek kendine acındırmaya çalışmasını, ihtiyaç duyduğu sevgiyi kazanmanın tek yolu olarak görmesine neden olan şey de işte bu özgüven yoklu-

ğudur. Özsaygısının yıkılmasına neden olan şeyin köklerinin, "koşullara uygun saldırganlık" olarak adlandırılabilecek şeyin felce uğramasında yattığı görülür. Koşullara uygun saldırganlıkla aşağıdaki davranışları içeren çalışma yetisinden sözediyorum: Girişimde bulunma; çaba gösterme; elindeki işi tamamlamaya çalışma; başarıya ulaşma; kendi haklarını koruma konusunda direnme; saldırıya uğrayınca kendini savunma; bağımsız düşünceler oluşturup dile getirme; kendi amaçlarını tanıyıp yaşamını bunlara göre düzenleyebilme.* Genellikle mazoşist insanlarda, yaşam kavgasında güvensizlik, hatta çaresizlik duymalarına neden olan bu bağlamdaki ketlemelerin geniş bir alana yayıldığı görülür ve bunlar, sonuçta ortaya çıkan başkalarına bağımlılığını, yardım ya da destek arama eğilimini açıklar.

Psikanaliz, bu insanların kendilerini ortaya koyma yetisinden yoksun olmalarının gözlemlenebilir bir başka nedeninin, bunların her türlü rekabetten kaçınma eğilimleri olduğunu gözler önüne serer. Dolayısıyla mazoşist insanların ketlemeleri, bu insanların rekabet riskinden kaçınmak için kendilerini denetleme, tutma çabalarının bir sonucudur.

Bu tür öz-yıkıcı eğilimlerin temelinde kaçınılmaz olarak üretilen düşmanlık duyguları da özgürce dile getirilmez, çünkü bu insanlar, bu düşmanca eğilimlerin, kaygıya karşı korunmanın ana kaynağı olan sevilme üzerine kurulu eldeki güveni yaraladığına inanırlar. Dolayısıyla zaten birçok işlevi yerine getiren zayıflık ve acı çekme, düşmanlığın dolaylı bir dışavurumu için bir araç olarak da eyleme geçer.

Gözlemlenebilir davranışlardaki bu hastalık belirtilerinin antropolojik araştırmalarda dikkate alınması, büyük bir hataya kaynaklık edebilir yani mazoşistçe davranışlar her zaman bu kadar açık değildir, çünkü sık sık savunmalar tarafından gizlenir ve ancak bu savunmalar devre dışı kaldıktan sonra açığa çıkar. Bu savunmaların analizi böyle bir araştırma alanının açıkça dışında kalacağından, savunmalar, zorunlu olarak oldukları gibi değerlendirilecek ve bunun sonucu olarak da bu mazoşist davranışlar gözlene-

* Psikanalitik literatürde Schultz-Hencke, bu tür ketlemelerin hastalık kökenli önemini özellikle vurgulamıştır, "Schicksal und Neurose."

meyecektir.

Bu durumda, mazoşistlik davranışlarının daha derinlerdeki kaynakları ne olursa olsun, antropologun şu türden sorulara ilişkin veriler toplaması gerektiğini düşünüyorum: Hangi toplumsal ya da kültürel koşullar altında aşağıdaki davranışlara kadınlarda erkeklerden daha sık rastlıyoruz?

1) İsteklerin ve saldırganlığın doğrudan dile getirilmesindeki ketlemelerin belirtisi;

2) Birisinin kendini zayıf, çaresiz ya da aşağılık olarak değerlendirmesi ve bu temelde açık ya da gizli olarak birtakım çıkarlar sağlamayı ya da ilgi kazanmayı istemesi;

3) Kişinin coşkusal olarak karşı cinse bağımlı bir duruma gelmesi;

4) Özverili, boyun eğen olma, kullanılmış ya da kötüye kullanılmış olma duygusu, sorumlulukları karşı cinsin üstüne atma eğilimlerinin gözlenmesi;

5) Zayıflığın ve çaresizliğin karşı cinsi elde etme ve denetim altına alma aracı olarak kullanılması.*

Mazoşist kadınlar üzerindeki psikanalitik deneyimin doğrudan genelleştirmeleri olan bu sıralamanın dışında, kadınlarda mazoşizmin ortaya çıkışını hazırlayan nedensel etkenler olarak belli genelleştirmeleri de size sunabilirim. Aşağıdaki etkenlerden birini ya da birkaçını içeren her kültür kompleksinde bu olgunun ortaya çıkmasını beklemek gerekir:

1) Cinsellik ve dışadönüklük yollarının kapatılması.

2) Çocuk sahibi olma ve çocuk yetiştirmenin kadına çeşitli doyum yolları (sevecenlik, başarı, özsaygı) sağlaması bakımından,

---

* Etkenleri sayıp dökerken kendimi yalnızca çocukluk döneminde etkili olanlarla sınırlandırmamam, psikanaliz okurunu şaşırtabilir. Yine de şunları gözönüne almak zorundayız: 1)Çocuk, bu etkenlerin etkisini aile ortamında, özellikle bunların kız çocuğunun çevresindeki kadınlar üzerindeki etkisi aracılığıyla mutlaka duyacaktır ve 2) Mazoşizm tutumları (diğer nevrotik tutumlar gibi) çocuklukta kazanılmış olsa da, ortalama hastalık olaylarında (yani çocukluktaki koşulların tek başlarına kişilik tiplerine kesin şeklini verecek kadar ağır olmadığı durumlarda ortaya çıkan ruhsal bozukluklarda) sonraki yaşamın koşulları belirleyici rol oynar.

çocuk sayısını kısıtlama; çocuk yetiştirmenin toplumsal evrimin bir ölçü birimi olduğu durumlarda bu daha büyük bir önem taşır.

3) Kadınların, erkeklerden bütünüyle aşağı yaratıklar olarak değerlendirilmesi (kadınsı özgüveni yerlebir edecek kadar).

4) Kadının, ekonomik açıdan erkeklere ya da aileye, coşkusal bağımlılık yönündeki coşkusal bir uyarlamayı körükleyecek kadar bağımlı olması.

5) Kadınların yaşam alanlarının, din, aile yaşamı ya da hayırsever kuruluşlardaki çalışmalar gibi temel olarak coşkusal bağlar üzerine kurulu alanlarla sınırlandırılması.

6) Özellikle evliliğin, cinsel doyumun, çocuk sahibi olma, güvenlik ve toplumsal alanda tanınma yolunda vazgeçilmez bir fırsat yarattığı durumlarda evlenebilir kadınların sayısındaki bir fazlalık.* Bu durum (3 ve 4. etkenlerde olduğu gibi) erkeklere yönelik coşkusal bağımlılığı öne çıkardığı ve genel anlamda konuşulursa bağımsız değil, varolan erkeksi doktrinlerin kalıplaştırılıp şekillendirildiği bir gelişmeyi gündeme getirmesi bakımından konumuzla ilgilidir. Bu, ayrıca kadınlar arasında, mazoşizm olaylarının körüklenmesinde geri tepmenin çok önemli bir etken olduğu, özellikle çok güçlü bir rekabet yarattığı sürece, mazoşizm sorununun açıklık kazanmasına katkıda bulunur.

Sıralanan bütün bu etkenler içiçe geçer, örneğin, eğer (profesyonel üstünlük gibi) diğer rekabetçi çabalara yönelik yollar aynı anda kapatılırsa, kadınlar arasındaki güçlü cinsel rekabet daha da güçlenecektir. Etkenlerden herhangi birisinin tek başına değil, ancak birbirine geçmiş bir etkenler zincirinin yolundan sapan bu gelişmeden sorumlu olduğu anlaşılmalıdır.

* Ancak, aileler tarafından ayarlanan evlendirmeler gibi toplumsal düzenlemelerin, bu etkenin etkisini oldukça azaltacağı unutulmamalıdır. Bu varsayım ayrıca, Freud'un kadınların erkeklerden daha kıskanç olduğu yolundaki savına da ışık tutar. Bu görüş, belki de bugünkü Alman ve Avusturya kültürleri için doğrudur. Yine de daha arı, bireysel anatomi —fizyolojik kaynaklardan (kamışa imrenme) yola çıkarak böyle bir sonuca varmak inandırıcı değildir. Bireysel durumlarda kıskançlık bu kaynaktan gelebilir; ancak yukarıda anılan temel karşıt görüş—toplumsal koşulları hesaba katmaksızın yapılan—bu genelleme için de geçerlidir.

Bu öğelerden birisinin ya da hepsinin bulunduğu kültür komplekslerinde, kadının "doğasıyla" ilgili bazı sabit ideolojilerin ortaya çıkabileceği olgusunu dikkate almak gerekir: Kadının doğuştan zayıf, coşkusal olduğu, bağımlılığı sevdiği bağımsız çalışma ve düşünme yeteneklerinin sınırlı olduğu yolundaki öğretiler gibi. İnsanın, kadının doğası gereği mazoşist olduğu yolundaki psikanalitik inancı da bu gruba katası geliyor. Bu öğretilerin, kadınların bağımlı rollerinin değişmesi olanaksız bir gerçek diye sunarak onları buna razı etme işlevinin yanında, bunun, kadınların özledikleri birşeyin ya da uğruna çaba gösterilmesi hoş ve övgüye değer bir idealinin yerine getirilişi olduğu inancını geliştirip pekiştirme işlevini de üstlendiği açıktır. Bu ideolojilerin kadınlar üzerindeki maddi etkisi, sözkonusu özelliklere sahip kadınların erkekler tarafından daha çok yeğlendikleri olgusuyla daha da güçlendirilmektedir. Bu, kadınların erotik olanaklarının, onların "gerçek doğalarını" oluşturan şeyin imgesine uygun düşmelerine bağlı olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla bu tür toplumsal yapılanmalar içinde mozaşistçe davranışların (ya da daha doğrusu mozaşistliğin hafif belirtilerinin) erkeklerde önüne geçilirken kadınlarda özendirildiğini söylersek, konuyu pek abartmış sayılmayız. Coşkusal açıdan karşı cinse bağlanma (erkeğine bağlı güçsüz kadın) kendini "sevgiye" verme, artmaya elverişli öz-gelişmenin ketlenmesi vb gibi nitelikler, kadınlarda aranır, hoşa giden şeyler olarak değerlendirilirken, bu tür şeylerin erkeklerde görülmesi alay konusu olur ve rezalet olarak nitelendirilir.

Bu kültürel etkenlerin, kadınlar üzerinde çok güçlü bir etki yarattığı anlaşılmaktadır; öyle ki, aslında bizim kültürümüzde kadının anatomik-fizyolojik özelliklerindeki mazoşistliğin oluşumuna katkıda bulunan etkenleri ve bunların ruhsal etkilerini yardıma çağırmaksızın, yalnızca kültürün etkilerinden yola çıkarak herhangi bir kadının şu ya da bu ölçüde mozaşist olmaktan nasıl kaçabildiğini anlamak çok zordur.

Yine de bazı yazarlar —bunların arasında H. Deutsch da vardır— nevrotik kadınlar üzerindeki psikanalitik deneyimi genelleştirdiler ve benim sözünü ettiğim kültür komplekslerinin kendilerinin de bu anatomik-fizyolojik özelliklerin sonucu olduğunu öne

sürdüler. Gerekli antropolojik araştırma yapılmadığı sürece bu aşırı genelleştirmeyi tartışma konusu yapmanın bize bir yararı olmaz. Yine de gelin, kadının mazoşistçe bir rolü benimsemesine gerçekten de katkıda bulunan, kadınların bedensel yapılanmaları içindeki etkenlere bir gözatalım. Kadınlarda mozaşme zemin hazırlayan anatomik-fizyolojik etkenlerin, aşağıda sıralanan etkenler olduğunu sanıyorum:

a) Erkeklerin, ortalama olarak kadınlardan daha büyük bir fiziksel güce sahip olmaları. Etnologlara göre bu, sonradan kazanılan bir cinsel farklılıktır. Ancak bu, bugün de varlığını koruyan bir gerçektir. Zayıflıkla mozaşizm birbiriyle özdeş olmasa da fiziksel gücün daha az olduğunun anlaşılması mozaşist bir kadın rolünün coşkusal temelini oluşturabilir.

b) Tecavüz olasılığı, benzer bir biçimde kadınlarda saldırılmış, yenilmiş ve yaralanmış olma fantazileri yaratabilir.

c) Kanlı, hatta sancılı süreçler olmaları nedeniyle aybaşı, kızlığın bozulması ve çocuk doğurma mozaşist eğilimlere kolayca doyum yolları olarak hizmet edebilir.

d) Cinsel birleşmedeki biyolojik farklılık da mazoşistliğin şekillenmesine hizmet edebilir. Temel olarak sadistliğin ve mazoşistliğin cinsel ilişkiyle hiçbir ilişkisi yoktur ama cinsel ilişkideki kadının rolü (içine girilmesi) bu edimin kişisel olarak mazoşist biçiminde kolayca yanlış yorumlanmasına (gerektiğinde) *yardım eder* ve erkeğin rolü de böylece sadistlik olarak yorumlanır.

Kadın için bu işlevlerin mazoşist bir anlamı yoktur ve mazoşist tepkilere yol açmaz, ancak eğer başka kaynaklardan* gelen mazoşist ihtiyaçlar varsa bunlar, mazoşistçe doyum sağlayan mazoşistlik fantazileri yaratabilir. Kadınlık rolünün mazoşizme belli bir yatkınlık gösterebileceği olasılığını kabul etmenin dışında, kadınların doğal yapılarıyla mazoşizm arasındaki ilişki gibi öne sürülecek her yeni şey kuramsaldır ve başarılı bir analizden sonra bütün mazoşizm eğilimlerinin ortadan kalkması ve (herşeye karşın var olan) mazoşist olmayan kadınlar üzerindeki gözlemler gibi olgular

* Mazoşistçe davranışların kaynakları olarak düşündüğüm şeyleri daha sonraki bir toplantıda sunacağım.

bu yatkınlık öğesini bile gözümüzde büyütmememiz için bizi uyarmaktadır.

Özetle: Kadın mazoşizmi sorunu yalnızca kadının anatomik-fizyolojik-ruhsal özelliklerinde var olan etkenlere bağlanamaz; içinde belli bir mazoşist kadının yetiştiği toplumsal yapıların ya da kültür-kompleksinin mazoşizmi önemli ölçüde koşullandırdığı da gözönüne alınmalıdır. Bu iki etkenler grubunun sorun içindeki kesin ağırlıklarını, bizimkinden oldukça değişik olan kültürler üzerinde geçerli psikanalitik ölçütler kullanan antropolojik araştırmaların sonuçları elimize geçinceye dek saptayamayız. Yine de, bu konu üzerinde çalışan bazı yazarların anatomik-fizyolojik-ruhsal etkenlerin önemini abarttıkları açık bir gerçektir.

NOTLAR

1. Deutsch, H. "Der feminine Masochismus und seine Beziehung zur Frigiditat," *Intern. Zeitschr. f. Psychoanal.*, II (1930).

2. Rado, S. "Fear of Castration in Woman," Psychoanalytic Quarterly, III-IV (1933).

3. Boehm, F., "Zur Geschichte des Ödipuskomplexes," *Int. Zeitschr. f. Psychoanal.*, I (1930).

İLKGENÇLİK YILLARINDA KIZLARDA BAŞGÖSTEREN KİŞİLİK DEĞİŞMELERİ*

Nevrotik sorunları ya da kişilik bozuklukları yüzünden analize gelen yetişkin kadınlarda sık sık şu iki durumda karşılaşılır: 1) Her ne kadar bütün olaylarda belirleyici nevrotik çatışma çocukluğun ilk yıllarında ortaya çıkmış olsa da, ilk kişilik değişmeleri ilkgençlik yıllarında gerçekleşmiştir. O dönemde bu çatışmalar çevreyi uyarmamış, gelecekteki gelişmeyi tehlikeye sokan ya da tedavi gerektiren hastalıklı (patolojik) belirti izlenimi vermemiş ama, yaşamın o dönemi için geçici ve doğal sorunlar, hatta hoşa giden ve ümitlendirici belirtiler olarak yorumlanmıştır. 2) Bu değişmelerin başlangıcı aşağı yukarı aybaşı kanamasının başlangıcıyla çakışır. Bu ilinti o zamanlar açık değildir, çünkü aileler, ya bu çakışmanın farkında değildir ya da geçici bir çatışma görseler bile aybaşının yarattığı ruhsal sonuçları farketmedikleri ya da "unuttukları için buna hiçbir anlam verememişlerdir. Nevroz belirtilerinin tersine kişilik değişmeleri, yavaş ve düzenli olarak gerçekleşir, bu da gerçek ilişkinin kılık değiştirmesine ve bulanıklaşmasına yardım eder. Analize gelen hastalar, ancak aybaşının üzerlerindeki coşkusal etkisi konusunda içgözlemler yapabildikten sonra aradaki ilişkiyi kendiliğinden görebilmektedirler. Geçici olarak ben, aşağıdaki dört tip kişilik değişmesini birbirinden ayırmak istiyorum:

1) Kız, yüceltilmiş etkinliklere kendisini kaptırır; erotik alana karşı tiksinti geliştirir;

2) Kız, kendini erotik alana kaptırır (erkek delisi); çalışma ilgisi ve yetisini yitirir;

3) Kız, coşkusal olarak "ilgisiz" bir duruma gelir, "boş ver" gibi

* Amerikan Ortopskiyatri Birliği'nin 1934'teki toplantısında yapılan konuşma. "Personality Changes in Female Adolescents," The Amerikan Journal of Orthopsychiatry, V. Cilt, No. 1 (Ocak 1935), sf. 19-26.

bir tutum kazanır; enerjisini hiçbir şeye veremez;

4) Kız, eşcinsel eğilimler geliştirir.

Elbette bu sınıflandırma eksiktir ve varolan olasılıkların (örneğin, fahişeliğin ve suça yatkınlığın gelişimini) hepsini içine almaz ama yalnızca, zaman zaman analize gelen hastalar arasında doğrudan ya da dolaylı gözlemler yapma fırsatına sahip olduğum kızlardaki değişmelere karşılık gelir. Ayrıca, gerçeklikte çeşit çeşit evreler ve olgular karışımı sık sık kendini gösterirken, tanımlara tam tamına uyan tiplerin her zaman için ortaya çıkacağı varsayımının (kurgusunun) bir ürünü olarak, davranış tiplerinin sınıflandırılması, kaçınılmaz biçimde kişiye göre değişen bir sınıflandırma olmaktadır. Bizimki de bunlardan biridir.

Birinci grup, her iki cinsteki anatomik ve işlevsel farklılıklarla ve üreme bilmeceleriyle ilgili sorular sorma konusunda doğal bir merak gösteren, oğlanları çekici bulan ve onlarla oynamaktan hoşlanan kızlardan oluşur. Bu kızlar, ergenlik dönemi sıralarında erotik alana olan ilgilerini yitirirlerken, birdenbire kendilerini zihinsel sorunlara, dini, ahlaki, bilimsel ya da sanat alanlarındaki uğraşlara kaptırırlar. Bu tür bir değişme geçiren kız, bu dönemde tedaviye gelmez, çünkü ailesi kızlarının ciddiliğini, erkeklerle kur yapma eğilimlerinin olmayışını hoşnutlukla karşılar. Karşılaşılan sorunlar açık ve belirgin değildir. Ancak bunlar, daha sonraki yaşamda, özellikle evlilikten sonra bir bir ortaya çıkacaktır. İki nedenden ötürü bu değişmenin hastalıklı yapısı kolayca gözden kaçar: 1) Bazı entellektüel faliyetlere yönelik ilgide bir yoğunlaşma bu yıllarda beklenmektedir 2) Kız, bu yıllarda cinselliğe karşı bir tiksinti duyduğunun genellikle bilincinde değildir. Yalnızca oğlanlara duyduğu ilgiyi kaybettiğini, dans etmekten, erkeklerle çıkmaktan ve erkeklerle flört etmekten hoşlanmadığını düşünür ve giderek bunlardan uzaklaşır.

İkinci grup, birincisinin tam tersi bir görüntü sergiler. Çok yetenekli olan ve gelecek vaat eden kızlar, bu dönemde oğlanların dışında herşeye karşı ilgilerini kaybeder, ele aldıkları zihinsel işler üzerinde yoğunlaşamaz, bu işleri başladıktan kısa bir süre sonra bırakırlar. Kendilerini bütünüyle erotik alana verirler. Yukarıdakinin tam tersi olan bu değişme de "doğal" olarak değerlendirilir ve

benzer bir ussallaştırmayla, bu yaştaki bir kızın delikanlılara, danslara ve flörte yönelmesinin "normal" olduğu söylenir. Elbette işin doğrusu da budur; peki ama ya bunu izleyen eğilimler? Kız, zorlanımlı bir biçimde bir delikanlının ardından ötekine aşık olur, oysa hiçbirini umursamamaktadır ve elde ettiğinden emin olduktan sonra ya kendisi onları bırakır ya da onları kendisini bırakmaları için kışkırtır. Tam tersinin doğru olmasına karşın çekici olmadığını düşünür ve genellikle cinsel ilişkiden kaçınır, aslında gerçek nedenin kendi soğukluğu olmasına karşın bu tutumunu toplumsal istekler temelinde ussallaştırır ve sonunda bu adımı atınca soğuk olduğu ortaya çıkar. Eğer çevresinde ona hayranlık duyacak bir erkek göremezse, anında derin bir depresyona girer ya da kaygıya kapılır. Öte yandan, çalışmaya yönelik tutumu, savunmanın da anıştıracağı gibi kızın yoğun bir biçimde erkeklerle meşgul olması yüzünden öteki ilgilerinin arka plana itilmesinin "doğal" sonucu değildir, aslında kız çok hırslıdır ve herhangi bir işi başarma yetisinden yoksun olma duygusunun verdiği acı altında kıvranmaktadır.

Üçüncü tip, hem sevgi hem de iş alanında ketlenir . Yine bunun da yüzeyde belirgin olması gerekmez. Yüzeysel bir gözlemde uyumlu bir kız izlenimi de verebilirler. Bu gruptan bir kız, sosyal ilişkiler kurmakta güçlük çekmez, erkek ve kız arkadaşlar edinir, bir ukala olup çıkar, cinsel konularda dürüstçe herşeyi konuşur, hiçbir çekingenliği, korkusu yokmuş gibi davranır, ara sıra coşkusal olarak hiçbirisine katılmadığı şu ya da bu tür cinsel ilişkiler kurar. Kopuk, yalıtılmış, uzak, kendisinin ve öteki insanların bir gözlemcisi, bir yaşam seyircisi olup çıkar. Varolan uzaklığı ve soğukluğu konusunda kendisini aldatabilir ama zamanla en azından, hiç kimseye ya da hiçbir şeye derin, olumlu coşkusal bir bağı olmadığını acı acı duyumsar. Onun için hiçbir şeyin pek bir değeri yoktur. Canlılığı, yetenekleri ve coşkusuzluğu yoksunluğu arasında belirgin bir tutarsızlık vardır. Genellikle yaşamı boş ve sıkıcı bulur.

Dördüncü grup, en çok bilinen ve tanımlanması en kolay olanıdır. Bu gruptaki bir kız, erkeklerden hepten kaçar ve öteki kızlarla güçlü sevgi ve yoğun arkadaşlık ilişkileri geliştirir, bu ilişkilerin cinsel içeriği bilinçli olabilir de, olmayabilir de. Eğer cinsel içerikli bu eğilimleri sezinlerse bu tip bir kız, sanki bir suçluymuş gibi yo-

ğun suçluluk duyguları altında acıdan kıvranabilir. İşe yönelik tutum da değişebilir. Hırslı ve zaman zaman çok yeteneklidir, çoğunlukla kendini ortaya koymakta güçlük çeker ya da verimli olduğu dönemler arasında "sinir krizleri" geçirir.

Bunlar, birbirinden çok farklı olan dört ayrı tiptir, yine de, yüzeysel bir gözlem bile eğer yeterince keskinse, hepsinin de birtakım ortak özelliklere sahip olduklarını gösterir: Kadınca öz-güvenleri konusunda güvensizlik, erkeklere yönelik çatışma dolu ya da çelişik davranışlar ve "sevme" —bu sözcük her ne anlama geliyorsa— yetisinden yoksunluk. Eğer kadınlık rolünü hepten bir yana bırakmazsa bu role karşı başkaldırırlar ya da bunu çarpıtılmış bir anlamda abartırlar. Bu olayların hepsinde suçluluk, bu kızların kabul ettiğinden daha çok cinsellikle ilgilidir. "Zincirleriyle alay edenler, hiç de özgür değillerdir."[1]

Psikanalitik gözlem, çok çarpıcı bir benzerlik daha ortaya çıkarır, öyle ki insan, bu kızların yaşama yönelik tavırları arasındaki farklılıkları kısa bir an için unutur:

Hepsi de herkese, erkeklere ve kadınlara karşı genel bir düşmanlık beslerler, yine de erkek ve kadınlara yönelik tutumlarında bir farklılık vardır. Erkeklere yönelik düşmanlıkları yoğunluk ve güdülenmede değişiklik gösterir ve nispeten kolayca ortaya çıkarılırken, kadınlara yönelik mutlak yıkıcı bir düşmanlık vardır ve dolayısıyla daha derinlerde gizlenir. Bu kızlar düşmanlıklarının varlığını belli belirsiz sezinleseler de, bunun gerçek boyutlarını, baskısını, acımasızlığını ve sonraki sonuçlarını hiçbir zaman kavrayamazlar.

Bu dört gruptan olanların hepsi de masturbasyona karşı güçlü bir savunma tutumuna sahiptirler. Olsa olsa küçük bir çocukken masturbasyon yaptıklarını anımsarlar ya da bu edimin bir rol oynamış olabileceğini bile inkar ederler. Bilinç düzeyinde bu konuda oldukça dürüsttürler. Gerçekten de masturbasyonu denemezler ya da bunu başka bir kılık altında yaparlar, yapmak için bilinçli bir arzu duymazlar. Daha sonra gösterileceği gibi masturbasyon türünden çok güçlü dürtüler her zaman vardır ama kişiliğin kalan bölümlerinden koparılmış, bu yolla gizlenmişlerdir, çünkü bu dürtüler, korkunç derecede yoğun korku ve suçluluk duygularıyla içi-

çe geçmiş.

Peki kadınlara yönelik bu büyük düşmanlığın nedenleri nelerdir? Bunun yalnızca bir bölümünü bu kızların yaşam öykülerinden anlayabiliriz. İlk elden anneye yönelik bazı suçlamalar gündeme gelecektir: Yakınlık, koruma, anlayış yokluğu, bir erkek kardeşin yeğlenmesi, cinsel el değmemişlik gibi aşırı katı tutumlar. Bütün bunlar, gerçek olaylarca da az ya da çok desteklenir ama bu kızların kendileri, düşmanlığın, varolan kuşku, meydan okuma ve başkaldırının ölçüsüyle bağdaşmadığını düşünürler.

Yine de doğrudan dile getirilmeyen bu imalar, bir bayan psikanaliste yönelik davranışlarda suyüzüne çıkar. Teknik ayrıntıları, bireysel farklılıkları ve tartışma konumuz olan dört tipe özgü savunma farklılıklarını bir yana bırakırsak, düzenli olarak aşağıdaki görüntü ortaya çıkar: Analistin kendilerinden hoşlanmadığına inanırlar; analistin onlara karşı kötü niyetler beslediğinden, onların başarılı ve mutlu olmalarına içerlediğinden, özellikle cinsel yaşamlarını ayıplayıp buna karıştığından ya da karışmak isteğinden kuşkulanırlar.

Bu, suçluluk duygularına karşı bir tepki ve korkuların bir dışavurumu olarak bulunup ortaya çıkarılırken, düzenli olarak, bu kızların tedirgin olmaları için bazı nedenleri olduğu görülür, çünkü, analitik ortamda analiste yönelik gerçek tavırları, korkunç bir başkaldırıya ve aynı anda kendi sonlarının gelmesine neden olsa da, analisti yenip safdışı bırakma eğilimi tarafından yönetilir.

Ancak asıl davranış, varolan düşmanlığın yalnızca gerçeklik düzlemindeki bir dışavurumudur. Ancak rüyalarda ortaya çıktığı gibi kızın fantazi dünyasına girdiğimiz zaman bu düşmanlığın tüm boyutları suyüzüne çıkar. Bu alanda düşmanlık, en acımasız, en ilkel biçimiyle yaşanır.

Fantazilerde yaşayan acımasız, ilkel dürtüler, anneye ve anne imajına yönelik suçluluk duygularının derinliğinin anlaşılmasını mümkün kılar. Ayrıca bu, masturbasyonun neden hepten bastırıldığını ve büyük korkularla birleştiğini anlamamıza da yardım eder. Bu fantaziler, masturbasyona eşlik etmiş ve bundan ötürü suçluluk duyguları uyandırmıştır. Başka bir deyişle suçluluk duyguları, fiziksel masturbasyon edimiyle değil, buna eşlik eden fanta-

zilerle ilgilidir. Öte yanda ancak masturbasyon arzusu ve fiziksel masturbasyon bastırılabilirdi. Fantazilerse derinlerde bir yerde varlıklarını sürdürmüş ve erken yaşta bastırıldıklarından, çocuksu özelliklerini de korumuştur. Birey bu fantazilerin varlığını algılamasa da, bunlara suçluluk duygularıyla karşılık vermeyi sürdürür.

Bununla birlikte, masturbasyonun fiziksel yanı da önemsiz değildir. Yoğun yıkılmış olma, iyileşmeyecek yaralar almış olma korkuları burdan gelmektedir. Bu korkunun içeriği bilinçli değildir ama tepeden tırnağa kadar bütün organlarla ilgili her türlü hipokondrik korkuda kılık değiştirmiş olarak birçok yolla dile gelirler —bir kadın olarak bir kusurlarının bulunduğu korkusu— hiçbir zaman evlenemeyecekleri ve çocuk sahibi olamayacakları korkusu ve son olarak, hepsinde ortak olan çekici olmama korkusu. Bu korkuların hepsi doğrudan doğruya masturbasyonun fiziksel yanına bağlansa da bunları da ancak masturbasyonun ruhsal sonuçlarından anlayabiliriz.

Gerçekten de bu korku dolaylı olarak şunu anlatır: "Anneme ve öteki kadınlara karşı acımasız, yıkıcı fantaziler kurduğum için, onların da beni aynı yolla yok etmek istediklerinden korkmam gerekiyor. 'Dişe diş, göze göz.'"

Aynı misilleme korkusu, analist karşısında tedirginlik duymalarının da baş sorumlusudur. Analist dürüst ve güvenilir olduğu konusundaki bilinçli inançlarına karşın, başlarının üstünde asılı duran kılıcın mutlaka aşağı ineceğine ilişkin derin bir duygudan kendilerini alamazlar. Analistin bilerek ve kötü niyetle onlara işkence etmek istediği düşüncesinden kendilerini alamazlar. Böylece analisti gücendirme tehlikesiyle, kendi düşmanca dürtülerini açığa vurma tehlikesi arasındaki daracık yolu seçmek zorunda kalırlar.

Sürekli olarak öldürücü bir saldırı korkusu içinde olduklarından, kendilerini savunmayı, neden hayati bir zorunluluk olarak algıladıklarını anlamak kolaydır. Bunu, kaçak dövüşerek ve analisti yıkmaya çalışarak yaparlar. Dolayısıyla düşmanlıkları, üst katmanlarda bir savunmanın dışavurumuna karşılık gelir. Benzer bir biçimde, annelerine yönelik düşmanlıklarının büyük çoğunluğu,

anneyle ilgili suçluluk duygularına ve anneye başkaldırarak bu suçlulukla birleşen korkudan kurtulmaya karşılık gelir.

Bu ele alınıp ayrıntılarıyla irdelenince, anneye yönelik düşmanlığın ana kaynakları coşkusal olarak ele geçirilebilir. Bu kaynakların izleri ta başından beri şu olayda gözükmektedir: 2. grubun — bu gruptakiler büyük bir tedirginlik eşliğinde de olsa öteki kızlarla rekabete girişirler— dışında bu kızların hepsi öteki kızlarla rekabetten özenle kaçınırlar. Bir başka kadının sahnede belirmesiyle birlikte geri çekilirler. Çekicilikten yoksun olduklarına inandıklarından, çevrelerindeki kızlara karşı aşağılık duygusu beslerler. Bu mücadelede rakip görünümünden kaçınmak için, analistle birlikteyken de aynı eğilimleri sergiledikleri gözlemlenebilir. Gerçekte var olan rekabet analistin karşısındaki çaresizlik ve aşağılık duygularının arkasına gizlenmiştir. Rekabetçi niyetlerini kabul etmekten başka çareleri kalmasa bile, kadınlık düzeyindeki bir rekabeti anıştıracak karşılaştırmalardan kaçınırken, yalnızca zeka ve iş verimliliği konusundaki rekabeti kabul ederler. Örneğin psikanalistin görünüşü ve giyimi konusundaki küçük düşürücü düşünceleri bastırırlar ve eğer bunlar suyüzüne çıkarsa, aşırı bir utangaçlıkla tepki gösterirler.

Kız, rekabetten kaçınmak zorundadır, çünkü çocukluğunda annesiyle ya da bir ablasıyla aralarında özellikle çok güçlü bir rekabet yaşamıştır. Genellikle kız çocuğuyla anne ya da abla arasındaki doğal rekabetin güçlenip şiddetlenmesine neden, aşağıdaki etkenlerdir: Erken, zamanından önce cinsel olgunlaşma ve cinsel bilinçlilik; kendilerine güven duymalarını engelleyen erken göz korkutmalar; çocuğu annenin ya da babanın tarafını tutmaya zorlayan aile çatışmaları; anne tarafından açık ya da gizli reddedilme; babanın kızı ötekilerinden ayrı tutmasından açık cinsel yaklaşımlara dek uzanan aşırı sevgi gösterileri. Olayları şematik olarak özetleyecek olursak, kısır döngünün artık kurulduğunu görürüz: Anneye ya da ablaya yönelik rekabet ve kıskançlık; fantazilerle yaşanan düşmanca dürtüler; suçluluk duygusu ve saldırıya uğrama ve cezalandırılma korkusu; savunma işlevi gören düşmanlık; pekiştirilmiş suçluluk ve korku.

Bu kaynaklardan gelen korku ve suçluluk, az önce söylediğim

gibi, masturbasyon fantazilerinin orta yerine sökülmez bir demir atar. Ancak bu suçluluk ve korku yalnızca bu fantazilerle sınırlandırılmakla kalmaz, az ya da çok bütün cinsel isteklere ve ilişkilere sızarlar. Bunlar, erkeklerle kurulan cinsel ilişkilere de aktarılır ve bu ilişkileri, suçluluk ve tedirginlik yüklü bir havayla kuşatırlar. Ayrıca bunlar, erkeklerle olan ilişkilerin doyumsuz kalmalarının da baş sorumlusudur.

Bu sonuca katkıda bulunan ve bu kızların erkeklere yönelik tutumlarıyla daha doğrudan bir ilişkisi olan başka nedenler de vardır. Bunlara kısaca değinmekle yetineceğim, çünkü burda vurgulamak istediğim şeyle pek ilgisi yoktur. Eski düşkırıklığından kaynaklanan ve gizli bir öçalma isteğine yol açan erkeklere yönelik eski bir kızgınlıkları olabilir. Ayrıca sevimsiz, sevilmeye değmez olma duygusu temelinde erkekler tarafından reddedilecekleri beklentisiyle, onlara düşmanca tepkiler gösterebilirler. Aşırı derecede çatışma dolu oluşu yüzünden kendi kadınlık rollerine sırtlarını döndükleri ölçüde sık sık, çok yoğun erkeksi eğilimler ve uğraşlar geliştirirler ve rekabetçi eğilimlerini erkeklerle olan ilişkilerine aktarırlar, artık kadınlarla değil, erkeklerin çalıştığı alanlarda onlarla rekabet etmeye başlarlar. Eğer bu erkeksi rol çok hoşlarına giderse, erkeklerin yeteneklerini küçümseme eğilimine eşlik eden onlara yönelik güçlü bir kıskançlık geliştirebilirler.

Peki bu yapıdaki bir kız ergenliğe adım atınca ne olur? Ergenlik döneminde libido geriliminde bir artış sözkonusudur; cinsel arzular kızı daha çok zorlamaya başlar ve kaçınılmaz olarak eski suçluluk engeline ve korku tepkilerine toslar. Bütün bunlar, gerçek cinsel deneyim olasılıklarıyla da güçlenip pekişir. Masturbasyon yüzünden hasar görmüş olma korkusu taşıyan kız için aybaşının bu dönemde başlaması, coşkusal açıdan, sözkonusu hasarın gerçekten olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilir. Aybaşının içeriği konusundaki zihinsel bilgi hiçbir şeyi değiştirmez; çünkü, bunu anlayıp kavramak çok yüzeysel bir düzlemde gerçekleşir, korkular da çok daha derinlerde olduğundan, korkuyla ussal kavrayış birbirine ulaşamaz. Durum her geçen gün biraz daha kötüleşir. Çünkü arzu ve kışkırtmalar güçlüdür ama korkular da güçlüdür.

Bilinçli bir kaygının baskısı altında yaşamaya artık dayanama-

yacakmışız gibi gelir insana ve hastalar, "Gerçek bir kaygı krizine yakalanmaktansa ölmeyi tercih ederim," der. Dolayısıyla bu gibi durumlarda hayati zorunluluk bizi, korunma araçları aramaya iter; yani, yaşam karşısında davranışlarımızı kendiliğinden öyle bir biçimde değiştirmeye çalışırız ki, bu yolla ya kaygıdan kaçarız ya da ona karşı koruyucu setler çekeriz.

Tartışma konumuz olan bu dört tipte bulunan temel çatışmaların hepsi de kaygıdan kurtulmanın değişik yollarına karşılık gelir. Tipler arasındaki farklılıkların nedeni, her birisinin kaygıdan kurtulmak için değişik yollar seçmiş olmalarıdır. Hepsi de aynı tür kaygıdan korunmak gibi aynı amaca sahip olsalar da, bu amaca ulaşmak için birbirlerine zıt eğilimler, özellikler geliştirirler. I. gruptaki kızlar, kadınlarla rekabetten tümüyle kaçınarak ve kendi kadınlık rollerini hemen hemen hepten bir yana bırakarak korkulara karşı kendilerini korurlar. Rekabetçilik itkisi, ana toprağından koparılıp, ussal bir alana aktarılır. En güzel kişiliğe, en yüce ideallere sahip olma ya da sınıfının en başarılı, en iyi öğrencisi olma yarışı, bir erkek uğruna rekabet etmekten onu öylesine uzaklaştırmıştır ki, korkuları büyük ölçüde dinmiştir. Aynı zamanda kusursuzluk çabası, kızın suçluluk duygularının üstesinden gelmesine yardım eder.

Oldukça köktenci olan bu çözümün, önemli geçici yararları vardır. Bu yolla kız, yıllarca yaşamından memnun olduğunu düşünebilir. Ancak eğer erkeklerle ilişkiye girer, özellikle de evlenirse durum tersine döner. O zaman rahatlığın, özgüvenin birdenbire çöktüğü, rahat, neşeli, canlı, yetenekli, bağımsız kızın, doyumsuz, aşağılık duygularından ötürü rahatsız, kolayca depresyona giren ve evliliğin sorumluluklarını aktif olarak paylaşmaktan kaçınan bir kadın olup çıktığını görürüz. Cinsel açıdan soğuktur ve kocasına sevgiyle yaklaşmak yerine, ona yönelik davranışlarına rekabetçi bir tutum egemen olur.

İkinci gruptaki kızlar, öteki kadınlara karşı rekabet etmeyi elden bırakmazlar. Öteki kadınlara yönelik hep uyanık kalan başkaldırıcı tutumu, birinci gruptakilerin tersine yüzer gezer bir kaygıya sahip olmasının da etkisiyle birlikte onu, karşısına çıkan her fırsatta bu kadınları ezmeye iter. Bu kızların kaygıdan kurtulma yolları, bir

erkeğe tutunmaktır. İlk gruptaki kızlar savaş alanından geri çekilirken bunlar, kavgada kendilerine yandaş ararlar. Erkeklerin beğinisine duydukları dinmeyen susuzluk, bunların yapısal olarak büyük bir cinsel doyum ihtiyacı duyup duymadıklarının bir ölçütü değildir. Hatta eğer gerçekten cinsel ilişkiye girerlerse, bunların da soğuk oldukları ortaya çıkar. Eğer bir ya da birkaç erkek arkadaş bulamazlarsa, erkeklerin onlar için sarsılmış güveni yeniden kurma işlevi yüklendiği gerçeği anında ortaya çıkar; o zaman kaygı yüzeye yaklaşır ve kendilerini bitkin, güvensiz ve yitik hissederler. Ayrıca erkeklerin beğenisini kazanmaları, daha önce masturbasyon edimi yüzünden kendini yaralamış olma korkusunun sonucu olarak belirttiğim "normal" olmama korkusu bağlamında da öz-güvenlerini yeniden kazanma işlevi görmektedir. Öylesine çok korku ve suçluluk cinsellikle birleşir ki, bu, onların erkeklerle doyurucu ilişkiler kurmalarına izin vermez. Dolayısıyla ancak hiç durmadan yeni yeni erkekler bulmaları yeniden güven kazanma amaçlarına hizmet edebilir.[2]

Dördüncü gruptaki kızlar, yani eşcinsel eğilimliler, kadınlara yönelik düşmanlıklarını aşırı bir biçimde dengeleyerek sorunu çözmeye çalışırlar. "Senden nefret etmiyor, seni seviyorum." Bu değişme, düşmanlığın tam ve bilinçsiz bir inkarı olarak tanımlanabilir. Kızların bunu ne denli başardıkları bireysel etkenlere bağlıdır. Rüyaları, genellikle bilinçli olarak çekici buldukları, ilgilerini çeken kızlara yönelik yoğun şiddet ve acımasızlık öğeleri içerir. Kızlarla olan ilişkilerindeki bir başarısızlık, onları umutsuzluk nöbetlerine sokar ve sık sık, saldırganlığın kendilerine yöneltildiğinin bir göstergesi olan intiharın eşiğine getirir.

1. grup gibi bunlar da kendi kadınlık rollerinden tamamen kaçarlar, ancak aralarında yine de bir fark vardır; bunlar bir erkek olma kurgusunu daha belirgin bir biçimde geliştirirler. Cinsel olmayan bir düzlemde erkeklerle aralarındaki ilişkilerde genellikle çatışma yoktur. Ayrıca birinci gruptaki kızlar cinsellikten hepten vazgeçerken bunlar, yalnızca karşı cinse olan ilgiden vazgeçerler.

3. gruptaki kızların itildiği çözüm, temel olarak ötekilerinden farklıdır. Ötekilerinin coşkusal açıdan birşeye —başarıya, erkeklere, kadınlara— tutunarak güvenlerini yeniden kazanma amaçlarına

karşılık üçüncü gruptakiler, coşkusal yaşamlarını budayıp gelişimini engelleyerek korkularını dindirirler. "Coşkusal olarak katılma, o zaman kimse seni incitemez." Bu uzaklaşma ilkesi, kaygıya karşı belki de en etkin, kalıcı korunma yoludur, ancak bu, kişinin canlılığının ve kendiliğindenliğinin büyük ölçüde azalmasına ve bu nedenle kullanılabilir enerjide önemli ölçüde kayıplara neden olan ağır bir bedel karşılığında gerçekleştirilir.

Görünüşte yalın sonuçlara yol açan ruhsal yapının güdülendirici güçlerinin anlaşılması zor karmaşıklığını tanıyan hiç kimse, kişilik değişmelerinin bu dört tipi konusunda söylenenleri, bunların güdülendirici güçlerinin tamamen ortaya çıkarıldığına yormayacaktır. Burdaki amaç, örneğin, eşcinsellik ya da insanlardan uzaklaşma olgularına bir "açıklama" getirmek değil, altta yatan benzer çatışmalara yönelik değişik çözümlere ya da yalancı-çözümlere karşılık geldiğini belirten bir açıdan bu olguları ele almaktı. Hangi çözümün seçildiği, "seçme" sözcüğünün anlamının içerdiği üzere kızların özgür iradelerine bağlı değildir; çözüm çocukluk döneminde gelişen olaylar zinciri ve bu olaylara karşı gösterilen tepkiler tarafından belirlenir. Olayların etkisi öylesine zorlayıcı olabilir ki, yalnızca bir çözüm olası olur. O zaman belli bir tipin arı, net şekliyle karşılaşırız. İlkgençlik yıllarındaki ya da sonraki deneyimler tek bir çözüme ulaşmamış kızları, bir yöntemi bırakıp ötekine sarılmaya iter. Örneğin bir dönmede dişi Don Juan tipi olan bir kız, daha sonra din uğruna dünya zevklerinden vazgeçme eğilimleri geliştirebilir. Ayrıca aynı anda farklı çözüm girişimleri bir arada bulunabilir, örneğin erkek delisi olan kız, üçüncü gruptakiler gibi asla açıkça görülmese de insanlardan uzaklaşma eğilimleri sergileyebilir. Ya da 1. grupla 4. grup arasında düzenli geçişler olabilir. Açık ve kesin tiplerdeki çeşitli temel tutumların işlevlerini anladığımız sürece, tipik eğilimlerdeki değişmeler ve karışımlar onları anlamamızda ayrıca bir güçlük yaratmaz.

Hastalıktan korunma ve terapiyle ilgili birkaç söz daha: Umarım, bu kaba özetten bile, ergenlik çağında gösterilen —örneğin aybaşı kanamasına değin akla uygun açıklamalar yapmak gibi— hastalığı önleyici çabaların, artık bir işe yarayamayacakları geç bir evrede harekete geçirildiği anlaşılmaktadır. Aydınlatma yalnızca

zihinsel düzlemde kalmakta ve çok derinlerde siperlenmiş çocukluk korkularına ulaşamamaktadır. Koruma ancak, yaşamın ilk gününden başlarsa etkili olabilir. Koruma amacını şu yolla formüle etmenin yeterli olacağını sanıyorum: Çocukların içini korkuyla doldurmak yerine onları yüreklendirmek ve sabırla eğitmek. Yine de bütün bu öneriler yararlı olmaktan çok yanlış bir yolda yönlendirici de olabilir; çünkü bunların değeri, bunlardan çıkarılan özel ve kesin sonuçlara bağlıdır ve bu da ayrıntılı bir tartışma gerektirir.

Tedaviyle ilgili birkaç söz: Önemsiz yapıdaki güçlüklerin üstesinden elverişli yaşam koşullarıyla gelinebilir. Tek bir nevroz belirtisinin tam tersine bu rahatsızlıklar, kişiliğin tamamındaki sağlam olmayan bir temelin belirtisi olduğundan, psikanaliz kadar etkili ve duyarlı olmayan bir araçla çalışan bir psikoterapistin, kesin kişilik değişmeleri elde edip edemeyeceği konusunda kuşkuluyum. Ancak unutmamamız gerekir ki, yaşam daha iyi bir terapist olabilir.

NOTLAR

1. "Es sind alle frei, die ihrer Ketten spotten." (Schiller)

2. Bu tip kadınlarda etkili olan mekanizmaların daha kesin bir tanımı, Psychoanalytic Quarterly'de yayımlanan "Overevaluation of Love" başlıklı yazımda verilmiştir. Derleyenin notu: bkz. "Sevginin Gözde Büyütülmesi," bu kitapta.

NEVROTİK SEVGİ İHTİYACI*

Bugün sizlerle tartışmak istediğim konu, nevrotik sevgi ihtiyacıdır. Birçok kez şu ya da bu yolla anlatılan, açıklanan klinik malzemesinden yeterince payınızı aldığınız için belki de sizlere son gözlemleri aktarmayacağım. Konumuzun çok geniş ve karmaşık oluşundan ötürü kendimi birkaç noktayla sınırlandırmak zorundayım. Konumuzla ilgili olguyu tanımlamayı olabildiğince kısa tutacağım ama anlamını tartışırken daha açık ve ayrıntılı bilgi vereceğim.

Bu bağlamda "nevroz" terimini koşula bağlı nevroz olarak değil, çocukluğun ilk yıllarında başgösteren ve tümel kişiliği az ya da çok içine alan kişilik nevrozu olarak ele alıyorum.

Nevrotik sevgi ihtiyacından sözederken, günümüzün hemen hemen bütün nevrozlarında değişik biçimlerde ve nevrotik insanın farklı ölçülerde bilincinde olduğu görülen, ihtiyaçlarının ketlenmesine karşı artan bir duyarlılık kadar, nevrotik insanın sevilmeye, sayılmaya, başkalarından yardım, destek görmeye, farkedilmeye, yönlendirilmeye yönelik ihtiyacındaki bir artış olarak göze çarpan olayları anlatmak istiyorum.

Peki normal ve nevrotik sevgi ihtiyacı arasındaki fark nedir? Belli bir kültürde genel olanı normal olarak adlandırıyorum. Hepimiz sevilmeyi ister ve bundan haz duyarız. Bu ölçüde sevgi ihtiyacı — ya da daha doğrusu sevilme ihtiyacı— nevrotik bir olgu değildir. Nevrotik insanda sevgi ihtiyacı artmıştır. Eğer nevrotik bir insana bir garson ya da gazete satıcı her zamankinden daha az dostça davranırsa bu, onun ruhsal yapısını alt-üst edebilir. Aynı şey, herkesin

* Deutsche Psychoanalytische Gesellschaft'ın (Alman Psikanaliz Derneği) 23 Aralık 1936'daki toplantısında verilen ders. "Das neurotische Liebesbedürfnis," Zentralbi. f. Psychother., 10 (1937), sf. 69-82.

kendisine dostça tavırlar takınmadığı bir toplantıda da olabilir. Bu konuda daha çok örnek vermek gerekmiyor, çünkü hepimiz bu tür şeyleri çok iyi biliyoruz. Sağlıklı ve nevrotik sevgi ihtiyacı arasındaki fark, aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

Sağlıklı insan için, saygı duyduğu ya da bağlı olduğu insanların da kendisini sevmesi, sayması ve onurlandırması önemliyken, nevrotik sevgi ihtiyacı zorlanımlı ve ayrım gözetmez.

Bu tepkiler analizde çok daha iyi gözlemlenebilir, çünkü, hasta-analist ilişkisini öteki insan ilişkilerinden ayıran bir özellik vardır. Doktorun, analizde sırasındaki duygusal katılımdan göreceli yoksunluğu ve hastanın özgür çağrışımı bu tepkilerin gündelik yaşamdakinden daha kolayca gözlemlenmesine olanak sağlar. Ancak nevrozlar birbirinden ne denli farklı olursa olsun hastanın, analistin onayını kazanmak için özveride bulunmaya ne denli istekli olduğunu ve hoşnutsuzluğuna neden olabilecek şeylere karşı ne denli duyarlı olduğunu tekrar tekrar gözlemleyebilir.

Nevrotik sevgi ihtiyacının belirtileri arasında kültürümüzde çok yaygın olan bir tanesini vurgulamak istiyorum: Sevginin gözde büyütülmesi. Burda özellikle onlara tapan, onları seven ve şöyle ya da böyle umursayan birileri olmadığı sürece kendilerini mutsuz, güvensiz ve çökmüş hisseden nevrotik kadınlar grubuna dikkati çekmek isterim. Ayrıca, evlenme arzusunun zorlanımlı bir nitelik aldığı kadınlar grubunu da anmak gerek. Bu kadınlar, sevme yetisinden bütünüyle yoksun olmalarına ve erkeklerle ilişkileri dillere destan ölçüde zayıf olmasına karşın, sanki hipnotize edilmiş gibi gözlerini yaşamın tek bir noktasına dikerler: Evlenmek. İşte bu tip kadınlar, kendi yaratıcı güçlerini ve becerilerini geliştirme yetisinden yoksundurlar.

Nevrotik sevgi ihtiyacının tipik, önemli bir özelliği de, kendini aşırı kıskançlıkta ele veren açgözlülüktür: "Sadece beni sevmelisin!" Bu olayı birçok evlilikte, sevgi ilişkilerinde ve arkadaşlıklarda rahatlıkla gözleyebiliriz. Burda söz konusu ettiğim kıskançlık, ussal etkenlere dayanan bir tepki değil, tek sevilen olma arzusunun ve açgözlülüğün bir dışavurumudur.

Nevrotik sevgi ihtiyacındaki doymak bilmezliğin bir başka dışavurumu da, "Ben nasıl davranırsam davranayım, beni sevmeli-

sin," sözleriyle dile gelen koşulsuz sevgi ihtiyacıdır. Bu, özellikle analizin başlangıcında önemli bir etkendir. O zaman bu hastaların, kışkırtıcı bir biçimde davrandıkları izlenimini ediniriz. Kışkırtıcılıkları ilkel saldırganlıkta değil, daha çok, "Böyle kötü davransam bile beni yine kabul eder misiniz" yakarışında dile gelir. Bu hastalar, analistin sesindeki en küçük bir ton değişikliğine, "Görüyorsunuz işte artık bana katlanamıyorsunuz," der gibi dikkat kesilirler. Koşulsuz sevgi ihtiyacı kendisini ayrıca, karşılığında hiçbir şey vermeksizin, "Karşılık veren birisini sevmek çok kolay ama hele bakalım karşılığında birşey almaksızın da beni sevecek misin," der gibi sevilme isteğinde ele verir. Hastaya göre, doktora parasını ödeme zorunluluğu bile doktorun asıl amacının yardım olmadığının bir kanıtıdır yoksa hastayı iyileştirmekle hiçbir kazanç sağlamayacaktır. Bu öylesine ileri gider ki, cinsel yaşamlarında bile bu isteği duyarlar, "Yalnızca benden cinsel doyum aldığın için beni seviyorsun." Eşi, ahlak değerlerinden, onurundan, parasından, zamanından, vb özveride bulunarak ona sevgisinin gerçek olduğunu kanıtlamalıdır. Bu mutlak isteğin yerine getirilmesindeki eksiklik, reddedilme olarak görülür.

Nevrotik sevgi ihtiyacının doymak bilmezliğini gözlemleyince, kendi kendime, nevrotik insanın peşinde olduğu şeyin gerçekten de ilgi ve sevgi olup olmadığını, sözkonusu kişinin aslında maddi kazanç peşinde koşup koşmadığını sordum. Sevgi isteği, başka bir kişiden ister bir iyilik, ister zaman, para, armağan vb özveriler olsun, birşeyler sağlamaya yönelik gizli bir arzunun dış görünümü olamaz mıydı?

Bu soruya genel anlamda yanıt verilemez. Gerçekten sevecenlik, saygı, yardım özlemi çeken insanlardan, sevgiyle hiç ilgilenmeyen ama karşısındakini kullanıp ondan alabileceklerinin hepsini almak isteyen nevrotiklere dek uzanan bireysel farklılıkların bulunduğu çok geniş bir alanın varlığı sözkonusudur. Ve bu iki uç arasında her türden geçiş ve değişiklikler vardır.

Bu noktada şunu vurgulamak yerinde olabilir: Sevgiyi bilinçli olarak hepten reddeden insanlar, "Sevgi üstüne yaptığınız bu konuşma çok saçma. Bana gerçek şeyler verin!" diyeceklerdir. Bu insanlar, çocukluklarının ilk yıllarında çok derin acılar çekmiş ve sev-

gi diye birşeyin olmadığına inandırılmışlardır. Ve bu nedenle sevgiyi yaşamlarından tümüyle söküp atmışlardır. Bu kişilerin analizi, benim varsayımımın doğruluğunu onaylar niteliktedir. Eğer analizde yeterince uzun süre kalırlarsa, incelik, dostluk, sevgi gibi şeylerin gerçekten varolduğuna inanmaya başlarlar. O zaman, doymak bilmez arzuları ve maddi şeylere yönelik özlemleri, bir tünelin içine giren araçlar gibi birdenbire gözden kaybolur. Dürüst bir sevilme arzusu ilk önce belirsiz bir biçimde, sonra giderek daha da güçlü olarak suyüzüne çıkar. Açgözlü bir sevgi isteğiyle genel hırs arasındaki ilginin açıkça görülebileceği olaylar vardır. Nevrozlu doymak bilmezlik özelliği gösteren bu insanlar, sevgi ilişkileri geliştirirler, sonuçta iç nedenlerden ötürü bu ilişkiler bitince abur cubur yemeğe başlarlar, böylece dokuz-on kilo ağırlaşırlar yine bir sevgi ilişkisi kurunca fazla kilolarını atarlar ve yine kilo alır, yine fazlalıklarını atarlar ve bu döngü uzun bir süre tekrarlanabilir.

Nevrotik sevgi ihtiyacının bir başka belirtisi de, isterik kişilikli insanlarda çok sık görülen reddedilmeye yönelik aşırı duyarlılıktır. Bu tipler herşeyi reddedilme olarak alır ve yoğun nefretle tepki gösterirler. Hastalarımdan birisinin, sevgi gösterilerine tepki vermeye bir kedisi vardı, bir keresinde bu kediyi öfkeyle duvara fırlatmıştı. Bu, şekli ne olursa olsun, reddedilmeyle boşalabilecek öfkeye tipik bir örnektir.

Gerçek ya da hayali bir reddedilmeye yönelik tepki her zaman açık değildir; çoğu kez gizlenmiştir. Analiz sırasında gizli nefret, üretkenlikten yoksunlukla, analizin değeri konusunda duyulan kuşkuyla ya da başka tür direnmelerle dile gelebilir. Hasta analiste karşı direnmeye başlayabilir çünkü analistin yorumlarını reddedilme olarak alır. Biz ona birtakım gerçekçi içgözlemler sunduğumuza inanırken, o bunları eleştiri ve küçük görmeye yorar.

Bilinçaltında da olsa, sevgi diye birşeyin olmadığı yolunda sarsılmaz bir inanç taşıyan insanlar, genellikle çocukluklarında yoğun düşkırıklıkları yaşamışlardır, bu düşkırıklıkları onların sevgiyi, sevecenliği ve dostluğu yaşamlarından sürüp çıkarmalarına neden olmuştur. Aynı zamanda bu tür inançlar, reddedilmenin gerçekten yaşanmasına karşı bir korunma görevini de üstlenir. İşte bir örnek: Görüşme odamda kızımın bir oyma işi vardı. Hastala-

rımdan birisi bana bu oyma işini sevip sevmediğimi sordu —ve uzun bir süredir bunu sormak istediğini itiraf etti— "Kızımı temsil ettiği için ondan hoşlanıyorum" diye yanıt verdim. Yanıtım hastayı sarsmıştı, çünkü —farkında olmaksızın— sevgi ve sevecenlik onun için hiçbir zaman inanmadığı boş ve kuru sözlerdi.

Bu hastalar kimsenin kendilerinden hoşlanamayacağı yolundaki önyargılı varsayımlarla kendilerini gerçek bir reddedilmeye deneyimine karşı korurlarken, ötekiler, aşırı dengeleme yoluyla kendilerini düşkınlıklarına karşı korurlar. Bunlar, gerçek reddedilmeyi saygının bir ifadesi olarak çarpıtırlar. Son günlerde hastalarımdan üçüyle aşağıdaki olayları yaşadım: Hastalarımdan birisi biraz isteksizce bir işe başvurmuş ve kendisine işin ona göre olmadığı anlatılmıştı; bu, Amerikalıların tipik, nezaket gereği yumuşatılmış hayır deme yoludur. Hastam bunu kendisinin iş için gerektiğinde çok iyi olduğu yolunda yorumlamıştı. Başka bir hastam (kadın, S.B) görüşmelerden sonra pencereye gidip onun gidişini izlediğime ilişkin hayaller kurmuştu. Daha sonra uzun bir süredir benim onu reddetmemden korktuğunu itiraf etti. Üçüncü hastam, insan olarak saygı duymadığım birkaç kişiden birisiydi. (Erkek, S.B) Rüyaları benim ondan nefret ettiğim konusundaki inancını açıkça gözler önüne sererken o, bilinçli olarak kendi kendini benim ondan çok hoşlandığıma inandırmayı başarmıştı.

Nevrotik sevgi ihtiyacının boyutlarının ne kadar büyük olduğunu, nevrotik bir insanın özveriyi kabul etmeye hazır olduğunu, sevilmek, sayılmak, ilgi görmek, başkalarından yardım ve kılavuzluk almak için yaptığı usdışı davranışlarda ne kadar ileri gittiğini anlayabilirsek, bu insan için bunları elde etmenin neden bu kadar güç olduğunu kendi kendimize sormamız gerekir.

Nevrotik insanın ihtiyaç duyduğu ölçü ve oranda sevgiyi bulamayışının nedenlerinden birisi, sevgi ihtiyacındaki doymak bilmezliktir, öyle ki —birkaç durum dışında— onlar için hiçbir şey yeterli değildir. Eğer daha derinlere inecek olursak, ilk nedenin içinde sırıtan bir başka neden daha görürüz. Bu, nevrotik insanın sevme yetisinden yoksun olmasıdır.

Sevgiyi tanımlamak çok zordur. Burda bunu, çok genel ve bilimsel olmayan terimlerle tanımlamakla yetinebiliriz. Bu tanım aşağı

yukarı şöyle olurdu: Sevgi, varolan herşeyi bencilce kendine saklamak yerine, kendisini öteki insanlara, bir amaca ya da ideale kendiliğinden verebilme yetisidir. Nevrotik insan, yaşamının ilk yıllarında kazandığı kaygı ve açık gizli düşmanlıklar yüzünden ve kendisine kötü davranılmasından ötürü bu yetiden yoksun kalmıştır. Bu düşmanlık gelişme yıllarında önemli ölçüde artar. Yine de nevrozlu insan korku yüzünden bunları tekrar tekrar bastırmıştır. Sonuç olarak ya korkuları ya da düşmanlığı yüzünden kendini bırakma, kendini verme yetisinden yoksun kalmıştır. Yine aynı nedenlerden ötürü öteki insanlara saygı duyup önem verme yetisinden de yoksundur. Öteki insanların sevgi ve zamanlarını ne ölçüde verebileceğini, ne denli yardımda bulunabileceğini ya da bulunmak istediğini değerlendirip kavramakta güçlük çeker. Dolayısıyla karşıdaki insan ara sıra yalnız kalmaya ihtiyaç duysa ya da başka amaçlara, başka insanlara zaman ayırsa, başka şeylere ilgi gösterse bu, yaralayıcı bir reddedilme olarak yorumlanır.

Genellikle nevrotik insan sevme yetisinden yoksun olduğunun farkında değildir. Sevemeyeceğini bilmez. Ancak değişen ölçülerde bu yetiden yoksun olmanın bilinçli olduğu olaylar vardır. Bazı nevrozlu insanlar açıkça, "Hayır, sevemem" derler. Yine de nevrotik bir insan, genellikle, büyük bir aşık olduğu ve özellikle derin bir kendini verme yetisine sahip olduğu yanılsaması içinde yaşar. "Başkaları için birşeyler yapmak bana yeterince kolay geliyor ama aynı şeyleri kendim için yapamıyorum" diyerek bu konuda size kanıt göstereceklerdir. Oysa bu, nevrotiğin sandığı gibi anaca ve koruyucu bir tutumdan değil, başka etkenlerden kaynaklanmaktadır. Otorite ve güç özlemi ya da eğer başkalarına yararlı olmazsa onların da kendisini kabul etmeyeceği yolundaki bir korku böyle bir tutuma yol açabilir. Ayrıca birşeyi kendisi için bilinçli olarak istemeye ve mutluluğu arzulamaya karşı çok derinlere kök salmış bir ketlemenin varlığı sözkonusudur. Bu tabularla birlikte yukarıda anılan nedenlerden ötürü ara sıra başkaları için birşeyler yapması, kendisinin de sevebileceği, aslında çok derin bir sevgiye sahip olduğu yanılsamasını pekiştirecektir. Bu yanılsama nevrotiğin kendi sevgi isteklerini haklı çıkarma işlevi gördüğünden, o bu öz-aldatmaya dört elle sarılır. Eğer temelde öteki insanların kendisini hiç ilgilen-

dirmediğinin farkında olsaydı onlardan bu kadar sevgi beklemesi haklı çıkarılabilecek birşey olmazdı.

Bu düşünceler, bugün tartışmasına giremeyeceğim bir sorunu, "büyük aşk" yanılsamasını anlamamıza yardım eder.

Böylesine özlem duyulan sevgi, sevecenlik, yardım, vb elde etmenin nevrotik insan için bu kadar güç oluşunun nedenlerini az önce tartışmaya başladık ve hemen iki tanesini bulduk: Nevrotik insanın doymak bilmezliği ve sevme yetisinden yoksun oluşu. Üçüncü bir neden de bu tip bireylerin reddedilmekten ölesiye korkmalarıdır. Bu korku öylesine büyüktür ki, bireyin, küçük bir jestle ya da bir soruyla bile öteki insanlara yaklaşmasını önleyebilir, çünkü öteki insanların onu reddedebileceği konusunda sabit bir korku içinde yaşar. Hatta reddedilme korkusuyla birisine bir armağan vermeye çekinir.

Anlaşıldığı gibi gerçek ya da hayali bir reddedilme, bu tip nevrozlu insanlarda yoğun düşmanlık duyguları yaratır. Reddedilme korkusu ve buna gösterdiği tepki, nevrotiğin insanlardan giderek daha çok uzaklaşmasına, geri çekilmesine neden olur. Daha hafif olaylarda incelik ve dostluk, nevrozlunun bir süre kendisini rahat hissetmesine yarayabilir. Daha ağır nevroza sahip kişiler, ne ölçüde olursa olsun, insanca yakınlığı, sıcaklığı kabul edemezler. Bu insanları elleri arkalarından bağlı açlıktan ölmek üzere olan birisiyle karşılaştırabiliriz. Sevilemeyeceklerine inanırlar; bu, sarsılmaz bir inançtır. İşte bir örnek: Hastalarımdan birisi arabasını otelin önüne park etmek ister; otel görevlisi ona yardımcı olmak için yanına gelir. Ama hastam kapıcının yaklaştığını görünce, "Aman tanrım, yanlış bir yere park etmiş olmalıyım!" diye düşünerek dehşete kapılır. Ya da örneğin bir kız ona gösterilen dostça davranışı kara mizah olarak yorumluyordu. Hepimiz, böyle bir hastaya dürüst bir iltifatta bulunulunca —örneğin, zeki olduğu söylenince— sizin tedaviyi ilgilendiren konunun dışında hareket ettiğiniz ve bu nedenle içtenlikle bunu demek istemediğiniz sonucuna varacağını çok iyi biliriz. Bu güvensizlik az ya da çok bilinçli olabilir.

Şizofreniye yaklaşan durumlarda dostluk, çok şiddetli kaygılar yaratabilir. Şizofrenler konusunda büyük bir deneyimi olan bir arkadaşım bana, kendisinden ara sıra fazladan bir görüşme isteyen

bir hastasını anlattı... Fazladan bir randevu isteyen hastaya karşı arkadaşım, yüzüne bezgin, bıkmış bir ifade veriyor, randevu defterine bakıyor ve sonunda, "Pekala, eğer mutlaka gerekiyorsa gel..." diye homurdanıyor. Arkadaşım böyle davranıyor çünkü dostluğun bu tür insanlarda kaygıya yol açabileceğini çok iyi biliyor. Bu tür tepkiler, nevrotiklerde de sık sık ortaya çıkar.

Şimdi lütfen sevgiyle cinselliği birbirine karıştırmayalım. Bir keresinde hanım bir hastam bana şunları söyledi: "Cinselliğe karşı herhangi bir korkum yok ama sevgiden ölesiye korkuyorum." Aslında "sevgi" sözcüğünü güçlükle ağzından çıkarabilmişti. Yaptığı herşey, öteki insanlarla arasındaki ruhsal uzaklığı bütün gücüyle korumaya yönelikti. Cinsel ilişkilere kolayca giriyor, hatta tam orgazma ulaşıyordu. Yine de erkeklerden coşkusal olarak çok uzak duruyor ve onlardan, birisinin arabalardan sözedişi gibi sözediyordu.

Bu sevgi korkusu her ne biçimde olursa olsun, kendi ayrıntılı tartışmasını gerektirir. Temel olarak bu insanlar, kendilerini bütünüyle kapalı tutarak yaşamlarının büyük korkusu olan temel kaygıya karşı kendilerini korurlar ve geri çekilerek güvenlik duygularını ayakta tutarlar.

Sorunun bir bölümü bu insanların bağımlılıktan korkmalarıdır. Gerçekten de bu insanlar başkalarının sevgisine bağlı olduklarından ve birisinin solumak için oksijene ihtiyaç duyduğu kadar sevgiye ihtiyaç duyduklarından, acı dolu bir bağımlılık ilişkisine girme tehlikesi gerçekten de çok büyüktür. Öteki insanların kendilerine düşman olduğuna inandıklarından, her türlü bağlılıktan ölesiye korkarlar.

Sık sık, aynı kişinin yaşamın bir döneminde ne denli çaresizce ve herşeyiyle bağımlı olduğunu, bir başka döneminde bağımlılığa karşılık gelecek en küçük şeyleri bile bütün gücüyle nasıl yaşamından söküp attığını gözlemleyebiliriz. Genç bir kız, analize gelmeden önce az-çok cinsel içerikli birkaç sevgi ilişkisine girmiş, bunların hepsi de büyük düşkırıklığıyla bitmişti. O zamanlar derin bir mutsuzluğa düşmüş, acılar içinde kıvranmış ve onsuz yaşamanın hiçbir anlamı yokmuş gibi yalnızca karşısındaki erkek için yaşabileceğini düşünmüştü. Aslında bu erkeklerden hiçbirisi

onu ilgilendirmiyordu ve hiçbirine karşı gerçek duygular beslemiyordu. Buna benzer birkaç deneyimden sonra davranışları tam tersi yönde değişmişti; yani,her türlü bağımlılık olayını aşırı bir kaygıyla geri çevirmeye başlamıştı. Bu kaynaktan gelebilecek herhangi bir tehlikeden kaçınmak için duygularını bütünüyle kendi içine hapsetmişti. Şimdi istediği tek şey, erkekleri elde edebilmekti. Onlara birtakım duygular beslemek ya da bunları dışavurmak onun için zayıflık, dolayısıyla rezalet demekti. Bu korkuya bir örnek vereyim: Bir kadın hastamla analize Şikago'da başlamıştık. Sonra ben New York'a taşındım. Orada da pekala çalışabileceği için benimle gelmesini engelleyecek bir neden yoktu. Yine de, New York'a benim yüzümden gitmiş olması onu öylesine rahatsız etmişti ki, üç ay boyunca New York'un ne iğrenç bir yer olduğunu anlatarak beni canımdan bezdirdi. Bütün bunlara neden olan güdü şuydu: Hiçbir zaman teslim olma, hiç kimse için hiçbir şey yapma, çünkü bu zaten bağımlılık ve dolayısıyla tehlike demektir.

Bunlar, nevrotik insanın isteklerini yerine getirmesini aşırı derecede güçleştiren en önemli nedenlerdir. Yine de, bunların yerine getirilmesi için nevrotik insana açık olan kapılara kısaca değinmek isterim. Burda hepinizce bilinen etkenleri sözkonusu ediyorum. Nevrotik insanın sevgi ihtiyacının doyurulması için kullandığı temel araçlar şunlardır: Kendi sevgisine dikkati çekme; acındırma ve tehdit.

İlkinin anlamı şöyle açıklanabilir: "Seni çok seviyorum, bu durumda senin de beni sevmen gerekir." Bunun aldığı biçimler değişebilir, yine de temel konum hep aynıdır. Sevgiye karşılık sevgi istemek, bu tür ilişkilerde çok genel ve ortak bir tutumdur.

Acındırma çabasını da çok iyi tanıyorsunuz. Bu, sevgi konusunda tam bir inançsızlık ve öteki insanlardaki temel düşmanlık konusunda bir inanç anlamına gelir. Olayların etkisi altında nevrotik insan, ancak çaresizliğini, zayıflığını ve talihsizliğini vurgulayarak bir yere varabileceğini düşünür.

Son çare tehditleri içerir. Bir Berlin deyişi bunu çok güzel açıklar: "Ya beni seversin, ya da seni öldürürüm." Bu tutumu gündelik yaşamda olduğu kadar analizde de sık sık görürüz. İntihar, birisinin onurunu yıkma, küçük düşürme gibi kendisine ya da başkala-

rına zarar vereceği konusunda açık tehditler sözkonusu olabilir. Ancak bunlar kılık değiştirmiş de olabilir; örneğin, sevgi arzusu doyurulmadığı zaman hastalık kılığında ortaya çıkabilir. Bilinçsiz tehditlerin dile gelebileceği sayısız yollar sıralamak olası. Bunları her türlü sevgi ilişkisinde kolayca görebiliriz: Sevgi ilişkilerinde, evlilikte, ayrıca hasta-doktor ilişkisinde bile görülebilir.

Olanca yoğunluğuyla, zorlanımla ve doyumsuz oluşuyla bu nevrotik sevgi ihtiyacını nasıl açıklayabiliriz? Birçok yorum yapmak olası. Çocuksu bir nitelikten başka birşey olmadığı düşünülebilir, ama sanmıyorum. Yetişkinlere oranla çocuklar, desteğe, yardıma, korunmaya ve yakınlığa daha çok ihtiyaç duyarlar. Ferenczi bu konuda çok güzel şeyler yazmıştır. Daha çok ihtiyaç duyarlar, çünkü, yetişkilerden daha çaresizdirler. Kendisine iyi davranılan, yakınlık gösterilen ve kendisini rahat, huzurlu hissettiği bir ortamda yetişen sağlıklı bir çocuk, sevgi ihtiyacında hiç de doymak bilmez değildir. Elbette düşüp dizlerini soyunca avutulmak için annesine koşabilecektir. Yine de gerektiğinden çok annesinin peştemalına asılan bir çocuk, zaten nevrotiktir.

Nevrotik sevgi ihtiyacının, bir "anne saplantısının" bir belirtisi olduğu da düşünülebilir. Annesinin memesini emme ya da onun karnına geri dönmeyi doğrudan ya da sembolik olarak dile getiren rüyalar, bu varsayımı destekler gibidir. Bu insanların çocukluk öyküleri, gerçekten de annelerinden sevgi ve yakınlık görmediklerini ya da henüz çocukluk yıllarındayken zorlanımlı bir biçimde annelerine bağlandıklarını gösterir. İlk durumda nevrotik sevgi ihtiyacı, çocuklukta kendisine özgürce verilmeyen bir ana sevgisine yönelik güçlü bir özlemin ifadesi olabilir. Yine de bu, sözkonusu çocukların öteki olası çözümleri aramak —örneğin, insanlardan tamamen uzaklaşmak gibi— yerine sevgi isteklerini neden böylesine inatla sürdürdüklerini açıklayamaz. İkinci durumda nevrotik sevgi ihtiyacının anneye olan bağlılığın doğrudan tekrarına karşılık geldiği düşünülebilir. Yine de bu yorum, sorunu aydınlatmak yerine, onu daha önceki bir evresine geri götürmenin ötesinde bir yarar sağlamaz. İlk elden, bu çocukların annelerine aşırı derecede bağlı kalmaya neden ihtiyaç duydukları sorunu çözümsüz kalır. Her iki durumda da sorun yanıtsız kalmaktadır. O zaman çocuklukta kaza-

nılan bir tutumun sonraki yaşamda da sürüp gitmesine neden olan ya da bu çocuksu tutumlardan kurtulmayı olanaksız kılan dinamik etkenler nelerdir?

Birçok olayda nevrotik sevgi ihtiyacı, özellikle güçlü narsizm eğilimlerin dışavurumu olarak yorumlanabilir. Daha önce de belirttiğim gibi bu kişiler, gerçekte öteki insanları sevme yetisinden yoksundur. Aslında benmerkezcildirler. Yine de "narsist" terimini kullanırken dikkat etmek gerektiğine inanıyorum. Öz-sevgiyle kaygıdan kaynaklanan benmerkezcilik arasında çok büyük bir fark vardır. Sözünü ettiğim nevrotik insan, hiçbir şekilde kendisiyle iyi bir ilişkisi bulunmayan insan demektir. Kendilerine, kendilerinin en büyük düşmanlarıymış gibi davranırlar ve genellikle kendilerine saygıları yoktur. Daha sonra açıklayacağım gibi kendilerini büyük bir güven içinde hissetmek ve yıkılmış öz-saygılarını yeniden kurmak için sevilmeye ihtiyaç duyarlar.

Bir başka olası açıklama da, Freud'un kadın ruhuna özgü olarak değerlendirdiği sevgiyi yitirme korkusudur. Gerçekten de bu olaylarda sevgiyi yitirme korkusu çok büyüktür. Ancak, bu olgunun kendi içinde bir açıklama gerektirip gerektirmediği konusunda kuşkuluyum. Bunun, ancak bir insanın, sevilmeye ne kadar önem verdiğini bilirsek anlaşılabileceğine inanıyorum.

Son olarak, artan sevgi ihtiyacının aslında libidoyla ilgili bir olgu olup olmadığını araştırmamız gerekiyor. Kuşkusuz, Freud'un bu soruya vereceği yanıt olumlu olacaktı çünkü ona göre sevecenlik, kendi içinde amacı yasaklanmış cinsel bir arzudur. Ancak bu kuram bana, en azından kanıtlanmamış gibi geliyor. Etnolojik araştırmalar, sevecenlikle cinsellik arasındaki ilişkinin uygarlığın nispeten ileri bir evresinde ortaya çıkmış bir kültürel gelişme olduğunu gösterir niteliktedir. Eğer nevrotik sevgi ihtiyacı temelde cinsel bir olay olarak ele alınırsa, bunun neden ayrıca cinsel yaşamı doyurucu olan nevrotik insanlarda da başgösterdiğini anlamak güçleşirdi. Ayrıca bu varsayımın yalnızca sevgi isteğini değil, korunma, toplumsal alanda farkedilme ve yardım görme arzusunu da cinsel olgular olarak değerlendirmemize yol açması kaçınılmazdır.

Eğer nevrotik sevgi ihtiyacındaki doymak bilmezliği libido kuramıyla açıklayacak olursak, olgunun tamamı, bir "oral erotik sap-

lantı" ya da bir "gerileme" belirtisi olacaktır. Bu varsayım, çok karmaşık psikolojik olayları fizyolojik etkenlere indirgemeye çok hevesli gözüküyor. Bu varsayımın elle tutulur bir yanı olmadığı gibi karmaşık ruhsal olayların anlaşılmasını daha da güçleştirdiğine inanıyorum.

Geçerli oluşlarının ötesinde bu açıklamalar, olayın yalnızca özgün bir yanı üzerinde —yani ya sevgi isteğinin ya da açgözlülüğün, bağımlılığın ya da benmerkezciliğin üzerinde— yoğunlaşmanın eksikliğini taşımaktadır. Buysa olguyu kendi bütünlüğü içinde görmemizi güçleştirir. Kendi analitik gözlemlerim, bütün bu değişik etkenlerin hepsinin, yalnızca bir olgunun değişik belirti ve dışavurumları olduğunu göstermiştir. Bana öyle geliyor ki, eğer bunu kaygıya karşı korunma yollarından birisi olarak görürsek, olgunun tamamını anlamamız kolaylaşacaktır. Aslında bu ir. sanlar, temel kaygıdaki* bir artışın acısını çekerler ve yaşamları, bitmek bilmez sevgi arayışlarının bu kaygıyı aşma çabasından başka birşey olmadığım gözler önüne serer.

Analitik ortamdaki gözlemler, hasta belli bir kaygının baskısı altına girdiği zaman sevgi ihtiyacının arttığını ve hasta aradaki ilgiyi anlayınca birdenbire ortadan kalktığını açıkça gözler önüne serer. Analiz sırasında kaygı zorunlu olarak canlandırılıp alevlendirildiği için, hastanın tekrar tekrar analiste tutunmaya çalışması anlaşılır birşeydir. Örneğin, analiste karşı bastırılmış bir düşmanlığın kıskacında olan ve bu nedenle kaygıyla kıvranan bir hastanın, özellikle bu evrede analistin dostluğunu ya da sevgisini kazanmaya çalıştığını görebiliriz. Ben, anneye ya da babaya olan özgün bağlılığın bir tekrarı olarak yorumlanan ve "olumlu aktarım" denilen şeyin büyük bir bölümünün, gerçekte kaygıya karşı bir korunma, güven arama arzusu olduğuna inanıyorum. Bu arayışın parolası şudur: "Eğer beni seversen, bana zarar vermezsin." Eğer hem insan seçimindeki ayrım gözetmezliği, hem de arzunun doymak bilmez ve zorlanımlı oluşunu bu tür bir güven ihtiyacının bir ifadesi olarak

*Temel Kaygı: Çocukluktan kaynaklanan ve düşmanca olduğuna inanılan bir çevrede duyulan yalnızlık, çaresizlik ve karşı-düşmanlık duyguları. Horney, bu kaygının evrensel olduğunu ve nevrotik insanlarda belirginleşip ağırlaştığını öne sürmüştür. (S.B)

ele alırsak, olayı anlamamız kolaylaşacaktır. Bu ilintiler anlaşılıp olanca ayrıntılarıyla su yüzüne çıkarılırsa, analizdeki hastanın bu kadar kolay teslim olduğu bağımlılıktan büyük ölçüde kaçınılabileceğine inanıyorum. Eğer hastanın sevgi ihtiyacını, kaygıdan korunma çabası olarak analiz edersek, gerçek kaygı sorunlarını çok daha kolayca ve çabucak çözümleyip ortadan kaldırabileceğimiz, kendi deneyimlerimden kazandığım bir içgözlemdir.

Nevrotik sevgi ihtiyacı sık sık analiste yönelik cinsel kışkırtma olarak ortaya çıkar. Hasta, davranışlarıyla ya da rüyalarıyla analiste aşık olduğunu ve bir tür cinsel ilişki arzuladığını belli eder. Bazı olaylarda sevgi ihtiyacı kendisini, büyük ölçüde ya da hepten cinsel alanda açığa vurur. Bu olayı anlamak için cinsel arzuların zorunlu olarak her zaman gerçek cinsel ihtiyaçları dile getirmediğini, bazı durumlarda cinselliğin, bir başka insanla bir tür ilişkiye karşılık geldiğini anımsamak gerekir. Kendi deneyimlerim, öteki insanlarla olan coşkusal ilişkiler ne denli bozulursa, nevrotik sevgi ihtiyacının da o kadar cinsel bir kılığa bürünmeye yatkın olacağını göstermiştir. Analizde cinsel fantaziler, rüyalar vb erken bir dönemde ortaya çıkarsa bunu, hastanın kaygıdan kıvrandığını ve öteki insanlarla ilişkilerinin temelde cılız olduğunu belirten bir işaret olarak kabul ederim. Bu olaylarda cinsellik, insanlara ulaşan birkaç köprüden birisi ya da belki de tek köprüdür. Analiste yönelik cinsel itkiler kaygıdan kaynaklanan ilişki ihtiyacı olarak yorumlanınca anında ortadan kalkar; bu da hastanın dindirmeye çalıştığı kaygılar üzerinde çalışmaya olanak sağlar.

Bu tür ilişkiler, bazı artan cinsel ihtiyaç olaylarını anlamamıza yardım eder. Sorunu şöylece özetleyebiliriz: Nevrotik sevgi ihtiyaçlarını cinsel terimlerle dile getiren insanların, bir zorlanımın etkisi altındaymış gibi birbiri ardı sıra cinsel ilişkilere girmeye başlamaya eğilim göstermeleri anlaşılır birşeydir. Çünkü öteki insanlarla olan ilişkileri öylesine bozulmuştur ki, bu ilişkilerin farklı bir düzleme aktarılması zorunludur. Bu insanların neden cinsel perhize kolay kolay dayanamadıklarını da anlamış oluruz. Karşı cinsle cinsel ilişki kurma eğilimindeki insanlar konusunda şimdiye dek söylediklerim, kendi cinsine ya da her iki cinse karşı cinsel istek gösterme eğiliminde olanlar için de geçerlidir. Eşcinsel eğilim ola-

rak beliren ya da böyle yorumlanan şeylerin büyük bir bölümü, gerçekte nevrotik sevgi ihtiyacının bir dışavurumudur.

Son olarak, artan sevgi ihtiyacıyla kaygı arasındaki ilişki, Oedipus kompleksini daha iyi anlamamıza yardım eder. Aslında nevrotik sevgi ihtiyacının bütün belirtileri, Freud'un Oedipus kompleksi olarak tanımladığı olayda görülebilir; anneye ya da babaya bağlılık, sevgi ihtiyacındaki doymazlık, kıskançlık, reddedilmeye karşı duyarlılık ve reddedilmeyi izleyen yoğun nefret. Bildiğiniz gibi Freud, Oedipus kompleksinin temelde evrimsel olarak belirlenmiş bir olgu olduğuna inanmıştır. Yine de yetişkin hastalar üzerindeki deneyimlerimiz, —Freud tarafından çok iyi gözlenmiş olan— bu çocukluk tepkilerinden ne kadarının sonraki yaşamda karşılaştığımız kaygıdan, aynı yolla kaynaklandığını merak etmemize neden olur. Etnolojik gözlemler, Oedipus kompleksinin biyolojik olarak belirlenmiş bir olay olduğu varsayımını kuşkuda bırakmıştır. Bu olguya Böhm ve başkaları dikkat çekmiş bulunmaktadır. Baba ya da anneye özellikle çok güçlü bir bağlılık gösteren nevrotik insanların çocukluk öyküleri, çocuklarda kaygı uyandırdığı bilinen bu tür etkenlerin büyük bir çoğunluğunu gözler önüne serer. Bu olaylarda temel olarak şu etkenler bir arada işliyor gibidir: Kendisiyle birlikte varolan tehditler nedeniyle dile getirilen düşmanlık duygusunun uyanması ve bununla birlikte varolan öz-saygıyı azaltma olgusu. Bu noktada bastırılmış düşmanlığın kolayca kaygıya yol açmasının nedenlerine ayrıntılarıyla giremeyeceğim. Çok genel bir yolla şunlar söylenebilir: Bu durumda çocukta kaygı uyanır; çünkü çocuk, düşmanca dürtülerini dile getirmesinin, kendi varlık güvenliğini hepten tehdit edeceğini sezer.

Bu son cümleyle Oedipus kompleksinin varlığının önemini yadsımayı anlatmak istemediğimi belirtmek isterim. Söylemek istediğim, bunun genel bir olgu olup olmadığının ve nevrotik anababaların etkisinin buna ne ölçüde neden olduğunun araştırılmasıydı.

Son olarak, temel kaygıdaki artışla neyi anlatmak istediğimi kısaca özetlemek istiyorum. Temel kaygı, "varlık kaygısı" ("creature anxiety; Angst der Kreatur") anlamında genel bir insanlık olgusudur. Nevrotik insanda bu kaygı artar. Bu kaygı kısaca, düşmanlığın

ve zorbalığın egemenliğini sürdürdüğü bir dünyada bir çaresizlik duygusu olarak tanımlanabilir. Çoğunlukla birey bu kaygının pek farkında değildir. O ancak içerikleri çok farklı olan bir dizi kaygıyı algılamaktadır: Gök gürültüsü, yıldırım korkusu, sokak, yüzünün kızarması korkusu, salgın hastalık, sınav, demiryolu korkusu, vb. Elbette her durumda insanın neden şu ya da bu tür bir korkuya sahip olduğu kesin olarak saptanır. Ancak olaya daha derinlemesine bakacak olursak, bütün bu korkuların yoğunluğunu, altta yatan temel kaygıdan aldığını görürüz.

Bu temel kaygıya karşı insanın kendisini koruyabileceği değişik yollar vardır. Bizim kendi kültürümüzde aşağıdakiler bu yollardan en yaygın olanlarıdır: Bunların ilki, "Eğer beni seversen bana zarar vermezsin," parolasını taşıyan nevrotik sevgi ihtiyacıdır. İkincisiyse boyun eğmedir: "Eğer teslim olursam, her zaman benden beklenenleri yaparsam, kimseye birşey sormaz, kimseden birşey istemez, hiçbir zaman direnmez, karşı koymazsam, kimse de bana zarar vermez." Üçüncü yöntem de Adler ve özellikle Künkel tarafından tanımlanmıştır. Bu, "Eğer ben daha güçlü, daha başarılı bir insan olursam, bana zarar veremezsin," parolası eşliğindeki zorlanımlı güç, otorite, başarı ve sahiplik itkisidir. Dördüncü yol, bağımsız ve güven içinde olabilmek için coşkusal olarak insanlardan uzaklaşmayı içerir. Bu son stratejinin en önemli sonuçlarından birisi, hiçbir şeyden etkilenmez, yaralanmaz, incinmez bir yapı kazanabilmek için duyguları bütünüyle bastırma girişimidir. Bir başka yol da zorlanımlı mal mülk biriktirmedir; bu, güç itkisinden değil, başkalarından bağımsız olma itkisinden kaynaklanır.

Nevrotik insanın bu yollardan birisini özellikle seçmediği, kaygısını yatıştırma amacına ulaşmak için değişik, sık sık birbiriyle çelişen araçlar kullanmaya çalıştığı gözlenir. İşte onu çözümsüz çatışmaların göbeğine fırlatıp atan da budur. Bizim kültürümüzde, en önemli nevrotik çatışma, tüm koşullarda en önde, birinci olma yolundaki zorlanımlı ve saygısız bir istekle, bu arzuyla bir arada ortaya çıkan, herkes tarafından sevilme ihtiyacı arasındaki çatışmadır.*

* Bu ders, yazarın *Çağımızın Nevrotik Kişiliği* adlı kitabına dayanılarak hazırlanmıştır.

Kadın, erkeğin kaburga kemiğinden mi yaratılmıştır? Kadın, "iğdiş edilmiş bir erkek" midir? Kadın doğası gereği mi mazoşisttir? Erkekler kadınlardan niçin korkar? Cinsler arasındaki güvensizliğin nedenleri nelerdir? Kadın neden erkek olmak ister? Analık içgüdüsü diye birşey var mı? Neden mutlu evlilikler yok denecek kadar azdır?

Horney'in, Freud'un klasik kadın psikolojisine yönelik eleştirel yaklaşımlarını içeren denemelerinden oluşan bu kitap, yukarıdaki sorulara yanıtlar aramakta ve Freud'un kadın psikolojisine ilişkin temel önermelerini kuşkuya boğmaktadır. Her ne kadar Horney sonraki yapıtlarında kadın ve erkek için ortak bir analitik yaklaşım geliştirmişse de, buradaki denemeler, Freud'u sorgulaması ve Horney'in insan psikolojisine ilişkin kendi gelişimini göstermesi açısından ilginç birer belge niteliğini taşımaktadır.